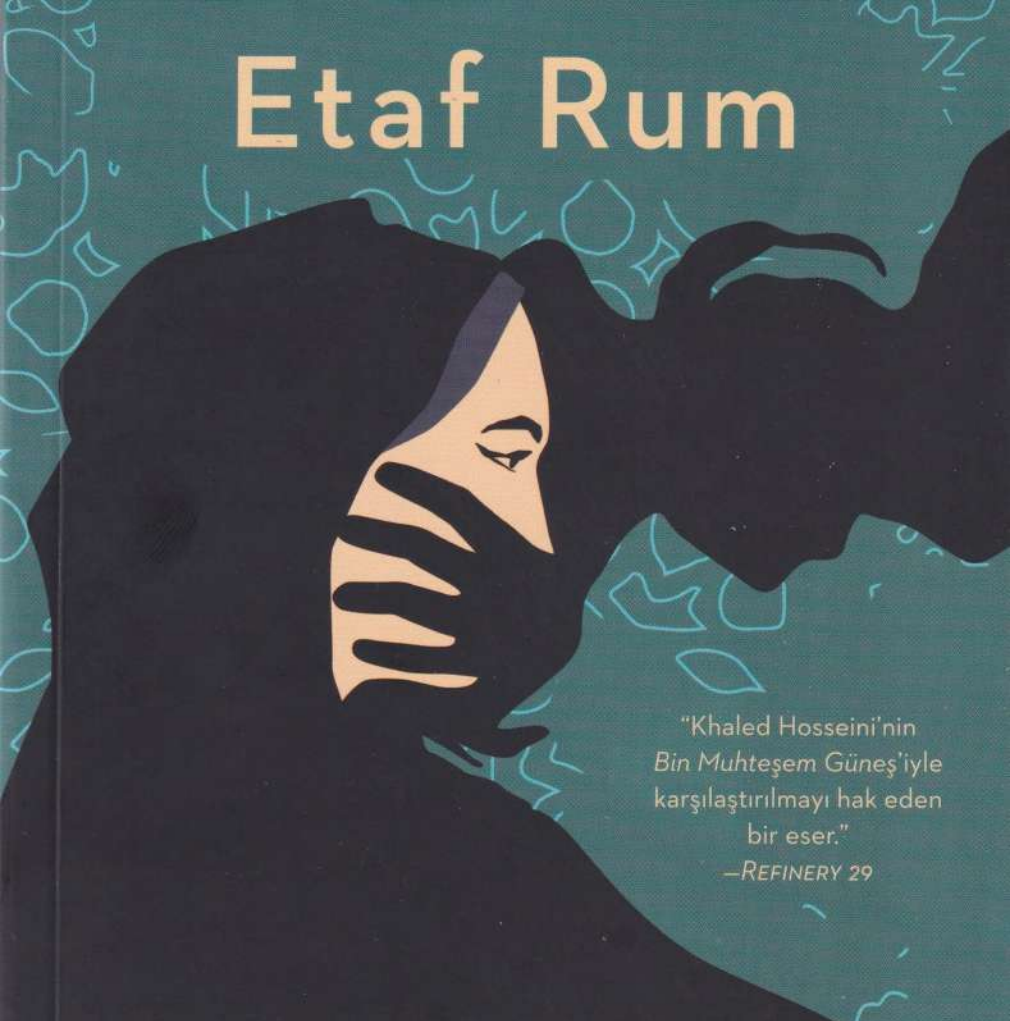
Etaf Rum

"Khaled Hosseini'nin *Bin Muhteşem Güneş*'iyle karşılaştırılmayı hak eden bir eser."
—REFINERY 29

KADININ SESİ YOK

ithaki

Çeviren: Arzu Altınanıt

Etaf Rum

Filistinli göçmen bir ailenin kızı olan Etaf Rum 8 Mayıs 1989'da Brooklyn, New York'ta doğdu. Genç yaşta görücü usulü evlendirilen yazar, Kuzey Carolina'ya taşındı ve burada iki çocuğu oldu. Çocuklarını yetiştirirken bir yandan kendini eğitimine adayan Rum, Kuzey Carolina Eyalet Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı, Felsefe ve Amerikan Dili ve Edebiyatı alanlarında lisans ve yüksek lisans eğitimi aldı.

Bir Filistinli göçmen olarak kendi tecrübelerini kaleme aldığı *Kadının Sesi Yok* kitabı 2019 yılında yayımlandığında büyük ses getirdi. Bir yandan eğitmenlik yapan, bir yandan da Books and Beans isimli kitapçısını işleten yazar, aynı zamanda 2022 yılında yayımlamayı planladığı ikinci romanı üzerinde çalışmaya devam etmektedir.

Kadının Sesi Yok
Etaf Rum

Orijinal Adı: *A Woman is No Man*

İthaki Yayınları - 2089

Yayın Yönetmeni: *Alican Saygı Ortanca*
Sanat Yönetmeni: *Hamdi Akçay*

Yayıma Hazırlayan: *Tuğçe Nida Gökırmak*
Düzelti: *Ece Çavuşlu*
Kapak Tasarımı: *Hamdi Akçay*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *B. Elif Balkın*
1. Baskı, Mart 2022, İstanbul

ISBN: 978-625-8401-06-6

Sertifika No: 46603

© Etaf Rum, 2019
Türkçe Çeviri © Arzu Altınanıt, 2022
© İthaki, 2022

Bu eserin tüm hakları Hannigan Salky Getzler Agency'den AnatoliaLit Ajans aracılığıyla yapılan anlaşma sonucunda satın alınmıştır.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com
Sertifika No: 48625

Etaf Rum

KADININ SESİ YOK

Çeviren
Arzu Altınanıt

ithaki

Yayıncının notu: Kitabın orijinalindeki Arapça kökenli özel ve cins isimler Türkçe transkripsiyona uygun yazılmıştır.

Reyyan ve İşaya'ya
nur hayati*

* (Ar.) Hayatımın ışıkları. *–yhn*

İçinde anlatılmamış bir hikâye taşımaktan daha büyük bir ıstırap yoktur.

Maya Angelou

Konuşmayan, korkudan sesleri çıkmayan kadınlar için yazıyorum çünkü bize kendimizden çok korkuya saygı duymamız öğretildi. Sessiz kalmanın bizi kurtaracağı öğretildi ama kurtarmaz.

Audre Lorde

Soğuk, kasvetli bir gün New York'un Brooklyn bölgesinde, sesim olmadan doğdum. Kimse durumumdan söz etmedi. Yıllar sonrasına kadar sesim olmadığını bilmiyordum, ta ki bir şey istemek için ağzımı açtığımda kimsenin beni duyamadığını fark edene kadar. Benim geldiğim yerde sessizlik cinsiyetimden kaynaklı bir durum, tıpkı bir kadının göğsündeki memeler kadar normal, karnında büyüyen sonraki nesil kadar gerekli. Ama elbette size bunu asla söylemeyeceğiz. Benim geldiğim yerde durumumuzu saklamayı öğrendik. Sessiz kalmayı, sessizliğimizin bizi kurtaracağını öğrendik. Ancak şimdi, yıllar yıllar sonra bunun doğru olmadığını biliyorum. Ancak şimdi, bu hikâyeyi yazarken sesimin çıkmaya başladığını hissediyorum.

Bu hikâyeyi daha önce hiç duymadınız. Kaç kitap okumuş, kaç masal biliyor olursanız olun, inanın bana duymadınız: Bunun gibi bir hikâyeyi size kimse anlatmadı. Benim geldiğim yerde bu hikâyeleri kendimize saklarız. Başkalarına anlatmak duyulmuş şey değildir, tehlikelidir, büyük bir utançtır.

Ama bizi gördünüz. Güneşli bir öğleden sonra New York'ta yürüyüşe çıkın. Caddeler Eski Dünya'da olduğu gibi kıvrımlı ve karışık hâle gelene kadar Manhattan boyunca yürüyün. Brooklyn Köprüsü'nü geçip Manhattan silueti arkanızda soluklaşana kadar doğuya gidin. Diğer tarafta yoğun bir trafik sıkışıklığı olacak. Sarı bir taksiye binip güney Brooklyn'in ana arteri olan Flatbush Bulvarı boyunca ilerleyin. Binaların küçüldüğü, sadece üç dört katlı ve eski cepheli olduğu Üçüncü Cadde'den güneye doğru devam edin. Verranzo-Narrows Köprüsü, kanatlarını kocaman açmış devasa bir martı gibi ufukta asılı durur ve Manhattan siluetinin uzak bir serap gibi görünen manzarasına

doğru uzanır. Bir süre güneye doğru ilerleyin, şık kafelere ve son moda istiridye salonlarına dönüştürülen depoları, nesillerdir orada olan küçük aile işletmesi hırdavatçı dükkânlarını geçin. Amerikan tarzı kafeler azalmaya, yerlerini yabancı dilde tabelaların almaya başladığı noktada yaklaştığınızı anlayacaksınız. Doğuya doğru iki blok ilerleyip Beşinci Cadde'ye çıkın. Orada Bay Ridge'i bulacaksınız. Yaklaşık sekiz kilometre karelik mahallemiz Brooklyn'in çeşitli ırk ve ulustan insanların yaşadığı yeridir. Bizim caddelerimizde Latin kökenlileri, Ortadoğulular, İtalyanları, Rusları, Yunanlıları ve Asyalıları bulacaksınız; hepsi kendi dillerini konuşur, kendi geleneklerini ve kültürlerini yaşatır. Binalar duvar resimleri ve grafiti kaplıdır. Pencerelerde ve balkonlarda rengârenk bayraklar asılıdır. Havayı *churro*ların,* şiş kebapların ve çeşitli baharatların kokusu doldurur; bir çeşit insanlık yahnisidir burası. Kendinizi fırınlar, nargile salonları ve helal et marketleriyle çevrelenmiş bulacağınız Yetmiş İkinci Sokak ve Beşinci Cadde'nin köşesinde taksiden inin. Diğerlerinden farklı olmayan eski bir eve varana kadar Yetmiş İkinci Sokak'ın sıra sıra ağaç dizili kaldırımından aşağıya doğru yürüyün; soluk renkli tuğlalı, cansız kahverengi kapılı, 545 numaralı ev burası. Ailemizin yaşadığı ev.

Fakat bizim hikâyemiz Bay Ridge'de başlamıyor, tam olarak değil. Oraya varmak için sesimi bulduğum günden, doğduğum günden bile öncesine varana kadar sayfaları geriye doğru çevirmemiz gerek. Henüz Yetmiş İkinci Sokak'ta değiliz, henüz Brooklyn'de değiliz, henüz Amerika'da değiliz. Bizi Orta Doğu'dan bu yeni dünyaya taşıyacak uçağa henüz binmedik, Atlantik'in üzerinden henüz geçmedik, hatta bir gün geçeceğimizi bile henüz bilmiyoruz. Yıl 1990 ve biz Filistin'deyiz. Başlangıç bu.

* (İsp.) İspanya'ya özgü bir hamur işi. –*çn*

İsra

BİRZEİT, FİLİSTİN

1990 Baharı

İsra Hadid on yedi yılının çoğunu annesiyle her gün yemek yaparak geçirdi, ılık öğleden sonraları asma yaprakları sardı veya kabak doldurdu, hava ayaza dönüp evlerinin önündeki üzüm bağları kuruduğunda tencerelerce mercimek çorbası pişirdi. Günbatımı turuncu ışıklarını pencereye dökene dek mutfaktaki ocağın önünde, döne döne yükselip onları sarmalayan duman içinde âdeta bir sır paylaşır gibi annesiyle yan yana durdu. Pencerenin dışında Hadid'lerin kırsala tepeden bakan bir manzarası vardı... kırmızı kiremitli çatılarla, zeytin ağaçlarıyla kaplı yamaçları gören ışıl ışıl, uçsuz bucaksız ve vahşi bir manzara. İsra sabahları incir ve badem ağaçlarının kokusunu, akşamları ise tepenin aşağısındaki mezarlıkların hışırtısını duymayı sevdiğinden camı sürekli aralık bırakırdı.

Vakit geçti, akşam namazı için ezan okunmak üzereydi, yemek yapma işi sona ermişti. İsra'yla annesi banyoya gidecekler, ev elbiselerinin kollarını sıvayıp parmak uçlarındaki mat kırmızı salçayı temizleyeceklerdi. İsra yedi yaşından beri gündoğumuyla günbatımı arasında günde beş kez annesinin yanında diz çökerek namaz kılıyordu. Son zamanlarda annesiyle omuzları birbirlerine değerek, ayakları hafifçe birbirlerine sürtünerek yan yana durduğu namaz vaktini dört gözle bekler olmuştu, İsra'nın insan temasını hissettiği tek andı bu. Onları namaza çağıran ezanın boğuk sesini duydu.

Annesi pencereden dışarı bakarak Arapça, "Namaz bu akşam biraz beklemek zorunda," dedi. "Misafirlerimiz geldi."

Sokak kapısı çalındı, annesi çabucak lavaboya gidip ellerini hızla yıkadı ve bir bezle kuruladı. Mutfaktan çıkıp ince bedenini siyah bir *sub*[*] ve uzun, koyu renk saçlarını ona uygun bir başörtüsüyle örttü. Annesi sadece otuz beş yaşında olsa da İsra onun daha yaşlı göründüğünü düşünüyordu, yüzünde zorlukların neden olduğu derin çizgiler vardı.

İsra'nın gözlerinin içine baktı. "Misafirlerimizi karşılamadan önce ellerindeki sarımsak kokusunu temizlemeyi unutma."

İsra, annesinin bu olay için seçtiği gül rengi kaftanını kirletmeye çalışarak ellerini yıkadı. "İyi görünüyor muyum?"

Annesi, "Gayet iyi görünüyorsun," diyerek mutfaktan çıkmak üzere döndü. "Türbanını düzgün tak ki saçın görünmesin. Misafirlerimizin yanlış bir izlenime kapılmasını istemeyiz."

İsra kendine söyleneni yaptı. Holde babası Yakub'un her zamanki gibi selamlayarak misafirleri salona aldığını duyabiliyordu. Az sonra hızla mutfağa gelip su isteyecekti, bu yüzden İsra dolaptan üç bardak çıkarıp hazırladı. Misafirleri evlerine çıkan dik yokuştan sık sık şikâyet ederdi, özellikle de havanın bu denli sıcak olduğu ve evlerinin güneşten sadece birkaç santim uzakmış gibi hissedildiği böylesi günlerde. İsra Filistin'in en dik yamaçlarından birinde yaşıyordu, Yakub'un dağ manzarası –ki bu manzara kendisini bir kral gibi güçlü hissetmesini sağlıyordu– yüzünden aldığını iddia ettiği bir evde. İsra, Yakub'un yorumlarını sessizce dinlerdi. Güçlü olmanın yakınından bile geçmediklerini söylemeye cesaret edemezdi. Gerçek şuydu ki Yakub henüz on yaşındayken İsrail'in Filistin'i istila ettiği sırada ailesi Lydd'de yaşadıkları deniz kenarındaki evlerinden tahliye edilmişti. Birzeit'in kenar mahallelerinden birinde, soldaki Hıristiyan ve sağdaki Müslüman mezarlıklarına tepeden bakan bir yamaçta yaşamalarının asıl sebebi buydu. Burası başka kimsenin istemediği bir araziydi ve paraları sadece buraya yetmişti.

---

[*] (Ar.) Ayak bileklerine kadar inen uzun, süslü bir tür entari. Aslen kandura demek. O da erkeklerin giydiği bir tür entari ama burada yöresel farklılıktan ötürü kadın için kullanılıyor. –*çn*

İsra yine de Birzeit'in dağın tepesinden görünen manzarasını severdi. Mezarlıkların ilerisinde, üzüm bağlarıyla çevrili dört katlı beton bir bina olan kız okuluyla onun karşısındaki mavi kubbeli camiyi görebiliyordu; annesiyle kendisi evde namaz kılarlarken babasıyla üç erkek kardeşinin namaza gittikleri, badem ağacı kaplı bir araziyle tecrit edilmiş bir camiydi bu. Mutfak penceresinden dışarı baktığında özlem ve korku karışımı bir duygu hissederdi her zaman. Köyünün dışında neler vardı? Oralara gitmek ve dünyayı keşfetmek istese de bilinende rahatlık ve güven vardı. Ve bunu ona hatırlatan annesinin sesi kulağındaydı: *Kadının yeri evidir.* İsra buradan ayrılsa bile nereye gideceğini bilmiyordu.

Yakub mutfağa girerken, "Çayı demle," dedi ve İsra su bardaklarını ona verdi. "Ve fazladan birkaç nane yaprağı ekle."

İsra'ya bir şey söylemeye gerek yoktu, âdetleri ezbere biliyordu. Kendini bildi bileli annesinin servis yapmasını ve misafir ağırlamasını izlemişti. Her misafir geldiğinde annesi salondaki sehpanın üzerine bir kutu Mackintosh's çikolatası koyardı ve baklavayı çıkarmadan önce hep karpuz çekirdeği ikram ederdi. İçeceklerin de bir sırası vardı: Önce nane çayı, Türk kahvesi de en son. Annesi bu sırayı tersine çevirmenin bir hakaret olduğunu söylerdi ve bu doğruydu. İsra, bir keresinde bir kadının komşu evinde kendisine ilk olarak Türk kahvesi ikram edildiğinden söz ettiğini duymuştu. "Ânında oradan ayrıldım," demişti kadın. "Kovmaktan beterdi."

İsra bir yandan salondaki annesini dinleyerek kırmızı ve altın rengi porselen fincan takımını çıkardı. Yakub'un bir şeye güldüğünü duydu ve ardından diğer erkeklerin kahkaha sesi geldi. İsra bu kadar komik olan ne, diye merak etti.

Birkaç ay önce, İsra'nın on yedi yaşına bastığı hafta, okuldan eve döndüğünde Yakub'u salonda genç bir adam ve onun ebeveyniyle otururken bulmuştu. Ona ilk kez görücü gelen o günü ne zaman düşünse, misafirler gittikten sonra Yakub'un, özel durumlar için saklanan antika çay takımıyla ikramda bu-

lunmadığı için çok sinirlenip annesine bağırması aklına geliyordu "Yoksul olduğumuzu anladılar!" diye bağırmıştı Yakub elini aniden kaldırarak. Annesi tek kelime etmeden sessizce mutfağa kaçmıştı. Yakub'un İsra'yı evlendirmeye bu kadar hevesli olmasının bir nedeni de yoksulluklarıydı. Erkek evlatları tarlaları sürmekte ona yardım eden, para kazanan ve bir gün aile adını sürdürecek kişilerdi. Kız evlat ise başka bir erkeğin onu alıp götürmesini ve aileyi ondan kaynaklı maddi yükten kurtarmasını sessizce bekleyen geçici bir misafirdi sadece.

O zamandan beri İsra'ya iki görücü gelmişti... Ramallahlı bir fırıncı ve Nabluslu bir taksi şoförü... ama Yakub ikisini de geri çevirmişti. Sürekli, gelin bulmak için Amerika'dan gelen bir aileden söz ediyordu ve artık İsra bunun nedenini anlıyordu: Yakub bu talibi bekliyordu.

İsra, sadece haberlerde gördüğü ya da okul kütüphanesinden hakkında ufak tefek şeyler okuduğu bir yer olan Amerika'ya yerleşmek konusunda ne hissettiğinden emin değildi. İzlediklerinden ya da okuduklarından anladığı kadarıyla Batı kültürü kendi kültürleri kadar katı değildi. Bu durum ona hem heyecan hem de korku veriyordu. Eğer Amerika'ya gidersе nasıl bir hayatı olacaktı? Onun gibi muhafazakâr bir kız bu denli özgür bir yere nasıl uyum sağlayacaktı?

Geleceğini düşünmekten, Yakub'un evinden ayrıldığında hayatının nasıl olacağını merak etmekten çoğu gece uyuyamıyordu. Bir gün onu sevecek bir adam olacak mıydı? Kaç çocuğu olacaktı? Onlara ne ad verecekti? Bazı geceler hayatının aşkıyla evli olduğunu ve geniş pencereleri, kırmızı kiremitli bir çatısı olan küçük bir dağ evinde onunla yaşadığını hayal ederdi. Diğer geceler çocuklarının –iki erkek, iki kız– başlarını kaldırmış ona ve kocasına bakan yüzlerini görürdü, kitaplarda okuduğu gibi sevgi dolu bir aileydi bu. Ama bu umutlardan hiçbiri onun için artık geçerli değildi. Asla Amerika'da bir yaşam hayal etmemişti. Nereden başlayacağını bile bilmiyordu. Ve bu farkındalık onu çok korkutuyordu.

Ağzını açıp anne ve babasına, *Hayır! Benim istediğim yaşam bu değil,* diyebilmeyi çok istiyordu. Fakat küçüklüğünden itibaren sevgiye giden tek yolun itaatkârlık olduğunu öğrenmişti. Bu yüzden sadece gizli gizli isyan ediyordu, çoğunlukla da kitaplarıyla. Her akşam okuldan döndükten, bir kap pirinç ıslattıktan, erkek kardeşlerinin çamaşırlarını astıktan, sofrayı kurduktan ve akşam yemeği bulaşıklarını yıkadıktan sonra sessizce odasına çekilir ve solgun ay ışığının sayfaları aydınlattığı açık pencerenin altında kitap okurdu. Kitap okumak annesinin yasakladığı bir sürü şeyden biriydi ama İsra onu asla dinlememişti.

Bir keresinde annesine dut ağacında hiç meyve bulamadığını söylediğini hatırlıyordu, oysa aslında bütün öğleden sonrayı mezarlıkta kitap okuyarak geçirmişti. O gece Yakub, bu isyankârlığını cezalandırmak için onu iki kez dövmüştü. Ona *şermuta* demişti, yani orospu. Söz dinlemeyen kızlara ne olacağını göstereceğini söylemiş ve onu duvara yaslayıp kemeriyle dövmüştü. Oda soluklaşmıştı. Her şey sönükleşmişti. İsra uyuşana, hareket edemeyecek hâle gelene kadar gözlerini sımsıkı yummuştu. Ama zamanla o anları düşündükçe İsra'nın içinde yükselen korkunun yanında başka bir şey daha ortaya çıktı. Garip bir tür cesaret.

İsra dumanı tüten fincanları tepsiye yerleştirdi ve salona girdi. Annesi dengesini korumasının sırrının dumana doğrudan bakmaması olduğunu söylerdi, o yüzden İsra yere bakıyordu. Kısa bir an için duraksadı. Odada karşılıklı oturan erkeklerle kadınları göz ucuyla görebiliyordu. Başı eğik, gözleri önündeki kırmızı Türk halısına dikili hâlde her zamanki yerinde oturan annesine bir bakış attı. Ardından halının desenine bakış attı. Her biri bir öncekinin bittiği yerden başlayarak tamamen aynı biçimde kıvrılan spiraller ve anaforlar. İsra bakışlarını çevirdi. Genç erkeği kısaca görmek için yanıp tutuşuyordu ama Yakub'un bakışlarının üzerinde olduğunu hissediyor, hatta neredeyse sesini duyuyordu: *Terbiyeli bir kız asla bir erkeğe bakmaz!*

İsra gözlerini yerden kaldırmadan bir an için karşı tarafa doğru kaçamak bir bakış attı. Delikanlının çapraz beyaz dikişleri olan gri ve pembe ekoseli çoraplarını gördü. Bunlar şimdiye kadar Birzeit sokaklarında gördüğü hiçbir şeye benzemiyordu. Teninin karıncalandığını hissetti.

Tepsiden yükselen duman bulutu İsra'nın yüzünü kaplıyordu, bütün erkeklerin servisini bitirene kadar odada hızla dolaştı. tüm talibin annesine ikramda bulunmak üzere ona doğru yürüdü. Kadının koyu mavi başörtüsünün yanlışlıkla başına atılmış gibi durduğunu ve kınalı saçlarını zar zor örttüğünü fark etti. Müslüman bir kadının gerçek hayatta başörtüsünü böyle taktığını daha önce hiç görmemişti. Belki televizyonda, annesiyle birlikte izlediği siyah-beyaz Mısır filmlerinde, kadınların açık saçık kıyafetlerle dans ettikleri Lübnan kliplerinde ve hatta en sevdiği kitap olan, ortaçağda geçen Ortadoğu halk masallarından oluşan *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki çizimlerde görmüş olabilirdi. Ama Berzeit'te asla.

İsra öne doğru eğildiğinde talibin annesinin kendisini incelediğini gördü. Çarpık bir gülümsemesi, kenarları kısık koyu renk badem gözleri olan şişman ve düşük omuzlu bir kadındı bu. İsra yüz ifadesinden kadının onun görünüşünü beğenmediğine karar verdi. Zaten annesi de sık sık İsra'nın pek güzel bir kız olmadığını, yüzünün buğday gibi soluk, gözlerinin kömür gibi kara olduğunu söylerdi. İsra'nın en dikkat çeken yanı Nil Nehri gibi uzun ve koyu saçlarıydı. Ama o an başörtüsünün altında olduklarından kimse onları göremiyordu. Pek de bir şey fark etmez, diye düşündü İsra. Özel biri değildi.

İsra'nın canını yakan bu son düşünceydi. Talibin annesinin karşısında dikilirken üstdudağının titrediğini hissedebiliyordu. Tepsiyi sımsıkı tutarak kadına yaklaştı. Yakub'un ona baktığını hissedebiliyor, boğazını temizlediğini duyabiliyor, annesinin tırnaklarını uyluklarına batırdığını görebiliyordu, buna rağmen porselen fincanı zangırdatarak kadına doğru eğildi ve "Türk kahvesi alır mısınız?" diye sordu.

Fakat bu işe yaramamıştı. Amerikalılar onun önce kahve ik-

ram ettiğine dikkat etmemiş görünüyorlardı. Öyle ki kısa süre sonra kızı istediler ve Yakub yüzünde İsra'nın o güne dek hiç görmediği kadar kocaman bir gülümsemeyle ânında kabul etti.

Annesi, misafirler gittikten ve yemek yapmayı bitirmek için birlikte mutfağa geri dönükten sonra, "Önce kahve ikram ederken aklından ne geçiyordu?" diye azarladı onu. "Artık çocuk değilsin... Neredeyse on sekiz oldun! Hayatının sonuna kadar baba evinde mi kalmak istiyorsun?"

İsra, Yakub'un onu cezalandırmayacağını umarak, "Gergindim," diye mırıldandı. "Yanlışlıkla oldu."

"Eminim öyledir." Annesi ince bedeni örten *sub*u çıkardı. "Bir elektrik direği kadar ince olduğunu söylediği için Ümmü Ali'nin* çayına tuz koyduğun zamanki gibi."

"O da yanlışlıkla olmuştu."

"O ailenin geleneklerine bizimki kadar bağlı olmadığına şükretmelisin," dedi annesi, "aksi takdirde Amerika'ya gitme fırsatını kaçırmış olacaktın."

İsra nemli gözlerle annesine baktı. "Amerika'da ne yapacağım?"

Annesi başını kaldırmadı. Kesme tahtasına eğilmiş hâlde bütün yemeklerinin ana malzemesi olan soğan, sarımsak ve domatesleri kesmeye devam etti. İsra o bildik kokuları içine çekerken annesinin ona sarılmasını, kulağına her şeyin iyi olacağını fısıldamasını ve hatta Amerika'da bulamama ihtimaline karşı ona birkaç başörtüsü dikmeyi teklif etmesini diledi. Ama annesi sessizliğini korudu.

Nihayet, "Şükret," dedi bir miktar soğanı tencereye koyarken. "Allah seni iyi bir fırsatla ödüllendiriyor. Amerika'da iyi bir geleceğin olacak. Bundan daha iyi." Elleriyle pas kaplı mutfak tezgâhını, yıkanmak için su ısıttıkları eski kazanı, pul pul soyulmuş vinil zemin döşemesini göstererek, "Hayatını böyle mi geçirmek istiyorsun? Kışları ısıtmasız bir evde yaşayarak, incecik döşeklerde uyuyarak, karnını zar zor doyurarak?"

---

* (Ar.) Ali'nin annesi. *–çn*

İsra cızırdayan tencereye gözlerini dikip cevap vermeyince annesi uzandı ve çenesini tutup başını kaldırdı. "Senin yerinde olmak, Filistin'den ayrılmak ve Amerika'ya gitmek için canını verecek kaç kız var biliyor musun?"

İsra bakışlarını yere indirdi. Annesinin haklı olduğunu biliyor ama Amerika'daki yaşamı zihninde canlandıramıyordu. Sorun şuydu ki İsra kendini insanların büyük bir dikkatle yaşadıkları, dışlanmamak adına geleneklere bağlı kaldıkları Filistin'e de ait hissetmiyordu. Daha büyük şeyler hayal ediyordu; düzene boyun eğmeye mecbur olmadığı, macera ve en önemlisi aşk dolu bir hayat. İsra, gece kitap okumayı bitirip kitabını yastığının altına sokuşturduktan sonra yatağında uzanıp âşık olmanın ve sevilmenin nasıl bir şey olduğunu düşünürdü. Yüzünü göremese dahi hayalinde bir adam canlandırabiliyordu. Adam ona, içinde sevdiği tüm kitapların ve şiirlerin olduğu bir kütüphane yapacaktı. Her gece pencerenin yanında kitap okuyacaklardı: Mevlâna, Hafız ve Cibran. İsra ona hayallerinden söz edecek ve adam onu dinleyecekti. Sabahları onun için çay demleyecek, akşamları ev yapımı çorba kaynatacaktı. Ele ele dağlarda yürüyüş yapacaklardı ve İsra hayatında ilk kez başka bir insanın sevgisine layık olduğunu hissedecekti. *İsra'yla kocasına bakın*, diyecekti insanlar. *Sadece masallarda görebileceğiniz bir aşk.*

Boğazını temizledi. "Peki anne, ya aşk?"

Annesi dumanın arasından ona dik dik baktı. "Ne olmuş aşka?"

"Hep âşık olmak istedim."

"Âşık olmak mı? Sen neden söz ediyorsun? Bir *şermuta* mı yetiştirdim ben?"

"Hayır... hayır..." İsra tereddüt etti. "Ama ya o adamla birbirimize âşık olmazsak?"

"Birbirinize âşık olmak mı? Evliliğin aşkla ne ilgisi var? Babanla benim birbirimize âşık olduğumuzu mu sanıyorsun?"

İsra gözlerini yere doğru çevirdi. "Bence öyle olmalısınız, azıcık da olsa."

Annesi iç çekti. "Yakında bir kadının hayatında aşka yer olmadığını öğreneceksin. İhtiyacın olan tek bir şey var, o da sabır."

İsra hayal kırıklığını dizginlemeye çalıştı. Bir sonraki kelimeleri dikkatle seçti. "Belki de kadınlar için Amerika'da yaşam farklıdır."

Annesi gözlerini kırpmadan boş bir ifadeyle ona baktı. "Nasıl farklı?"

"Bilmiyorum," dedi İsra, annesini üzmemek için ses tonunu yumuşatarak. "Ama Amerikan kültürü bizimki kadar katı olmayabilir. Belki orada kadınlara daha iyi davranılıyordur."

Annesi bir yandan sebzeleri sotelerken başını iki yana sallayarak, "Daha iyi mi?" dedi alay edercesine. "Okuduğun o masallardaki gibi mi yani?"

İsra yüzünün kızardığını hissetti. "Hayır, öyle değil."

"Nasıl o zaman?"

İsra Amerika'daki evliliklerin annesiyle babasının evliliği gibi olup olmadığını sormak istedi, yani ailedeki her kararı erkeğin verdiği ve eğer karısından memnun olmazsa onu dövdüğü bir evlilik. Yakub'un annesini dövdüğüne ilk şahit olduğunda beş yaşındaydı. Sebep az pişmiş bir parça kuzu etiydi. İsra annesinin özür dileyen, durması için yalvaran bakışını ve Yakub'un ona vururken yüzündeki memnuniyetsizliği hâlâ hatırlıyordu. O an İsra'nın yüreğine bir karanlık çökmüştü, gözlerinin önüne serilen dünyanın yepyeni bir farkındalığıydı bu. Sadece çocukların değil, annelerin de dövüldüğü bir dünyanın. O gece annesinin gözlerine baktığında, annesini hunharca ağlarken gördüğünde İsra dindirilemez bir öfkeye kapılmıştı.

Kelimelerini bir kez daha özenle seçerek, "Amerika'da kadınlar daha fazla saygı görüyorlar mıdır sence?"

Annesi gözlerini ona dikti. "Saygı mı?"

"Ya da değer. Bilmiyorum."

Annesi yemeği karıştırmak için kullandığı kaşığı tezgâha koydu. "Beni dinle, kızım. Filistin'den ne kadar uzağa gidersen git, kadın her zaman kadın olacaktır. Burada ya da orada. Yaşadığı yer *nasibini*, kaderini değiştirmez."

"Ama bu adil değil."

"Bunu şimdi idrak edemeyecek kadar gençsin," dedi annesi, "ama şunu asla aklından çıkarma" –İsra'nın çenesini tutup başını kaldırdı– "bir kadın için bu hayatta evi ve yuvası dışında hiçbir şey yoktur. Kadın evlenmek ve çocuk doğurmaktan başka işe yaramaz."

İsra kabullenircesine başını salladı ama içi bu kabullenmeyi reddediyordu. Ellerini uyluklarına bastırdı ve gözyaşlarına hâkim oldu. Annem yanılıyor, dedi kendi kendine. Onun, Yakub'la mutluluğu yakalayamamış olması İsra'nın da mutsuz olacağı anlamına gelmezdi. Kocasını, annesinin Yakub'u hiç sevmediği kadar sevecekti; onu anlamak, onu mutlu etmek için uğraşacaktı ve böylece onun sevgisini kazanacaktı.

İsra başını kaldırdığında annesinin ellerinin titrediğini fark etti. Gözlerinden yanaklarına birkaç damla yaş aktı.

"Anne, ağlıyor musun?"

"Hayır, hayır." Annesi başka tarafa baktı. "Bu soğanlar çok acı."

Bir hafta sonraki dini nikâha kadar İsra evleneceği adamı bir daha görmedi. Adı Âdem Ra'ad'dı. İmam Kuran'dan dua okurken Âdem'in gözleri kısa bir an için onunkilerle buluştu, bir kez de ikisi de üç kez *kabul* derken. İsra göçmen vizesi aldıktan sonra yapılacak olan gösterişli düğünün aksine evlilik anlaşmasını imzalamak çok hızlı ve sadeydi. İsra, Yakub'un, Âdem Amerikan vatandaşı olduğundan işlemlerin sadece birkaç hafta süreceğini söylediğine kulak misafiri oldu.

Mutfak penceresinden, dışarıda sigara içen Âdem'i görebiliyordu. Âdem, yüzünde hafif bir gülümseme ve kısılmış gözlerle evlerinin önündeki patikada aşağı yukarı gezinirken İsra yeni kocasını inceledi. Biraz uzaktan otuz civarında görünüyordu, belki biraz daha yaşlı; yüzünde çizgiler oluşmaya başlamıştı. Üstdudağını düzgün kesilmiş bir bıyık kaplıyordu. İsra onunla öpüşmenin nasıl bir şey olacağını hayal etti ve yanaklarının kızardığını hissetti. Âdem, diye düşündü. Âdem ve *İsra*. Kulağa hoş geliyordu.

Âdem önden düğmeli koyu mavi bir gömlek ve ayak bileklerinde biten koyu bej bir pantolon giyiyordu. Ayakkabıları üstlerinde minicik delikleri ve iyi kalite yekpare siyah topukları olan parlak kahverengi deriydi. Ayaklarını hafif hafif toprağa sürtüyordu. İsra onun daha genç hâlini gözünde canlandırdı, Birzeit sokaklarında top koşturan yalınayak hâlini. Hayal etmesi zor değildi. Ayakları, engebeli toprak patikada böyle bir ülkede yetişmiş gibi dengede duruyordu. Filistin'den ayrıldığında kaç yaşındaydı? Çocuk muydu? Delikanlı mıydı? Yetişkin bir erkek miydi?

Âdem içeri geri döndüğünde Yakub, "Neden ikiniz balkona çıkıp oturmuyorsunuz?" dedi. Âdem, İsra'nın gözlerinin içine baktı ve lekeli dişlerini ortaya çıkararak gülümsedi. İsra başka yöne baktı. "Hadi gidin," dedi Yakub. "Birbirinizi tanımanız gerek."

İsra önden balkona doğru yürürken kızardı. Âdem iki eli cebinde, bu durumdan rahatsız olmuş bir ifadeyle onu takip etti. İsra onun gergin olup olmadığını merak etse de bu düşünceyi zihninden uzaklaştırdı. O bir erkekti. Gergin olacağı ne olabilirdi ki?

Dışarıda güzel bir mart sabahı hüküm sürüyordu. Meyve toplamak için çok uygun bir havaydı. İsra, eve yaslanmış duran incir ağacını tomurcuklanmaya hazırlamak için yeni budamıştı. Onun yanında eğik duran iki badem ağacı büyümüş ve çiçek açmaya başlamıştı. İsra manzara karşısında duyduğu hayranlıkla Âdem'in gözlerinin kocaman açılışını izledi. Asmalar balkonu sarmıştı; Âdem parmaklarını yaza kadar üzüm olacak bir tomurcuk salkımında gezdirdi. İsra yüzündeki ifadeyi görünce onun daha önce hiç asma görüp görmediğini merak etti. Muhtemelen çocukluğundan beri görmemişti. Ona bir sürü şey sormak istiyordu. Filistin'den neden ve ne zaman ayrılmışlardı? Amerika'ya gitmeye nasıl karar vermişlerdi? Ağzını açıp kelimeleri bulmaya çalıştı ama tek kelime çıkmadı.

Balkonun ortasında ferforje bir salıncak vardı. Âdem ona

oturup İsra'nın da kendisine katılmasını bekledi. İsra derin bir nefes alarak onun yanına yerleşti. Oturdukları yerden bakımsız olan asmaları görebiliyorlardı ve bu görüntü karşısında İsra'nın yüzü kızardı. Âdem'in onun hakkında olumsuz düşünmeyeceğini umdu. Yakub'un her zaman söylediği şeyden güç almaya çalıştı: "Başını sokacak bir yuvan olduğu sürece nerede yaşadığının önemi yok. İşgalden ve kandan uzakta ol yeter."

Sakin bir sabahtı. Bir süre kendilerini manzaraya kaptırmış hâlde öylece oturdular. İsra sırtında bir ürperti hissetti. Mezarlıklarda ve harabelerde yaşayan cinleri düşünmeden duramıyordu. Büyürken insanları ele geçirdikleri söylenen doğaüstü yaratıklar hakkında sayısız hikâye duymuştu. İsra içinden hızlı bir dua mırıldandı. Kocasıyla ilk kez oturduğunda karşılarında mezarlık olması kötüye alamet miydi acaba?

Âdem yanında dalgın dalgın uzaklara bakıyordu. Ne düşünüyordu? Neden bir şey söylemiyordu? İlk önce onun konuşmasını mı bekliyordu? İlk konuşması gereken Âdem'di elbette. İsra kitaplarda okuduğu kadın-erkek ilişkilerini düşündü. Önce minik tanışma cümleleri geçer, ardında kişisel hikâyeler anlatılır ve sonra sevgi gelişirdi. İki kişi böyle âşık olurdu. En azından *Bin Bir Gece Masalları*'nda Denizci Sinbad, Prenses Şila'ya böyle âşık oluyordu. Ancak masalın çoğunda Şila bir kuştu. İsra daha gerçekçi olmaya karar verdi.

Âdem dönüp ona baktı. İsra başörtüsünün kenarını çekiştirerek yutkundu. Âdem'in gözleri örtünün altından çıkan açık saç buklelerinde gezindi. Isla'nın aklına onun saçlarını hiç görmediği geldi. Âdem'in bir şeyler söylemesini bekledi ama o sadece bakıyordu. Bakışları yukarı aşağı gidip geliyordu, dudakları hafif aralıktı. Âdem'in gözlerinde İsra'yı rahatsız eden bir şey vardı. Bir yoğunluk. Neydi bu? İsra onun bakışındaki donuk tonda, hayatının geri kalan günlerini üst üste yığılmış sayfalar gibi görebiliyordu. Keşke onlara göz atabilseydi, onu nelerin beklediğini öğrenebilirdi.

İsra gözlerini kaçırıp bakışlarını mezarlıklara çevirdi. Belki

de sadece gergin, dedi kendi kendine. Ya da ondan hoşlanmamış olabilirdi. Bu akla yatkındı. Neticede şimdiye dek kimse onun için güzel dememişti. Gözleri küçük ve koyu renkliydi, çenesi sivriydi. Annesi birkaç kez onun sert yüz hatlarıyla dalga geçmiş, burnunun uzun ve sivri, alnının çok geniş olduğunu söylemişti. Âdem'in de o an alnına baktığından emindi. Başörtüsünü çekti. Annesinin özel durumlar için sakladığı Mackintosh's çikolatalarından getirse iyi olurdu belki. Ya da çay demlese. Ona üzüm ikram etmek üzereydi ki henüz yeterince olgunlaşmadıklarını hatırladı.

Yüzünü bir kez daha Âdem'e çevirdiğinde onun dizlerinin titrediğini fark etti. Sonra aniden yaklaşıp yanağına bir öpücük kondurdu.

İsra ona tokat attı.

Şoke olmuş bir hâlde Âdem'in özür dilemesini, onu öpmek istemediğini, vücudunun istemi dışında hareket ettiği hakkında bir şeyler gevelemesini bekledi. Ama Âdem yalnızca yüzü kıpkırmızı bir hâlde başka yöne bakıp gözlerini mezarlıkların arasına dikti.

İsra büyük bir çabayla kendini mezarlıklara bakmaya zorladı. Mezarlıkların arasında kendisinin göremediği bir şey olabileceğini düşündü, ne olduğunun anlaşılmasını sağlayan bir sır belki. *Bir Bin Gece Masalları*'nı, Prenses Şila'nın sırf Sinbad'la evlenebilmek için insan olmayı ne çok istediğini düşündü. İsra anlamıyordu. Kuş olma şansı olan biri neden kadın olmak isterdi ki?

Âdem ve ailesi gittikten sonra mutfakta annesine, "Beni öpmeye çalıştı," dedi, Yakub duymasın diye fısıldayarak.

"Ne demek seni öpmeye çalıştı?"

"Beni öpmeye çalıştı, ben de ona tokat attım. Özür dilerim, anne. Her şey çok hızlı oldu ve başka ne yapabileceğimi bilmiyordum." İsra'nın elleri titriyordu, ellerini bacaklarını arasına soktu.

"Aferin," dedi annesi uzun bir sessizlikten sonra. "Düğün *sonrasına* kadar sana dokunmasına izin verme sakın. Bu Amerikalı ailenin etrafta dolanıp bir *şermuta* yetiştirdiğimizi söylemesi hiç hoşumuza gitmez. Erkekler hep böyledir. Suçu hep kadına ataralar." Serçeparmağını öne doğru uzattı. "Parmağına bile dokunmasına izin verme."

"Hayır. Elbette vermem."

"İtibar her şeydir. Sakın bir daha sana dokunmasına fırsat verme."

"Merak etme, anne. Vermem."

Ertesi gün Âdem ve İsra, otobüsle Kudüs'e gittiler, insanların göçmen vizesi için başvuru yaptıkları Amerikan Başkonsolosluğu denilen yere. İsra, Âdem'le bir kez daha yalnız kalmaktan dolayı gergindi ama yapabileceği hiçbir şey yoktu. İsrail yetkililerince verilen Filistin hüviyeti Kudüs'e rahatlıkla seyahat etmesini engellediğinden Yakub onlara katılamadı. İsra'nın da Filistin hüviyeti vardı ama artık bir Amerikan vatandaşıyla evli olduğundan kontrol noktalarını geçerken daha az sorun yaşardı.

İsra'nın Filistin şehirlerinin çoğu gibi İsrail denetimi altında olan ve izinsiz girilmeyen Kudüs'e de hiç gitmemiş olmasının sebebi kontrol noktalarıydı. Şehirler ve kasabalar, hatta bazen kendi şehirleri ve kasabaları arası yolculuğu kısıtlamak için İsrail'in Filistin topraklarında kurduğu yüzlerce kontrol noktasının ve barikatların her birinde izin belgesi gerekliydi. Bazı kontrol noktalarında ağır silahlı İsrail askerleri görev yapıyor, bu noktalar tanklarla korunuyordu, diğerlerinde ise askerler nöbette olmadığında kilitlenen kapılar vardı. Âdem, bu sıkı kontrollerden ve yoğun trafikten rahatsız olduğundan her bariyerde durduklarında sövüp sayıyordu. Her seferinde İngilizce konuşarak İsrail askerlerine Amerikan pasaportunu sallıyordu. İsra okuldan öğrendiği İngilizce sayesinde çok azını anlayabiliyor ve Âdem'in o dili bu denli iyi konuşuyor olması karşısında etkileniyordu.

Nihayet konsolosluğa vardıklarında saatlerce kuyrukta beklediler. İsra başı öne eğik hâlde Âdem'in arkasında durdu ve sadece onunla konuşulduğunda konuştu. Ama Âdem de o kadar az konuştu ki İsra balkonda ona tokat attığı için kızgın olup olmadığını merak etti. Özür dilemeye niyetlendi ama için için özür dileyecek bir şey olmadığını düşünüyordu. Dini nikâh sözleşmesini imzalamış olsalar dahi Âdem'in düğün gecesine kadar onu böyle öpmeye hakkı yoktu. Yine de *affedersin* kelimesi dilinin ucuna kadar geldi. Onu yutmak için kendini zorladı.

Sıra onlara geldiğinde görevli İsra'nın vizesinin on gün içinde çıkacağını söyledi. Sonrasında Kudüs'te gezerlerken İsra, Yakub'un artık düğünü planlayabileceğini düşündü. Eski şehrin dar sokaklarında yürürlerken tüm duyuları harekete geçmişti. Bir baharatçı dükkânının önüne dizilmiş, ağızları açık çuvallardan yayılan papatya, adaçayı, nane, mercimek ve yakındaki bir dükkândan gelen, fırından yeni çıkmış *künefe* kokularını aldı. Bir kasap dükkânının önünde içlerinde tavuk ve tavşan olan kafesleri ve vitrinlerine yığın yığın altın kaplı takı koymuş birkaç butik gördü. Başlarına bir tür türban olan *hatta*lar sarmış yaşlı adamlar sokak köşelerinde rengârenk eşarplar satıyorlardı. Tepeden tırnağa siyahlar içindeki kadınlar hızlı adımlarla caddelerde yürüyordu. Bazıları işlemeli başörtüleri, yuvarlak güneş gözlükleri takmış, dar pantolonlar giymişti. Diğerlerinde başörtüsü yoktu ve İsra onların İsrailli olduklarını biliyordu. Engebeli kaldırımlarda topukları tıkırdıyordu. Oğlanlar ıslık çalıyordu. Arabalar dar sokaklardan makas atarak, korna çalarak, arkalarında dizel dumanları bırakarak geçiyordu. İnce bedenlerine çapraz astıkları uzun tüfekler taşıyan İsrail askerleri sokaklarda devriye geziyordu. Hava toz ve ses doluydu.

Âdem öğle yemeği için Mescid-i Aksa yakınındaki bir seyyar satıcıdan falafelli sandviç aldı. Sandviçlerini yerken İsra altın kubbeye hayranlıkla baktı.

Âdem lokmalar arasında, "Çok güzel, değil mi?" diye sordu.

"Öyle," dedi İsra. "Daha önce görmemiştim."

Âdem ona doğru döndü. "Gerçekten mi?"

İsra başını salladı.

"Neden?"

"Buraya gelmek zor."

"Buradan uzun süre önce ayrıldım. Nasıl olduğunu unutmuşum. En az yarım düzüne barikatta durulmuşuzdur. Bu çok saçma."

"Filistin'den ne zaman ayrıldınız?"

Âdem yemeğini çiğneyip yuttu. "1976 yılında New York'a taşındık, ben on altı yaşındayken. Sonrasında annemle babam birkaç kez ziyarete geldi ama benim kalmam ve babamın şarküterisine göz kulak olmam gerekti."

"Daha önce içine girdin mi hiç?"

"Elbette. Çok kez. Biliyor musun çocukluğumda imam olmak istiyordum. Bir din adamı. Bir yaz Ramazan ayını burada uyuyarak geçirdim. Kuran'ı baştan sona hatmettim."

"Gerçekten mi?"

"Evet."

"Yani Amerika'da yaptığın iş bu mu? Bir din adamı mısın?"

"Yo, hayır."

"Ne iş yapıyorsun o zaman?"

"Bir şarküterim var."

İsra bu ilk sohbetlerinden cesaret alarak, "Neden imam olmadın?" diye sordu.

"Amerika'da o işi yapamazdım."

"Nasıl yani?"

"Aile işletmesini yürütmek için babamın bana ihtiyacı vardı. O yüzden vazgeçmek zorunda kaldım."

"Oysa ben..." İsra fikrini değiştirerek sustu.

"Ne?"

"Özgür olduğunu sanmıştım sadece." Âdem meraklı bir ifadeyle baktı ona. "Yani erkeksin ya."

Âdem tek kelime etmeden bakmaya devam etti. Sonunda, "Özgürüm," deyip başını çevirdi.

Sandviçlerini yerlerken İsra uzun bir süre onu inceledi. Çocukluk hayalinden söz ederken yüzünün nasıl kasıldığını düşünmeden edemedi. Gergin gülüşünü. Ramazan'da akşam namazı kıldırdığını, güçlü ve ahenkli bir sesle Kuran okuduğunu canlardı gözünde. Onun bir camide imam olmak isterken kasa arkasında çalıştığını, para saydığını ve rafları düzenlediği düşünmek İsra'nın yüreğine dokundu. Ve orada onun yanında otururken ilk kez bu adamı sevmenin pek de zor olmayabileceğini düşündü.

İsra Birzeit'teki son gecesini, dudakları dut rengine boyanmış, teni beyaz tül katmanlarına sarılmış, saçları bukle bukle kıvrılmış ve simler püskürtülmüş hâlde, altın kaplama metal bir sandalyede oturarak geçirdi. Etrafında duvarlar fıldır fıldır dönüyordu. Duvarların kendisi görünmez olana dek yükselmelerini, sonra sanki onu ezermiş gibi gitgide tekrar alçalmalarını izledi. Renk renk giysiler içindeki kadınlar çevresinde dans ediyordu. Çocuklar köşelerde toplanıp baklava yiyip Pepsi içiyordu. Yüksek sesli müzik tıpkı havai fişekler gibi havaya yayılıyordu. Onun yüreği pır pır ederken herkes sevinçle bağırıyor, el çırpıyordu. Tebriklerine başını sallayarak ve gülümseyerek karşılık veriyordu ama iç dünyasında gözyaşlarını ne kadar daha zaptedebileceğinden emin değildi. Misafirlerin neler olduğunu anlayıp anlamadığını, neredeyse hiç tanımadığı bir adamla uçağa binmesine ve kendi kültürü olmayan bir ülkeye inmesine sadece birkaç saat kaldığının farkında olup olmadıklarını merak ediyordu.

Âdem, beyaz gömleği üzerine giydiği gıcır gıcır siyah takım elbisesiyle yanında oturuyordu. Salondaki tek erkek oydu. Diğerleri dans eden kadınları göremeyecekleri mesafede başka bir salondaydı. İsra'nın düğünden sadece birkaç dakika önce tanıştığı Âdem'in küçük kardeşleri Ömer ve Ali'nin bile bu salona girmeleri yasaktı. İsra onların kaç yaşlarında olduklarını bilmiyordu ama yirmilerinde olmalıydılar. Arada bir dans pis-

tindeki kadınları seyretmek için biri başını uzatıyor, bir kadın da ona erkekler bölümünde kalması gerektiğini hatırlatıyordu. İsra kendi erkek kardeşlerini görmek için salona göz attı. Onlar erkekler bölümünde oturmak için çok küçüklerdi ve İsra salonun diğer köşesinde koşuşurken gördü onları. Bir daha görüp göremeyeceğini merak etti.

Eğer mutluluk sesle ölçülüyorsa salondaki en mutlu kişi Âdem'in annesiydi. Feride iriyarı, şişman bir kadındı ve İsra onun varlığında dans pistinin küçüldüğünü hissediyordu. Kolları doğuya özgü motiflerle bezenmiş kırmızı ve siyah renkte bir *sub* giymişti, kalın belini altın sikkeli kalın bir kemer sarıyordu. Küçük gözlerinin etrafına siyah sürme çekilmişti. Uzun beyaz bir sopayı havada döndürerek kendinden emin bir sesle her şarkıya eşlik ediyordu. Neredeyse dakikada bir elini ağzına götürüyor ve yüksek, kulak tırmalayıcı bir sesle zılgıt çekiyordu. On bir yaşında görünen tek kızı Sarah piste gül yaprakları attı. Annesinin daha genç, daha ince hâliydi... koyu renk badem gözler, omuzlara çılgınca dökülen siyah kıvırcık saçlar, buğday gibi altın rengi bir ten. İsra büyümüş Sarah'ı, minicik bedeni beyaz gelinlik altında kaybolmuş hâlde tıpkı şu an kendisinin oturduğu gibi görebiliyordu neredeyse. Bu görüntü karşısında irkildi.

Etrafa bakınarak annesini aradı. Annesi parmaklarıyla oynayarak salonun bir köşesinde oturuyordu. Düğünün başından o âna dek oturduğu yerden kalkmamıştı. İsra onun dans etmek isteyip istemediğini merak etti. Belki de dans edemeyecek kadar üzgün, diye düşündü. Ya da yanlış mesaj vermekten korkuyordu. İsra büyürken kadınların, gelin annesini düğünde fazlasıyla şen şakrak, kızından kurtulmaya çok hevesli diye eleştirdiklerini çok sık duymuştu.

Âdem darbukaya vurdu. İsra irkilerek gözlerini annesinden ayırdı. Feride'nin beyaz sopayı Âdem'e verdiğini ve onu dans pistine çektiğini gördü. Âdem bir elinde sopa, diğer elinde darbukayla dans etmeye başladı. Müzik sağır ediciydi. Onları

çevreleyen kadınlar sanki kendi hakları olan bir şeyi ellerinden almış gibi kıskançlıkla İsra'ya bakarak el çırpıyorlardı. Onların ne düşündüklerini neredeyse duyabiliyordu: *Onun gibi sıradan bir kız nasıl bu kadar şanslı olabilir? Amerika'ya gitmesi gereken benim kızımdı.*

Sonra Âdem'le İsra dans etmeye başladılar. İsra ne yapacağını tam olarak bilmiyordu. Annesi, imajı için iyi olacağını, piste çıkarsa diğer annelerin dikkatini çekme ihtimalinin daha yüksek olduğunu söyleyerek toplantılarda dans etmesi için sürekli olarak başının etini yemiş olsa da İsra onu asla dinlememişti. Bu denli özgürce dans etmek, kendini bu denli açık teşhir etmek tuhaf geliyordu. Oysa Âdem gayet rahat görünüyordu. Tek eli arkasında, diğer eliyle havada sopayı sallayarak tek ayağı üzerinde zıplıyordu. İsra, boynuna dolanmış Filistin bayrağı ve başındaki kırmızı kadife *tarpuş*la bir sultan gibi göründüğünü düşündü.

Âdem dudaklarını oynatarak, "Ellerini kullan," dedi.

İsra iki kolunu da belinden yukarı kaldırarak bileklerini döndürmeye başladı. Feride'nin onaylarcasına başını salladığını görebiliyordu. Bir grup kadın ellerini darbukanın ritmine göre oynatarak onları çevrelediler. Kalçalarına altın sikkeler takılı kırmızı desenli *sub*lar giymişlerdi. Bazıları yanan yuvarlak mumlar tutuyordu. Diğerleri ise her parmağa yanan birer mumluk yerleştirmiş, titrek ışıklı ellerini havada sallıyordu. Hatta bir kadın sıra sıra mumlardan yapılmış bir taç takmıştı ve bu yüzden kafası alev almış gibi görünüyordu. Dans pisti bir şamdan gibi ışıldıyordu.

Müzik sustu. Âdem, İsra'yı dirseğinden tutup dans pistinden çıkardı. Feride de beyaz bir sepet taşıyarak peşlerinden gitti. İsra oturduğu yere dönebileceğini ümit ediyordu ama Âdem sahnenin ortasında durdu. "Kalabalığa doğru dön," dedi.

Feride içindeki altın takı bolluğunu göstermek için sepeti açtı. Kalabalıktan aaa, ooo sesleri yükseldi. Feride, Âdem'e her seferinde bir altın takı verdi ve o da her bir parçayı İsra'nın

üzerine taktı. İsra, Âdem'in ellerine baktı. Parmakları uzun ve kalındı. İsra geri çekilmemek için büyük çaba harcıyordu. Kısa süre sonra boynunda ağır kolyeler sallanıyor ve kalın, buz gibi sikkeleri tenine değiyordu. Uçları yılan biçiminde olan bilezikler bileklerine halat gibi dolanmıştı. Kulaklarına sikke şeklinde küpeler takılmış, parmakları yüzük dolmuştu. Yirmi yedi adet altından sonra Feride boş sepeti havaya fırlattı ve bir zılgıt daha çekti. Kalabalık tezahürat etti ve İsra altınla kaplanmış hâlde vitrindeki bir manken gibi hareketsiz karşılarında dikildi. Hayatta onu neyin beklediği hakkında en ufak bir fikri yoktu, bu durumu değiştirebilecek hiçbir şey de yapamazdı. Bu farkındalığın yarattığı korkuyla titredi. Ama bu duygular gelip geçici, diye hatırlattı kendine. Gelecekte hayatının kontrolü daha fazla kendi elinde olacaktı muhakkak. Kısa süre sonra Amerika'da, özgürlükler ülkesinde olacak, belki de her zaman hayalini kurduğu aşkı bulacak, annesininkinden daha iyi bir hayat sürecekti. Bu ihtimal karşısında gülümsedi. Belki bir gün, eğer Allah ona kız evlat bahşederse onların hayatı da kendisininkinden daha iyi olacaktı.

BİRİNCİ BÖLÜM

Deya

BROOKLYN

2008 Kışı

Deya Ra'ad yatak odası penceresinin yanında durup parmaklarını cama bastırdı. Aralık ayıydı; dizi dizi eski tuğla evler, solmuş çimen, kaldırım boyunca sıralanmış çıplak çınar ağaçları ve Yetmiş İkinci Sokak boyunca paralel park etmiş arabalar karla kaplıydı. Kitapları dışında odasına renk veren tek şey kıpkırmızı kaftandı. Göğsü ve kolları altın rengi nakışlarla dolu bu elbiseyi babaannesi Feride bugünkü olay için dikmişti. Salonda Deya için bir görücü bekliyordu. Bu yıl ona görücüye gelen dördüncü adamdı bu. İlki doğru dürüst İngilizce konuşamıyordu. İkincisi boşanmıştı. Üçüncüsünün yeşil karta ihtiyacı vardı. Deya on sekiz yaşındaydı, henüz liseyi bitirmemişti ama babaannesiyle dedesi görevini geciktirmesinin bir mânâsı olmadığını söylüyordu... yani evlilik, çocuk, aile.

Deya kaftanın yanından yürüyüp geçti ve onun yerine gri bir kazakla kot pantolon giydi. Üç küçük kız kardeşi ona şans diledi ve Deya odadan ayrılırken onları rahatlatmak için gülümseyerek üst kata yöneldi. İlk görücü geldiğinde Deya kız kardeşlerinin de yanında olması için yalvarmıştı. Feride, "Bir erkeğe aynı anda dört kız kardeş göstermek doğru değil," diye karşılık vermişti. "Üstelik ilk evlenmesi gereken en büyük olandır."

"Ama ya ben evlenmek istemiyorsam?" diye sormuştu Deya. "Bütün hayatımın neden bir erkek yörüngesinde geçmesi gerekiyor?"

Feride başını kahve fincanından kaldırmamıştı. "Çünkü

ancak böyle anne olur ve kendi çocuklarına sahip olursun. İstediğin kadar şikâyet et, evlenmeden hayatın nasıl geçecek? Bir ailen olmadan?"

"Burası Filistin değil, Tite.* Amerika'da yaşıyoruz. Burada kadınlar için başka fırsatlar var."

"Saçma." Feride gözlerini kısarak fincanın dibindeki kahve telvesine bakmış. "Nerede yaşadığımız önemli değil. Önemli olan kendi kültürümüzü korumak. Düşünmen gereken tek şey, sana rahat bir hayat sağlayacak iyi bir adam bulmak."

"Ama burada başka seçenekler de var, Tite. Ayrıca eğer üniversiteye gitmeme izin verirseniz bana rahat bir hayat sağlayacak bir adama ihtiyacım olmaz. Ben kendime bakabilirim."

Bunun üzerine Feride hızla başını kaldırıp dik dik ona bakmıştı. "*Mecnun musun?* Aklını mı kaçırdın? Asla olmaz." Başını hoşnutsuz bir ifadeyle iki yana sallamıştı. "Üniversite söz konusu bile değil. Üstelik üniversite mezunu bir kızla kim evlenmek ister?"

"Nedenmiş o? Sırf erkekler sindirecekleri aptalın tekini isterler diye mi?"

Feride derin bir iç çekmişti. "Çünkü bu işler böyle. Her zaman böyleydi. Kime sorsan söyler. Kadınlar için en önemli şey evliliktir."

Deya bu konuşmayı zihninden her geçirdiğinde kendi hayatının başka bir hikâye olduğunu hayal ederdi; olay örgüsü, gitgide yükselen gerilimi ve çatışmasıyla mutlu bir sona doğru kurgulanan, henüz hayal edemediği bir hikâye. Bunu sık sık yapardı. Hayatının bir kurmaca olduğunu varsaymak, içinde bulunduğu gerçeği, sınırlanmış hayatı kabullenmekten daha katlanılabilirdi. Kurmacada hayatının fırsatları sonsuzdu. Kurmacada kontrol kendisindeydi.

Deya uzun süre tereddüt içinde merdiven boşluğunun karanlığına baktı, ardından çok yavaş adımlarla babaannesiyle dedesinin yaşadıkları birinci kata çıktı. Mutfakta bir ibrik

---

* (Ar.) Babaanne, anneanne, nine. *–çn*

çay hazırladı. Nane çayını beş adet cam bardağa koyup bardakları gümüş bir tepsiye dizdi. Koridorda yürürken salonda Feride'nin Arapça olarak, "Benden daha iyi yemek ve temizlik yapar," dediğini duydu. Oda bir anda onaylayan seslerle doldu. Babaannesi aynı şeyi başka bir görücüye de söylemişti ama işe yaramamıştı. Deya'yı gördükten sonra evlilik tekliflerinden vazgeçmişlerdi. Feride, ardından evlilik gelmeyeceğini, Deya'nın *nasibinin,* kaderinin o kişi olmadığını fark ettiği her görücü sonrası çılgıncasına dövünerek ağlardı; Deya'yla kardeşlerinin ona itaat etmelerini sağlamak için sık sık kullandığı dramatik bir gösteriydi bu.

Deya koridorda sıralanmış aynalardaki yansımasına bakmamaya çalışarak tepsiyi taşıdı. Kömür gözlü, kiraz dudaklı, solgun yüzlü ve omuzlarına dökülen koyu renk saçlıydı. Bugünlerde yüzüne ne kadar çok bakarsa kendi yansımasını o kadar az görüyormuş gibi hissediyordu. Oysa her zaman böyle değildi. Feride ona henüz bir çocukken evlilikten ilk söz ettiğinde, Deya bunun sıradan bir mesele olduğunu sanmıştı. Büyümenin ve kadın olmanın başka bir yanıydı sadece. Kadın olmanın ne anlama geldiğini henüz idrak etmemişti. Bunun hiç tanımadığı bir adamla evlenmek olduğunu anlamamıştı, evliliğin hayat gayesinin başlangıcı ve sonu olduğunu da. Toplumdaki yerini tam olarak ancak biraz daha büyüdüğünde fark etmişti. Yaşamak zorunda olduğu belli bir tarz, uyması gereken belli kurallar olduğunu ve bir kadın olarak kendi hayatı üzerinde hiçbir söz hakkı olmadığını öğrenmişti.

Yüzüne bir gülümseme yerleştirip salona girdi. Oda loştu, bütün pencereler Feride'nin şarap rengi koltuk takımına uygun olsun diye dokuduğu kırmızı kalın perdelerle kaplıydı. Babaannesiyle dedesi bir kanepede oturuyorlardı, misafirlerse diğerinde. Deya aralarındaki sehpaya şeker kâsesini koydu. Bakışları yerde, babaannesiyle dedesinin Amerika'ya göç ettiklerinden beri sahip oldukları kırmızı Türk halısındaydı. Kenarlarında kabartmalı bir motif işlenmişti... başı ya da sonu olma-

yan, hepsi aralıksız döngülerle dokunmuş altın rengi halkalar. Deya motif mi daha büyümüştü yoksa kendisi mi daha küçülmüştü, emin değildi. Motifi gözleriyle takip etti ve başı döndü.

Yaklaştığında talip başını kaldırıp nane kokulu duman arasından ona dikkatle baktı. Deya ondan tarafa bakmadan çay ikram etti, tüm bu süre boyunca adamın bakışlarının üzerinde olduğunun farkındaydı. Oğlanın annesiyle babası ve babaannesiyle dedesi de gözlerini ona dikmişlerdi. Tenini delip geçen beş çift göz. Ne görüyorlardı? Odada dolaşan bir insanın gölgesi mi? Belki gördükleri bu bile değildi. Belki de demlik boşalana dek bir kişiden diğerine sürüklenerek tek başına süzülen bir tepsi dışında hiçbir şey görmüyorlardı.

Annesiyle babasını düşündü. Şimdi burada, yanında olsalardı ne hissederlerdi? Onu beyaz gelinlikle görme fikri karşısında gülümserler miydi? Babaannesiyle dedesi gibi onlar da kendi istedikleri yoldan gitmesi için onu zorlarlar mıydı? Gözlerini kapatıp annesiyle babasını görmeye çalıştı ama hiçbir şey göremedi.

Dedesi sertçe ona doğru dönüp boğazını temizledi. "Neden ikiniz mutfağa gidip orada oturmuyorsunuz?" dedi Halid. "Böylece birbirinizi tanıyabilirsiniz." Onun yanında oturan Feride endişeyle Deya'yı süzüyor, yüz ifadesi mesajını net olarak belli ediyordu. *Gülümse. Normal davran. Bu adamı da korkutup kaçırma.*

Deya evlilik teklifinden vazgeçen son talibi hatırladı. Adam, babaannesiyle dedesine onun fazla cüretkâr, fazla soru soran biri olduğunu söylemişti. Yeterince Arap olmadığını. İyi de babaannesiyle dedesi bu ülkeye geldiklerinde ne bekliyorlardı? Çocuklarının ve torunlarının tam bir Arap olacaklarını mı? Kültürlerinin bozulmadan kalacağını mı? Yeterince Arap olmaması onun suçu değildi. Hayatı boyunca iki kültür arasında kalmıştı. Ne Arap'tı ne de Amerikalı. Hiçbir yere ait değildi. Kim olduğunu bilmiyordu.

Deya iç çekti ve talibinin gözlerinin içine baktı. "Beni takip et."

Mutfak masasında karşılıklı oturduklarında onu inceledi. Adam uzun boylu, hafif topluydu ve düzgün tıraşlanmış bir bıyığı vardı. Ceviz rengi saçı yandan ayrılmış ve geriye doğru taranmıştı. Diğerlerinden daha yakışıklı, diye düşündü Deya. Adam konuşacakmış gibi ağzını açtı ama tek kelime etmedi. Ardından, birkaç dakika sessizlikten sonra boğazını temizledi ve "Adım Nasır," dedi.

Deya parmaklarını bacaklarının arasına sıkıştırıp normal davranmaya çalıştı. "Ben de Deya."

Kısa bir sessizlik oldu. "Ben, şey..." Nasır bir an durdu. "Yirmi dört yaşındayım. Bir yandan okulu bitirmeye çalışırken diğer yandan bir bakkal dükkânında babamla çalışıyorum. Tıp eğitimi alıyorum."

Deya hafif ve zoraki bir gülümsemeyle karşılık verdi. Adamın yüzündeki sabırsız ifadeden kendisinin de aynı şeyi yapmasını, kendi hakkında muğlak bir bilgi vermesini, varlığını tek bir cümlede özetlemesini beklediği belli oluyordu. Deya hiçbir şey söylemeyince adam tekrar konuştu. "Ee, sen ne yapıyorsun?"

Sadece kibar olmaya çalıştığını anlamak zor değildi. Genç bir Arap kızının hiçbir şey *yapmadığını* ikisi de biliyordu. Yani yemek ve temizlik yapmak, en son Türk pembe dizilerini seyretmek dışında hiçbir şey. Eğer memleketlerinde, Filistin'de kendileri gibi insanların arasında yaşıyor olsalardı babaanneleri onun ve kız kardeşlerinin daha çok şey yapmalarına izin verebilirdi. Fakat burada, Brooklyn'de Feride'nin elinden gelen tek şey onları evde koruma altına almak ve düzgün kalmaları için dua etmekti. Namuslu. Arap.

"Fazla bir şey yapmıyorum," dedi Deya.

"Bir şeyler yapıyor olmalısın. Hiç hobin yok mu?"

"Kitap okumayı seviyorum."

"Ne tür okuyorsun?"

"Ne olursa. Ne olduğu fark etmez, ne bulursam okurum. İnan buna fazlasıyla zamanım var."

"Peki ama neden?" dedi Nasır kaşlarını çatarak.

"Babaannem fazla bir şey yapmamıza izin vermez. Kitap okumamdan bile hoşlanmıyor."

"Neden?"

"Kitapların kötü etkisi olduğunu düşünüyor."

"Ha." Sonunda anlamışçasına kızardı. Bir süre sonra, "Annem Müslüman bir kız okuluna gittiğini söyledi. Kaçıncı sınıftasın?" diye sordu.

"Son sınıftayım."

Bir duraksama daha. Adam oturduğu yerde kıpırdandı. Onun gerginliğinden kaynaklanan bir şey Deya'yı rahatlattı ve omuzları gevşedi.

"Üniversiteye gitmek istiyor musun?" diye sordu Nasır.

Deya onun yüzünü inceledi. Şimdiye kadar bu şahsi soru hiç onun sorduğu biçimde sorulmamıştı. Genelde bir gözdağı gibi gelirdi kulağa, sanki evet derse doğanın dengesi bozulacakmış gibi. Bir kızın isteyeceği en kötü şeymiş gibi.

"İstiyorum," dedi Deya. "Okulu seviyorum."

Nasır gülümsedi. "Kıskandım. Ben hiçbir zaman iyi bir öğrenci olmadım."

Deya gözlerini ona dikti. "Senin için sorun mu?"

"Ne sorun mu?"

"Üniversiteye gitmek istemem."

"Hayır. Neden olsun ki?"

Deya bu cevaba inanıp inanmayacağına emin olamayarak dikkatle onu inceledi. Sorun değilmiş gibi davranarak önceki taliplerden farklı, daha ileri görüşlü olduğunu düşünmesini sağlamak için onu kandırmaya çalışıyor olabilirdi. Tam olarak duymak istediği şeyi söylüyor olabilirdi.

Deya onun sorusunu duymazdan gelerek oturduğu yerde dikleşti. "Neden iyi bir öğrenci değilsin?"

"Okulu hiçbir zaman gerçekten sevmedim," dedi Nasır. "Ama annemle babam tıp fakültesine başvurmam için ısrar ettiler. Doktor olmamı istiyorlar."

"Peki sen doktor olmak istiyor musun?"

Nasır güldü. "Hiç istemiyorum. Aile işini yürütmeyi, hatta belki bir gün kendi işimi kurmayı tercih ederim."

"Bunu onlara söyledin mi?"

"Söyledim. Ama onlar üniversiteye gitmek zorunda olduğumu, tıp olmasa bile mühendislik ya da hukuk okumam gerektiğini söylediler."

Deya ona baktı. Bu tür sohbetler sırasında öfke ve rahatsızlık dışında bir şey hissettiğini hiç hatırlamıyordu. Adamlardan biri bütün konuşma boyunca benzin istasyonunda ne kadar para kazandığından söz etmişti; bir başkası okulu hakkında sorular sormuş, evde oturup çocuk yetiştirmeye niyeti olup olmadığını, sadece okul üniformasının bir parçası olarak değil sürekli başörtüsü kullanmaya istekli olup olmadığını öğrenmek istemişti.

Yine de Deya'nın kendi soruları vardı. *Eğer evlenirsek bana ne yapacaksın? Hayallerimin peşinden gitmeme izin verecek misin? Sen çalışırken çocuk yetiştirmem için beni evde mi bırakacaksın? Beni sevecek misin? Beni olduğum gibi kabullenecek misin? Beni dövecek misin?* Bu soruları yüksek sesle sorabilirdi ama insanların sana sadece duymak istediklerini söylediklerini biliyordu. Birini anlamak için onun söylemediği kelimeleri dinlemek, onu yakından izlemek gerektiğini biliyordu.

"Bana neden öyle bakıyorsun?" dedi Nasır.

"Hiç, sadece..." Parmaklarına baktı. "Ailenin üniversiteye gitmen için seni zorlamış olmasına şaşırdım. Kendi kararını kendin vermene izin vereceklerini düşünmüştüm."

"Bunu nereden çıkardın?"

"Biliyorsun." Gözlerinin içine baktı. "Çünkü sen bir erkeksin."

Nasır merakla ona baktı. "Böyle mi düşünüyorsun? Erkek olduğum için istediğim her şeyi yapabileceğimi mi?"

"Bizim dünyamızda böyle."

Nasır öne doğru eğilip ellerini masaya koydu. Deya'nın bir

erkeğe en yakın olduğu andı bu ve ellerini bacaklarının arasına sıkıştırarak arkasına yaslandı.

"Tuhaf birisin," dedi Nasır.

Deya yüzünün kızardığını hissedebiliyordu, gözlerini kaçırdı. "Bu söylediğini babaannem duymasın sakın."

"Neden? Ben iltifat etmek istemiştim."

"O böyle değerlendirmeyecektir."

Kısa bir sessizlik oldu, Nasır çay fincanına uzandı. "Ee," dedi bir yudum aldıktan sonra. "Gelecekteki hayatının nasıl olacağını hayal ediyorsun?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Ne yapmak istiyorsun, Deya Ra'ad?"

Deya kendini tutamayıp güldü. Sanki ne istediği fark edermiş gibi. Sanki bu ona bağlıymış gibi. Eğer ona bağlı olsaydı evliliği bir on yıl daha ertelerdi. Bir yurtdışı eğitim programına kaydolur, pılısını pırtısını toplar, Avrupa'ya, belki Oxford'a gider ve orada günlerini bir elinde kitap, diğer elinde kalemle kafelerde, kütüphanelerde geçirirdi. Yazar olur, hikâyeleri aracılığıyla insanların dünyayı anlamalarına yardım ederdi. Ama ona bağlı değildi. Babaannesiyle dedesi evlenmeden üniversiteye başvurmasını yasaklamıştı ve onlara karşı gelerek cemaatteki itibarını zedelemek istemiyordu. Daha da kötüsü evlatlıktan reddedilebilir, kardeşlerini görmesinin yasaklanabilir, bildiği tek yuva ve aileden dışlanabilirdi. Zaten terk edilmişti ve birçok bakımdan yalnızdı, kalan köklerini de kaybetmek dayanılmaz olurdu. Babaannesiyle dedesinin onun için planladığı hayattan korkuyordu ama bilinmeyenden daha çok korkuyordu. Bu yüzden hayallerini içine gömüp ona söyleneni yaptı.

"Mutlu olmak istiyorum sadece," dedi Nasır'a. "Hepsi bu."

"Bu yeterince basit."

"Öyle mi?" Nasır'ın gözlerinin içine baktı. "Madem öyle, o zaman neden hiç görmedim bunu."

"Eminim görmüşsündür. Babaannenle deden mutlu olmalılar."

Deya gözlerini devirmemek için kendini zor tuttu. "Tite günlerini hayatından şikâyet ederek geçirir, çocuklarının onu nasıl terk ettiklerinden ve Sîdu'nun* eve ne kadar az geldiğinden söz edip durur. İnan bana. Çok mutsuzlar."

Nasır başını iki yana salladı. "Belki de onları çok acımasızca yargılıyorsundur."

"Neden? Senin annenle baban mutlular mı?"

"Tabii ki mutlular."

"Birbirlerini seviyorlar mı?"

"Elbette birbirlerini seviyorlar. Otuz yıldan fazladır evliler."

"Bunun bir anlamı yok," dedi Deya dudak bükerek. "Babaannemle dedem elli yıldan fazladır evliler ama birbirlerini görmeye tahammül edemiyorlar."

Nasır bir şey söylemedi. Deya, yüz ifadesinden onun kötümserliğini pek hoş bulmadığını fark etti. Ama başka ne söyleyecekti ki? Yalan mı söyleseydi? İstemediği bir hayat yaşamaya zorlanması yetiyordu zaten. Bir evliliğe yalanlarla mı başlayacaktı gerçekten? Bu ne zaman sona erecekti?

Nihayet Nasır boğazını temizledi. "Biliyorsun," dedi, "senin babaannenle dedenin hayatındaki mutluluğu görememen onların mutsuz oldukları anlamına gelmez. Bir insanı mutlu eden şey diğerinde her zaman işe yaramaz. Örneğin annem... onun için aile her şeyden daha değerlidir. Babam ve çocukları olduğu sürece mutludur. Ama herkesin bir aileye ihtiyacı yok elbette. Bazı insanlar para ister, diğerleri dostluk. Herkes farklıdır."

"Peki sen ne istiyorsun?" diye sordu Deya.

"Anlamadım."

"Senin mutlu olmak için neye ihtiyacın var?"

Nasır dudağının içini ısırdı. "Maddi güvenceye."

"Paraya mı?"

"Hayır, paraya değil." Duraksadı. "Sabit bir işim olsun ve rahat yaşayayım istiyorum, hatta genç emekli olmaya da hayır demem."

---

* (Ar.) Dede. –*çn*

Deya gözlerini devirdi. "İş, para, aynı şey."

Nasır kızararak, "Olabilir," dedi. "Senin cevabın ne?"

"Hiçbir şey."

"Bu hiç adil değil. Soruyu cevaplamalısın. Seni ne mutlu eder?"

"Hiçbir şey. Hiçbir şey beni mutlu etmez."

Nasır şaşkınlık içinde ona baktı. "Ne demek hiçbir şey? Seni mutlu eden bir şey mutlaka vardır."

Deya, Nasır'ın gözlerinin onu takip ettiğini hissederek başını çevirip pencereden dışarı baktı. "Mutluluğa inanmam."

"Bu doğru değil. Belki onu henüz bulmadın."

"Doğru."

"Acaba bunun nedeni..." Sustu. "Sence bunun nedeni annenle baban mı?"

Deya onun bakışlarını yakalamaya çalıştığının farkındaydı ama gözleri pencereden ayırmadı. "Hayır," diye yalan söyledi. "Onlar yüzünden değil."

"Mutluluğa neden inanmıyorsun o zaman?"

Deya açıklamaya çalışsa bile anlamayacaktı. Başını çevirip Nasır'a baktı. "İnanmıyorum, hepsi bu."

Nasır üzgün bir ifadeyle bakışlarına karşılık verdi. Deya onun ne gördüğünü, içini açmasına fırsat verdiğinde kaburgalarının hemen ardında sadece bir avuç kokuşmuş balçık bulacağının farkında olup olmadığını merak etti.

"Bence bunu içten söylemiyorsun," dedi sonunda, ona gülümseyerek. "Ne düşündüğümü biliyor musun?"

"Ne?"

"Sadece nasıl tepki vereceğimi görmek için rol yapıyorsun bence. Kaçıp kaçmayacağımı görmek istiyorsun."

"İlginç bir teori."

"Bence bu doğru. Aslında eminim bunu sık sık yapıyorsun."

"Neyi yapıyorum?"

"İncinmemek için insanları itiyorsun." Deya bakışlarını kaçırdı. "Sorun değil. Kabul etmek zorunda değilsin."

"Kabul edecek bir şey yok."

"Peki. Ama sana bir şey söyleyebilir miyim?" Deya yeniden ona doğru döndü. "Seni incitmeyeceğim. Söz veriyorum."

Deya zorla gülümsedi, ona güvenebilmeyi çok istiyordu. Ancak bunu nasıl yapacağını bilmiyordu.

Nasır gider gitmez Feride koşar adım mutfağa girdi, kahverengi badem gözleri kocaman açık ve sorularla doluydu. Deya ondan hoşlanmış mıydı? Ona göre Nasır ondan hoşlanmış mıydı? Evlilik teklifini kabul edecek miydi? Deya birkaç teklifi geri çevirmişti, cevabı dilinin ucundaydı. Ama çoğunlukla teklifi ilk geri çeken talip olmuştu. Ve her seferinde görücüye gelenler kibarca bu evliliğin uygun olmadığını söyledikten, Feride bağırıp ona tokat attıktan sonra babaannesinin tek yaptığı daha ısrarcı davranmak olmuştu. Birkaç telefon görüşmesi yapmış ve hafta sonu gelmeden yeni bir talip bulmuştu.

Fakat bu kez farklıydı. Feride yüzünde kocaman bir tebessümle mutfak kapısında durup, "Görünen o ki bu seferkini korkutmamışsın," dedi. Üzerinde görücüler geldiğinde giydiği kırmızı ve altın rengi elbise vardı, başını krem rengi bir örtüyle gevşekçe bağlamıştı. Deya'ya yaklaştı. "Annesiyle babası yakında yeniden ziyaretimize gelmek istediklerini söylediler. Sen ne düşünüyorsun? Nasır'dan hoşlandın mı? Onlara evet diyeyim mi?"

"Bilmiyorum," dedi Deya, ıslak bir bezi mutfak masasında gezdirerek. "Biraz düşünmem lazım."

"Düşünmek mi? Düşünecek ne var? Bu konuda bir tercih hakkın olduğuna bile şükretmelisin. Bazı kızlar bu kadar şanslı değil... *ben* kesinlikle değildim."

Deya, "Bir tercih hakkım yok," diye mırıldandı.

"O da nereden çıktı? Elbette var." Feride temiz olduğundan emin olmak için parmaklarını mutfak masasında gezdirdi. "Benim annemle babam dedenle evlenmek isteyip istemediğimi sormadılar bile. Sadece ne yapacağımı söylediler, ben de yaptım."

"Benim annemle babam yok," dedi Deya. "Hatta amcam, dayım, halam ya da teyzem de, hatta kız kardeşlerim dışında hiç kimsem yok!"

"Saçma. Biz varız," dedi Feride, Deya'nın gözlerinin içine bakmasa da.

Deya'nın yedinci yaşından itibaren onu ve üç kız kardeşini babaannesiyle dedesi büyütmüştü. Yıllarca sadece altısı birlikteydi, Arap ailelerinin kıstaslarına göre fazla geniş bir aile değildi bu. Deya büyürken sık sık yalnızlığın sızısını hissederdi ama bu sızı en çok kimsenin ziyarete gelmeyeceğini bilerek kardeşleriyle evde oturduğu en önemli tatiller olan bayram kutlamalarında canını yakardı. Sınıf arkadaşları katıldıkları şenlikleri böbürlene böbürlene anlatıp aile üyelerinin verdikleri para ve hediyelerden söz ederlerken Deya gülümser, kardeşleriyle o da aynı şeyleri yapmış gibi davranırdı: Onları seven amcaları, dayıları, halaları, teyzeleri varmış gibi. Bir aileleri varmış gibi. Fakat bir aileye sahip olmanın ne demek olduğunu bilmiyorlardı. Sahip oldukları tek aile onları büyütmek zorunda kalan babaannesiyle dedesi ve birbirleriydi.

"Nasır iyi bir koca olacak," dedi Feride. "Bir gün doktor olacak. İhtiyacın olan her şeyi verebilecek. Onu reddetmen aptallık olur. Böyle bir teklif her gün gelmez."

"Daha on sekiz yaşındayım, Tite. Evlenmeye hazır değilim."

"Seni köle olarak satıyormuşum gibi davranıyorsun! Tanıdığım her anne kızını evliliğe hazırlıyor. Söylesene, birebir aynısını yapmayan bir anne tanıyor musun?"

Deya iç çekti. Babaannesi haklıydı. Sınıf arkadaşlarının çoğu her ay birkaç adamla görüşüyor ve bunu umursamıyor görünüyorlardı. Onları evlerinden kurtaracak bir erkeği dört gözle bekler gibi pür makyaj yapıyor, kaşlarını alıyorlardı. Bazıları nişanlanmıştı bile, liseyi âdeta zorla bitirmeye çalışıyorlardı. Evlilik beklentisinde hiçbir eğitimle kıyaslanamayacak kadar doyurucu bir şey bulmuşlardı sanki. Deya sık sık onlara bakar ve, *Yapmak istediğiniz başka bir şey yok mu? Daha fazla*

bir şeyler olmalı, diye düşünürdü. Sonra fikirleri değişir ve tereddüt devreye girerdi. Belki de onlar haklı, diye düşünmeye başlardı. Belki de çözüm evlilikti.

Feride başını iki yana sallayarak ona iyice yaklaştı. "Bu işi neden bu kadar zorlaştırıyorsun? Daha ne istiyorsun?"

Deya onun gözlerinin içine baktı. "Sana daha önce de söyledim. Üniversiteye gitmek istiyorum."

"*Ya Allah*." Feride bu kelimeleri uzatarak söylemişti. "Yine mi bu mesele? Sana kaç kez söylemem gerek? Bu evde yaşadığın sürece üniversiteye gitmeyeceksin. Eğer evlendikten *sonra* kocan eğitimine devam etmene izin verirse bu onun kararı. Ama benim görevim hem senin hem de kardeşlerinin iyi adamlarla evlenmesini sağlayıp geleceğinizi güvence altına almak."

"Neden üniversiteye gitmeme izin vererek geleceğimi güvence altına alamıyorsun? Kaderimi yabancı bir adamın kontrol etmesine neden izin veriyorsun? Ya babam gibi biri olursa? Ya?.."

"Tek *kelime* daha etme," dedi Feride, üstdudağı seğiriyordu. "Kaç kere bu evde annenle babandan bahsetmek yok dedim sana." Yüzündeki ifadeden Deya onun kendisine tokat atmak istediğini anlayabiliyordu. Fakat bu doğruydu. Deya annesinin hayatını, onun istediği şeyin bu olmadığını anlayacak kadar görmüştü.

"Korkuyorum, Tite," diye fısıldadı. "Tanımadığım bir adamla evlenmek istemiyorum."

"Biz görücü usulüyle evleniriz," dedi Feride. "Sırf Amerika'da yaşıyoruz diye bu durum değişmez." Başını iki yana sallayarak çaydanlığı almak için dolaba uzandı. "Eğer teklifleri geri çevirmeye devam edersen başına gelecek şeyi söyleyeyim sana: Yaşın geçecek, kimse seninle evlenmek istemeyecek ve hayatının geri kalanını bu evde benimle geçireceksin." Deya'nın gözlerinin içine baktı. "Anne ve babalarına karşı çıkıp evlenmeyi kabul etmeyen, daha da kötüsü boşanan diğer kızları gördün, bir de şimdi bak onlara! Ailelerinin evinde yaşıyorlar, utançtan başlarını kaldıramıyorlar. İstediğin bu mu?"

Deya bakışlarını kaçırdı.

"Dinle, Deya." Feride'nin ses tonu artık daha yumuşaktı. "Sana Nasır'la yarın evlen demiyorum. Sadece bir kez daha onunla görüşüp onu tanımaya çalış."

Deya, Feride'nin haklı olduğunu kabul etmekten nefret ediyordu ama bu konuyu yeniden düşündüğünü fark etti. Belki de evlenme zamanı gelmişti. Belki de Nasır'ın teklifini kabul etmeliydi. Feride'nin evinde bir geleceği varmış gibi görünmüyordu. Yanında biri olmadan bakkala bile gidemiyordu. Ayrıca Nasır oldukça iyi görünüyordu. Aylardır tanıştığı diğer adamlardan daha iyi. O olmazsa kim olacaktı? Er ya da geç birini kabul etmek zorunda kalacaktı. Uzun süre reddetmeye devam edemezdi. Hem kendisinin hem de kardeşlerinin itibarını yok etmek istemiyorduysa elbette. Komşuların söylediklerini duyabiliyordu. *İyi bir kız değil. Namuslu değil. Mutlaka bir kusuru var.*

Deya kabul etti. Bir kusuru vardı: Düşünmeden duramıyor, bir türlü karar veremiyordu.

"Peki," dedi. "Tamam."

Feride'nin gözleri ânında kocaman açıldı. "Gerçekten mi?"

"Onunla yeniden görüşeceğim. Ama tek bir şartla."

"Nedir o?"

"Brooklyn'den ayrılmam."

"Merak etme." Feride kendini hafif bir tebessüm etmeye zorladı. "Nasır çok yakında, Sunset Park'ta oturuyor. Kardeşlerine yakın olmak istediğini biliyorum."

"Zamanı gelince onların da Brooklyn'den birileriyle evlenmesini sağla lütfen, olur mu?" Deya biraz acıma duygusu yaratma umuduyla yumuşak bir tonla konuştu. "Birlikte olmamızı sağlayabilir misin? Lütfen."

Feride, olur dercesine başını salladı. Deya gözlerinin nemlendiğini gördüğünü düşündü. Bu alışılmadık bir görüntüydü. Ama sonra Feride parmaklarıyla başörtüsünü kıvırarak başını çevirdi.

"Elbette," dedi. "En azından bunu yapabilirim."

***

Feride, Deya'nın annesiyle babası hakkında konuşmasını yasaklamış olabilirdi ama anılarını silemezdi. Âdem'le İsra'nın öldüğünü öğrendiği günü çok net hatırlıyordu. O zamanlar yedi yaşındaydı. Işıl ışıl bir sonbahar günüydü ama Deya yatak odasının penceresinden gökyüzünün kasvetli, kurşuni bir renge dönüşünü izlemişti. Feride akşam yemeğinden sonra sofrayı toplamış, bulaşıkları yıkamış ve kızların anne babalarıyla yaşadıkları bodrum katına inmeden önce geceliğini giymişti. Babaannesi kapıda göründüğü anda Deya kötü bir şey olduğunu anlamıştı. Hatırladığı kadarıyla Feride'yi daha önce bodrum katında hiç görmemişti.

Feride önce dört kardeşin en küçüğü olan Emel'in beşiğinde uyuyup uyumadığını kontrol etmiş, sonra Deya'yla kardeşlerinin yatağının kenarına oturmuştu.

"Annenizle babanız..." derin bir nefes almış ve kelimeleri ağzından âdeta itercesine çıkarmıştı, "öldüler. Dün gece bir trafik kazasında öldüler."

Bundan sonrası bulanıktı. Deya, Feride'nin sonradan ne söylediğini hatırlayamıyor, kardeşlerinin yüzlerini zihninde canlandıramıyordu. Tek hatırlayabildiği birbirinden farklı parçalardı. Panik. Hıçkıra hıçkıra ağlama. Tiz ve yüksek bir çığlık. Tırnaklarını bacaklarına batırmıştı. Kusacağını sanmıştı. Pencereden dışarı baktığını ve sanki evren onlarla yas tutuyormuş gibi yağmurun yağmaya başladığını gördüğünü hatırlıyordu.

Feride ayağa kalkmış ve ağlayarak üst kata çıkmıştı.

Bugün, yani yaklaşık on yıl sonra bile Deya'nın annesiyle babasının ölümü hakkında bildiği sadece buydu. Çocukluğu boyunca yüzünün önünde daima bir kitap olmasının sebebi buydu belki de... hikâyeler yardımıyla hayatını anlamaya çalışmak. Kitaplar onun güvenilir tek teselli kaynağı, tek umuduydu. Gerçeği dünyanın asla anlatmadığı biçimde anlatıyor-

lar, İsra hâlâ yaşasaydı nasıl bir hayatı olacağını hayal etmesini sağlıyorlardı.

Kaç kişinin böyle hissettiğini, kelimelerden büyülenmiş hâlde bir kitabın içinde sıkışıp kalmayı ve orada her şeyi unutmayı istediğini sık sık merak ederdi. Kaç kişinin kitapların içinde kendi hikâyesini bulmayı umut ettiğini, anlamak için çaresizce çırpındığını. Ama yine de Deya kaç kitap okursa okusun, kendisine kaç masal anlatırsa anlatsın sonunda yalnız hissediyordu. Hayatı boyunca kim olduğunu, nereye ait olduğunu anlamasını sağlayacak bir hikâye aramıştı. Ama hikâyesi evinin duvarları, Yetmiş İkinci Sokak'taki o bodrum katı ve Beşinci Cadde ile sınırlıydı ve bunu anlayacağını hiç sanmıyordu.

O akşam Feride salonda akşam programını izlerken Deya'yla kız kardeşleri genelde olduğu gibi yalnız yemek yediler. Dedeleri eve geldiğinde yaptıkları gibi ne tabak takımlarıyla sofra kurdular ne de masaya limon dilimleri, yeşil zeytin, acı biber ve taze pide koydular. Dört kardeş mutfak masasının etrafında toplanıp derin bir sohbete daldılar. Arada bir seslerini alçaltıp Feride'nin hâlâ salonda olduğundan ve onları duyamayacağından emin olmak için kulak kabartıp holdeki sesleri dinlediler.

Deya'nın tek arkadaşı kardeşleriydi. Dördünün de yaşı birbirine yakındı, aralarında sadece bir ya da iki yıl vardı ve birbirlerini tıpkı bir ders programındaki dersler gibi tamamlıyorlardı. Eğer Deya bir ders olsaydı resim dersi olacağını düşünürdü; kasvetli, muğlak, duygusal. Onun bir küçüğü ve en yakın arkadaşı olan Nura matematik olurdu; katı, kesin, net. Deya'nın tavsiyelerine güvendiği, net fikirleriyle huzur bulduğu kişi Nura'ydı... Deya'nın taşan duyguları dizginleyen, resmindeki karmaşayı düzelten Nura. Sonra Leyla geliyordu. Deya onun fen bilgisi olacağını düşünürdü; her zaman meraklı, her zaman cevap arayan, her zaman mantıklı. Ve son olarak

Emel geliyordu, dördünün en küçükleri, adının hakkını veren, en umut dolu olan. Eğer Emel bir ders olsaydı din bilgisi olurdu... her konuşmasının merkezi helal ve *haram*, iyi ve kötüydü. Kaderden söz ederek onlara Allah'ı hatırlatan Emel'di.

"Ee, Nasır hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu Nura mercimek çorbasından bir kaşık alırken. "Son adam gibi manyak mı?" Kaşığını üfledi. "Bir an önce başörtüsü takman için ısrar eden adamdan söz ediyorum."

"Hiç kimsenin o adam kadar manyak olduğunu sanmıyorum," dedi Deya gülerek.

"İyi biri mi?" diye sordu Nura.

Deya gülümsediğinden emin olarak, "İyi biri," dedi. Kardeşlerini endişelendirmek istemiyordu. "Gerçekten öyle."

Leyla onu inceliyordu. "Mutlu görünmüyorsun."

Deya kardeşlerinin dikkatle onu izlediğini görebiliyordu, üzerindeki bakışları terlemesine neden oldu. "Gerginim sadece, hepsi bu."

Deya'nın tırnaklarını kemirdiğini fark ettiği Emel, "Onunla tekrar görüşecek misin?" diye sordu.

"Evet. Sanırım yarın."

Nura bir tutam saçını kulağının arkasına iterek öne doğru eğildi. "Anne ve babamız meselesini biliyor mu?"

Deya çorbasını karıştırarak başını salladı. Nasır'ın anne ve babasına ne olduğunu biliyor olması onu şaşırtmamıştı. İrlandalılar, İtalyanlar, Yunanlar ve Hasidik Yahudiler arasında kaybolmaktan korktukları için Arapların birbirlerine hamur gibi yapıştıkları onlarınki gibi bir cemaatte haberler rüzgâr hızıyla yayılırdı. Bay Ridge'den Atlantic Bulvarı'na kadar bütün Araplar el ele duruyorlar ve kulaktan kulağa her şeyi paylaşıyorlardı sanki. Aralarında hiç sır yoktu.

"Sence ne olacak?" diye sordu Leyla.

"Ne konuda?"

"Onu yeniden gördüğünde. Ne konuşacaksınız?"

Deya tek kaşını kaldırarak, "Eminim temel konuları," dedi.

"Kaç çocuk istiyorum, nerede yaşamak istiyorum... bildiğiniz şeyler işte."

Kız kardeşleri güldüler.

"Ama en azından eğer bu işi daha ileri taşımaya karar verirsen ne bekleyeceğini öğreneceksin," dedi Nura. "Hazırlıksız yakalanmaktan iyidir."

"Doğru. Fazlasıyla öngörülebilir birine benziyordu." Deya çorbasına baktı. Gözlerini yeniden kaldırdığında kenarları kırıştı. "Onu neyin mutlu edeceğini söyledi, biliyor musunuz?"

"Para mı?" dedi Leyla.

"Güzel bir iş mi?" diye ekledi Nura.

Deya kahkaha attı. "Aynen öyle. Çok tipik."

"Ne söylemesini bekliyordun ki?" dedi Nura. "Sevgi mi? Aşk mı?"

"Hayır. Ama en azından daha ilginç bir cevabı varmış *numarası yapmasını* umut ediyordum."

"Kimse senin yaptığın gibi numara yapamaz," dedi Nura sırıtarak.

"Belki de gergindi," dedi Leyla. "*Seni* neyin mutlu ettiğini sordu mu?"

"Sordu."

"Sen ne cevap verdin peki?"

"Hiçbir şeyin beni mutlu etmediğini söyledim."

"Neden böyle söyledin?" dedi Emel.

"Ona takılmak için sadece."

Nura gözlerini devirerek, "Kesin öyledir," dedi. "Ama iyi bir soru. Bir düşünelim. Beni ne mutlu eder." Çorbasını karıştırdı. "Özgürlük," dedi sonunda. "İstediğim her şeyi yapabilmek."

"Beni başarı mutlu eder," dedi Leyla. "Doktor olmak ya da büyük bir iş başarmak."

Nura gülerek, "Feride'nin evinde doktor olmak için bol şans," dedi.

Leyla gözlerini devirdi. "Diyor özgürlük isteyen kız."

Hepsi buna güldü.

Deya'nın gözüne hâlâ tırnaklarını kemiren Emel ilişti. Çorbasına henüz dokunmamıştı. Uzanıp onun omzunu sıkarak, "Ya sen, *habibti*?"* diye sordu. "Seni ne mutlu eder?"

Emel mutfak penceresinden dışarı baktı. "Üçünüzle birlikte olmak," dedi.

Deya iç çekti. Emel onları hatırlayamayacak kadar küçük olsa da –trafik kazası olduğunda bir yaşında bile değildi– Deya onun annesiyle babasını düşündüğünü biliyordu. Ama tam olarak hatırlayamadığın bir şeyi kaybetmek daha kolay, diye düşündü. En azından hatırlayacak hiçbir anı, zihninde canlanacak acı verici hiçbir şey yoktu. Deya bu yüzden kardeşlerini kıskanıyordu. Anıları yarım hatırlanan rüyalar gibi karışık ve bölük pörçük olsa da o çok fazla şey hatırlıyordu, hem de çok sık. Onlara anlam kazandırmak için dağınık parçaları başı ve sonu, bir amacı ve gerçeği olan tam bir hikâye olarak birleştiriyordu. Bazen kendini anıları karıştırmış, yolunu kaybetmiş buluyor, çocukluğu bir bütünmüş, mantıklı bir süreci varmış gibi hissedene kadar oraya buraya parçalar ekliyordu. Ve sonra merak ediyordu: Gerçekten hatırlayabildiği hangi parçalardı, uydurukları hangileri?

Çorbasından yüzüne tüten dumana rağmen Deya mutfak masasında otururken üşüdüğünü hissetti. Emel'in pencereden dışarı dalgın dalgın baktığını gördü ve masanın karşısından uzanıp omzunu sıktı.

"Sensiz bir ev hayal bile edemiyorum," diye fısıldadı Emel.

"Öyle deme," dedi Deya. "Başka bir ülkeye gidecek değilim. Çok yakında olacağım. Hepiniz her istediğinizde gelip beni ziyaret edebilirsiniz."

Nura'yla Leyla gülümsediler ama Emel iç çekti. "Seni özleyeceğim."

"Ben de seni özleyeceğim." Bunu söylerken Deya'nın sesi çatladı.

Pencerenin dışında gün ışığı cansızlaşıyor, rüzgâr hafifliyordu. Deya gökyüzünde süzülen birkaç kuşu izledi.

---

* (Ar.) Tatlım. *–çn*

"Keşke annemle babam burada olsaydı," dedi Nura.

Leyla iç çekti. "Keşke onları hatırlayabilseydim."

"Ben de," dedi Emel.

"Ben de onları çok hatırlamıyorum," dedi Nura. "Öldüklerinde sadece altı yaşındaydım."

"Ama en azından neye benzediklerini hatırlayacak kadar büyüktün," dedi Leyla. "Emel'le ben hiçbir şey hatırlamıyoruz."

Nura, Deya'ya döndü. "Annem güzeldi, değil mi?"

Deya zorla gülümsedi. Annesinin yüzünü belli belirsiz hatırlıyordu, sadece gözlerini, onların ne kadar koyu renk olduklarını. Bazen annesiyle babası hakkında neler hatırladığını, onun anılarının kendisininkilere benzeyip benzemediğini görmek için gizlice Nura'nın beyninin içine bakmak istiyordu. Ama çoğunlukla Nura'nın kafasının içinde hiçbir şey olmamasını dilerdi, tek bir anı bile. Bu şekilde daha kolay olurdu.

"Bir keresinde parka gittiğimizi hatırlıyorum." Nura şimdi alçak sesle konuşuyordu. "Hep birlikte piknik yapıyorduk. Hatırlıyor musun, Deya? Annemle babam bize dondurma almışlardı. Gölgede oturup gemilerin Verrazano-Narrows Köprüsü'nün altından oyuncak tekneler gibi geçişlerini seyretmiştik. Ve annemle babam saçımı okşayıp beni öpmüşlerdi. Kahkahalarla güldüklerini hatırlıyorum."

Deya hiçbir şey söylemedi. Parktaki o gün anne ve babasıyla olan son anısıydı ama o farklı hatırlıyordu. Annesiyle babasının örtünün iki farklı ucunda oturduklarını ve ikisinin de tek kelime etmediğini hatırlıyordu. Deya'nın anılarında birbirleriyle çok ender konuşurlardı ve birbirlerini dokunduklarını gördüğünü hatırlamıyordu bile. O zamanlar iffetli davrandıklarını ve belki de yalnızken birbirlerini sevdikleri düşünürdü. Ama onları gizlice izlediğinde bile birbirlerine sevgi gösterdiklerini hiç görmemişti. Deya neden olduğunu hatırlayamıyordu ama o gün parkta örtünün farklı uçlarında oturan annesiyle babasına baktığında *hüzün* kelimesinin ne demek olduğunu ilk kez anlamış gibi hissetmişti.

Kardeşler yatma vakti gelene kadar tüm akşamı günleri hakkında sohbet ederek geçirdiler. Leyla'yla Emel ablalarına iyi geceler öpücüğü verip yataklarına gittiler. Nura yatakta Deya'nın yanına oturdu ve battaniyeyle oynamaya başladı. "Sana bir şey soracağım," dedi.

"Ne?"

"Nasır'a söylediğin şeyde ciddi miydin? Seni hiçbir şeyin mutlu edemeyeceği konusunda."

Deya doğrulup oturdu ve yatak başına yaslandı. "Hayır... Bilmiyorum."

"Neden böyle düşünüyorsun? Bu beni endişelendiriyor."

Deya hiçbir şey söylemeyince Nura eğilip ona iyice yaklaştı. "Söylesene. Sorun ne?"

"Bilmiyorum. Sadece... Bazen mutluluğun gerçek olmadığını düşünüyorum, en azından benim için. Biliyorum kulağa dramatik geliyor ama..." Kısa bir an susup doğru kelimeleri bulmaya çalıştı. "Belki herkesi belli bir uzaklıkta tutarsam, dünyadan hiçbir şey beklemezsem hüsrana uğramam."

"Ama biliyorsun ki bu zihniyetle yaşamak sağlıklı değil," dedi Nura.

"Elbette bunu biliyorum ama hislerimi engelleyemiyorum."

"Anlamıyorum. Ne zaman bu kadar kötümser hâle geldin?"

Deya sessizdi.

"Annemle babam yüzünden mi? Sorun bu mu? Onlardan ne zaman söz etsek gözlerinde bu bakış oluyor, sanki bilmediğimiz bir şeyi biliyormuşsun bakışı. Nedir bu?"

"Hiçbir şey," dedi Deya.

"Bir şey olduğu bariz. Öyle olmalı. Bir şey oldu."

Deya, Nura'nın sözlerinin iliklerine işlediğini hissetti. Bir şey oldu, her şey oldu, hiçbir şey olmadı. İsra'nın yatak odasının dışında oturduğu, kapıyı çalarak, yumruklayarak tekrar tekrar annesine seslendiği günü hatırladı. *Anne. Kapıyı aç anne. Lütfen anne. Beni duyuyor musun? Orada mısın? Geliyor musun anne? Lütfen.* Ama İsra kapıyı açmadı. Deya orada uzanıp ne

yaptığını merak etti. Kendi annesinin onu sevmesini engelleyecek ne kusuru vardı?

Fakat Deya bu ve bunun gibi çok sayıda anısını ne kadar açık anlatırsa anlatsın Nura ne hissettiğini anlayamayacaktı, tam olarak anlaması mümkün değildi.

"Lütfen endişelenme," dedi. "Ben iyiyim."

"Yemin eder misin?"

"Ederim."

Nura gerinerek esnedi. "O zaman bana hikâyelerinden birini anlat," dedi. "Böylece güzel rüyalar görebilirim. Annemle babamı anlat."

Uyku vakti hikâye anlatma alışkanlığı anneleriyle babaları öldüğünde başlamış ve yıllar boyunca devam etmişti. Deya bundan rahatsız değildi ama sadece belli şeyleri hatırlayabiliyor ya da öyle istiyordu. Hikâye anlatmak anıları hatırlamak kadar basit değildi. Onları anılar üzerine kurumak ve hangi kısımların anlatılmayacağına karar vermekti.

Nura'nın, Deya'nın akşamları cama burnunu ertesi sabah hâlâ acıyacak kadar sıkı yapıştırıp Âdem'in eve dönüşünü beklediğini bilmesine gerek yoktu. Eve onun yatma vaktinden önce geldiği ender gecelerde onu nasıl kollarının arasına aldığını, bu esnada da İsra'nın gelip kendisini karşılamasını bekleyerek koridorlara nasıl göz attığını. Ama İsra onu asla karşılamadı. Eve girdiğinde asla göz göze gelmedi, hatta bir kez bile gülümsemedi. En fazla teninin rengi solmuş, çene kasları kasılmış hâlde holün köşesinde dururdu.

Ama diğer zamanlar daha da kötüydü: Deya'nın yatakta uzandığı ve duvarın diğer tarafında Âdem'in avaz avaz bağırdığı, annesinin hıçkıra hıçkıra ağladığı ve ardından daha kötü seslerin geldiği geceler. Duvarda bir gümbürtü. Yüksek bir çığlık. Yeniden bağıran Âdem. Deya ellerini kulaklarına bastırır, gözlerini kapatır, yatakta tortop olur ve arka plandaki sesler azalana, annesinin, "Âdem, lütfen... Âdem, yapma..." diye yal-

varmasını artık duyamaz hâle gelene kadar kafasının içinde kendisine bir masal anlatırdı.

Nura ablasının yüzünü inceleyerek, "Ne düşünüyorsun?" diye sordu. "Ne hatırlıyorsun?"

Deya, yüz ifadesinin kendisini yalanladığını hissedebiliyor olsa da, "Hiçbir şey," dedi. Bazen onu üzgün kılan şeyin annesinin üzüntüsü olup olmadığını merak eder, İsra öldüğünde bütün hüznünün kaçıp kendi içine yerleşmiş olabileceğini düşünürdü.

"Hadi ama," dedi Nura doğrularak. "Yüz ifaden öyle demiyor. Anlat."

"Bir şey yok. Hem vakit geç oluyor."

"Lütfen ama. Yakında evleneceksin ve sonra..." Sesi fısıltı hâlini aldı. "Onlardan bana kalan tek şey senin anıların."

"Peki." Deya iç çekti. "Hatırladıklarımı anlatacağım." Doğrulup oturdu ve boğazını temizledi. Ama Nura'ya gerçeği anlatmadı. Bir masal anlattı.

İsra

1990 Baharı

İsra düğünün ertesi günü Tel Aviv'den on iki saatlik bir uçuşla New York'a geldi. Şehri ilk olarak John F. Kennedy Havalimanına yaklaşırken uçaktan gördü. Gözleri kocaman açıldı ve burnunu cama yapıştırdı. Âşık olduğunu düşündü. Onu ilk büyüleyen şehrin kendisiydi, kusursuz yüksek katlı binalar... yüzlercesi. Manhattan yukarıdan öylesine narin görünüyordu ki, sanki binalar bu küçük toprak parçası için fazla ağırmış, onu ikiye bölüvereceklermiş gibiydiler. Uçak yere yaklaştıkça İsra kendini şişmiş gibi hissetti. Manhattan silueti oyuncak görüntüsünden çıkıp dağ kadar büyüdü, kuleleri patlayan havai fişekler misali gökyüzüne doğru uzanıyor, yükseklikleri ve güçleriyle onu istila ediyor, İsra'nın ufacık hissetmesine neden oluyor ama aynı zamanda sanki peri masallarından fırlamış bir şey gibi güzellikleriyle şaşkınlık uyandırıyorlardı. Binlerce kitap okumuş olsaydı bile hiçbir şey bu manzarayı içine çekerken hissettikleriyle kıyaslanamazdı.

Uçak indiğinde silueti hâlâ görebiliyordu ama artık ufukta mavimsi tonda, belli belirsiz bir çizgiden ibaretti. İsra eğer gözlerini kısarak bakarsa neredeyse Filistin dağlarına bakıyormuş duygusu veriyordu, binalar uzaktaki çorak tepeler gibi görünüyordu. Gelecek günlerde daha neler göreceğini merak etti.

Havalimanının dışında taksi kuyruğunda beklerlerken, "Burası Queens," dedi Âdem. Taksiye biner binmez İsra en arka koltukta cam kenarına oturdu, Âdem'in yanına oturmasını umuyordu ama yanına oturanlar Feride'yle Sarah'tı. "Bizim yaşadığımız yer olan Brooklyn arabayla yaklaşık kırk beş daki-

ka sürüyor," diye devam etti Âdem orta sırada erkek kardeşlerinin yanına otururken. "Eğer trafik sıkışık değilse tabii."

İsra kocaman açılmış ve mart güneşi yüzünden sulanmış gözlerle taksi camından Queens'i inceledi. Uçaktan gördüğü kusursuz silueti aradı ama hiçbir yerde görünmüyordu. Görebildiği tek şey, yanlarından hızla geçen yüzlerce araba dolu, kıvrılarak geri dönüp iç içe geçen gri caddelerdi. Âdem, Brooklyn çıkışına yaklaşık üç kilometre kaldığını söyledi ve İsra, taksi şoförü BELT PARKWAY YOLU yazan bir tabelayı takip ederek sol şeride geçerken etrafı izlemeye devam etti.

Suya öylesine yakın dar bir anayolda ilerliyorlardı ki İsra, taksinin kayıp suya düşebileceğini düşündü. Yüzme bilmiyordu. Uzaktaki büyük bir gemiye ve onun üzerinde uçuşan kuş sürüsüne bakarak, "Suya bu kadar yakın nasıl gidiyoruz?" diye sormayı başardı.

"Bu bir şey değil," dedi Âdem. "Bir de köprüyü gör."

Ve az sonra köprü tam karşısında ortaya çıktı, upuzun, kurşuni renkte ve zarifti, tıpkı suyun üzerinde kanatlarını açmış bir kuş gibi duruyordu. "Bu, Verrazano-Narrows Köprüsü," dedi Âdem, İsra'nın kocaman açılmış gözlerine bakarak. "Güzel, değil mi?"

İsra korku içinde, "Çok güzel," dedi. "Üzerinden mi geçeceğiz?"

"Hayır," dedi Âdem. "Bu köprü Brooklyn'i Staten Island'a bağlıyor."

"Şimdiye dek hiç yıkıldı mı?" diye fısıldadı İsra, yaklaşırlarken gözlerini köprüden alamıyordu.

Âdem'in cevabındaki gülümsemeyi âdeta duydu. "Bildiğim kadarıyla hayır."

"Ama çok ince! Her an kırılacakmış gibi duruyor."

Âdem güldü. "Sakin ol," dedi. "Dünyanın en muhteşem şehrindeyiz. Buradaki her şey en iyi mimarlar ve mühendisler tarafında inşa edilir. Manzaranın tadını çıkar."

İsra rahatlamaya çalıştı. Ön koltukta oturan Halid'in kıkır-

dadığını duyabiliyordu. "Feride'nin bu köprüyü ilk gördüğü ânı hatırladım." Dönüp karısına baktı. "Yemin ederim korkudan ağlamak üzereydi."

"Elbette öyleydim," dedi Feride; gerçi İsra, köprünün altından geçerlerken onun hâlâ gergin göründüğünü fark etti. Diğer tarafa vardıklarında köprü üzerlerine çökmedi diye rahatlayarak derin bir nefes aldı.

Ekspres yoldan çıktıkları anda İsra Brooklyn'in ilk görüntüsüyle karşılaştı. Beklediği gibi değildi. Manhattan için kullanılabilecek kelime muhteşemdi ama Brooklyn onunla kıyasladığında sıradan, sanki onun yanına uygun değilmiş gibi görünüyordu. İsra'nın tek gördüğü, duvar resimleri ve grafiti kaplı, çoğu yıkık dökük, kasvetli tuğla binalar, yüzlerinde ciddi bir ifadeyle kalabalığı yararak caddelerde yürüyen insanlardı. Bu onu şaşırtmıştı. Büyürken Filistin dışındaki dünyayı, o dünyanın kitaplarda okuduğu kadar güzel olup olmadığını merak etmişti. Öyle olduğundan emindi, Manhattan'ın siluetine bakarken o dünyayı yuvası olarak adlandıracağı için heyecanlıydı. Ama şimdi, camdan Brooklyn'i incelerken, duvarlara ve binalara karalanmış grafitilere bakarken kitaplarda yazanların yanlış olup olmadığını, nerede yaşadığın fark etmeksizin bütün dünyanın hayal kırıklığına uğratacak bir yer olduğunu söylerken annesinin haklı olup olmadığını düşünüyordu.

Taksi şoförü bir sıra eski tuğla binanın önünde durduğunda Âdem, "Biz Bay Ridge'de yaşıyoruz," dedi. Erkekler valizleri çıkarırken İsra, Feride ve Sarah kaldırımda beklediler. Âdem bir elinde İsra'nın valizini tutup diğer eliyle binaları gösterdi. "New York'taki Arapların çoğu bu mahallede yaşar," dedi. "Kendini evinde gibi hissedeceksin."

İsra binaları inceledi. Âdem'in ailesi uzun, dizi dizi ağaçların ve tıpkı bir raftaki kitaplar gibi birbirlerine dayalı sıra evlerin olduğu bir sokakta yaşıyordu. Evlerin çoğu kırmızı tuğladan yapılmıştı ve ön cepheleri kavisliydi. İki katlılardı, bir de bodrumları vardı, birinci kattaki sokak kapısına kısa ve dar

bir merdivenle çıkılıyordu. Evleri kaldırımdan demir kapılar ayırıyordu. Bakımlı bir mahalleydi... ne açık borular vardı, ne de sokaklara atılmış çöpler ve yollar toprak değil asfalttı. Ama çok az yeşillik vardı... yürüyüş yolunun kenarındaki Londra çınarları sadece. Ne koparılacak meyve vardı ne balkon ne de ön bahçe. İsra en azından bir arka bahçe olmasını umdu.

"İşte bu," dedi Âdem, 545 numaralı evin ön kapısına vardıklarında.

Âdem ön kapıyı açıp onu içeri soktu. Holde yürürlerken, "Evler oldukça küçük," diye ekledi. İsra sessizce onu takip etti. Birinci katın tamamını görebiliyordu. Solunda bir salon vardı, biraz ileride bir mutfak. Sağ tarafında ikinci kata çıkan bir merdiven ve onun arkasında, neredeyse gizlenmiş bir yatak odası.

İsra oturma odasına göz attı. Annesiyle babasının evindeki salondan çok daha küçük olmasına rağmen bir konak gibi döşenmişti. Zemin, ortasında altın rengi bir desen olan kıpkırmızı bir Türk halısıyla kaplıydı. Şarap rengi sedirlerde, kırmızı kırlentlerde ve pencereleri kaplayan uzun ve kalın perdelerde de aynı desen vardı. Odanın bir köşesinde âdeta unutulmuş gibi görünen ve yanına parlak altın rengi bir vazo yerleştirilmiş yıpranmış deri bir kanepe duruyordu.

"Beğendin mi?" diye sordu Âdem.

"Çok güzel."

"Memleketteki evler gibi aydınlık ve havadar olmadığını biliyorum." Gözleri perdeler arkasına gizlenmiş pencerelere dikildi. "Ama burada durum bu, ne yapabiliriz?"

Ses tonunda bir şey vardı ve İsra balkondaki günü, Âdem'in gözlerinin asma ağaçlarını takip ederek manzaraya bakışını düşünürken buldu kendini. Filistin'e dönmeyi isteyip istemediğini, bir gün memlekete geri dönmeye can atıp atmadığını merak etti.

"Memleketi özlüyor musun?" Kendi sesi karşısında irkildi ve bakışlarını yere çevirdi.

"Evet," dedi Âdem. "Özlüyorum."

İsra başını kaldırdığında onun hâlâ perdelere baktığını gördü. "Bir gün geri döner misin?" diye sordu.

"Belki bir gün," dedi Âdem. "İşler düzelirse." Arkasını dönüp holde yürümeye başladı. İsra da peşinden gitti.

"Annemle babam burada, birinci katta kalıyorlar," dedi Âdem yatak odasını işaret ederek. "Sarah'la erkek kardeşlerim de üst katta uyuyorlar."

"Biz nerede kalacağız?" dedi İsra yatak odasının penceresi olmasını umarak.

Âdem holün ilerisindeki kapalı kapıyı gösterdi. "Alt katta."

Kapıyı açıp ona aşağı inmesini işaret etti. İsra aşağı inene dek bodrumda nasıl yaşayabileceklerini merak ederek kocasının istediğini yaptı. Üst kat bile doğru dürüst aydınlık değilken bodrum nasıl olacaktı? Alçak basamaklara dikkatle baktı. Karanlık yüzünden birden boğuluyormuş gibi hissetti. İki elini de öne uzatıp aşağı indi, kapı boşluğundan süzülen ışık her basamakta azalıyordu. En alt basamağa ulaştı ve ışık düğmesi bulmak için el yordamıyla duvarı yokladı. Düğmeyi bulup ışığı yakana kadar soğuk parmak uçlarından içine işledi.

Tam karşısındaki duvarda kocaman, altın varaklı bir ayna asılıydı. Böylesi kasvetli ve tenha bir yere ayna asılmış olması ona tuhaf geldi. Yansıtacak ışık olmayan bir karanlığın ortasında ayna ne işe yarardı ki?

Bodrumdaki ilk odaya girdi ve loş mekânı inceledi. Oda dar ve boştu... sol tarafındaki pencere dışında çıplak dört gri duvar ve odanın ortasında kapalı bir kapı. İsra o kapıyı açınca karşısında ilkinden biraz daha geniş, içinde iki kişilik küçük bir yatak, ufak bir şifoniyer ve büyük bir ayna duran bir oda buldu. Bunun yatak odaları olduğunu anladı. Odanın hiç penceresi yoktu.

Aynadaki yansımasını inceledi. Floresan ışığında yüzü cansız ve kül rengi görünüyordu ve gözlerini dikip küçük, zayıf bedenine baktı. Annesi gelinliğini sıkarken tekmeler ve çığlıklar atması, babası onu havaalanına götürecek taksiyi çağırırken yal-

varıp bağırması gereken bir kız çocuğu gördü. Ama o bir korkaktı. Arkasını döndü. Bu, bundan sonra göreceğin tanıdık tek yüz, diye düşündü. Ve bu yüzün görüntüsüne dayanamıyordu.

Üst katta, adaçayının. topraksı kokusu mutfağı doldurmuştu. Feride çay demliyordu. Sırtı kambur bir hâlde ocağın yanında durmuş, dalgın dalgın dumana bakıyordu. Onu izlerken İsra kendisini, annesinin bahçesindeki *meryemiyye* bitkisini, Yakub'un hazımsızlığına faydalı olduğundan her sabah çaya koymak için nasıl birkaç yaprak kopardığını düşünürken buldu. Acaba Feride de *meryemiyye* yetiştiriyor muydu yoksa marketten aldığı kurutulmuş adaçayını mı kullanıyordu?

"Yardımcı olacağım bir şey var mı, *hamati*?" diye sordu İsra ocağa doğru yürürken. Feride'ye ilk kez kayınvalidem diye hitap etmişti.

Feride başını iki yana sallayarak, "Yo, yo, yo," dedi. "Bana *hamati* deme. Feride de."

İsra büyürken evli bir kadına ilk adıyla hitap edildiğini hiç duymamıştı. Annesinden Ümmü Valid, yani en büyük oğlu olan Valid'in annesi diye bahsedilirdi, kimse ona Sevsen demezdi. Hiç oğlan doğurmamış olan Vidad Teyzesi bile ilk adıyla çağrılmazdı. İnsanlar Cemal'in karısı diye söz ederlerdi ondan.

İsra'nın yüzündeki şaşkınlığı fark eden Feride, "O kelimeyi sevmiyorum," dedi. "Kendimi yaşlı hissettiriyor."

İsra gözlerini kaynamakta olan çaya dikerek gülümsedi.

"Sen sofrayı hazırla," dedi Feride. "Ben de yiyecek bir şeyler hazırlıyorum."

"Âdem nerede?"

"İşe gitti."

"Ya." İsra kocasının bugün evde kalacağını, ona mahalleyi dolaştıracağını ve belki de Brooklyn'i göstereceğini düşünmüştü. Düğününden hemen sonra kim işe giderdi ki?

"Babası için yapması gereken bir iş vardı," dedi Feride. "Az sonra evde olur."

Söz konusu işi onun yerine neden kardeşleri yapamıyordu? İsra bunu sormak istedi ama yanlış bir şey söylemekten korktu. Boğazını temizledi ve, "Ömer'le Ali de onunla mı gittiler?" dedi.

"*Onların* nereye gittikleri konusunda hiçbir fikrim yok," dedi Feride. "Oğlan çocukları ele avuca sığmaz, istedikleri gibi gider gelirler. Kız çocukları gibi değiller. Onları kontrol edemezsin." İsra'ya üst üste konmuş tabakları verdi. "Eminim sen de biliyorsundur, senin de erkek kardeşlerin var."

İsra hafifçe gülümsedi. "Biliyorum."

Feride, "Sarah!" diye seslendi.

Sarah üst katta, yatak odasındaydı. "Efendim, anne?" diye cevap verdi.

"Aşağıya gel ve İsra'nın sofrayı kurmasına yardım et," dedi Feride. İsra'ya döndü. "Artık sen varsın diye ev işlerinden kurtulacağını düşünmesini istemem."

"Çok işi oluyor mu?" diye sordu İsra.

"Tabii ki oluyor," dedi Feride, Sarah'ı görmek için yukarı doğru bakarak. "Artık on bir yaşında. Neredeyse kadın oldu. Ben onun yaşındayken annemin parmağını bile kıpırdatmasına gerek olmazdı. Tencerelerce yaprak sarar, tüm aile için hamur yoğururdum."

"Çünkü sen okula gitmiyordun, anne," dedi Sarah. "Bu işleri yapacak zamanın vardı. Benim yetiştirmem gereken ödevlerim var."

"Ödevlerin bekleyebilir," dedi Feride ibriği ona vererek. "Çayı koy, acele et."

Sarah dört cam bardağa çay koydu. İsra onun Feride'nin söylediği gibi acele etmediğini fark etti.

"Çay hazır mı?" diye sordu bir erkek sesi.

İsra döndüğünde kapıda Halid'i gördü. Onu baştan aşağı inceledi. Saçı gür ve kurşuni renkteydi, sarımsı yüzü kırışıktı. Halid onunla göz göze gelmedi ve İsra başörtüsü takmadığı için rahatsız olup olmadığını merak etti. Ama onun yanında

başörtüsü takmasına gerek yoktu. Halid onun kayınpederiydi ve İslami kurallara göre kendi babası gibi *mahrem* oluyordu.

Halid sofraya göz atarak, "Mahalleyi nasıl buldun, İsra?" diye sordu. Geçkin yüz hatlarına, çenesindeki kırlaşmış kıllara rağmen gençken yakışıklı bir adam olduğunu anlamak kolaydı.

"Çok güzel, *ami*," dedi İsra, kayınpeder diye hitap etmenin Feride gibi onu da rahatsız edip etmeyeceğini merak ederek.

Feride kocasına bakıp güldü. "Artık '*ami*' oldun, ithiyar."

"Sen de genç kız değilsin," dedi Halid gülümseyerek. "Hadi." Oturmalarını işaret etti. "Bir şeyler yiyelim."

İsra bir sofrada bu kadar çok yemeği daha önce hiç görmemişti. Üzerine dana kıyması ve çam fıstığı konmuş humus. Kızarmış hellim peyniri. Yağda yumurta, falafel, yeşil ve siyah zeytin. Labne ve zahter. Taze pide. Annesinin en sevdikleri yemekleri yaptığı, Yakub'un savurganlık yapıp onlara et aldığı Ramazan'da bile yemek asla bu kadar çeşitli olmazdı. Oda memleket gibi kokmaya başlayana dek her yemeğin dumanı bir sonrakiyle karıştı.

Feride, Halid'e dönüp gözlerini onun yüzüne dikti. "Bugünkü planın ne?"

"Bilmiyorum." Halid ekmeğini zeytinyağıyla zahtere batırdı. "Neden?"

"Beni merkeze götürmen gerek."

"Ne lazım?"

"Et ve erzak."

İsra, Feride'ye bakmamaya çalışıyordu. Annesinden çok yaşlı olmasa da ortak hiçbir yanları yoktu. Feride'nin sesinde korkunun izi yoktu, Halid'in yanında bakışlarını yere indirmiyordu. İsra Halid'in onu dövüp dövmediğini merak etti.

Sarah masanın karşı tarafından, "Ben de gitmek zorunda mıyım, baba?" diye sordu. "Yorgunum."

Halid, "İsra'yla evde kalabilirsin," dedi başını kaldırmadan.

Sarah rahatladığını gösteren bir nefes verdi. "Şükürler olsun. Market alışverişinden nefret ediyorum."

İsra, Sarah'ın cüretkârlığı karşısında istifini bozmadan çayını yudumlayan Halid'i izledi. Eğer İsra, Yakub'la böyle konuşsaydı tokadı yemişti. Ama belki de Amerika'da anne ve babalar çocuklarını dövmüyorlardı. Kendisinin de Amerika'da Feride'yle Halid tarafından büyütüldüğünü düşündü, hayatının nasıl olacağını merak etti.

Kısa bir süre sonra Halid hazırlanmak için izin isteyip masadan kalktı. İsra'yla Sarah da kalkıp boş tabak ve bardakları lavaboya taşıdılar. Feride oturup çayını yudumlamaya devam etti.

Halid holden, "Feride!" diye seslendi.

"*Shu?* Ne istiyorsun?"

"Bana bir bardak daha çay koy."

Feride ağzına bir parça falafel attı, kocasının isteğini yerine getirmek için acele etmediği açıkça belliydi. Feride çayını yudumlarken İsra şaşkınlık ve endişe içinde onu izledi. Halid'e ne zaman bir bardak daha çay koyacaktı? İsra bu işi onun yerine yapmayı teklif etmeli miydi? Sarah'a baktı ama kız umursamaz görünüyordu. İsra rahatlamak için kendini zorladı. Belki de Amerika'da karılar kocalarıyla böyle konuşuyorlardı. Belki de burada işler çok farklıydı.

Gün batarken Âdem geldi. "Hazırlan," dedi ona. "Seni dışarı çıkaracağım."

İsra heyecanını frenlemeye çalıştı. Bir süredir salonun penceresinin önünde durmuş dışarıdaki çınar ağaçlarına bakıyor ve onların odunsu mu yoksa tatlı mı koktuklarını ya da şimdiye dek hiç duymadığı bir kokuya sahip olup olmadıklarını merak ediyordu. Âdem kızardığını görmesin diye bakışlarını camdan ayırmadı.

"Feride'ye hazırlanmasını söyleyeyim mi?" diye sordu İsra.

"Hayır, hayır," dedi Âdem gülerek. "Brooklyn'in neye benzediğini o zaten biliyor."

İsra, alt katta, yatak odasının duvarına yaslanmış kare aynanın karşısında ne giyeceğine karar veremiyordu. Farklı renk-

te başörtülerini birbiri ardına deneyerek odada dolanıyordu. Memlekette olsaydı kenarında gümüş boncuklar dikili olan eflatun başörtüsü takardı. Ama artık Amerika'daydı. Belki de burada göze batmamak için siyah ya da kahverengiyi taksa iyi olurdu. Ya da olmazdı. Belki açık bir renk daha iyi olurdu, onu canlı ve mutlu gösterirdi.

Âdem odaya girdiğinde yosun yeşili örtünün çevrelediği yüzünün rengini inceliyordu. Âdem gergin bir ifadeyle başörtüsüne baktı ve İsra aynadan onun çenesinin kasıldığını gördü. Âdem gözlerini bir kez bile başından ayırmadan ona yaklaştı ve o yürüdüğü sürece İsra kalbinin göğsünde kabarıp boğazına doğru ilerlediğini hissetti. Başörtüsüne o gün balkonda baktığı gibi bakıyordu ve İsra neden öyle baktığını ancak şimdi anladı: Hoşuna gitmemişti.

Âdem nihayet, "Bunu takmana gerek olmadığını biliyorsun değil mi?" dedi. İsra şaşkın bir hâlde gözlerini kırpıştırarak ona baktı. Âdem, "Gerçekten," dedi ve kısa bir an sustu. "Görüyorsun, buradaki insanlar saçlarının görünmesini umursamıyor. Kapatmaya gerek yok."

İsra ne diyeceğini bilmiyordu. Büyürken ona öğretilen, Müslüman bir kız olmanın en önemli kısmının başörtüsü takmak olduğuydu. Bir kadının en büyük erdeminin iffet olduğu. "Ama ya dinimiz?" diye fısıldadı. "Ya Allah?"

Âdem ona acıyan bir bakış attı. "Burada çok dikkatli yaşamak zorundasın, İsra. Amerika'ya her gün savaştan harap olmuş ülkelerden kaçan insanlar geliyor. Bazıları Arap. Bazıları Müslüman. Bazıları da bizim gibi hem Arap hem de Müslüman. Hayatımızın geri kalanında burada yaşayabiliriz ama asla Amerikalı olamayız. Sen bu başörtüsünü takarak doğru olanı yaptığını düşünüyorsun ama sana baktıklarında Amerikalıların göreceği şey bu değil. Senin iffetini ya da erdemini görmeyecekler. Görecekleri tek şey buraya ait olmayan, dışlanmış biri olacak." Başını kaldırıp onun gözlerine bakarak iç çekti. "Zor. Ama yapabileceğimiz tek şey uyum sağlamaya çalışmak."

İsra başörtüsünü çıkarıp yatağın üzerine koydu. Şimdiye dek bir kez bile onsuz dışarı çıkacağı aklına gelmemişti. Ama aynanın karşında durmuş uzun, siyah saçlarının omuzlarına dökülüşüne bakarken yeniden umutlandığını fark etti. Bu onun özgürlüğü ilk tadışı olacaktı belki de. Denemeden karşı çıkması için bir sebep yoktu.

Kısa süre sonra evden ayrıldılar. İsra sokak kapısından dışarı adım attığında gergin bir hâlde saçına dokundu. Âdem önemsemiyormuş gibi görünüyordu. Brooklyn'i tam anlamıyla yaşamanın yolunun araba ya da trenle dolaşmak değil, yürümek olduğunu söyledi ona. Böylece yürüdüler. Tepelerinde, yıldızsız gökyüzünde ay parıldıyor, cadde boyunca sıralanmış tomurcuk dolu ağaçları aydınlatıyordu. Köşeye ulaşana dek Yetmiş İkinci Sokak denen uzun ve dar sokak boyunca yürüdüler ve İsra birden yeni bir dünyaya gelmiş gibi hissetti.

"Burası Beşinci Cadde," dedi Âdem. "Bay Ridge'in kalbi."

İsra'nın baktığı her yerde ışıklar parlıyordu. Caddede çeşit çeşit dükkân vardı: fırınlar, restoranlar, eczaneler, hukuk büroları. Âdem yürümeye devam ederlerken, "Bay Ridge Brooklyn'in en çeşitliliğe sahip mahallelerinden biridir," dedi. "Burada dünyanın her yerinden gelen göçmenler yaşar. Bunu yemeklerde görebilirsin... mantı, köfte, balık buğulama, *hala* ekmeği. Şu sokağı görüyor musun?" Âdem biraz ileriyi işaret etti. "O sokaktaki her mağaza Araplara ait. Köşede helal et satan bir kasap var, Alsalam, babam her pazar günü oraya gidip etimizi alır. Ayrıca Lübnanlı bir pastane var, her sabah taze *sac* ekmeği çıkarırlar. Ramazan'da ekmekleri eritme peynir, pekmez ve susam tohumuyla doldururlar, tıpkı memleketteki gibi."

İsra büyülenmiş hâlde etrafa göz attı. Etli *kibbeh*in,* kuzu çevirmenin, baklavanın yoğun şerbetinin tanıdık kokusunu aldı, hatta belli belirsiz çift elma aromalı nargile kokusu da geldi burnuna. Başka tanıdık kokular da vardı. Taze fesleğen.

* (Ar.) İçli köfte. –*çn*

Kuyruk yağı. Lağım, ter. Tüm kokular birbirine karışıp bir bütün oldu ve İsra bir anda kaldırımdaki bir çatlaktan geçip memleketine ayak basmış gibi hissetti.

Etrafta insanlar bebek arabalarını iterek, alışveriş torbaları taşıyarak dolaşıyor, bilyeler gibi döne döne mağazalara girip çıkıyorlardı. İsra'nın hayal ettiği Amerikalılarla benzer hiçbir yanları yoktu... parlak kırmızı rujlu kadınlar, pırıl pırıl siyah takım elbiseli adamlar yoktu. Hatta kadınların çoğu ondan farklı görünmüyordu; onun gibi sade ve gösterişsiz giyinmişlerdi, hatta çoğu başörtüsü takıyordu. Erkekler ise koyu tenleri, sert sakalları ve bedensel işler için kullanılan giysileriyle Âdem gibi görünüyorlardı.

İsra, Beşinci Cadde'de akıp giden tanıdık yüzlere bakarken ne düşüneceğini bilmiyordu. Bu insanlar da tıpkı onlar gibi Amerika'da yaşıyor ve uyum sağlamaya çalışıyorlardı. Yine de başörtülerini hâlâ takıyorlardı, özlerini değiştirememişlerdi. O zaman Âdem neden onun özünü değiştirmesi için ısrar etmişti?

Onları izleyerek geçen uzun bir sürenin ardından İsra artık başörtüsünü düşünmüyordu. Onun yerine sokak lambaları altında sürüklenen, Amerika'da yaşayan ama Amerikalı olmayan, yuvalarından edilmiş, iki kültür arasında sıkışıp kalmış ve baştan başlama mücadelesi veren bu insanları düşünüyordu. Ve kendi hayatının nasıl olacağını merak ediyordu.

İsra o gece erken yattı. Âdem duş alıyordu ve İsra, o geri döndüğünde kendisini uyurken bulmasının en iyisi olduğunu düşündü. Onunla yalnız kaldığı ilk gecesiydi ve eğer uyanık kalırsa ne olacağını biliyordu. Âdem'in onun içine gireceğini biliyordu. Canının yanacağını biliyordu. Buna inandığına tam olarak emin olmasa da er ya da geç kendisinin de bundan zevk alacağını da biliyordu. Bunu ona annesi söylemişti. Ama İsra henüz hazır değildi. Yatakta gözlerini kapatıp bu düşünceleri zihninden uzaklaştırmaya çalıştı. Daireler çizerek çılgıncasına koşuyormuş gibi hissetti.

Banyoda Âdem'in suyu kapattığını, duş perdesini açtığını, sonra kapatıp dolabın içinde bir şey aradığını duydu. Battaniyeyi çekip bir kalkan gibi vücudunu örttü. Soğuk çarşafların altında hareketsiz yatarken yarı açık gözlerle Âdem'in odaya girişini izledi. Üzerinde bir banyo havlusu dışında bir şey yoktu ve İsra onun ince, buğday tenli vücudunu, göğsünü kaplayan siyah kıllarını tamamen görebiliyordu. Âdem, İsra'nın da kendisine bakmasını arzu edercesine gözlerini ona dikip kısa bir süre orada durdu ama İsra gözlerini bir türlü tamamen açmaya cesaret edemedi. Âdem banyo havlusunu çıkarıp ona yaklaştı. İsra gözlerini kapatıp nefes alıp vererek sakinleşmeye çalıştı. Ama kocası yanına yaklaşırken vücudu kaskatı kesilmişti.

Âdem yatağa çıktı, örtüyü açtı ve ona dokunmak için uzandı. İsra yatağın diğer ucundan düşeceğini fark edene dek yavaş yavaş uzaklaştı. Fakat Âdem onu sımsıkı tutup yatağa yapıştırdı. Ve sonra üzerindeydi. Nefesini yüzüne doğru verdiğinde İsra onun sigara kokan soluğunu hissetti. Elleri deli gibi titriyordu, parmaklarını fildişi rengi geceliğine geçirdi. Âdem onun ellerini çekip geceliğini ve kocası onun lekesiz olduğunu anlasın diye annesinin ona özellikle bu gece için verdiği bembeyaz külotunu çekip çıkardı. Ama İsra lekesiz hissetmiyordu. Kirli ve korkmuş hissediyordu.

Âdem ellerini kalçasında kenetleyip onun direnen vücudunu yatağa yapıştırdı. İsra, kocası bacaklarını zorla açarken gözlerini sımsıkı kapalı tuttu ve içine girerken dişlerini sıktı. Sonra bir çığlık duydu. Onun çığlığı mıydı? Gözlerini açmaya korktu. Karanlığın güven veren, tanıdık gelen bir yanı vardı. Gözleri kapalı orada yatarken her nedense memleketinin anıları onu sarıp sarmaladı. Kırlarda koşarken, ağaçlardan incir toplarken, en iyilerini boş bir sepetle onu tepede bekleyen annesi için ayırırken gördü kendisini. Bahçede bilye oynarken, yokuştan aşağı yuvarlanan bilyelerin peşinden koşarken gördü. Mezarlıkta hindibaları üflerken, her mezar taşının başında dua ederken gördü.

Sonra uyluklarında ani bir akıntı hissetti; bunun kan ol-

duğunu biliyordu. Sanki içine yumruk atılmış duygusu veren bacakları arasındaki yanma hissini umursamamaya çalıştı, yabancı bir adamla yabancı bir odada olduğunu, iç organlarının zorla deşildiğini unutmaya çalıştı. Keşke bir erkek içine girdiğinde bir kadının hissettiği güçsüzlük ve teslim olmaya, sessiz durmaya zorlanmanın verdiği utanç konusunda annesi onu uyarsaydı. Ama bu normal olmalı, dedi kendi kendine. Bu normal olmalı.

Bu yüzden Âdem içine girip çıkarken öylece yatmaya devam etti, ta ki hemen ardından derin bir nefes verip üzerine çökene kadar. Sonra vücudunu onunkinin üzerinden kaldırıp yataktan güçlükle kalktı.

İsra dönüp yüzünü çarşafa gömdü. Oda karanlık ve soğuktu, battaniyeyi diken diken olmuş teninin üzerine çekti. Âdem nereye gitmişti? Kısa bir süre sonra onun banyoya girdiğini duydu. Âdem ışığı yaktı ve İsra onun dolap kapağını açtığını duydu. Sonra ışığı söndürüp odaya geri döndü.

İsra nedenini bilmiyordu ama o an öleceğini düşündü. Âdem'in boynunu bir bıçakla kestiğini, onu göğsünden vurduğunu, ateşe verdiğini hayal etti. Bu korkunç şeyleri düşünmesinin nedeninin ne olduğunu bilmiyordu. Ama yatakta yatarken görebildiği tek şey karanlık ve kandı.

Âdem'in yaklaştığını hissettiğinde kalbi sıkıştı. Onun yüzünü göremiyordu, ellerini dizlerine koyduğunu hissetti ve içgüdüsel olarak bacaklarını çekti. Âdem iyice eğildi. Yavaşça bacaklarını iki yana açtı. Ardından bir bez parçasını bacaklarının arasına hafifçe sürttü.

Boğazını temizledi. "Özür dilerim," dedi. "Ama bunu yapmak zorundayım."

İsra orada titreyerek yatarken Feride'yi düşündü. O günün erken saatlerinde gizlice alt kattaki banyoya girişini ve oğlunun kullanması için dolaba temiz bezler bırakırken sinsice gülümseyişini hayal etti. Âdem'in ne yaptığı gün gibi ortadaydı; kanıt topluyordu.

Deya

2008 Kışı

Deya ve sınıf arkadaşları öğle yemeklerini yerlerken Naime, "Bu yaz evleniyoruz," dedi. Lise son sınıfta olan yirmi yedi kız kafeteryanın arka tarafındaki bir masada hep birlikte oturuyorlardı. Deya, her zamanki gibi kıvırılmış ve başı öne eğik hâlde masanın en ucundaydı. Yanındaki sınıf arkadaşları bağıra çağıra sohbet ediyor, her biri kendi sevinçlerini ve üzüntülerini dile getiriyordu. Deya sessizce onların sohbetlerini dinliyordu.

"Düğün Yemen'de olacak, Süfyan'ın yaşadığı yerde," diye devam etti Naime. "Benim yakın akrabalarım da orada yaşıyor, yani böylesi daha mantıklı."

"Yani Yemen'e yerleşeceksin, öyle mi?" dedi Lübna. O da yazın New Jersey'de yaşayan ikinci dereceden kuzeniyle evleniyordu.

Naime gururla, "Evet," dedi. "Süfyan'ın orada evi var."

"Peki ya ailen?" dedi Lübna. "Orada yalnız kalacaksın."

"Yalnız kalmayacağım. Süfyan olacak."

Deya aylarca sessiz sedasız Naime'nin Süfyan'la olan ilişkisinin gelgitlerini anlatmasını dinlemişti... annesiyle babasının geçen yaz bir talip bulmak için onu Yemen'e nasıl götürdüklerini, orada bir halıcı olan Süfyan'la tanışmasını ve ânında âşık olmasını. İlk ziyaret sonrasında aileler *Fatiha* duası etmişler ve ay sonunda bir şeyh çağırıp evlilik sözleşmesi imzalamışlardı. Sınıf arkadaşlarından birinin Süfyan'ın *nasibi* olduğunu nasıl anladığını sorduğunda Naime yüzünde bir gülümsemeyle, *İstihare Duası* okuyup Allah'ın yol göstermesini dilediğini, o gece rüyasında Süfyan'ı gördüğünü ve annesinin bunun evlilikle so-

nuçlanacak bir işaret olduğundan söz ettiğini söylemişti. Heyecandan başı dönmüş bir hâlde tekrar tekrar âşık olduklarını söylemişti.

"Ama onu doğru dürüst tanımıyorsun," dedi Deya, kelimeler ağzından kaçıvermişti.

Naime şaşkın şaşkın ona baktı. "Tabii ki tanıyorum," dedi. "Neredeyse dört aydır telefonda konuşuyoruz. Yemin ederim telefon kartlarına haftada en az yüz dolar harcıyorum."

"Bu onu tanıdığın anlamına gelmez," dedi Deya. "Bırak başka bir ülkede yaşayan bir adamı, her gün gördüğün birini tanımak bile zor." Sınıf arkadaşları gözlerini ona diktiler ama Deya bakışlarını Naime'dan ayırmadı. "Korkmuyor musun?"

"Neden korkmuyor muyum?"

"Yanlış karar vermekten. Nasıl olur da bir yabancıyla başka bir ülkeye taşınabilir ve her şeyin yolunda gideceğini düşünürsün? Nasıl olur da..." Kalbinin deli gibi çarpmaya başladığını hissederek sustu.

"Herkes böyle evleniyor," dedi Naime. "Ve çiftler sürekli farklı yerlere taşınıyorlar. Birbirlerini sevdikleri sürece her şey yolunda gider."

Deya başını iki yana salladı. "Tanımadığın birini sevemezsin."

"Sen nereden biliyorsun? Hiç âşık oldun mu?"

"Hayır."

"Bilmediğin konuda konuşma o zaman."

Deya hiçbir şey söylemedi. Doğruydu. Hiç âşık olmamıştı. Aslında kardeşlerine duyduğu anaç sevgi dışında hiç sevmemişti. Ama aşkı kitaplardan öğrenmişti, hayatındaki yokluğunu fark edecek kadar iyi biliyordu. Nereye baksa Allah onunla alay ediyormuşçasına sevginin diğer biçimleriyle gözlerini kamaştırıyordu. Yatak odası penceresinden bebek arabası iten anneleri, babalarının omuzlarındaki çocukları ya da el ele tutuşan sevgilileri seyrederdi. Doktor muayenehanelerinde kocaman gülümseyen aileleri, birbirlerine sarılan çiftleri görmek

için dergileri karıştırırdı, hatta yalnız kadınların fotoğraflarındaki yüzler bile kendilerine duydukları sevgiden dolayı ışıldıyordu. Babaannesiyle izlediği pembe dizilerde çapa sevgiydi, görünen o ki bütün dünyayı bir arada tutan zamktı o. Babaannesiyle dedesi izlemediğinde gezindiği Amerikan kanallarında da her programın merkezinde yine sevgi vardı, oysa Deya tek başına takılıyor, kız kardeşleri dışında tutunacak bir şey özlemiyle yanıp tutuşuyordu. Onları ne kadar severse sevsin asla yeterli gelmiyordu.

Fakat sevgi tam olarak ne demekti ki? Sevgi, boş boş penceresinden dışarı bakan, ona bakmayı reddeden İsra'ydı, sevgi çok ender evde olan Âdem'di, sevgi Feride'nin kendini bir yükten kurtarmak için bitmek tükenmek bilmez onu evlendirme girişimleriydi, sevgi tatillerde bile asla ziyarete gelmeyen bir aileydi. Ve belki de onun sorunu buydu. Belki de kendini sürekli sınıf arkadaşlarından kopuk hissetmesinin, dünyayı onların gördüğü gibi görememesinin, onların sevgi anlayışlarına inanamamasının sebebi buydu. Böyle olmasının nedeni, onları isteyen ailelerinin olması, aile sevgisiyle sarıp sarmalanmış, doğum günlerini asla tek başlarına kutlamamış olmalarıydı. Kötü bir gün sonunda birinin kollarında ağlamış, "Seni seviyorum," cümlesinin teselli ediciliğini büyürken öğrenmiş olmalarıydı. Sevgiye inanmalarının sebebi kendi hayatlarında sevilmiş, geleceklerinde de öyle olmayacağı açıkça belli olan durumlarda bile kendilerini kesinlikle öyle görmüş olmalarıydı.

O gece salonda birlikte otururlarken Deya babaannesiyle dedesine, "Fikrimi değiştirdim," dedi. Dışarıda kar yağıyordu ve Halid, soğuk eklem ağrılarını kötüleştirdiği için her geceki gibi nargile salonunda kâğıt oynama alışkanlığından vazgeçmişti. Bu tür gecelerde Halid onlarla kâğıt oynar, göz kenarlarını kırıştıran nadir gördükleri bir gülümsemeyle desteyi karıştırırdı.

Deya, çoğu üzücü olsa dahi Halid'in onlara Filistin hikâyeleri anlattığı bu geceleri iple çekerdi. Çoğu zaman çok

uzakta oldukları duygusu verse de bu hikâyeler geçmişlerinden kopmamış hissetmesini sağlardı. Halid'in ailesinin uzun zaman önce Ramla'da güzel bir evleri varmış; kırmızı kiremit çatılı, muhteşem portakal ağaçları olan bir ev. Sonra bir gün, Halid on iki yaşındayken topraklarını İsrail askerleri işgal etmiş ve ölüm tehdidiyle onları bir mülteci kampına yerleştirmiş. Halid, babasının sırtına bir silah dayanıp nasıl dizlerinin üzerine çökmeye zorlandığını, 700 bin Filistinli Arap'ın evlerinden nasıl atılıp kaçmaya zorlandıklarını anlatırdı. Hüzünlü gözlerle, Bu *Nekbet*'ti, derdi. Felaket günü.

El denen bir oyun oynuyorlardı, Filistin'e özgü bir iskambil oyunuydu bu ve Halid dağıtmadan önce iki deste kâğıdı karıştırdı. Deya kendi kartlarını alıp elindeki on dört karta da göz attıktan sonra yüksek sesle bir kez daha, "Fikrimi değiştirdim," dedi.

Kardeşlerinin birbirlerine kaçamak bakışlar attığını hissedebiliyordu. Onların yanında kanepede oturan Feride televizyon kanalını Al Jazeera'ya değiştirdi. "Hangi konudaki fikrini değiştirdin?"

Deya ağzını açtı ama tek bir kelime dahi çıkmadı. Hayatı boyunca Arapça konuşmuş da olsa, Arapça onun anadili de olsa bazen doğru kelimeleri bulmakta zorlanıyordu. Arapçanın ağzından İngilizce gibi kendiliğinden çıkması gerekirdi, genelde de öyle olurdu ama zaman zaman dilinde o lisanın ağırlığını hisseder, konuşmadan önce doğru kelime olduğundan emin olmak için kısa bir an düşünmesi gerekirdi. Annesiyle babası öldükten sonra Arapça konuştuğu kişiler sadece babaannesiyle dedesiydi. Kardeşleriyle de okulda da İngilizce konuşuyordu ve bütün kitapları İngilizceydi.

Kartlarını masaya koydu ve boğazını temizledi. "Nasır'la tekrar görüşmek istemiyorum."

"Ne diyorsun sen?" Feride başını kaldırıp ona baktı. "Ve neden?"

Halid'in dikkatle ona baktığını görebiliyordu ve yalvarırca-

sına onun gözlerinin içine baktı. "Lütfen, Sîdu. Tanımadığım biriyle evlenmek istemiyorum."

"Kısa sürede tanırsın," dedi Halid, kartlarına dönerek.

"Belki birkaç sömestre üniversiteye gidebilirim..."

Feride uzaktan kumandayı pat diye masaya vurdu. "Yine mi üniversite? Bu saçmalık hakkında kaç kez konuşacağız?"

Halid Deya'ya sert bir bakış attı. Deya kendisine vurmayacağını umdu.

"Hep kitaplar yüzünden," diye devam etti Feride. "O kitaplar kafana aptalca fikirler sokuyor." Ayağa kalkıp elini Deya'ya doğru salladı. "Söylesene, neden okuyorsun?"

Deya kollarını göğsünde kavuşturdu. "Öğrenmek için."

"Neyi öğrenmek için?"

"Her şeyi."

Feride başını iki yana salladı. "Kendi iyiliğin için öğrenmen gereken şeyler var, hiçbir kitabın sana öğretmeyeceği şeyler."

"Ama..."

"*Bikâfi*!" dedi Halid. "Yeter!" Deya ve kardeşleri birbirlerine gergin bakışlar attılar. "Üniversite evlilik sonrasını bekleyebilir." Yeni oyun için kartları karıştırdı ve bakışlarını Deya'ya çevirdi. "*Fehme*? Anladın mı?"

Deya iç çekti. "Evet, Sîdu."

"Ayrıca..." Bakışlarını yeniden desteye çevirdi. "Kitap okumakta yanlış bir şey görmüyorum."

"Neyin yanlış olduğunu *biliyorsun*," dedi Feride gözlerini kocaman açıp ona bir bakış atarak. Ancak Halid ona bakmadı. Feride'nin çenesi kasıldı ve gevşedi.

"Kitaplarda yanlış bir şey görmüyorum," dedi Halid kartlarını inceleyerek. "Yanlışın senin onları yasaklaman olduğunu düşünüyorum." Bakışları Feride'ye kaydı. "Sence bu soruna neden *olmayacak* mı?"

"Soruna neden olacak tek şey onları rahat bırakmak."

"Rahat bırakmak mı?" Halid düşmanca bir ifadeyle gözlerini ona dikti. "Sence yeterince kısıtlamıyor muyuz? Her gün

okuldan doğruca eve geliyorlar, bütün ev işlerinde sana yardım ediyorlar, bizsiz dışarı asla adım atmıyorlar. Cep telefonları ya da dizüstü bilgisayarları yok, erkeklerle konuşmuyorlar, hatta tek tük arkadaşları var. Onlar iyi kızlar, Feride ve yakında hepsi evlenmiş olacak. Biraz rahat ol."

"Rahat olmak mı?" Ellerini kalçasına koydu. "*Senin* için bunu söylemesi kolay. Onları beladan uzak tutmak, onları baş göz edene kadar namuslarını koruduklarından kuşku duyulmamasını sağlamak zorunda olan benim. Söylesene, eğer bir şeyler yanlış giderse kim suçlanacak? Ha? Bu kitaplar onların kafasına tuhaf düşünceler sokmaya başlarsa kimi sorumlu tutacaksın?"

Hava bir anda değişti. Halid başını iki yana salladı. "Bu ülkeye gelmenin bedeli bu," dedi. "Kendi ülkemizi terk edip kaçmanın. Ne yaptığımızı düşünmeden geçirdiğim bir an bile yok. Belki de orada kalıp ülkemiz için savaşmalıydık. Peki ya askerler bizi öldürseydi. Peki ya açlıktan ölseydik? Buraya gelmek ve kendimizi, kültürümüzü kaybetmekten daha iyi..." Sesi yavaş yavaş azaldı.

"Hişt," dedi Feride. "Böyle düşüncelerin bir yararı olmadığını biliyorsun. Geçmiş geçmişte kaldı ve pişmanlığın faydası yok. Artık yapabileceğimiz tek şey elimizden gelen en iyi biçimde yolumuza devam etmek ve bu da torunlarımıza göz kulak olmak anlamına geliyor."

Halid cevap vermedi. İç geçirip duş alma bahanesiyle yanlarından ayrıldı.

Feride kapıda belirdiğinde Deya ve kız kardeşleri salonu topluyordu. "Benimle gel," dedi Deya'ya.

Deya babaannesinin peşinden koridor boyunca yürüyüp onun yatak odasına girdi. Feride dolabını açtı ve en arkadaki bir şeye uzandı. Eski bir kitap çıkarıp Deya'ya verdi. Deya kitabın ciltli sırtının tozunu silktiğinde içini aşinalık dalgası kapladı. *Bin Bir Gece Masalları*'nın Arapça baskısıydı bu. Deya kitabı tanıdı, annesinindi.

"Aç," dedi Feride.

Deya kendisine söyleneni yaptı ve içinden bir zarf çıktı. Yavaşça açtı. İçinde Arapça bir mektup vardı. Yatak odasının karanlığında gözlerini kısarak okudu.

12 Ağustos 1998

Canım annem,

Bugün çok üzgün hissediyorum. Bana ne olduğunu bilmiyorum. Her sabah tuhaf bir duyguyla uyanıyorum. Yorganın altında öylece yatıyor ve kalkmak istemiyorum. Kimseyi görmek istemiyorum. Tek düşündüğüm ölmek. Tanrı'nın benim ya da bir başkasının hayatına son vermeyi onaylamadığını biliyorum ama bu düşünceyi kafamdan atamıyorum. Kontrolüm dışında beynimin içinde dönüp duruyor. Bana ne oluyor, anne? İçimde olan bitenden öyle korkuyorum ki.

Kızın İsra

Deya mektubu tekrar okudu, ardından bir kez daha ve sonra bir kez daha. Zihninde gülmeyen koyu renk yüzüyle annesini canlandırdı ve korkuyla ürperdi. Bu mümkün müydü? Annesi kendisini öldürmüş olabilir miydi?

Yataktan fırlayıp mektubu Feride'nin yüzüne doğru sallayarak, "Bunu bana neden daha önce göstermedin?" diye sordu. "Bunca yıldır onun hakkında konuşmayı reddettin ve başından beri bu mektup sendeydi, öyle mi?

Feride sakin bir ifadeyle torununa bakarak, "Onu böyle hatırlamanı istemedim," dedi.

"Şimdi niye gösteriyorsun o zaman?"

"Çünkü anlamanı istiyorum." Deya'nın gözlerinin içine baktı. "Annenin hayatını yaşamaktan korktuğunu biliyorum ama İsra... Allah rahmet eylesin... sorunlu bir kadındı."

"Nasıl sorunlu?"

"Mektubu şimdi okumadın mı? Annenin içine cin girmişti."

"İçine cin mi girmişti?" dedi Deya inanamaz bir ifadeyle.

"Muhtemelen depresyondaydı sadece. Belki de doktora gitmesi gerekiyordu." Feride'nin gözlerinin içine baktı. "Cin diye bir şey yok, Tite."

Feride kaşlarını çatıp başını iki yana salladı. "Binlerce yıldır tüm dünyada neden cin kovma duaları okunuyor sence, ha?" Deya'ya biraz daha yaklaşıp mektubu parmaklarının arasından çekip aldı. "Eğer bana inanmıyorsan git de o kitaplarından birini oku. Göreceksin."

Deya hiçbir şey söylemedi. Annesinin içine cin girmiş olabilir miydi? Zihninde unutmaya çalıştığı anılarından biri hızla öne çıktı. Bir gün okuldan geldiğinde İsra'yı kendini bodrum merdivenlerinden yere atarken bulmuştu. Hem de bir kez değil, tekrar tekrar. Deya'nın orada dikildiğini fark edene kadar iki elini göğsünde kıvırıp ağzını kocaman açarak tekrar tekrar atmıştı.

Kızının onu izlediğini fark ettiğinde irkilerek, "Deya," demişti. Hızla ayağa kalkıp bitap bir hâlde bodrumun diğer tarafına ilerlemişti. "Kardeşin hasta. Üst kata çıkıp mutfaktan ilaç getir."

Deya o gün hissettiği duyguyu, midesindeki sıkışmayı asla unutmayacaktı. Kendisinin de hasta hissettiğini söylemek istemişti İsra'ya. Ama soğuk algınlığı ya da ateş yükselmesi değil, daha kötü bir şey... fakat kelimeleri bulamamıştı. Fiziksel semptomlar... hasta olmak böyle mi oluyordu? Ya içte yaşananlar? Ya onun, yani çocukluğundan beri Deya'nın yaşadıkları?

Deya boğazını temizledi. Ya İsra'nın içine cin girmiştiyse? Bu durum onun anılarını, mektubu, annesinin neden ölmeyi düşündüğünü açıklardı. Aniden başını kaldırıp Feride'ye baktı. "Bu mektup," dedi. "Ne zaman yazıldı?"

Feride gergin bir ifadeyle onu süzdü. "Neden soruyorsun?"

"Annemin bunu ne zaman yazdığını öğrenmem lazım."

Feride geçiştirircesine elini sallayarak, "Ne fark eder," dedi. "Mektubu kafaya takmanın hiçbir yararı yok. Annenin mutsuzluğunun evliliğiyle hiçbir ilgisi olmadığını anlamanı istiyorum sadece. Hayatına devam etmek zorundasın."

Deya, "Annemin bu mektubu ne zaman yazdığını söyle," diye baskı yaptı. "Söyleyene kadar hiçbir yere gitmiyorum."

Feride sinirli bir ifadeyle iç çekti. "Öyle olsun." Zarfı *Bin Bir Gece Masalları*'nın içinden çıkardı ve mektubu açtı.

Deya gözlerini kısarak tarihe baktı. 1998. Midesi sıkıştı. Bu annesiyle babasının öldükleri yıldı. Nasıl böyle bir tesadüf olabilirdi? Ya annesi gerçekten trafik kazasında ölmediyse?

Başını kaldırıp Feride'ye baktı. "Bana doğruyu söyle."

"Ne konuda?"

"Annem kendini mi öldürdü?"

Feride bir adım geriledi. "Ne?"

"Kendini mi öldürdü? Bunca yıl onun hakkında konuşmak istememenin sebebi bu mu?"

"Elbette hayır!" dedi Feride gözleriyle yerdeki bir lekeyi takip ederek. "Saçmalama."

Fakat Deya onun gerginliğini hissedebiliyordu... Feride'nin bir şey sakladığından emindi. "Yalan söylemediğini nereden bileyim? Bunca yıl bu mektubu benden sakladın." Deya gözlerini babaannesine dikti ama Feride ona bakmadı.

"Öldürdü mü?"

Feride iç çekti. "Ne söylersem söyleyeyim bana inanmayacaksın."

Deya şaşırmış bir hâlde ona baktı. "Bu ne demek şimdi?"

"Gerçek şu... tıpkı annen gibisin. Dünyaya karşı fazlasıyla duygusalsın." Başını kaldırıp Deya'nın gözlerinin içine baktı. "Şu an ne söylersem söyleyeyim bana inanmayacaksın."

Deya bakışlarını kaçırdı. Bu doğru muydu? Korkularında haklı mıydı? Annesi içine kaçışı olmayan hüzün tohumları mı ekmişti?

"Bana bak," dedi Feride. "Hayatla ilgili fazla bir şey bilmiyor olabilirim ama bu konuda eminim. Hayatına devam etmek için geçmişi geride bırakman gerek. İnan bana öyle olması gerektiğini biliyorum."

İsra

1990 Baharı

İsra akıntıya kapılmış hissederek ve midesi bulanarak uyandı. Neden şafak vakti uzaktan gelen ezan sesiyle uyanmadığını merak etti. Sonra hatırladı, Brooklyn'deydi, evinden yaklaşık otuz üç bin kilometre uzakta, kocasının yatağında. Ayağa fırladı. Ama yatak boştu ve Âdem hiçbir yerde görünmüyordu. Önceki geceyi düşündüğünde göğsünde bir utanç dalgası kabardı. Bu duyguyu bastırmaya çalışarak yutkundu. Bunu düşünmenin bir anlamı yoktu. Elinden bir şey gelmezdi.

İsra ellerini daracık alanı dolduran yatak çerçevesi ve şifoniyerde gezdirerek odayı duvardan duvara turladı. Neden tek bir pencere dahi yoktu? Evinde, yatak odasının açık penceresinin kenarında, Birzeit'in üzerinde parlayan aya bakıp mezarlığın fısıltılarını dinleyerek ve kitap okuyarak geçirdiği geceleri düşündü özlemle. Gece yarısı gökyüzünde yıldızlar o kadar parlak görünürdü ki bu görüntü karşısında tüyleri diken diken olurdu. Kaçarcasına bodrum katının diğer odasına geçti, sadece bir penceresi olan odaya. Pencere sokakla aynı hizadaydı ve oradan baktığında ön sahanlığın ilerisini, yan yana duran bir sıra evi görebiliyordu ve arkalarındaki gökyüzü sadece çizgi hâlindeydi. Amerika'nın özgürlükler ülkesi olması gerekirdi, öyleyse neden her şey dar ve sıkışıkmış gibi geliyordu?

Kısa süre sonra tekrar yorgun hissederek yatağa geri döndü. Feride bedeninin saat değişimine uyum sağlamasının birkaç gün süreceğini söylemişti. Nihayet uyandığında güneş batmak üzereydi ve Âdem hâlâ evde değildi. İsra onun yanında olmak istemiyor olabileceğini düşündü. Belki önceki gece içine girdiğinde

onu kızdıracak bir şey yapmıştı. Belki yeterince istekli görünmemişti. Ama ne yapması gerektiğini nereden bilecekti ki? Bilakis ona öğretmek için Âdem'in zaman ayırması gerekirdi. Evlenmeden önce başka kadınlarla sevişmiş olmalıydı. Kuran bu eylemi iki cinse de yasaklamış olsa da annesi erkeklerin her zaman *zina* yaptıklarını, kendilerine hâkim olamadıklarını söylerdi.

Âdem eve geldiğinde neredeyse gece yarısıydı. İsra onun merdivenleri indiğini duyduğunda pencere kenarında oturuyordu ve kocası bodrumun ışığını açarken onu izledi. Âdem onu iki eli de bir çocuk gibi dizlerine dolanmış hâlde pencere kenarında otururken görünce irkildi.

"Neden karanlıkta oturuyorsun?"

"Dışarı bakıyordum sadece."

"Uyuduğunu sandım."

"Bütün gün uyudum."

"Ya." Âdem başını çevirdi. "Peki, öyleyse ben duş alırken bana yiyecek bir şeyler hazırlasana. Açlıktan ölüyorum."

Üst katta Feride, her biri streç filmle sarılmış ve üzerlerine oğullarının isimleri tek tek yazılmış, pilav ve tavuk tabaklarını buzdolabına düzgünce yerleştirmişti. İsra, Âdem'in tabağını bulup mikrodalgada ısıttı. Sonra annesinin ona öğrettiği gibi sofrayı hazırladı. Sağa bir bardak su, sola bir kaşık. İki adet sıcak pide. Küçük bir kâse yeşil zeytin ve birkaç dilim domates. Ocakta bir ibrik nane çayı kaynıyordu. Tam çaydanlık öttüğü anda Âdem kapıda göründü.

"Çok güzel kokuyor," dedi. "Sen mi pişirdin?"

İsra kızararak, "Hayır," dedi. "Günün çoğunu uyuyarak geçirdim. Annen hazırladı."

"Anladım."

İsra ses tonundan bir anlam çıkaramadı ama kocasının hayal kırıklığına uğramış olma ihtimali onu huzursuz etti. "Yarın senin yemeğini mutlaka ben yapacağım."

"Yapacağına eminim. Seni istemeye geldiğimizde baban iyi bir aşçı olduğundan söz etmişti."

İyi bir aşçı mıydı? Bunun bir beceri olduğunu düşünmek şöyle dursun, İsra iyi bir aşçı olup olmadığını bile düşünmemişti.

"Ayrıca senin az konuşan bir kadın olduğunu da söyledi."

İsra'nın yüzü daha önce kızardıysa bile bu kadar kıpkırmızı olmamıştı. Cevap vermek üzere ağzını açtı ama kelimeler dudaklarından dökülmedi.

"Amacım seni utandırmak değildi," dedi Âdem. "Sessiz olmanın utanılacak bir yanı yok. Hatta bu özellik hoşuma gider. Eve gelip de hiç susmayan bir kadın bulmaktan daha kötü bir şey yoktur."

İsra neyi onayladığını bilmese de başını salladı. Âdem yemeğini yerken özlemini duyduğu sevgiyi ona verme becerisi olup olmadığını merak ederek masanın diğer ucundan onu inceledi. Yüzüne dikkatle bakıp sıcak bir ifade bulmaya çalıştı. Ama Âdem'in koyu kahverengi gözleri dalgın dalgın İsra'nın arkasındaki bir şeye bakıyordu; uzak bir diyarda kaybolmuş, sanki karısının orada olduğunu unutmuş gibiydi.

Yatağa tekrar girene kadar Âdem ona bir daha bakmadı ve baktığında İsra ona gülümsedi.

Bu gülümseme Âdem'i şaşırttığı kadar kendisini de şaşırttı. Ama İsra onu mutlu etmek için yanıp tutuşuyordu. Dün gece vücudu onu gafil avlamıştı ama şimdi ne beklemesi gerektiğini biliyordu. Belki de gülümseyip zevk alıyormuş gibi yaparsam arkasından zevk de gelir, dedi kendi kendine. Belki de Âdem'in onu sevmesini sağlamak için yapması gereken tek şey buydu; yüzündeki bütün direnme ifadesini silmek. Ona istediğini vermek ve bunu yapmaktan zevk almak zorundaydı. Ve bunu yapacaktı. Eğer Âdem'in ona sevgisinin vermesini sağlamanın yolu buyduysa ona kendini verecekti.

İsra'nın Amerika'daki yaşam tarzını öğrenmesi uzun sürmedi. Burada kadınlar için durumun farklı olma ihtimaline yönelik umutlarına rağmen birçok açıdan her şey aynıydı. Öyle ol-

madığı durumlarda ise daha da kötüydü. Çoğu gün kocasını zar zor görüyordu. Âdem Manhattan'a giden treni yakalamak için altıda evden çıkıyor ve gece yarısına kadar dönmüyordu. İsra kapının açılma tıkırtısına ve kocasının merdivenleri inen ayak sesine kulak kabartarak onu yatak odasında bekliyordu. Geç kalmasının her zaman bir bahanesi vardı. "Geç vakte kadar dükkânda çalıştım," diyordu. "Babamın şarküteri dükkânını düzenliyordum." "Arkadaşlarımla nargile içmeye gittim." "Kâğıt oynarken zamanın nasıl geçtiğini anlamadım." Eve erken gelmeyi başardığında bile onu dışarı çıkarmak aklına gelmiyordu. Onun yerine elinde bir bardak çayla ayaklarını sehpaya uzatıp televizyonun karşısında boş boş oturuyordu ve o sırada İsra, Feride'yle mutfakta akşam yemeği hazırlıyordu.

İsra ev işlerinde Feride'ye yardım etmediğinde zamanının çoğunu pencereden dışarı bakarak geçiriyordu. Başka bir hayal kırıklığı. Dışarıda gördüğü tek şey dikdörtgen evlerdi. Sokağın iki yanında birbirlerine bitişik tuğla yığınları. Taş döşeli kaldırımdaki çınar ağaçları dümdüz bir çizgi hâlindeydi ve kökleri beton arasındaki çatlaklardan çıkıyordu. Gri, bulutlu gökyüzünde güvercin sürüleri uçuşuyordu. Ve ruhsuz tuğla evlerin, döküntü beton blokların, ağaçların ve koyu gri güvercinlerin ilerisinde... minicik dükkânları, vınlayarak geçen arabalarıyla Beşinci Cadde.

İsra kısa süre içinde Feride'nin kendi annesine çok benzediğini fark etti. Bütün gün üzerinde bol, pamuklu bir gecelikle yemek ve temizlik yapıyordu. Gündoğumundan günbatımına kadar çay ve kahve içiyordu. Oğulları yanındayken sanki yetişkin birer erkek değil porselen bebeklermiş gibi onların üzerine titriyordu. Sevdikleri yemekleri pişiriyor, en sevdikleri tatlıları yapıyor ve onları okula ya da işe içleri baharatlı pilavla kavrulmuş et dolu Tupperware kaplarıyla gönderiyordu. Annesi gibi Feride'nin de sadece bir kızı vardı; annesi için İsra neyse onun için aynı şey olan Sarah, sadece yapılacak yemek ya da temizlik olduğunda akla gelen eğreti bir varlık.

Annesiyle Feride arasındaki tek fark beş vakit ibadetleriydi; İsra, kayınvalidesinin tam olarak ibadet ettiğini hiç görmemişti. Feride her sabah güneş doğarken kalkar ve çay yapmak için doğrudan mutfağa gider, çaydanlığın ötmesini beklerken hızlı bir dua okurdu. "Allah'ım, ailemi bütün kötülüklerden koru, yüzümüzü yere eğdirme." Feride ocak başında mırıldanırken İsra kapı eşiğinde durup saygıyla onu dinlerdi. Bir keresinde dua etmek için Allah'ın huzurunda neden diz çökmediğini sormuştu ama Feride gülmüş ve, "Nasıl dua ettiğimin ne önemi var? Günümüzdeki bütün dindarların sorunu bu. Ufak şeylere takılıyorlar. Sence dua nasıl edilirse edilsin dua değil midir?" diye karşılık vermişti.

İsra, Feride'yi üzmemek için her zaman onunla aynı fikirdeymiş gibi davranırdı. Kendisi beş vakit namazını Feride'nin göremeyeceği yatak odasında kılardı. Bazen, İsra öğleden sonra işlerini bitirdikten sonra öğle ve ikindi namazlarını kılmak için gizlice bodrum kata iner ve fark edilmeden geri dönerdi. Feride ona namaz kılmayı asla yasaklamamıştı ama İsra riske girmek istemiyor, onun sevgisini kazanmak istiyordu. Annesi ona hiç bu kadar sevgi göstermemişti, arada bir, mercimek çorbasını lezzetli yaptığında ya da yerleri zemin parlayacak kadar iyi fırçaladığında azıcık bir sevgi gösterirdi sadece. Ama Feride annesinden çok daha güçlüydü ve belki de bu gücün yanı sıra yüreğinde sevgiye daha çok yer vardı.

Yerleri süpürdükten, aynaları sildikten, etin buzunu çözdürdükten ve pirinci ıslatıktan sonra ellerinde çay bardaklarıyla mutfak masasında oturur ve konuşurlardı, en azında Feride konuşur ve bütün dünya onun dudakları arasında dönerdi âdeta. Amerika'daki yaşam, yemek ya da temizlik yapmadığında vakit geçirmek için yaptığı şeylerden; birkaç sokak ileride yaşayan arkadaşı Ümmü Ahmed'i ziyaret etmek, pazar günleri alışverişe giden Halid'e eşlik etmek ya da keyfi yerindeyse cemaatteki son dedikoduları almak için cuma günleri camiye gitmek gibi şeylerden söz ederdi. İsra öne doğru eğilir,

gözleri kocaman açık hâlde Feride'nin kelimelerini âdeta içine çekerdi. Amerika'ya gelişinin ilk birkaç haftası içinde Feride'yi sevmeye, hatta ona hayranlık duymaya başlamıştı. Düşüncelerini yüksek sesle, şamatayla dile getiren Feride. Olağanüstü bir güce sahip Feride.

İsra'yla Feride o sırada günün son işi olarak çamaşır katlıyorlardı. Aralarındaki hava rutubetliydi ve çamaşır suyu kokuyordu. Feride bacaklarını altına almış, sırtını çamaşır makinesine dayamış siyah çorapların çiftlerini ayırıyordu. İsra yanında, her zamanki gibi bacakları kapalı hâlde kıvrılmış, kendini küçültmek istercesine iki kolunu da kucağına koymuş oturuyordu. Katlanmamış çamaşırlar arasındaki pırıl pırıl bir baksıra uzandı. Onu tanımadı. Âdem'in erkek kardeşlerinden birine ait olmalı diye düşündü. Parmakları kumaşa değdiğinde yüzünün kızardığını hissetti ve Feride görmesin diye başını hemen çevirdi. Erkek iç çamaşırı karşısında kızaran, olgunlaşmamış biri olarak görünmek istemedi.

Feride rengi solmuş bir kot pantolon katlarken, "Nihayet bana yardım edecek birinin olması çok güzel," dedi.

İsra'nın yüzünde kocaman bir tebessüm belirdi. "Yardımım oluyorsa ne mutlu."

"Bir kadının hayatı böyle, biliyorsun. Herkesin istediğini yaparak koşturup durmak."

İsra nane yeşili baksırları kenara koydu ve Feride'ye doğru eğildi. "Bütün gün yaptığın bu mu?"

Feride bıkkın bir ifadeyle başını iki yana sallayarak, "Düzenli olarak," dedi. "Bazen keşke erkek olarak doğsaydım diyorum, sırf nasıl bir şey olduğunu anlamak için. Hayatımdaki birçok üzüntüden kurtulurdum." Başka bir çift çoraba uzanırken durdu ve başını kaldırıp İsra'ya baktı. "Erkekler ailelerini geçindirmek için yaptıkları bütün işlerden şikâyet ediyorlar. Ama bilmiyorlar ki..." Kısa bir an sustu. "Bu dünyada kadın olmanın ne anlama geldiği konusunda en ufak bir fikirleri yok."

"Annem gibi konuşuyorsun."

"O da bir kadın değil mi? Ne olduğunu bilir."

Kısa bir sessizlik yaşandı. İsra bir çamaşıra uzandı. Nasıl olup da annesiyle Feride'nin aynı yalnız kaderi yaşamak, ikisinin de sevgisiz bir hayata katlanmak zorunda kaldıklarını merak etti. Nerede hata yapmışlardı?

"Durumun burada farklı olacağını düşünmüştüm," dedi itiraf edercesine.

Feride başını kaldırıp baktı. "Nasıl farklı?"

"Filistin'deki kadınların sırf eski gelenek ve görenekler yüzünden bu kadar zorluk yaşadığını düşünüyordum."

"Ha!" dedi Feride. "Televizyonda gördüklerin yüzünden Amerika'daki kadınların daha kolay hayatları olduğunu mu sanıyorsun?" Badem gözleri çizgi hâlinde kısıldı. "Sana bir şey söyleyeyim. Bir erkeğin bu dünyadaki tek amacı yükselmek, oraya varmak için bir kadının sırtına tırmanıyor olsa da. Başkaları tersini söylese de inanma."

"Ama Halid seni çok seviyor görünüyor," dedi İsra.

"Beni seviyor mu?" Feride bir kahkaha attı. "O adam için yaptıklarıma bir bak. Ona her gün mükellef bir sofra hazırlıyorum, çamaşırlarını yıkıyor ve ütülüyorum, huzurlu olsun diye bütün evi baştan aşağı temizliyorum. Çocuklarını büyüttüm, o oğlanları ve o kızı, bu esnada o hiç evde değildi. Ve sen onun beni sevdiğini söylüyorsun, öyle mi?" Bakışlarını İsra'ya kaydırdı. "Şunu şimdiden öğren, tatlım. Eğer hayatını bir erkeğin sevgisini bekleyerek geçirirsen hayal kırıklığına uğrarsın."

İsra, Feride için üzüldü. Yabancı bir ülkede Halid'in eve dönmesini ve onu sevmesini bekleyerek çocuklarını yetiştirmek çok yorucu olmalıydı. Kendi kaderinin de böyle olup olmayacağını merak etti.

"Amerika'daki tüm erkekler bu kadar çok çalışıyor mu?" diye sordu, beyaz bir tişörtü katlarken.

"Buraya ilk geldiğimde ben de aynı şeyi merak ediyordum," dedi Feride. "Halid uzun saatler, hatta bazen gece yarısına kadar çalışıyor, beni çocuklarla yalnız bırakıyordu. Başta

ona kızıyordum ama sonra bunun onun hatası olmadığını fark ettim. Bu ülkedeki göçmenlerin çoğu köpek gibi çalışıyor, özellikle de erkekler. Başka seçenekleri yok. Yoksa nasıl ayakta kalabiliriz?"

İsra dikkatle ona baktı. Âdem kesinlikle farklıydı, Halid ve Yakub'un neslindeki erkekler gibi değildi. Evet, şu sıralar işler zordu ama kısa süre sonra değişecekti. "Âdem hep böyle çok çalışacak mı?"

"Alışacaksın," dedi Feride. "Bir süre sonra çocukların ve endişelenecek başka şeylerin olacak." İsra gözleri kocaman açık, tek kelime etmeden ona bakınca ekledi, "İnan bana, evde olup sana ne yapacağını söylemesindense işte olduğuna şükredeceksin. Halid'in işe gitmediği günler saçımı başımı yolacak hâle geliyorum. Onu yap, bunu yap. Tam bir kâbus."

Ama bu İsra'nın istediği türden bir ilişki değildi, annesi ya da Feride gibi olmak istemiyordu. Birbirlerini hemen hemen hiç tanımadıkları için şu sıralar işlerin zor olduğunun farkındaydı. Fakat anne baba olduklarında kesinlikle her şey değişecekti. O zaman Âdem'in eve gelmek için bir sebebi olacaktı. Çocuklarını görmek, onları korumak ve yetiştirmek isteyecekti. Onu sevmesi için bir nedeni olacaktı. Feride'ye döndü. "Ama çocuk doğurduğumda Âdem daha çok evde olacak, değil mi?"

Feride bacaklarını uzatıp sonra tekrar kıvırarak, "Of, Allah *aşkına*," dedi. "Aptal olma. Şimdiye dek hiç çocuk büyütmek için evde oturan bir erkek gördün mü? Bu senin işin, tatlım."

İsra bir an için annesinin ocağa eğilmiş hâlde onunla dalga geçen sesini duydu. *İster Filistin'de olsun ister Amerika'da. Bir kadın her zaman yalnızdır.* Annesi başından beri haklı mıydı? Hayır, dedi İsra kendi kendine. Bu doğru olamazdı. Tek yapması gereken Âdem'in sevgisini kazanmaktı.

Deya

2008 Kışı

İsra'nın mektubunu okuduktan sonraki günler sersem gibiydi. Deya düşünmeden duramıyordu. Annesini yanlış değerlendirmiş olabilir miydi? Onu yanlış hatırlıyor olabilir miydi? Bu mümkündü. Ya annesinin içine *gerçekten* cin girmiştiyse? Bu neden sürekli üzgün olduğunu açıklardı; evliliğinin mutsuz olması yüzünden, anne olmayı istememiş olması ya da daha da kötüsü onu istememiş olmasından ötürü değil. Ama yine de Deya ikna olmamıştı. Cin fantastik bir romandan fırlamış bir şey gibi geliyordu kulağa, gerçek hayatta lanetlenme ve cin kovma yoktu. Ama beyni durmadan kendiliğinden çalışıyordu. Annesi canına kıymış olabilir miydi? Ve eğer kıydıysa o zaman babası nasıl ölmüştü?

Evde kardeşleriyle çok az konuştu. Okulda ise bir dersten diğerine ayaklarını sürüye sürüye gitti, normalde en keyif aldığı ve en ön sırada oturup burnunu okudukları kitap hangisiyse ona gömdüğü Hemşire Buseyna'nın edebiyat dersinde bile dikkatini toplayamadı. Hemşire Buseyna *Sineklerin Tanrısı*'ndan bir bölüm okurken Deya gözlerini sınıf penceresinden dışarı dikmiş, babaannesini haklı olup olmadığını düşünüyordu. Belki de günlerini sırtını tüm dünyaya dönüp kitap sayfalarına gömülmüş geçirmeseydi kendi hayatını daha iyi anlayabilirdi. Belki boş verip hayatına devam ederdi. Belki geleceği konusunda gerçekçi beklentileri olurdu.

Okuldan sonra sessizce otobüse bindi ve gözlerini pencereden ancak kendi duraklarına geldiğinde ayırdı. Kardeşleriyle birlikte Yetmiş Dokuzuncu Sokak'tan eve doğru yürüdü. Deya sanki düşüncelerinden kaçabilirmiş gibi hızlı yürüyor,

onu takip eden kardeşleri ise kar kaplı kaldırımda ayaklarını sürüyerek ilerliyorlardı. Soğuk, kasvetli bir gündü ve havada ıslak ağaçların kokusunun yanında belli belirsiz bir koku daha vardı. Araba egzozu. Belki de sokak kedileri. Otobüs durağından eve, evden otobüs durağına yedi sokaklık yürüme sırasında çok sık duyduğu Brooklyn'e özgü baharat kokusuydu bu. Kaldırımın köşesinde buruşturulup atılmış, mavi ve beyaz kartondan çamurlu, boş bir kahve bardağı vardı. Üzerine basılmış altın renkli harfler gözüne ilişti –SİZE HİZMET ETMEKTEN MUTLULUK DUYUYORUZ– ve iç çekti. Bu cümleyi düşünebilecek bir erkek hayal edemiyordu. Hayır, bir kadın olmalıydı.

Köşeyi dönüp Yetmiş İkinci Sokak'a çıktığı anda dikkatini bir şey çekti. Sokağın diğer ucunda, bir kadın evlerinin dışında gizli gizli dolanıyordu. Deya durup onu izledi. Kadın uzun boylu ve zayıftı, Amerikan tarzı giyimliydi, saçları atkuyruğu yapılmıştı. Deya durduğu yerden kadının yaşını tam olarak tahmin edemiyordu... otuzlarında ya da kırklarında görünüyordu. Feride'nin arkadaşlarından biri olamayacak kadar genç, kardeşlerinden birinin arkadaşı olamayacak kadar yaşlıydı. Deya gözlerini ondan ayırmadan yaklaştı.

Kadın dikkatli hareketlerle ve görünmek istemiyormuşçasına etrafına bakınarak onların ön sahanlığına yaklaştı. Deya onun yüz hatlarını seçemiyordu ama daha önce görmüş gibi hissediyordu. Kadında ona tanıdık gelen bir şeyler vardı. Ama kim olabilirdi?

Kadının elinde bir şey vardı: Deya durduğu yerden onun ne olduğunu göremiyordu. O izlerken kadın elindekini dikkatle ön sahanlıklarına koydu. Sonra aniden arkasını dönerek kaldırımın kenarında bekleyen taksiye doğru koştu ve binip gözden kayboldu.

Deya arkasına baktığında kardeşlerinin de durmuş olduklarını ve kendi aralarında konuştuklarını gördü. Feride'nin tıpkı domino taşları gibi onları arka arkaya evlendirmesiyle ilgili bir şeyler. İyi, diye düşündü Deya. Fark etmemişlerdi. Caddeye

göz atarak ilerledi... çatlak kaldırım, uzamış çimenler, köşedeki yeşil çöp tenekeleri. Her şey normal görünüyordu. Kapı eşiğinde duran beyaz zarf dışında her şey.

Muhtemelen önemli bir şey değildi. Babaannesiyle dedesine sürekli mektup gelirdi. Buna rağmen zarfı yerden kaptı. Gözlerini kısıp baktığında kadının neden o denli dikkatli adımlarla hareket ettiğini fark etti. Zarfta babaannesinin ya da dedesinin adı yoktu. Onların adı yerine ön yüze kalın harflerle ve el yazısıyla yazılmış kendi adı vardı. Bir mektup. Ona gelen bir mektup. Bu alışılmadık bir durumdu. Kardeşleri görmeden zarfı sakladı.

Açmak için hava kararana kadar bekledi, kardeşlerinin uyuduğundan emin olana kadar kitap okuyormuş gibi yaptı. Sonra yatak odasının kapısını kilitleyip zarfı çıkardı. Adının harfleri, DEYA RA'AD hâlâ oradaydı. Hayal görmemişti. Zarfı açtı ve içine baktı. Bu bir mektup değil, bir kartvizitti.

Kartı zarftan çıkarıp lambanın ışığı altında tuttu. Alışılmadık hiçbir şey yoktu. Küçük, dikdörtgen, köşeleri sivri. Ön yüzde beyaz alanın neredeyse tamamını kaplayacak şekilde kalın harflerle yazılmış üç kelime ve altında da birkaç satır adres vardı: Books and Beans.*

800 Broadway
New York, NY 10003
212-r e a d m o r

Kartın arka yüzünü çevirdi. Arkasında tükenmezkalemle yazılmış el yazısı bir not vardı. YÖNETİCİYİ SOR.

Parmaklarını kartın üzerinde gezdirdi ve yabancı kadının da aynı şeyi yaptığını hayal etti. O kadın kim olabilirdi? Deya gözlerini kapatıp önceden kaçırdığı bir şey görme umuduyla zihninde kadının yüzünü canlandırdı ama o an görebildiği tek

* (İng.) Kitaplar ve Fasulyeler. *–yhn*

şey annesiydi. Birden aklına bir şey geldi; saçma sapan bir şey ama büyülenmiş hâlde aklı o şeye takılı kaldı. Olabilir miydi? O kadın İsra olabilir miydi? Bu mümkündü. Neticede Deya kazayı görmemiş, Feride'nin Filistin'de yapıldığını söylediği cenazeye katılmamıştı. Ama ya Feride her şeyi uydurduysa? Ya İsra hâlâ yaşıyorduysa?

Deya yatağında doğrulup oturdu. Bu kesinlikle imkânsızdı. Hem annesi hem de babası ölmüştü, sadece İsra değil. Feride'nin iki kişinin ölümünü uydurması mümkün değildi. Üstelik ne amaçla? Annesi ölmüş olmalıydı. Araba kazasında olmasa bile intihar ederek. Ayrıca eğer yaşıyorduysa neden bunca yıl sonra geri dönecekti ki? Dönmezdi. On yıl önce Deya'yı istememişti. Şimdi neden isteyecekti?

Deya başını iki yana sallayarak annesini aklından çıkarıp atmaya çalıştı. Ama yapamadı. Anılar her zamanki gibi boğucu bir biçimde üstüne hücum etti: Mutfak masasında oturmuş, Deya'ya arkası dönük hâlde yaprak saran İsra. Deya büyülenmişçesine onun her yaprağı pirinçle doldurup sonra parmak kalınlığında sarmasını ve ardında geniş, metal bir kaba yerleştirmesini izlemişti.

"Bu işte çok iyisin, anne," diye fısıldamıştı.

İsra cevap vermemişti. Parmaklarının arasına bir tutam pirinç alıp baharatının yerli yerinde olduğundan emin olmak için tadına bakmıştı. Sonra bir yaprak daha sarmıştı.

Deya, "Ben de bir tane sarabilir miyim?" diye sormuştu. "Bana nasıl yapıldığını gösterir misin, anne?"

İsra ona bakmadan bir yaprak uzatmıştı. Deya nasıl yapılacağının anlatılmasını beklemiş ama İsra hiçbir şey söylememişti. Deya da onu taklit etmişti. Yaprağın sapını kesmiş, en alt kısmına ince bir sıra pirinç koymuş ve yaprağın iki yanının kıvırıp pirinç tamamen kapanana dek yukarı kadar sarmıştı. Bittiğinde sarmayı kaba koymuş ve onay almak için annesinin yüzüne bakmıştı. İsra hiçbir şey söylememişti.

Deya şimdi kartviziti sımsıkı tutmuş, parmakları arasında

kıvırıyordu. Bu anıdan nefret ediyordu, anılarının hepsinden nefret ediyordu. Titreyerek kitapçının kartvizitini avcunda sıkıştırdı. Bu kadın kimdi ve ne istiyordu? Annesi olabilir miydi? Deya nefes alıp vererek kendini sakinleştirmeye çalıştı. Ne yapması gerektiğini biliyordu. Ertesi gün o numarayı arayacak ve öğrenecekti.

Ertesi gün gelmek bilmedi. Deya okulda o numarayı ne zaman arama fırsatı bulacağını düşünerek sersem sepelek dolandı. Öğleden önceki son ders olan Din Bilgisi dersinde öğretmenleri Hakîm'in dersi bitirmesini sabırsızlıkla bekledi. Âdem sınıfta dolanırken dalgın dalgın ona baktı, ağzını açıp kapamasını izledi. Hakîm çocukluğundan beri onun Din Bilgisi öğretmeniydi, İslam konusunda bildiği her şeyi o öğretmişti.

Hakîm, "*İslam* kelimesinin anlamı *tevekkül*dür," dedi sınıfa. "Allah'a teslimiyettir. İslam barış, iffet ve nezaket demektir. Haksızlığa ve zulme karşı koymaktır. Özü budur."

Deya gözlerini devirdi. Eğer İslam buysa onlar Müslüman olamazlardı. Ama zaten o ne bilirdi ki? Din evde öğrendiği bir kavram değildi; namazında niyazında Müslüman bir aile değillerdi, pek sayılmazlardı. Bir keresinde Deya türbanı sadece okul formasının bir parçası olarak değil sürekli kullanmaya niyetlenmişti ama Feride, "Kafana o nesneyi takarsan kimse seninle evlenmez," diyerek bunu yasaklamıştı. Deya'nın aklı karışmıştı. Daha iyi bir Müslüman olmaya çalıştığı için Feride'nin onunla gurur duyacağını düşünmüştü. Ama sonradan bunu bir kez daha düşününce Feride'nin değer verdiği kuralların çoğunun dine dayanmadığını, sadece Arap törelerine uygun davranışlar olduğunu fark etmişti.

Artık öğle yemeği vaktiydi ve Deya'nın o numarayı aramak için tek şansıydı. Sessiz ve solgun yüzlü Meryem'den cep telefonunu istemeye karar verdi. Meryem, sınıfta ailesinin cep telefonu olmasına izin verdiği çok az sayıdaki kızdan biriydi. Deya bunun sebebinin Meryem'in çok saf olmasından kaynak-

landığını düşündü. Annesiyle babasının onun oğlanlarla konuştuğu ya da başını belaya soktuğu konusunda endişelenmelerine gerek yoktu. Gerçekten de okulda birlikte geçirdikleri onca yılda Meryem bir kez bile hata yapmamıştı. Sınıfındaki kızların çoğu, zaman zaman kurallara uymamanın bir yolunu bulmuştu, buna Deya da dahildi. Bir cuma öğleden sonrası, cuma namazından hemen sonra metal bir sandalyeyi yangın çıkışından atmıştı. Bugün bile bunu neden yaptığını bilmiyordu. Tek hatırlayabildiği, sınıf arkadaşlarının yeterince cesur olmadığını söyleyerek şeytanca bir ifadeyle ona bakmaları ve sonra yangın merdiveninin kenarında durup sandalyeyi büyük bir keyifle beş kat aşağıya fırlatmasıydı. Okul müdürü Feride'yi çağırıp Deya'nın uzaklaştırma aldığını söylemişti. Ama başı öne eğik hâlde eve döndüğünde Feride sadece gülmüş ve, "Sorun değil. Okulun bir faydası yok zaten," demişti.

Deya'nın kurallara uymadığı tek an bu değildi. Feride'nin izin vermeyeceğini bildiği için sınıf arkadaşlarından biri olan Yüsra'dan onun için bir Eminem CD'si almasını istemişti. Yüsra'nın annesiyle babası, Deya'nın sadece Arap müziği dinlemesine izin veren babaannesiyle dedesi kadar katı değillerdi. Yüsra, Eminem CD'sini okulda gizlice vermiş, Deya da âdeta saplantılı bir hâlde dinlemişti. Rapçinin heyecanında kendini bulmuş, meydan okuyan tavrı ve cesur sesine hayran kalmıştı. Keşke kendisinin de böyle bir sesi olsaydı. Bazı geceler, okulda kötü bir gün geçirdiğinde ya da Feride onu üzdüğünde, kulaklıkları takıp Eminem şarkılarını dinliyor ve dışarılarda bir yerlerde kendi dünyasının sınırları içinde kapana kısılmış hisseden bir kişi daha olduğunu bilmenin ve ait olmama duygusunun ne olduğunu anlamak için illa bir kadın ve hatta göçmen olmak gerekmediğini fark etmenin huzuruyla uyuyordu.

Şimdi bunu düşündüğünde, herhangi birinden kendisi için bir şey yapmasını istediği tek ânın bu olduğunu fark etti. Birinden yardım istemek tarzı değildi; asla zahmet vermek, rahatsız etmek istemezdi. Ama o an tek yol buydu. Yemek salonunda

dişlerini sıkarak Meryem'e yaklaştı. Meryem ona telefonu verirken hafifçe gülümsedi ve Deya en yakındaki tuvalete koşarken utançtan kızarmamak için büyük bir çaba harcadı. İçeri girdiğinde aynalardaki yansımasına arkasını döndü. Gördüğü bir korkağın yüzüydü. Bir aptalın yüzü. Tuvalet kabinine girdi ve kapıyı kapattı. Numarayı çevirirken kalbi yerinden çıkacak gibi atıyordu. Dört kez çaldıktan sonra telefon açıldı. "Alo," dedi bir kadın sesi.

Deya öksürdü. Boğazı kurumuştu. "Hımın, merhaba." Sesinin çatlamasını önlemeye çalıştı. "Books and Beans mi?"

"Evet." Kısa bir sessizlik oldu. "Nasıl yardımcı olabilirim?"

"Şey... Yöneticiyle konuşabilir miyim? Adım Deya."

"Deya?"

"Evet."

Sessizlik. Sonra, "Aradığına inanamıyorum," dedi kadın. Deya kadının sesindeki tedirginliği duyabiliyordu.

Ellerinin titrediğini fark edip telefonu türbanına yapıştırdı. "Kiminle görüşüyorum?"

"Ben..." Kadın devamını getirmedi. Deya'nın içini büyük bir heyecan kapladı.

"Kimsiniz?" diye sordu tekrar.

"Nereden başlayacağımı bilmiyorum," dedi kadın. "Bunun tuhaf göründüğünün farkındayım ama kim olduğumu telefonda söyleyemem."

"Ne? Neden?"

"Söyleyemem işte."

Deya'nın kalbi öyle güçlü atıyordu ki kabinin içinde yankısını duyduğunu sandı. Tüm bunlar gerçek hayattan değil de gizem dolu bir romandan fırlamış gibiydi.

"Deya, orada mısın?" dedi kadın.

"Evet."

"Dinle..." Artık sesi alçaktı ve Deya fonda kasanın tıngırtısını duyuyordu. "Yüz yüze görüşebilir miyiz?"

"Yüz yüze mi?"

"Evet. Kitapçıya gelebilir misin?"

Deya bir süre düşündü. Evden tek başına sadece Feride'nin acil bir şeye ihtiyacı olduğunda, mesela davetsiz bir misafir geldiğinde ikram edecek bir şeyler almak için çıkabiliyordu. Deya'ya parayı kuruşu kuruşuna verip Lipton çay veya kurabiye alması için Yetmiş Üçüncü Sokak'ın köşesindeki bakkala ya da Yetmiş Sekizinci Sokak'taki İtalyan fırınına gönderir ve bir koşu gidip gelmesini söylerdi. Deya, bu ender yaşanan durumlarda sokakta koşarcasına yürürken saçlarını uçuşturan rüzgârı düşündü. Pizzanın kokusunu, dondurma arabasının uzaktan gelen çan sesini. Sokaklarda tek başına yürümek iyi ve güçlü hissettiriyordu. Deya'yla kardeşleri nereye giderlerse gitsinler genelde Halid ve Feride yanlarında olurdu; bu, ister en sevdikleri pizzacı olan Altmış Dokuzuncu Sokak'taki Elegante'ye ister Üçüncü Cadde'deki Bagel Boy'a; hatta bazen cuma günleri camiye giderlerken Halid'in 76 model Chevy'sine sıkış tepiş doluşuyorlar ve ne zaman bir erkeğin yanından geçseler gözlerini yerden ayırmıyorlardı. Ama ender yaptığı bu tek başına yürüyüşlerde Beşinci Cadde'de gezinirken, erkeklerle kadınların yanından geçerken bakışlarını indirmek zorunda değildi, kimse onu izlemiyordu. Yine de içgüdüsel olarak yapıyordu bunu. İstese bile gözlerini yerden kaldıramıyordu.

"Yapamam," dedi Deya nihayet. "Babaannemle dedem evden yalnız çıkmama izin vermezler."

Uzun bir sessizlik oldu. "Biliyorum."

"Babaannemle dedemin nasıl insanlar olduğunu nereden biliyorsunuz? Ve nerede yaşadığımı?"

"Bunu sana telefonda söyleyemem. Buluşmamız lazım." Kısa bir an sustu. "Belki okulu kırabilirsin. Olabilir mi?"

"Daha önce hiç yapmadım," dedi Deya. "Üstelik yapabilecek olsam bile bunun tehlikesiz bir buluşma olduğunu nereden bileceğim? Sizi tanımıyorum."

"Sana asla zarar vermem." Kadın artık yumuşak bir ses tonuyla konuşuyordu ve Deya sesinin tanıdık olduğunu düşündü. "İnan bana, sana asla zarar vermem."

Deya bu sesi tanıyordu. Gerçekten annesinin sesi miydi? Bu düşünce saçmaydı ama Deya kafasından atamıyordu. İsra'nın sesini son duyduğu ânı hatırladı.

İsra tekrar tekrar, "Üzgünüm," diye fısıldamıştı. *Üzgünüm.* On yıl geçmişti ve Deya annesinin neden üzgün olduğunu hâlâ bilmiyordu.

"Anne?" Bu kelime ağzından aniden çıktı.

"Ne?"

"Sen misin, anne? Sensin, değil mi?" Deya kabinde çömeldi. Bu kadın annesi olabilirdi. Olabilirdi. Belki geri dönmüştü. Belki farklıydı. Belki üzgündü.

"Ah, Deya! Ben annen değilim." Kadının sesi titriyordu. "Çok üzgünüm. Aklını karıştırmaya çalışmıyorum."

Deya ağladığını bile fark etmeden hıçkırdığını duydu. Sonrasında fark ettiği şey gözyaşlarının sel gibi aktığıydı. Ne kadar da güçsüz ve çaresiz hissediyordu, annesinin yanında olmasını ne kadar da çok istiyordu; o âna kadar bunun farkında bile değildi. Gözyaşlarını bastırdı. "Özür dilerim," dedi. "Annemin öldüğünü biliyorum. İkisinin de öldüğünü biliyorum." Hattın diğer ucunda bir sessizlik yaşandı. Nihayet Deya, "Peki siz kimsiniz?" diye sordu.

"Dinle, Deya," dedi kadın. "Sana söylemem gereken bir şey var. Kitapçıya gelmenin bir yolunu bul. Bu önemli." Deya karşılık vermeyince kadın konuşmaya devam etti. "Ve lütfen," dedi. "Lütfen, ne yaparsan yap ama babaannenle dedene sakın bundan söz etme. Geldiğinde sana her şeyi açıklayacağım ama kimseye söyleme. Tamam mı?"

"Tamam."

"Teşekkür ederim," dedi kadın. "İyi günler..."

Deya birden, "Durun, kapatmayın," dedi.

"Ne oldu?"

"Ne zaman geleyim?"

"İstediğin zaman. Ben buradayım."

İsra

1990 Baharı

Amerika'ya geldikten dört hafta sonra, serin bir nisan sabahı İsra uyandığında yüzünün kireç kadar beyaz olduğunu gördü. Banyo aynasındaki yansımasını inceledi. Ten rengi bir ceset kadar soluktu; ellerini yüzüne götürüp koyu renk gözaltı torbalarını ovuşturdu, kuru bir tutam saçını çekiştirdi. Nesi vardı?

Ne olduğunu anlaması birkaç gün aldı: Midesinde düğüm düğüm bir yumak. Sonra karnında bir gerginlik. Ardından boğazının arka tarafında kabaran bir sıcaklık hissi. Dilindeki metal tadını yok etme umuduyla ağzını çalkaladı ama ne kadar çalkalarsa çalkalasın o tat gitmedi.

Banyo dolabından birkaç beyaz çubuk vardı... ayda bir yapması için Feride'nin oraya koyduğu gebelik testleriydi bunlar. İsra beyaz ambalajı açarken titriyordu. Bir ay önce İsra kıpkırmızı kesilerek ped olup olmadığını sorduğunda Feride'nin yüzündeki ifadeyi hâlâ hatırlıyordu. Feride tek kelime etmeden Halid'i bakkala göndermişti ama İsra sağ gözünün seğirmesinden, odadaki havanın aniden değişmesinden onun hiç de mutlu olmadığını anlamıştı.

Mutfakta Feride'yi gördüğünde beyaz çubuğu zarif bir bardakmışçasına tutarak, "Hamileyim," diye fısıldadı.

Feride başını önündeki hamur kâsesinden kaldırdı ve yüzüne o kadar kocaman bir gülümseme yayıldı ki İsra ağzının arka tarafındaki altın dişini gördü. "*Mebruk*,"* dedi, gözleri nemlenerek. "Bu harika bir haber."

İsra, Feride'nin gülümsemesindeki büyük mutluluğu his-

* (Ar.) Tebrikler. –*çn*

setti. O kadar uzun süredir böyle hissetmemişti ki kayınvalidesinin hissettiği o sıcacık duyguyu zar zor fark etti.

"Hadi gel," dedi Feride. "Ben ekmek yaparken yanımda otur."

İsra oturdu. Feride'nin hamuru unlamasını, bir bezle sarmasını ve kenara koymasını izledi. Feride bir topak hamur daha aldı, kalın bir el bezinin altına yerleştirdi ve işaretparmağını üzerine bastırdı. Parmaklarındaki un parçacıklarını ovalayarak, "Hazır," dedi. "Fırın tepsisini uzatsana."

Feride hamuru küçük topaklar hâlinde kesip tek tek tepsiye yerleştirdi. Sonra üzerlerine zeytinyağı sürüp fırına attı. Ekmek pişerken İsra ne söyleyeceğini ya da yapacağını bilmeden sadece izledi. Feride dumanı tüten ekmekleri yanmadan önce fırından çıkarırken kendi kendine bir şarkı mırıldanıyordu. İsra onun neşesini bir şişeye koyup saklayabilmeyi istedi. İsra, Feride'yi en son, Âdem ona beş bin dolarlık bir tomar verdiğinde böyle, altın dişini görebileceği kadar geniş gülerken görmüştü. Şarküterinin o ay fazladan kazandığı paraydı bu ve Âdem bu parayı Feride'nin almasını istediğini söylemişti. İsra, parayı görünce Feride'nin gözlerinin ne kadar kocaman açıldığını, yatak odasına girip gözden kaybolana dek onu göğsüne nasıl bastırdığını hâlâ hatırlıyordu. Ama şimdi, Feride'nin gözlerindeki onaylayıcı ışıltıdan, hamile olmasının paradan çok daha önemli olduğunu anlayabiliyordu. Her ekmek topağının kabarıp çöküşüyle birlikte midesi de kalkıp inerek fırına baktı. Hissettiği şey mutluluk muydu? Öyle olması gerektiğini düşündü.

Âdem o gün eve erken geldi. İsra mutfaktan onun ayakkabılarını çıkardığını ve Feride'nin akşam programını seyrettiği salona girdiğini duydu. "*Selam* anne," dedi. Feride oğlunu iki yanağından öpüp tebrik ederken İsra konuşmalara kulak kabarttı.

Âdem mutlu muydu? İsra bunu anlayamadı. Bütün öğleden sonrayı kocasının bu habere nasıl tepki vereceğini merak ede-

rek geçirmişti, acaba hemen çocuk sahibi olmak istiyor muydu yoksa durumlarını biraz daha düzletene kadar bir iki yıl beklemeyi mi tercih ederdi? Feride birkaç kez Âdem'in Ali'nin üniversite masraflarına destek olduğunu söylemişti, bu durumda bir bebeğin masraflarını karşılamaya yetecek paraları var mıydı? Feride'ye sorduğunda kayınvalidesi sadece gülümsemiş ve, "Sen bunu düşünme. Gıda kuponları ve Medicaid sayesinde istediğin kadar çocuk doğurabilirsin," demişti.

Âdem mutfağa doğru yürürken Abdel Halim'in bir şarkısını mırıldanıyordu. İsra'yla göz göze gelince gülümsedi. "Baba olacağıma inanamıyorum," dedi.

İsra rahat bir nefes aldı. "*Mebruk*," diye fısıldadı. "Tebrikler."

Âdem bir kolunu beline dolayıp onu kendine çekti ve elini karnına koydu. İsra geri çekilmemek için büyük çaba harcadı. Kocasının dokunmasına hâlâ alışamamıştı. Bazen böyle bir kız olmanın tuhaf olduğunu düşünüyordu, yani eline erkek eli değmeden en mahrem yerlerine kadar dokunan bir kocaya giden bir kız. Bu çok ani bir değişimdi ve buna ne zaman alışacağını ya da kadınların yapması gerektiği gibi bunu arzu edip etmeyeceğini merak ediyordu.

Âdem onun düz karnını okşayarak, "Artık dikkatli olmalısın," dedi. "Çocuğumuza bir şey olmasını istemem."

İsra, sesindeki yumuşaklığa, gülümsediğinde gözlerinin etrafındaki çizgilerin nasıl arttığına şaşırarak onu inceledi. Belki kocası artık onunla daha çok zaman geçirirdi. Belki de tek ihtiyacı olan bir çocuktu.

"Biliyorsun bundan sonra hayat değişecek," dedi Âdem, ona bakarak. "Çocuk sahibi olmak, bir aile kurmak..." Susup bir şey yazar gibi parmağını karnında gezdirdi. "Her şeyi değiştirir."

İsra onun gözlerine baktı. "Nasıl?"

"Öncelikle yapacak daha fazla işin olacak. Daha çok çamaşır, yemek, daha çok koşturma. Çok zor iş." İsra karşılık ver-

meden gözleri kocaman açılmış hâlde ona bakınca, "Ama çocuklar hayatın tadı," diye ekledi. "Tıpkı Kuran'da yazdığı gibi."

Akşam namazını henüz kılmadığını hatırlayan İsra, "Kesinlikle," dedi. "Peki bana yardım edecek misin?"

"Ne?"

"Bana yardım edecek misin?" diye sordu bir kez daha, ses tonu gitgide alçalarak. "Çocuk konusunda?"

Âdem bir adım geri çekildi. "Çocuk büyütmek kadının görevi. Bunu biliyorsun."

"Arada bir eve erken gelirsin, diye düşündüm sadece," dedi İsra fısıldarcasına. "Belki seni daha fazla görürüm."

Âdem iç çekti. "Çalışmak zorunda olduğumu biliyorsun. Ailenin geçimini sağlama konusunda annemle babam bana güveniyor. Gece gündüz çalışmaktan keyif aldığımı mı sanıyorsun? Elbette hayır. Ama başka seçeneğim yok." Elinin tersiyle İsra'nın yanağını okşadı. "Bunu anlıyorsun, değil mi?" İsra onaylarcasına başını salladı.

"Güzel." Bakışları duman tüten ocağa kaydı. "Yemekte ne var?"

"Ispanaklı ve kıymalı börek," dedi İsra, biraz mahcup hissederek. Âdem'in ona yardım etmek için işini ihmal edeceğini düşünmek aptalcaydı. Tanıdığı hangi erkek çocuk büyütürken karısına yardım etmişti ki? Okulda öğrendiği, Kuran'daki bir ayeti hatırladı: "Anası onu zahmetle karnında taşıdı ve zahmetle doğurdu." Doğruydu. Annelik onun sorumluluğu, onun göreviydi.

Bir şeyler daha söyleyeceğini umarak Âdem'e biraz daha yaklaştı. Ama Âdem, başka hiçbir şey söylemeden ocağa gidip bir dilim ıspanaklı börek alarak yemeye başladı.

Feride, bir akşam dizinin reklam arasında İsra'nın yaptığı çayın tadına baktıktan sonra, "Hayır, olmamış," dedi. "Bu ne böyle?"

"Nesi var?" diye sordu İsra.

"Bu çay acı."

İsra bir adım geri çekildi. "Aynı senin yaptığın gibi yaptım, üç yaprak *meryemiyye,* iki kaşık şekerle."

"Olabilir ama tadı berbat." Bardağı İsra'ya geri verdi. "Dök bunu."

İsra, Şükret, demek istedi. Sen oturmuş televizyon seyrederken hamile bir kadın sana çay yapıyor, yemeği hazırlıyor, evi temizliyor diye şükret. Ama onun yerine, "Özür dilerim," dedi. "Bir bardak daha hazırlayayım."

Feride zahmet vermek istemez bir ifadeyle gülümsedi. "Yapmak *zorunda* değilsin."

"Hayır, hayır, *istiyorum*," dedi İsra. "Gerçekten."

Mutfakta İsra pencere pervazında duran adaçayı yapraklarının en yeşil olanlarını seçti. Şekerin iyice eridiğinden emin olmak için suyu iki kez kaynattıktan sonra çaydanlığa bir poşet çay koydu. Çayın mükemmel olmasını istiyordu. Ama onu memnun etmeye çabalarken okul formalarını düzgün ütülemediği için ona bağıran erkek kardeşlerinin falafelli sandviçlerine aşırı baharat koyduğu anları, Yakub onu dövdüğünde duyulmayacak biçimde, "Senden nefret ediyorum," dediği zamanı hatırladı. Ama hayatını Feride'yle geçirecekti. Onun sevgisine ihtiyacı vardı ve bunu kazanmak için ne gerekirse yapacaktı.

İsra yeni demlenmiş çayını verdiğinde Feride, "Sarah nerede?" diye sordu. "Odasında mı?"

"Sanırım," dedi İsra.

Feride, "*La havle,*" diye mırıldandı. "Bu kızla ne yapacağım?"

İsra hiçbir şey söylemedi. Feride'nin ne zaman kendi kendine konuştuğunu anlamayı öğrenmişti. Kayınvalidesi için Sarah hassas bir konuydu. Sabah namazını kılacak kadar erken kalktığı günler Feride'yi holde kollarını kavuşturmuş, okula uygun olduğundan emin olmak için Sarah'ın kıyafetini incelerken bulurdu. "Kendine dikkat et," derdi Feride âdeta tükürürcesine. "Erkeklerle konuşmak yok, anlaşıldı mı?"

Sarah her seferinde, "*Biliyorum*, anne," diye cevaplardı. Okuldan döndükten sonra Feride, onun okuldaki her saniyesini dersleriyle geçirdiğinden emin olurdu. İsra erkek dolu bir evde tek kız olmanın, onların ayakları altında paspas olmanın nasıl bir his olduğunu biliyordu ama Sarah'ın ne hissettiğini merak ediyordu. Feride her konuştuğunda Sarah'ın yüzünde gördüğü isyankâr ifadeden onun öfkesini seziyordu.

Feride alt kattan, "Sarah!" diye bağırdı. "Hemen aşağı in!"

Sarah, "Geliyorum," diye cevap verdi.

Sarah kısa süre içinde gelmeyince Feride, "Git bak neyle uğraşıyor," dedi İsra'ya. İsra söyleneni yaptı. Merdivenleri çıktığında Sarah'ın odasında olduğu gördü. Kitap okuyordu; kitabı yüzüne bir kalkan gibi tutmuş, onlardan besleniyormuşçasına kelimeleri yalayıp yutuyordu. İsra bu görüntü karşısında büyülendi.

Feride alt kattan, "Ne yapıyor?" diye bağırdı.

İsra, "Bilmiyorum," diye yalan söyledi.

"Eminim bilmiyorsundur." Feride paldır küldür merdivenleri tırmandı.

"Sarah..." diye fısıldadı İsra onu uyarmak için. Ama çok geçti. Feride çoktan üst kata varmıştı.

"Biliyordum!" Hızla odaya daldı ve kitabı Sarah'ın elinden çekip aldı. "Neden sana söylediğimi yapıp aşağı inmiyorsun?"

"Bölümü bitirmek istedim."

"Bölümü bitirmek mi?" Feride ellerini kalçasına dayadı. "Kitabın yemek yapmayı öğrenmekten daha önemli olduğunu da nereden çıkardın?"

Sarah derin bir iç çekti. İsra midesinin sıkıştığını hissetti. Zihninde annesinin ona kitapların hiçbir işe yaramadığını, bir kadının öğrenmesi gereken tek şeyin sabır olduğunu ve bunu kitaplardan öğrenemeyeceğini söyleyen sesini duyabiliyordu.

"Söylesene," dedi Feride, Sarah'a iyice yaklaşarak. "Kitaplar sana yemek ve temizlik yapmayı öğretir mi? Koca bulmana yardım eder mi? Çocuk büyütmene faydası olur mu?"

"Hayatta koca ve çocuk sahibi olmaktan daha önemli şeyler var," dedi Sarah. "Ali'ye ders çalışmayı ya da kitaplarını bırakması için bağırdığını duymadım hiç. Neden onun üniversiteye gitmesine izin veriliyor? Neden evlenmesi için ona hiç baskı yapmıyorsun?"

"Çünkü kızlar için asıl önemli olan evliliktir," diye tersledi Feride. "Üniversite değil. Neredeyse genç kız oldun. Artık büyüme ve şunu öğrenme zamanın geldi: Kadın adam yerine konmuyor."

"Ama bu hiç adil değil," diye bağırdı Sarah.

"Bana karşılık verme," dedi Feride, elini kaldırarak. "Tek bir kelime daha edersen tokadı yersin."

Sarah annesinin elinden kaçtı. Bu kez daha yumuşak bir sesle, "Ama anne," dedi, "bu gerçekten hiç adil değil."

"Adil ya da değil, dünyanın kuralı bu." Feride arkasını dönerek kapıya yöneldi. "Şimdi aşağı in ve mutfakta İsra'ya yardım et."

Sarah iç çekerek yataktan kalktı.

"Hadi aşağı!" dedi Feride. "Fazla zamanım yok."

Mutfakta İsra ve Sarah ellerinde birer bezle sırt sırta duruyorlardı. Sarah kısa boylu, ince bir kızdı; teni açık buğdaydı ve omuzlarından aşağıya inen gür, kıvırcık saçları vardı. Birlikte temizlik yaparlarken arada bir İsra'nın bakışlarını yakalayıp yüksek sesle iç çekse de genellikle çok az konuşurdu.

İsra'nın burada geçirdiği aylar boyunca birbirleriyle hemen hemen hiç konuşmamışlardı. Sarah'ın okuldan eve gelir gelmez yaptığı ilk şey çantasını boşaltmak için gizlice odasına gitmekti. İsra onun muhtemelen kitaplarını sakladığını yeni fark ediyordu. Ardından sofrayı hazırlamasına, bulaşık yıkmasına ya da İsra'nın henüz bitirmediği çamaşırları katlamasına yardım etmek için mutfağa gelirdi. Bazı akşamlar salonda Feride'yle oturur hep birlikte onun sevdiği Türk dizilerini izlerlerdi. Sarah nane çayını yudumlar, kurabiye yer ve Feride görmeden sadece ön dişlerini kullanarak kavrulmuş karpuz çekirdeği çit-

lerdi. Düzgün, beyaz dişlerine zarar vermesin diye Feride'nin yasakladığı bir alışkanlıktı bu.

İsra şimdi onun mutfakta koşturmasını, tezgâhı silmesini, bulaşıkları yıkamasını ve bardakları dolaba yerleştirmesini izlerken Sarah için üzülüyordu. Memleketinde, annesinin evinde bütün ev işleri bitene kadar oradan oraya koştururken kendisi de böyle mi görünüyordu?

Feride, fırının önünde çömelmiş, susamlı kurabiyelerin pişip pişmediğini kontrol ederken, "Nasılsın?" diye sordu İsra'ya. Bu hafta yaptığı üçüncü kurabiyeydi.

"*Elhamdülillah,*" dedi İsra. "İyiyim."

Feride kurabiye tepsisini fırından çıkardı. "Sabah bulantıların var mı?"

İsra pek emin olmayan bir tonla, "Hayır," diye cevap verdi.

"Bu iyiye işaret." İsra, Sarah'ın elindeki işi bırakıp annesini dinlediğini fark etti. "Ya aşerme?" dedi Feride. "Canın tatlı istiyor mu?"

İsra soruyu algılamaya çalıştı. "Her zamankinden fazla değil."

Feride kurabiyenin ucundan koparıp ağzına attı. Tadı diline yayıldığında gözlerini kocaman açtı. "Bu da iyiye işaret."

Sarah, "Neyin iyiye işareti?" diye lafa karıştı. Pencereden süzülen ılık akşam güneşinde yüzü neredeyse sarı görünüyordu ve o an İsra, Feride'nin tokadını Sarah'ın yanağında hayal etmekten kendini alamadı. Sarah'ı ne sıklıkla dövdüğünü merak etti.

"Yani," dedi Feride, "kocakarı masallarına göre sabah bulantısı olan ve tatlıya aşeren kadınların kızı olur."

Sarah hiçbir şey söylemedi, sadece kaşlarını çatıp annesine baktı.

Feride yüzünde kocaman bir tebessümle, "Ama sende ikisi de yok," dedi İsra'ya. "Demek ki oğlun olacak."

İsra ne diyeceğini bilmiyordu. Yüreğinin burkulduğunu hissetti. Belki de sabah bulantıları vardı.

Feride başka bir yemeğe uzanırken, "Neden suratın asıldı?" dedi. "Erkek çocuk istemiyor musun?"

"Hayır, ben..."

"Erkek çocuk daha iyidir, inan bana. Yaşlandığında sana bakar, aile adını devam ettirir."

Sarah sert bir tonla, "Yani ben doğduğumda sevinmediğini mi söylüyorsun?" dedi. "Sırf değerli bir oğlan olmadığım için?"

"*Böyle bir şey* söylemiyorum," dedi Feride. "Ama herkes oğlu olsun ister. Kime sorarsan sor aynı şeyi söyler."

Sarah başını iki yana salladı. "Anlamıyorum. Annelerine yardım eden kız çocuklar. Ömer ve Ali senin için *hiçbir şey* yapmıyor."

"Saçma. İstesem abilerin bana kollarıyla bacaklarını verir."

"Eminim verirler," dedi Sarah, gözlerini devirerek.

İsra, Sarah'ı dinlerken Amerikalı olmanın bu anlama... yani bir sese sahip olmak anlamına gelip gelmediğini merak etti. Ne düşündüğünü açıkça söylemeyi çok isterdi, annesine şunları söyleyebilmiş olmayı çok isterdi: Kızların da erkekler kadar değerli olduklarını, kültürlerinin adil olmadığını, bir kadın olarak annesinin bunu anlaması gerektiğini. Keşke ikinci sınıf muamele görmekten, utanılmaktan, saygı görmemekten, hırpalanmaktan ve yapılacak temizlik ya da yemek olmadığında yok sayılmaktan bıktığını annesine söyleyebilmiş olsaydı. Değersiz olduğuna, bir erkeğin her canı istediğinde sahip olabileceği şeylerden biri olduğuna inandırılmış olmanın ağırına gittiğini de.

Feride mutfaktan çıktığında Sarah, "Annemin söylediğini kafana takma," diye fısıldadı ona.

İsra, Sarah'ın doğrudan onunla konuşmasına şaşırarak başını kaldırıp ona baktı. "Ne demek istiyorsun?"

"Çocuğun ne olursa olsun çok değerli, kız çocuğu olsa bile."

İsra geceliğinin kenarlarını çekiştirerek başka tarafa baktı. Annesi hamile kaldığında birebir aynı kelimeleri ona söylediği-

ni hatırladı. *Ne olursa olsun o çok değerli.* Kız çocuğu istemeyen o kadınlardan biri olmak istemiyordu, İsra doğduktan sonra günlerce ağladığını söyleyen annesi gibi olmak istemiyordu.

"Tabii ki çok değerli," dedi. "Tabii ki."

"Oğlun olmasında ne var anlamıyorum," dedi Sarah. "Senin annen de böyle mi?"

İsra, "Evet," diye itiraf etti. "Burada işlerin farklı olacağını düşünmüştüm."

Sarah omuz silkti. "Okuldaki Amerikalı arkadaşlarımın çoğu ailelerinin umursamadığını iddia ediyor. Ama annemin arkadaşlarını duyman gerek. İnanılmazlar. Onlara kalsa hâlâ Arabistan'da yaşıyor ve kız bebekleri canlı canlı gömüyor olurduk."

Sarah yüzünü gözünü buruşturarak ona baktı ve İsra kendisinin daha genç hâline bakıyormuş gibi hissetti. Ortak bir yönleri olduğunu hiç düşünmemişti. Sarah Amerika'da büyümüş, karma bir devlet okuluna kaydolmuş, kendisininkinden çok farklı bir hayat yaşamıştı. İsra hafifçe gülümsemeye çalıştı ve Sarah'ın gülümseyerek karşılık vermesiyle ödüllendirildi.

"Hiç İngilizce biliyor musun?"

"Okuyup yazabiliyorum," dedi İsra gururla.

"Gerçekten mi? Filistin'deki birinin İngilizce bildiğini hiç sanmıyordum."

"Okulda İngilizce öğreniyoruz."

"Konuşabiliyor musun?"

"İyi konuşamıyorum," dedi İsra kızararak. "Çok belirgin bir aksanım var."

"O kadar kötü olmadığına eminim. Abim senin bir kız okula gittiğini ve annemle babamın beni karma okuluna gönderdikleri için minnettar olmam gerektiğini söyledi."

"Bunun nasıl bir şey olduğunu hayal bile edemem," dedi İsra. "Yani erkeklerle aynı okula gitmenin. Benim ailem asla buna izin vermezdi."

"Benim annemle babamın fazla seçeneği yok. Bu civardaki

kız okullarına paraları yetmez. Aslına bakarsan sınıftaki oğlanlarla konuşma iznim yok ama ne yapabilirim? Kafamda, Eğer erkekseniz lütfen benimle konuşmayın, yazan bir tabelayla mı dolaşayım?" Gözlerini devirdi.

"Ya onların sözünü dinlemediğini fark ederlerse?" diye sordu İsra. "Feride az kalsın sana vuruyordu. Seni dövmezler mi?"

Sarah başka tarafa bakarak, "Muhtemelen döverler," diye karşılık verdi.

"Peki sen... Sık sık vuruyorlar mı sana?"

"Sadece onlara karşılık verirsem ya da söz dinlemezsem. Bir keresinde babam çantamda okuldan bir arkadaşımın notunu bulduğunda beni kemeriyle dövmüştü ama hoşlarına gitmeyecek bir şey yaptığımda yakalanmamak için elimden geleni yapıyorum."

"Bu yüzden mi kitapları eve gizlice sokuyorsun?"

Sarah başını kaldırıp ona baktı. "Bunu nereden biliyorsun?"

İsra bir kez daha hafifçe gülümsedi. "Çünkü bir zamanlar ben de aynısını yapardım."

"Kitap okumayı sevdiği bilmiyordum."

"Severim," dedi İsra. "Ama bir süredir hiç kitap okumadım. Buraya sadece bir kitap getirdim."

"Hangisini?"

"*Bin Bir Gece Masalları*'nı. En sevdiğim kitap o."

"*Bin Bir Gece Masalları* mı?" Sarah kısa bir an susup düşündü. "Karısı onu aldattığı için her gece bir kadınla evlenmeye ve onu öldürmeye yemin eden kralın hikâyesi değil mi?"

İsra, Sarah'ın da aynı kitabı okumuş olmasına heyecanlanarak, "Evet!" dedi. "Sonra bin bir gece boyunca ona yeni bir masal anlatıp sonunda hayatını kurtaran Şehrazat tarafından kandırılır. Milyonlarca kez okudum herhalde."

"Gerçekten mi? *O kadar* da güzel değil."

"Yo, öyle. Anlatım tarzı, o kadar çok masalın birdenbire ortaya çıkması ve hayatı uğruna masal anlatan bir kadın fikri hoşuma gidiyor. Çok güzel."

Sarah omuz silkti. "Ben pek hayal ürünü hikâye sevmiyorum."

İsra'nın gözleri kocaman açıldı. "Bu hayal ürünü değil."

"Var olmayan cinler ve vezirler hakkında. Ben gerçek hayat hikâyelerini tercih ederim."

"Ama bu gerçek hayat hakkında," dedi İsra. "Kadınların gücü ve zorlukları yenme becerisi hakkında. Kimse Şehrazat'ı kralla evlenmeye zorlamıyor, dünyanın her yerindeki Müslüman kızları kurtarmak için bütün kadınlar adına kendi gönüllü oluyor. Şehrazat'ın masalları bin bir gece süren bir direnç. Sesi bir silah... masalların olağanüstü gücünün ve daha da ötesi tek bir kadının gücünün göstergesi."

"Birisi bu masalı biraz fazla içselleştirerek okumuş," dedi Sarah bir gülümsemeyle. "Ben okuduğumda ne güç gördüm ne de direnç. Tek gördüğüm, kahramanı bir sürü savunmasız kadın öldüren bir erkek olan uydurma bir hikâye."

"Biri biraz alaycı," dedi İsra.

"Belki biraz."

"Senin en sevdiğin kitap hangisi?"

"*Sineklerin Tanrısı*," dedi Sarah. "Ya da *Bülbülü Öldürmek*. Gününe bağlı."

"Bunlar aşk kitabı mı?"

Sarah şiddetli bir kahkaha attı. "Hayır. Daha gerçekçi romanları tercih ederim."

"Aşk da gerçektir!"

"Bizim için değil."

Sarah'ın söylediği yüzüne âdeta bir tokat gibi çarptı ve İsra başını eğerek soğukkanlılığını yeniden kazanmaya çalıştı.

"İstersen," dedi Sarah, "yarın sana birkaç kitap getirebilirim. Merak etme, aşk romanı olduğundan emin olacağım."

İsra gülümsedi, anlık ve tedirgin bir gülümsemeydi bu. Feride'nin bir gün onu bir kitap okurken, hatta bir aşk romanı okurken yakaladığını düşündü. Hayır, onu kızdırmak istemiyordu. Yutkundu. "Sorun değil. Ben Arapça romanları tercih ederim."

"Emin misin? Seveceğini düşündüğüm birkaç İngilizce roman biliyorum."

"Gerçekten," dedi İsra, "yeni doğmuş bir bebekle okumaya zamanım olmayacak nasılsa."

"Sen bilirsin."

İsra okumaya zamanı olmayacağını söylerken gerçekten öyle düşünüyordu. Aslında son günlerde anneliğe hazır olup olmadığını merak etmeye başlamıştı. Bunun nedeni Feride'nin onu sürekli çalıştırıyor olması değildi sadece, bir çocuğa vereceği hiçbir şey olmadığından endişe ediyordu. Kendisi dünyayı hiç tanımazken bir çocuğa nasıl yol gösterecekti? İyi bir anne olacak mıydı ve iyi bir anne nasıl olurdu? Hayatında ilk kez annesi gibi olmak isteyip istemediğini merak ediyordu. Emin değildi. Annesinin onu yabancı bir ülkedeki yabancı bir aileye bu denli kolay teslim etmiş olmasından nefret ediyordu. Ama için için annesinin sadece Yakub'un isteğini yerine getirdiğini biliyordu, başka seçeneği yoktu. Ya da var mıydı? Annesinin her zaman bir seçeneği var mıydı? İsra emin değildi ve o akşamın ilerleyen saatlerinde pencere kenarına oturup yakında bir anne olarak yapmak zorunda kalacağı seçimleri düşündü. Doğru seçimler yapacağını umdu.

O gece Âdem eve güneş batmadan önce geldi. Üzerinde rengi solmuş siyah bir pantolon ve mavi yakalı bir gömlekle mutfak kapısında belirdi. İsra, pencereden dalgın dalgın turuncu gökyüzüne bakarken başta onun orada durduğunu fark etmedi. Ama sonra Âdem boğazını temizledi ve, "Hadi dışarı çıkalım," dedi.

İsra heyecanını gizlemeye çalıştı. Evden sadece ara sıra pazar günleri, Halid'le Feride alışverişe gidip Sarah'ı da yanlarına aldıkları zaman dışarı çıkıyordu. Sarah'ı götürmediklerinde Feride onu evde başı boş bırakmaktan korktuğu için İsra'nın da kalıp ona göz kulak olmasını istiyordu. Âdem ise Brooklyn'deki ilk akşamlarından beri onu dışarı çıkarmamıştı.

Dışarıda hava ayazdı, sokak lambaları yanmaya başlamıştı.

Birlikte Beşinci Cadde'de dolaştılar; kasap dükkânlarının, süpermarketlerin, fırınların ve ucuzluk mağazalarının önlerinden geçtiler. Sokaklar İsra'nın orada ilk kez yürüdüğü günkü kadar canlıydı. Caddeler araba doluydu, yoğun bir yaya kalabalığı dükkânlara ve lokantalara girip çıkıyordu. Kaldırımlar aşınmıştı ve çöp doluydu, havada Âdem'in köşedeki Çin balık pazarından geldiğini söylediği belli belirsiz bir çiğ balık kokusu vardı. Arada bir kaldırımlardan aşağı inen geniş merdivenleri çevreleyen koyu yeşil kapılar çıkıyordu karşılarına.

"Buralar metro istasyonları," dedi Âdem ve ilk fırsatta onu metroya bindireceğine söz verdi. İsra, tek eli şiş karnında, diğer eli serbest onun hemen yanında yürüyordu. Elini tutmasını istiyordu ama Âdem gözlerini karşıya dikmiş sigara içiyordu.

Caddenin karşısına geçip Elegante adlı bir dükkâna girdiler ve Âdem ona bir dilim pizza aldı. Bunun şehrin en iyi pizzası olduğunu söyledi. İsra daha önce böyle bir şey tatmamıştı. Bol peynirli sıcak, ince hamuru ısırdı ve parmak uçlarına bulaşan lezzetli sosu yaladı. Tatların muhteşem karışımına ve onun için yeni bir şey olmasına rağmen verdiği haza hayret etti.

Bitirdiğinde Âdem, "Sevdin mi?" diye sordu.

İsra ağzının kenarındaki son sos damlasını da yalayarak, "Evet," diye cevap verdi.

Âdem güldü. "Midende tatlıya da yer var mı?" İsra istekle başını salladı.

Âdem, ona bir külah dondurma aldı. Üzerinde rengârenk parçacıklar olan vanilyalı dondurma. İsra onu yalayıp yuttu. Köyündeki dükkânda satılan çilekli ya da karadutlu çubuk dondurmanın bununla hiç alakası yoktu. Bu kaymak kıvamındaydı ve tadı çok yoğundu.

Âdem, bir çocuğa bakıyormuşçasına gurur dolu bir tebessümle onu izledi. "Bir tane daha?"

İsra iki elini de karnına götürdü. "*Elhamdüllilah*. Doydum."

"Güzel." Âdem sigara çıkarmak için elini cebime soktu. "Sevindim." İsra kızardı.

Dönüp eve doğru yürümeye başladılar. Âdem sigara dumanını havaya üflerken İsra nefesini tuttu. Kitaplarda okuduğu erkeklerle hiçbir benzerliği yoktu. Bir *faris* ya da beyaz atlı prens değildi. Âdem her zaman huzursuzdu, uzun bir iş günü sonrası bile; yemek yerken sürekli kıpırdanır ya da tırnaklarını kemirirdi. Unutmaya meyilliydi, gözlerinde dalgın bir ifade vardı. Sinirlendiğinde dişlerini sıkardı. Her zaman sigara kokardı. Yine de İsra onun gülüşünü, gözlerinin çevresinde oluşan ve yüzüne canlılık veren çizgileri sevdiğini düşündü. Ayrıca ses tonunu da seviyordu, hafif melodik, ezan okumaya çok uygun bir ses tonuydu bu; ya da İsra öyle olduğunu hayal ediyordu, onu dua ederken hiç görmemişti.

Evin önüne geldiklerinde Âdem dönüp ona baktı. "Yürüyüşten keyif aldın mı?"

"Evet."

Sigarasından derin bir nefes çekip kaldırıma atarak üzerine bastı. "Seni daha sık dışarı çıkarmam gerektiğini biliyorum," dedi. "Ama işim çok yoğun. Şarküteriyle şehirdeki dükkânım arasında koştururken zaman nasıl geçiyor fark etmiyorum."

"Anlıyorum," dedi İsra.

"Bazı günler, zaman parmaklarımın arasından su gibi akıyormuş hissediyorum, sanki bir gün uyanıp zamanın tükendiğini görecekmişim gibi geliyor." Sustu ve İsra'nın karnına dokunmak için elini uzattı. "Ama buna değecek, biliyorsun. Çocuklarımızın bizim gibi mücadele etmesi gerekmeyecek. Onlara iyi bir yaşam sunacağım."

İsra, çok çalıştığı için ilk kez minnet duyarak kısa bir an ona baktı. Gülümsedi ve iki elini de karnına götürüp parmaklarını kocasınınkilere sürttü. "Yaptığın her şey için teşekkür ederim," dedi. "Çocuklarımız gurur duyacaklar."

Deya

2008 Kışı

O öğleden sonra Deya okuldan eve döndüğünde Feride, "Az önce Nasır'ın annesiyle telefonda konuştum," dedi. Gözleri mutluluk doluydu. "Yarın seni tekrar görmeye gelecek."

Deya, salonda onu yarım yamalak dinleyerek çay koydu. Books and Beans'teki kadın aklından çıkmıyordu. Onunla buluşmak için okulu kırmalı mıydı? Ya öğretmeni Feride'yi arar ve okula gelmediğini söylerse? Ya kitapçıyı bulmaya çalışırken kaybolursa? Ya metroda başına bir şey gelirse? Metronun ne kadar tehlikeli olduğu, kadınların nasıl saldırıya uğradıkları, nasıl tecavüz edildikleri ve hatta karanlık bir köşede nasıl öldürüldükleri hakkında bir sürü hikâye duymuştu. Feride'nin verdiği azıcık harçlıkla taksiye binmesi mümkün değildi. Ama denemek zorundaydı, kadının onunla neden iletişime geçtiğini öğrenmesi gerekiyordu. Bunu öğrenmeden yaşayamazdı.

Feride uzaktan kumandaya uzanırken, "Nasır'ın seni tekrar görmek istemesine şaşırdım," diye devam etti. "Bu yıl senin için bulduğum her talibi korkutup kaçırmayı başardığını görünce. Nasıl olduğuysa bu oğlan saçma sapan tavırlarının ötesini gördü."

"Eminim mutlusundur," dedi Deya.

"Elbette mutluyum." Feride kanallar arasında gezindi. "Bir annenin kızı için istediği tek şey iyi bir taliptir."

"Sen de kızın için aynı şeyi mi istemiştin? Bu, onu tekrar görmemek anlamına gelse bile." Deya henüz küçük bir çocukken Feride, Sarah'ı Filistinli bir adamla evlendirmiş ve o günden sonra kızını bir daha görmemişti.

"O farklıydı," dedi Feride. Elleri titriyordu, uzaktan kumandayı bıraktı. Sarah'ın adının geçmesi yarasına tuz basmıştı. "Sen burada, Brooklyn'de evleneceksin. Hiçbir yere gitmeyeceksin."

"Ama yine de," dedi Deya. "Onu özlemiyor musun?"

"Ne fark eder ki? O gitti, durum bu. Bu evde çocuklarımdan bahsedilmeyeceğini yüz kere söyledim sana. Anlaması bu kadar zor mu?"

Deya başka tarafa baktı. Odada tepinmek, kapıya ve duvarlara tekmeler atmak, camları kırmak istiyordu. Feride'ye avaz avaz bağırmak istiyordu. *Sözünü dinlemeyi reddediyorum*, diyecekti ona. *Annemle babam hakkındaki gerçeği anlatana kadar!* Ama nefes aldığında kelimeler yok oldu. Babaannesiyle dedesini gerçeği asla itiraf etmeyeceklerini bilecek kadar iyi tanıyordu. Bir cevap istiyorsa kendisi bulmak zorundaydı.

Ertesi sabah otobüs durağında Deya kararını verdi. Kitapçıya gidecekti.

"Dinleyin," dedi kız kardeşlerine, hep birlikte otobüs beklerlerken. "Ben bugün okula gitmeyeceğim."

"Nereye gideceksin?" diye sordu Nura, merakla ona bakarak. Deya, Leyla ve Emel'in de ona inanmaz gözlerle baktıklarını görebiliyordu.

"Yapmam gereken bir şey var." *Cilbab*ının cebinde, kitapçının kartvizitinin ucunu hissetti. "Önemli bir şey."

"Ne?" diye sordu Nura.

Deya ikna edici bir yalan bulmaya çalıştı. "Üniversite başvuru formu doldurmak için kütüphaneye gideceğim."

"Feride'nin izni olmadan mı?"

"Ya yakalanırsan?" dedi Leyla. "Feride seni öldürür."

"Leyla haklı," diye ekledi Emel. "Bence bu iyi bir fikir değil."

Deya başını çevirip yaklaşmakta olan otobüse baktı. "Beni düşünmeyin," dedi. "Ne yaptığımı biliyorum."

Otobüs köşeyi dönüp gözden kaybolur kaybolmaz Deya cebindeki kartviziti çıkardı ve adresi bir kez daha okudu. 800 Broadway, New York, NY 10003.

Gözlerini kısıp minicik yazıya baktığında kitapçının Brooklyn'de değil Manhattan'da olduğu fark etti. İçini bir panik duygusu kapladı, midesinin bulandığını hissetti. Manhattan'a sadece birkaç kez gitmişti, o da Halid'in arabasının arka koltuğunda. Tek başına oraya nasıl gidecekti? Derin bir nefes aldı. Önceden planladığı gibi yol sorması gerekecekti. Hiçbir şey değişmemişti. Bay Ridge Caddesi'nde yer alan en yakın metro istasyonuna doğru yürüdü ve loş merdivenlerden indi. Kalbi deli gibi çarpıyordu, *küt-küt-küt*. İstasyon yabancı yüzlerle doluydu ve Deya bir an için arkasını dönüp eve doğru koşmak istedi. Onu iterek geçen insanları gördüğünde, metal bariyerlere okuttukları kartların bip seslerini duyduğunda donakaldı. Platformun arka tarafında cam bir kulübe vardı ve içeride, bankonun arkasında omuzları çökük bir adam oturuyordu. Deya adama yaklaştı.

"Affedersiniz." Kartviziti cama yapıştırdı. "Bu adrese nasıl gideceğimi söyleyebilir misiniz?"

"Broadway mi?" Âdem bıkkınlık dolu bir ifadeyle gözlerini devirdi. "R hattına bin. Manhattan hattı."

Deya anlamamış gözlerle ona baktı.

"R hattına bin. Şehrin kuzeyi, Forrest Hills-Yetmiş Birinci Sokak'a gidene. On dördüncü Sokak-Union Square İstasyonu'nda in."

R Hattı. Şehrin kuzeyi. Union Square İstasyonu. Deya bu kelimeleri ezberledi.

"Teşekkür ederim," diyerek bir dolarlardan oluşan tomarı çıkarmak için elini cebine soktu. "Metro bileti ne kadar?"

"Gidiş-dönüş mü?"

Ona yabancı gelen bu kelimeleri algılamaya çalıştı. "Gidiş-dönüş?"

"Evet."

"Bunun ne anlama geldiğinden emin değilim."

"Gidiş-dönüş. Şehre gitmek ve dönmek."

"Ha." Yüzünü alev alev hissetti. Âdem onun aptal olduğunu düşünmüş olmalıydı. Ama bu, onun hatası değildi. Amerikan

jargonunu nasıl anlayabilirdi ki? Kızlar büyürken babaannesiyle dedesi sadece Arap kanallarını izlemelerini izin vermişlerdi.

"Evet," dedi. "Gidiş-dönüş lütfen."

"Dört dolar elli sent."

Haftalık harçlığının neredeyse yarısı. Parayı camdan uzattı. Neyse ki harçlığının çoğunu biriktiriyordu. Sadece garaj satışlarından, okul kataloglarından, hatta yıllar içinde eski romanlarını ona satmaya alışmış olan arkadaşlarından satın aldığı kitaplara harcıyordu. Normal bir ailesi olmadığından arkadaşlarının onun için üzüldüğünü biliyordu.

İleride yüksek bir uğultu vardı. Korku içinde, hardal sarısı metro kartını sımsıkı tutarak hızla metal bariyerlere gitti. Bir uğultu daha, bu seferki daha yoğun. Çevresindeki ani hareketlenmeden Deya bu seslerin trenlerden geldiğini, insanların onları yakalamak için koşturduklarını fark etti. O da diğerlerine ayak uydurdu, onların rahat tavırlarını taklit ederek doğal bir hareketle kartını okuyucudan geçirdi. Kart okunmayınca daha dikkatle bir kez daha denedi. *Bip.* Çalıştı! Turnikeden geçti.

Deya loş peronda tırnaklarını kemirdi, geçen trenlerin gürültüsünden irkilerek endişe içinde etrafına bakındı. Peronun sonuna doğru yürürken bir adam dikkatini çekti. Adam pantolonunun fermuarını indirdi ve önündeki raylara su akmaya başladı. Adamın çiş yaptığını fark etmesi birkaç saniyesini aldı. Bir an soluksuz kaldı ve başını çevirip dikkatini raylarda koşturan bir sıçana verdi. Az sonra başka bir tangırtı daha duydu, ardından belli belirsiz bir uğultu geldi. Başını kaldırıp baktığında peronun sonundaki tünelin ilerisinde parlayan bir ışık gördü. Bu, R treniydi. Tren vınlayarak önünden geçip sarsılarak durduğunda derin bir nefes aldı.

Vagonun içi günlük hayatın kalabalığıyla tıka basa dolu ve gürültülüydü. Çevresindeki insanlar boş gözlerle ileriye ya da telefonlarına bakıyorlardı. İtalyan, Çinli, Koreli, Meksikalı, Jamaikalı; Deya'nın aklına gelebilecek her etnik kökenden insan vardı ama tavırlarındaki bir şey çok Amerikalı görünüyordu. Neydi bu? Deya konuşma tarzları olduğunu düşündü, sesleri

yüksek çıkıyordu, en azından onunkinden yüksek. Trende, yer işgal ettiklerinden dolayı özür dilemeden kendilerinden emin duruşlarıydı.

Deya onları izlerken yabancı olmanın ne demek olduğunu bir kez daha anladı. Zihninde hepsinin bir mahkeme heyeti gibi ona tepeden baktıklarını canlandırıyordu. *Nesin sen?* diye düşündüklerini hayal ediyordu. *Neden böyle giyiniyorsun?* Gözlerinde beliren yargılamayı görebiliyordu. Orada dururken ne denli korkmuş olduğunu, nasıl da güvensiz hareket ettiğini, giydiği kıyafeti incelediklerini ve onun hakkında her şeyi bildiklerine karar verdiklerini hissedebiliyordu. Kesinlikle baskıcı bir kültürün kurbanı ya da barbar bir geleneğe uymaya mecbur bırakılmış biriydi. Muhtemelen cahil ve gayrimedeniydi, bir hiçti. Hatta belki de bir radikal, bir teröristti. Nesiller boyu süren kültür ve deneyim tek bir hikâyeye indirgeniyordu.

Sorun şuydu ki, onların ne gördüğü, onun hakkında ne kadar sığ düşündüklerinin önemi yoktu, Deya da kendini daha iyi görmüyordu. Ortadan yırtılmış, ikiye ayrılmış biriydi. İster açık olsun ister kapalı, ister burada olsun ister orada, fark etmiyordu. Hiçbir yere ait değildi.

Vagonda güçlükle ilerleyerek boş bir yer bulması yaklaşık beş dakika sürdü. Nihayet bir kadın deri çantasını çekti de oturabildi. Kadını inceledi. Parlak bir ten. Bal rengi saçlar. Yuvarlak kemik çerçeveli bir gözlük. Kısacık siyah elbisesiyle orada otururken kendinden öyle emin görünüyordu ki. Bacakları uzun ve inceydi. Deya parfümünün kokusunu aldı. Çiçek kokusu. Bu kadın önemli biri olmalı, diye düşündü. Keşke kendisi de önemli biri olabilseydi. Yapmak istediği bir sürü şey, görmek istediği bir sürü yer vardı ama bir sürü insanın hiç düşünmeden her gün kullandıkları trene binmek için bile mücadele eden bir hiçti.

Şimdi kadın da ona bakıyordu. Deya en içten tebessümüyle karşılık verdi. Bırakın türbanla *cilbab*ı bugünlerde onun gibi insanların kot pantolon ve tişörtle dolaşmaları bile yeterince zordu. Ona baktığında insanların gördüğü şeyden sürekli korkarak

yaşamak zorunda olması hiç adil değildi. Feride'nin onlara okul dışında türban takmayı neden yasakladığını nihayet anlıyor, korkunun özünü değiştirmeye seni nasıl zorlayabileceğini nihayet görüyordu.

Deya, birkaç derin nefes aldıktan sonra vagona kaçamak bakışlar attı. Başını çevirdiği her yerde insanlar dikkatle ona bakıyordu. Göğsünde yavaş yavaş kabaran o duyguyu yine hissetti. Yutkunarak onu bastırmaya çalıştı ama boğazına takılı kaldı. Yüzünü karanlık cama çevirdi. Neden bu kadar korkmak, bu kadar hassas olmak, dünyadan bu kadar etkilenmek zorundaydı? Keşke daha güçlü olabilseydi, keşke gözyaşlarına boğulmadan hüzünlü bir şarkı dinleyebilen, gazetedeki korkunç bir haberi kendini kötü hissetmeden okuyabilen, bu denli yoğun duyguları olmayan o insanlardan biri olabilseydi. Ama öyle değildi.

Bir sürü istasyonda duran R hattı bitmek bilmedi. Deya camdan dışarı bakıyor ve ineceği istasyonu kaçırmamak için her levhayı üç kez okuyordu. *On Dördüncü Sokak-Union Square İstasyonu.* Court Caddesi'nde kondüktör buranın Brooklyn'deki son durak olduğu anonsunu yaptı ve Deya Hudson Nehri altından geçen bir tünele girmek üzere olduklarını fark etti. Su altında olma düşüncesi onu hem korkuttu hem de büyüledi. Su altında bir tünel yapmanın nasıl mümkün olduğunu merak etti, projecisinin sıradışı biri olması gerektiğini düşündü. Kendini dünyayı bir biçimde değiştiren güzel bir şey yaparken hayal etmeye çalıştı ama beceremedi. Kısa süre sonra evlenecekti, peki sonra? Nasıl bir hayatı olacaktı? Sorumluluklarla dolu öngörülebilir bir hayat. Kartı sımsıkı tuttu. Belki de Feride haklıydı. Belki hayatı İsra'nınkinden farklı olacaktı. Belki Nasır istediği kişi olmasına izin verecekti. Belki evlendiğinde nihayet özgür olacaktı.

İsra

1990 Sonbaharı

Beklenenden üç hafta önce, kasvetli bir kasım sabahı İsra'nın sancısı başladı. Âdem'le Feride onu hastaneye götürdüler ama doğumhaneye girmeyi reddettiler. Kan görmeye dayanamadıklarını söylediler. Hemşireler tekerlekli sandalyeyle onu tek başına odaya alırken İsra müthiş bir panik hissetti. Bir keresinde annesinin doğum yapmasını izlemişti. Acı çığlıkları İsra'nın zihninden hiç çıkmamıştı. Ama bu, hayal edebileceğinden de kötüydü. Kasılmalar sıklaşıp yoğunlaştığında içinde bir sürü suç işleniyormuş gibi hissetti. Annesinin yaptığı gibi çığlık atmak istedi ama nedense ağzını açamadığını fark etti. Sesle dahi olsa acısını göstermek istemiyordu. O da dişlerini sıktı ve ağladı.

Bir kızdı. İsra kız bebeğini ilk kez kolları arasına aldı, yumuşacık tenini okşadı, göğsüne yatırdı. Yüreği kabardı. Artık anneyim, diye düşündü. Anneyim.

Feride'yle Âdem nihayet odaya girdiklerinde gözlerini yerden ayırmadan, alçak sesle, "*Mebruk*," diye mırıldandılar. İsra, Âdem'in onu rahatlatacak bir şeyler söylemesini ya da heyecanını göstermesini dilerdi.

"Tam da ihtiyacımız olan şey," dedi Feride, başını iki yana sallayarak. "Bir kız."

"Şimdi sırası değil, anne," dedi Âdem. İsra'ya özür dileyen bir bakış attı.

"Ne?" dedi Feride. "Doğruyu söylüyorum. Sanki bir *belva*ya daha ihtiyacımız varmış, yeterince sorunumuz yokmuş gibi."

İsra bu söz karşısında tokat yemiş gibi hissetti. Annesinin

sesinin kulaklarında çınladığını duydu âdeta. Annesi İsra'ya sık sık *belva* derdi... bir bela, bir yük. Amerika'nın Filistin'den daha iyi olacağına dair beslediği umut kırıntısı da o anda yok oldu. Bir kadın her koşulda kadındı. Annesi haklıydı. Bu durum İsra gibi kızı için de geçerliydi. Bu gerçeğin yalnızlığı beyaz hastane zemininden sızıp onu çepeçevre sardı.

"Lütfen, anne," dedi Âdem. "Şu an bu konuda yapabileceğimiz hiçbir şey yok."

"Senin için söylemesi kolay. Bu ülkede kız çocuk yetiştirmek ne kadar zor *haberin* var mı? Var mı? Kısa süre sonra saçını başını yolacaksın. Sana yardım edecek bir erkek evlada ihtiyacın var. Adını devam ettirecek bir evlada." Artık ağlıyor, ağzından hıçkırıklar dökülüyordu. Hemşire ona bir kâğıt mendil kutusu uzattı.

Hemşire, Feride'nin sevinç gözyaşları döktüğünü sanarak, "Tebrikler," dedi. "Ne büyük bir mutluluk."

Feride başını iki yana salladı. İsra'nın gözlerinin içine baktı ve, "Söyleyeceklerimi aklından çıkarma," diye fısıldadı. "Kulağına küpe olsun. Bir erkeğe oğlan çocuk vermezsen onu verebilecek başka bir kadın bulur."

"Bu kadarı yeter, anne," dedi Âdem. "Kalk, gidiyoruz. İsra'nın dinlenmesi lazım." Arkasını dönüp çıkmak üzereydi ki bakışlarını İsra'ya çevirdi. "Merak etme," dedi. "Bir oğlun olacak, *inşallah*. Daha gençsin. Çok zamanımız var."

İsra gözyaşlarını bastırarak hafifçe gülümsedi. Onları mutlu etmeyi öyle çok istiyordu ki. Onların sevgisini öyle çok istiyordu ki. Odada çalan bir ezgi vardı, doğum sırasında hemşirenin çaldığı bir melodiydi bu. İsra müziği fark ettiğinde sakinleşti. Hemşireye onu tekrar çalıp çalamayacağını sordu. *Ay Işığı Sonatı*. İsra gözlerini kapatıp kendini yavaş, hafif melodiye bıraktı ve kendi kendine her şeyin çok güzel olacağını söyledi.

Ne zaman biri tebrik etmek için arasa İsra, Feride'nin, "*Bint*," dediğini duyuyordu. "*Bir kız*."

Duymamış gibi davranıyordu. Kızı çok güzeldi. Kahverengi saçları, açık renk bir teni ve gece yarısı kadar koyu gözleri vardı. Üstelik iyi bir bebekti. Sakin ama tetikte. İsra onu şarkı mırıldanarak uyandırıyor, ninni söyleyerek uyutuyordu; ten tene, kalp kalbeydiler. O anlarda İsra yeni keşfettiği bir sıcaklığın her yanını sardığını hissediyordu, memleketinde meyve toplamaya gittiğinde yüzüne vuran güneşin sıcaklığının verdiği histi bu. Kızına Deya adını verdi. *Nur*.

Deya'nın doğumu İsra'nın hayatına gerçekten de ışık getirdi. Hastaneden eve döndükten sonraki birkaç gün içinde İsra'nın Deya'ya hissettiği sevgi hızla yayılan bir yangın gibi büyümüştü. Her şey daha parlak görünüyordu. Deya onun *nasibiydi*. Onun tek amacı anne olmaktı. Âdem'le evlenmesinin, Amerika'ya gelmesinin sebebi buydu. Sebep Deya'ydı. İsra huzurlu hissediyordu.

Her zaman kitaplarda okuduğu türden bir sevgi hayal etmişti, Mevlânâ'yla Hafız'ın şiirlerinde tarif ettikleri türden bir sevgi. *Nasibinin* anne sevgisi olduğu bir kez bile aklına gelmemişti. Bunun sebebi belki de annesiyle olan ilişkisi, uğruna çılgınca mücadele ettiği ve çok az elde edebildiği sevgi kırıntılarıydı. Ya da belki İsra hayatı boyunca, diğer her şey gibi sevginin de sadece bir erkeğin verebileceği bir şey olduğunu düşünmüştü.

Utan, dedi kendi kendine. Bunca zamandır Allah'ın ihsanının değerini bilmemiş olması ne bencillikti. O'nun çizdiği kadere güvenmemek de. Şanslıydı. Anne olduğu için şanslıydı ve başını sokacak bir eve sahip olduğu için de şanslı olduğunu hatırlattı kendine. Memleketindeki birçok aile, hâlâ her kulübenin yanındakinden en fazla bir metre uzakta olduğu mülteci kamplarında yaşıyordu. Ama bu bodrum katı artık onun yuvasıydı. Deya'nın yuvası. Şanslıydılar.

İsra bebeğini beşiğine koyarken yüreği umutla doldu. Seccadesini serdi ve iki rekât namaz kılıp ona verdiği her şey için Allah'a şükretti.

İKİNCİ BÖLÜM

Feride

1991 Baharı

Deya'nın emzirilmemesi Feride'nin fikriydi. Emzirmek hamile kalmayı engelliyordu ve Âdem'e bir erkek evlat lazımdı. İsra karşı koymadan onun sözünü dinledi ve sevgisini yeniden kazanma umuduyla (ki Feride bunun farkındaydı) mutfak lavabosunda bir sürü mama biberonu hazırladı. Feride içinde kabaran belirgin bir suçluluk duygusuyla İsra'nın şişkin memelerine baktı. Aşina olduğu bir görüntü karşısında ortaya çıkan bir anı. Feride onu zihninden uzaklaştırdı. Geçmişe takılmanın bir anlamı yok, dedi kendi kendine.

Ve bu, işe yaradı. Dört ay sonra İsra yeniden hamileydi.

Dr. Câbir'in muayenehanesinden arabayla eve dönerlerken Feride ön koltukta oturuyordu. Yanında Halid direksiyonda parmaklarıyla tempo tutarak Mısırlı şarkıcı Ümmü Gülsüm'den bir şarkı mırıldanıyordu. Feride yan dikiz aynasından, arka koltukta Deya'yı sımsıkı tutmuş hâlde camdan dışarı bakan ve kaldırımdaki kırıntıları gagalayan güvercinleri seyreden İsra'yı tamamen görüyordu. Ona doğru döndü.

"Sana söylemedim mi?" dedi. "Emzirmezsen kısa sürede hamile kalacağını biliyordum."

İsra gülümsedi. "Umarım Âdem sevinir."

"Elbette sevinir."

"Ama ya şu an başka bir çocuk istemiyorsa?"

"Saçmalık. Çocuklar, karı kocayı bir arada tutan zamktır."

"Ama ya..." İsra susup derin bir nefes aldı. "Ya bu da kızsa?"

Feride koltuğuna yaslanarak, "Hayır, hayır, hayır," dedi. "Bu kez oğlan olacak. Bunu hissediyorum."

Halid kuşkulu bir ifadeyle kaşlarını kaldırdı. "Hissediyor musun?"

"Evet, hissediyorum. Kadınsal sezgi."

"Eminim öyledir," dedi Halid bir kahkaha atarak. "Neden hâlâ oğlan takıntın olduğunu anlamıyorum. *Elhamdülillah*, bizim yeterince var."

"Ya, gerçekten mi?" Feride ona doğru döndü. "Peki ben hamile kaldığımda neredeydi bu kibarlık? Bana yaptığın eziyeti unuttun mu yoksa?"

Halid yüzü kıpkırmızı bir hâlde başka tarafa baktı.

"Söyleyecek bir şeyin yok, değil mi?"

"*Bikâfi*," dedi Halid, ona dik dik bakarak. "Yeter."

Feride başını iki yana salladı. Bu adam bunca yıldan sonra nasıl bu kadar duygusuz olabiliyordu? Onun için yaptığı bunca şeyden sonra? Onun *yüzünden* yaptıklarından sonra? Derin bir nefes alıp bu düşünceleri kafasından uzaklaştırdı. Feride bu dünyadaki yerini biliyordu. Yoksulluk, açlık, dayak gibi çocukluk yaraları, travmalarının ayrılmaz bir biçimde bağlanmış olduklarını öğrenmişti ona. *Nekbet* trajedisi damarlarında kabaran babası eve gelip onları acımasızca dövdüğünde şaşırmıyordu. Onu döven bir adamla evlendirdiğinde de şaşırmadı. Hayatları sürekli utanç dolu geçecek kadar yoksullarken nasıl dövmesindi ki? Feride kadınların çilesinin erkeklerin çilesiyle başladığını, birinin esaretinin diğerinin esareti hâline geldiğini biliyordu. Hayatındaki erkekler dövülmemiş olsalardı onu döverler miydi acaba? Feride bundan kuşkuluydu ve yıllar içinde Halid'in şiddetinin yok olduğunu görmesini ve bunun kendisine zarar vermemesini sağlayan şey, yaralanmış olmanın ardındaki yatan incinmişliğin farkında olmasıydı. Surat asmanın bir anlamı yoktu. Evliliğinde sadece kontrol edebileceği şeylere odaklanmaya erken karar vermişti.

Gözlerini Halid'den ayırıp yeniden yan dikiz aynasına çevirdi. "Sen ona kulak asma," dedi. "*İnşallah*, bu kez oğlun olacak."

Ama İsra hâlâ endişeli görünüyordu.

Feride iç çekti. "Ve kız olsa bile, ki olmayacak, yine de Allah korusun kız olursa da dünyanın sonu değil."

İsra camdan ona baktı. "Değil mi?"

"Değil," dedi Feride. "Yeniden hamile kalırsın olur biter." İsra şanslıydı. Şimdiye kadar kimse ona bu kadar kibar davranmamıştı.

"Hadi gidelim." Feride mutfak kapısında durmuş, soluk pembe bir gecelikle dizlerinin üzerine çökmüş, buzdolabının altındaki örümcek ağına ulaşmaya çalışan İsra'ya bakıyordu. Yer silme, hamuru yoğurma ve pişmesi için bamyayı ocağa koyma işlerini henüz bitirmişlerdi.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu İsra.

Feride lacivert entarisini tombul göbeğinden aşağıya çekerek kıvrımlarını düzeltti. "Arkadaşım Ümmü Ahmed'i ziyarete gidiyoruz," dedi. "Gelini bir oğlan doğurdu. Ümmü Ahmed'in ilk torunu."

İsra'nın elleri karnına doğru kaydı. Ellerini zorla geri çekti. Feride onu rahatsız eden konuyu biliyordu. Geceliğinin kenarlarını çekiştiren İsra'ya bakarken onun için üzüldü. Belki de ona bu kadar baskı yapmasaydı iyi olurdu ama bu ülkedeki soylarının devamını başka nasıl güvence altına alabilirlerdi ki? Gelecekteki gelirlerini nasıl güvence altına alabilirlerdi? Üstelik bu dünyada karnında bir kız bebek taşımaktan utanan tek kadın İsra değildi. Bu, her zaman böyle oldu, diye düşündü Feride. Adil olmayabilirdi ama kuralı o koymamıştı. İşler böyle yürüyordu. Ve İsra istisna değildi.

Dışarıda hava ayazdı, kıştan kalan rüzgâr burunların ucunu sızlatıyordu. Feride önden yürüyor, İsra bebek arabasındaki Deya'yla onu takip ediyordu. Feride, Dr. Câbir'e gittikleri günden beri ikisinin de evden dışarı çıkmadıklarını o âna dek düşünmemişti. Kış çok soğuk geçmişti. Haftalık alışverişlerini

Halid tek başına yapmış; pazar sabahları Alsalam kasabından helal kesim et almak için arabayla Beşinci Cadde'ye, cuma günleri ise cuma namazından sonra Feride'nin sevdiği kabak ve patlıcanları bulmak için Brooklyn'den Three Guys'a gitmişti. Artık hava ısındığına göre Feride yeniden ona eşlik edebilecekti. Kabul etmekten hoşlanmasa ve asla yüksek sesle dile getirmese de Amerika'da yaşadığı on beş yıl boyunca Halid yanında olmadan kaç kez evden çıktığını kolayca sayabilirdi. Ne araba kullanabiliyordu ne de İngilizce konuşabiliyordu, bu yüzden önce başını kaygı içinde kapıdan dışarı uzatıp ondan sonra cesaretlenerek evden çıksa bile bu sadece Arap komşularından birini ziyaret etmek için yakın bir yere kadar yürümek demekti. Şimdi bile, Ümmü Ahmed'in evine doğru sadece birkaç sokak yürürken de arkasına bakıp duruyor, geri dönmek istiyordu. Kendi evinde yatağının nerede olduğunu, ocağı nasıl yakacağını, mutfağa gitmek için holü kaç adımda geçeceğini biliyordu. Orada temiz bezlerin nerede olduğunu, fırını ısıtmak için ne kadar süre gerektiğini, mercimek çorbasına ne kadar kimyon serpmesi gerektiğini biliyordu. Ama burada, bu sokaklarda hiçbir şey bilmiyordu. Kaybolursa ne olacaktı? Ya biri ona saldırırsa? O zaman ne yapacaktı? On beş yıldır bu ülkedeydi ama hâlâ kendini güvende hissetmiyordu.

Feride, gergin bir hâlde gelip geçen arabalara bakarak karşıya geçmek için cesaretini toplamaya çalışırken, Yine de mülteci kampında yaşamaktan daha iyi, diye hatırlattı kendi kendine. Halid'le birlikte o kulübede geçirdiği yıllardan daha iyiydi. Çocukluğunun bozuk yollarını, annesinin yanında çömelip kollarını dirseklere kadar kıvırarak paslı leğenlerde çamaşır yıkadıkları günleri düşündü. Pirinç ve un çuvallarını, sert geçen kışların dondurucu soğuğundan onları koruyacak battaniyeleri almak için Birleşmiş Milletler merkezinde saatlerce kuyrukta beklediği, onları çadırlarına taşırken ağırlıkları altında sendelediği günler geldi aklına. Açık lağımların berbat kokusu yüzünden burnunda mandalla dolaştığı günler. Mülteci kampındaki o günlerde vücudu sıkıntısını fazladan bir uzuv

gibi taşıyordu. En azından burada, Amerika'da sıcak bir evleri, masalarında yemekleri, başların sokacak bir çatıları vardı.

Ümmü Ahmed'in sokağına vardılar. Bütün evler aynı görünüyordu, kaldırımlarda dolaşan insanlar da. Kıyafetleri, yani Feride'nin zevksiz bulduğu yırtık kotları, dekolte bluzları yüzünden değil, caddeyi böcekler gibi akın akın geçerkenki hareketleri yüzünden. Amerikalı olmanın, sokak kapından her çıkışında nereye gittiğini ve oraya vardığında ne yapacağını net olarak bilmenin nasıl bir duygu olduğunu merak etti. Bütün hayatı boyunca itilip kakılmıştı, mutfaktan mutfağa sürüklenmiş, ardı ardına çocuk doğurmuştu. Ama böylesi daha iyi, diye düşündü. Bu Amerikalılar gibi tutunacak hiçbir değerin olmadan her gün oradan oraya sürüklenerek yaşamaktansa evde çakılıp kalmak, yerini bilmek daha iyiydi. Bu insanların sonunda yalnız kalmalarına, alkolik, uyuşturucu bağımlısı ya da boşanmış olmalarına şaşırmamak gerekirdi.

Feride'yle İsra salona geçerlerken Ümmü Ahmed onları, "*Ehlen ve sehlen*,"* diye karşıladı. İçeride oturan başka kadınlar da vardı. Feride hepsini tanıyordu. Ayağa kalıp onu selamladılar ve Deya'ya kaçamak bakışlar atarak onları yanaklarından öptüler. Feride, İsra'nın utançtan kızardığı görebiliyordu. Deya doğduğunda bu kadınların çoğu onları tebrik etmeye gelmiş ve İsra'nın oğlan doğurmaması konusunda densiz yorumlarda bulunmuştu. Feride birkaç kez boğazını temizleyerek ona sakin olması sinyali veren bakış atmıştı. Bu tür yorumların normal olduğunu, her şeyi kişisel almaması gerektiğini anlamasını diliyordu. Ama İsra çok alıngan, diye düşündü Feride, başını iki yana sallayarak. Fazla alıngan. Farklı davranabilecek deneyime sahip değildi.

Ümmü Ahmed, Feride ve İsra'nın bardaklarına çay koyarken, "Geldiğiniz için teşekkür ederim," dedi. Sonra onlara mor kutulu Mackintosh's çikolatalarından ikram ettikten sonra yerine oturdu.

---

* (Ar.) Hoşgeldiniz. *–çn*

Feride karamelli çubuğun kâğıdını çıkarırken, "*Alf mebruk*," dedi. "Binlerce tebrik."

Ümmü Ahmed, "Teşekkür ederim," diye karşılık verdi İsra'ya dönüp şiş karnına bakarak. "*İnşallah*, yakında sıra sende, tatlım."

İsra, çenesi kasılarak başını yukarı aşağı salladı. Keşke Ümmü Ahmed'e ve hatta odadaki diğer kadınlara güzel bir şeyler söylese, diye düşündü Feride. Hepsi onun aptal, her zaman çok sessiz ve bön olduğunu düşünüyor olmalıydılar. Oysa her zaman yirmi dört ayar altın bilezik gibi arkadaşlarına gösteriş yapabileceği bir gelini olsun istemişti. Evet, İsra yemek ve temizlik yapabiliyordu ama misafir ağırlama ve sosyalleşme konusunda hiçbir fikri yoktu. Bulaşık makinesi kadar sıkıcıydı ve bu konuda Feride'nin yapabileceği bir şey yoktu. Ömer'e bir eş ararken çok daha dikkatli seçim yapmalıydı.

"Söyle bakalım," dedi odanın ortasında oturan Ümmü Ahmed'e. "Ahmed annesiyle babasına ilk torunu vermiş olmaktan dolayı çok mutlu olmalı."

"Ah, evet," dedi Ümmü Ahmed, İsra'yla göz göze gelmemeye özen göstererek. "*Elhamdülillah*. Hepimiz çok mutluyuz."

Kadınlardan biri, "Sağlıklı bir erkek bebekten daha büyük bir lütuf yok," dedi. "Tabii ki hepimiz kızlarımızı seviyoruz ama erkek evlat sahibi olmak başka."

Feride, "Evet, evet," diyerek ona katıldı. İsra'nın bakışlarının üzerinde olduğunu hissedebiliyordu ama sohbete katılmayıp kıskanç görünmek istemiyordu. "Bizim evde her şeyle Âdem ilgileniyor... aile işini yürütüyor, faturalara destek oluyor. Eğer kız olsaydı ne yapardık bilmiyorum."

Kadınlar onaylarcasına başlarını şalladılar. "Özellikle de bu ülkede," dedi aralarından biri. "Erkek evlada iki kat ihtiyaç var, kız evlat büyütmek ise iki kat daha zor."

Feride güldü. "Kesinlikle! Bende sadece Sarah var ve bu ülkede onu yetiştirmek kâbuslar görmeme neden oluyor. Amerika'da kız çocuğu büyütmek zorunda kalan tüm kadınların Allah yardımcısı olsun."

Diğer kadınlar başlarını sallayarak onu onayladılar. Feride gözlerini Deya'dan ayırmayan İsra'ya baktığında onun bu sözleri duymak zorunda olmasına üzüldü. Ama gerçek buydu. Bunu şimdiden öğrenmesi daha iyi, diye düşündü. Belki o zaman böyle düşünenin sadece Feride olmadığını anlardı. Bu odadaki her kadın bunun doğru olduğunu bilirdi, hatta sadece onlar değil, onların ebeveynleri, ebeveynlerinin ebeveynleri ve onlardan önceki bütün nesiller. İsra erkek evlat sahibi olmanın ne kadar önemli olduğunu fark ederse bu konuda o kadar hassas olmazdı belki de.

Ümmü Ahmed tüm kadınlara tekrar çay koydu. "Yine de," dedi, yüzü buharın arkasından belli belirsiz görünüyordu. "Kızlarımız olmasa ne yapardık? Fatıma'yla Hannah her işime koşuyorlar. Onları binlerce erkek evlada değişmem."

Feride, "Hımm," diyerek mor kutudan bir parça çikolata alıp ağzına attı. Sarah'ın burada olup bunları duymadığına sevindi.

"Ahmed oğluna babasının adını verdi sanırım," dedi Feride.

Ümmü Ahmed çay bardağını sehpaya koyup arkasına yaslanırken, "Evet," diye cevap verdi. "Nuh."

Kadınlardan biri etrafa bakınarak, "Ee, Nuh bebek nerede?" diye sordu. "Ya Ahmed'in karısı?"

"Ah, evet," dedi Feride. "Gelinin *nerede*?"

Ümmü Ahmed oturduğu yerde kıpırdandı. "Üst katta, uyuyor."

Kadınlar şaşkın şaşkın ona baktılar. Feride dudak büktü. İsra'nın gözlerini kocaman açmış hâlde kadına baktığını gördü, belki kayınvalidesinin Ümmü Ahmed olmasını isterdi.

"Ah, hadi ama," dedi Ümmü Ahmed. "Bütün gece uyumadan bebek bakmanın ne olduğunu hatırlamıyor musunuz? Kız bitap hâlde."

"Hımm, hiç uyuduğumu hatırlamıyorum," dedi Feride. Kadınlar kıkırdadı, Ümmü Ahmed ise ellerini bacaklarını arasına sokuşturdu.

"Tek hatırladığım yemek ve temizlik yapıp diğerlerinin arkasını topladığım," dedi Feride. "Üstelik Halid eve gelir gelmez ona hizmet etmemi beklerdi."

Feride'nin söyledikleri odadaki alevi tetikledi âdeta. Kadınlar car car konuşmaya, ne kadar yorgun düştüklerinden, evde hamamböcekleri gibi koşturmak dışında hayatlarında hiçbir şey olmadığından söz etmeye başladılar.

"Biz öyleydik," dedi Ümmü Ahmed. "Ama artık işler farklı."

Feride, "Farklı mı?" diye sordu.

"Eğer gelinimin uykuya ihtiyacı varsa neden uyumasın? Neden ona biraz yardım etmeyeyim?"

"Ona yardım etmek mi?" Feride kısacık bir an İsra'yla göz göze geldi ve gelininin kendisinden aynı şeyi beklemeyeceğini umarak bakışlarını kaçırdı. "*Onun sana* yardım etmesi gerekmiyor mu?"

Karşıdaki kanepede oturan bir kadın, "Feride haklı," diye lafa karıştı. "Eşlerine biz yardım edeceksek oğullarımızı niye evlendiriyoruz? Amaç kendi yükümüzü azaltmak, artırmak değil."

Ümmü Ahmed bluzunun kenarlarını çekiştirerek sessizce güldü. "Bakın, hanımlar," dedi. "Amerika'ya ilk geldiğinizde ne hissettiğinizi hepiniz hatırlarsınız. Ne annemiz yanımızdaydı ne de babamız. Sadece bir koca ve bir sürü çocuk. Kocalarımız sabah işe gidip dilini bile konuşamadığımız bir yerde bizi çocukların bütün sorumluluğuyla baş başa bıraktıklarında ne hissettiğimizi hatırlıyor musunuz? O yılların ne kadar kötü geçtiğini hatırlıyor musunuz?"

Feride hiçbir şey söylemedi. Kadınlar bardaklarının ardından Ümmü Ahmed'e bakışlar atarak çaylarını yudumladılar.

"Gelinim burada yalnız," dedi Ümmü Ahmed. "Aynı bir zamanlar benim olduğum gibi. En azından ona yardımcı olabilirim."

Feride, Ümmü Ahmed'in bunları söylememiş olmasını di-

ledi. İsteyeceği son şey, İsra'nın da ondan aynı davranışı beklemesiydi. Kadınlarda hep nefret ettiği bir şeydi bu: İşlerine geldiği anda kendilerini diğerleriyle ne denli hızla kıyasladıkları. Allah göstermesin, ya İsra'ya Ümmü Ahmed'in gelininin en azından onlara bir erkek torun verdiğini hatırlatmak zorunda kalırsa? Bir kız daha istemiyordu. Feride'nin bir kıza daha ihtiyacı yoktu. Zihinde bir anı belirdi ama onu uzaklaştırdı. Onu düşünmekten nefret ediyordu. Onları düşünmekten nefret ediyordu. Titreyerek bir çikolatanın kâğıdını açtı, yaldızlı kâğıdın hışırtısı kulaklarını doldurdu. Yutkundu.

Deya

2008 Kışı

Deya On Dördüncü Sokak'a adım attığı anda büyük bir korkuya kapıldı. Şehir, sanki tüm dünya birden salıverilmiş gibi bir gürültü, kulak tırmalayıcı bir şamata içindeydi. Sarı taksiler aniden fren yapıyor, arabalar korna çalıyor ve insanlar odanın bir ucundan diğer ucuna gelişigüzel fırlatılmış yüzlerce pinpon topu gibi oradan oraya gidip geliyordu. Dedesinin arabasının arka koltuğundan şehre bakmak başka bir şeydi, tam ortasında hareketsiz durmak, her tür çöpünün ve yağının kokusunu içine çekmek başka bir şey. Sanki birisi devasa labirentin içine salıvermişti onu, tek fark nereye gittiklerini çok iyi bilen ve oraya varmak için ona sürtünerek yanından geçen binlerce insanın arasında sıkışıp kalmış olmasıydı.

Adresi okudu, ardından bir kez daha okudu. Nereye gideceği konusunda en ufak bir fikri yoktu. Türbanının kenarında ter biriktiğini hissedebiliyordu. Neden Manhattan'a tek başına gelmeye kalkışmıştı? Bu aptalca bir fikirdi ve işte kaybolmuştu. Ya otobüs durağına zamanında dönemezse? Ya babaannesiyle dedesi ne yaptığını öğrenirlerse? Okuldan kaçıp tek başına metroya bindiğini. Şehre geldiğini. Halid'in avcunun yüzüne inişini düşünce dizleri titredi.

Yanında bir adam durdu, başı eğik hâlde cep telefonunda bir şeyler yazıyordu. Ona yolu sorsa mıydı? Çevresine bakınıp bir kadın aradı ama hepsi hızlı adımlarla yanından geçip gittiler. Adama yaklaşmak için kendini zorladı.

Türbanındaki teri silerek, "Affedersiniz, bayım," dedi.

Adam başını kaldırmadı.

Deya boğazını temizledi ve daha yüksek bir sesle bir kez daha, "Affedersiniz..." dedi.

Adam ona baktı. Deya, adamın gözlerini başına kaydırmamak için bilinçli bir çaba harcadığını hissetti. "Efendim?"

Deya kartviziti uzattı. "Bu kitapçıya nasıl gidebileceğimi biliyor musunuz?"

Adam adresi okudu ve kartviziti ona geri verdi. "Emin değilim," dedi. "Ama 800 Broadway şu tarafta olmalı." İlerideki bir sokağı işaret etti ve Deya onun parmaklarının gösterdiği noktayı zihnine kazıdı.

Adam yanından uzaklaşırken yanaklarının yanmaya başladığını hissederek, "Çok teşekkür ederim," dedi. Tam anlamıyla bir zavallıydı. Nereye gideceğini bilmiyor, kıpkırmızı olmadan bir adamın gözlerinin içine bile bakamıyordu. Amerikalı olmamak bir yana, o an kendini insan bile sayamayacak kadar değersiz hissediyordu. Ama bu düşünceleri bir kenara itti ve onları oturup şehrin caddelerinde kendini ne kadar ufacık hissettiğini düşüneceği başka bir âna bıraktı. Caddeden aşağıya, adamın gösterdiği yöne doğru yürümeye başladı.

Books and Beans, Broadway'in göze çarpmayan bir sokağının sonundaydı. Kapı ve vitrinlerdeki siyah süslemeler dışında her yanı parlak, çivit mavisi boyalı olan kitapçı çevresindeki kırmızı tuğla cepheli dükkânların arasında dikkat çekiyordu. Deya camdan içeri baktığında tek görebildiği, kehribar rengi lambalarla aydınlatılmış loş bir ortamdaki kitap raflarıydı. İçeri girmek için cesaretini toplayana kadar saatler geçmiş gibi gelen bir süre vitrine baktı.

İçeri girip gözleri loş ortama alışana kadar bekledi. İçerisi tek bir odaydı, geniş değil ama uzundu. Duvarlarda siyah raflar diziliydi ve hepsi tavana kadar uzanan yüzlerce kitapla doluydu. Odanın sağına soluna açıkta kalan tuğla duvarlarla yumuşak bir kontrast oluşturan kadife kaplı rahat koltuklar konmuştu ve ön girişin yanında bir kasa vardı. Kasanın yanında ise tombul bir beyaz kedi oturuyordu.

Deya yavaşça orta koridora doğru ilerledi. Rafların arasında birkaç kişi geziniyordu, yüzleri gölgeler arasında saklanmıştı. O kadın buralarda bir yerlerde olmalı, diye düşündü, parmaklarını eski kitapların sırtlarında gezdirip aşınmış kâğıt kokusunu içine çekerek. Zengin kitap seçimine hayran kalmıştı, bir pencerenin dibinde kıvrılıp bir kitabın kapağını açma arzusuyla dolu hâlde farkında olmadan dükkânın arka tarafındaki koltuklara doğru yürüdü. O sırada henüz raflara dizilmemiş kitapların yanında bir gölgenin hareket ettiğini gördü. Biri dikkatle ona bakıyordu. Bir kadın.

Deya kadına yaklaştı. Yeterince yaklaşınca kadının karanlıktaki yüzü ortaya çıktı. Artık kuşku yoktu, zarfı bırakan kadındı bu. Gülümseyerek Deya'nın türbanına ve okul üniformasına bakıyordu. Onun kim olduğunu bildiği barizdi.

Fakat Deya onu hâlâ tanımamıştı. Annesi olduğu umudunu hâlâ koruyarak yüzünü yakından inceledi. Bu mümkündü. Kadının da İsra gibi koyu siyah saçları ve açık buğday teni vardı. Ama gür ve kıvırcık saçları omuzlarına dökülüyordu. Yanakları dolgun ve koyu renk, dudakları kıpkırmızıydı. İsra'nın saçları ise dümdüz, yüz hatları ise daha gösterişsizdi. Deya daha da yaklaştı. Kadının mini etek giydiğini görünce irkildi, bacaklarını incecik bir külotlu çorap örtüyordu. Deya onun kendini çıplak hissetmeden nasıl dolaşabildiğini merak etti. Amerikalı olmalı, diye düşündü.

"Deya, sen misin?"

"Sizi tanıyor muyum?"

Kadın ona üzgün bir bakış attı. "Beni tanımadın mı?"

Deya iyice yaklaşıp kadının yüzünü bu kez dikkatle inceledi. Gözlerinin iriliği ve loş ışıktaki bakışlarında tanıdık bir şeyler vardı. Birden tüm parçalar yerli yerine oturdu ve Deya donakaldı. Elbette! Daha önce nasıl tanıyamamıştı?

"Sarah?"

İsra

1991 Baharı

İsra'nın ikinci hamileliği oldukça zorluydu. Sabahları Deya uyurken hamur yoğuruyor ve pirinci ıslatıyordu. Domateslerle soğanları küp küp kesiyor, yahni pişiriyor, et kavuruyordu. Yerleri süpürüyor, bulaşıkları yıkıyor, işi bitince evi havalandırmak için mutfak penceresini aralıyordu. Sonra bir biberon mama hazırlayıp bodrum kata geri dönüyor, orada uyanmış olan kızına şarkı mırıldanıyordu. Gitgide büyüyen karnı, Deya'yı eskisi gibi kucağına almasını engelliyordu, bu yüzden biberonu beşiğe yaslıyor ve mamasını belli bir mesafeden emmek zorunda kalan kızını izlerken suçluluk duygusunu bastırıyordu.

Öğleden sonra işlerini bitirince bir kez daha alt kata iniyordu. Deya biberonunu emerken yatağına uzanıp karnını okşuyordu. Üst kattaki sesler normal akışlarına devam ediyordu. Sarah okuldan döndüğünde sokak kapısını iterek açıyor ve çantasını odasına sürüklüyordu. Feride mutfağa gelip kendisine yardım etmesini söylüyordu ona. Sarah, "Ödevim var," diye bahane sunuyordu. İsra birkaç kez Sarah'tan kitap getirmesini istemeyi düşünmüş ama sonra fikrini değiştirmişti. Deya'nın doğumundan beri daha geç vakte kadar çalışan Âdem'i kızdırmayı göze alamazdı. Ayrıca yakında doğacak ikinci bebeğiyle kitap okumaya ne zaman vakit bulacaktı?

İçinde büyüyen bebeği zihninde canlandırmaya çalışarak ellerini karnında gezdirdi. Oğlan mıydı yoksa kız mı? Bir kız daha doğurursa başına ne gelecekti? Geçen akşam Feride, Ömer'e bir eş bulmak için memlekete gitmekten söz etmiş ve şaka yollu İsra yine bir kız doğurursa Âdem'e de yeni bir eş bulacağını söy-

lemişti. İsra, Feride'nin gerçek niyetinin ne olduğundan emin olmasa da zorla gülümsemişti. Bu mümkündü. Memleketinde oğlan çocuk doğuramadığı için ikinci kez evlenen kocaları olan kadınlar tanıyordu. Ya Feride ciddiydiyse? Bu düşünce karşısında kendini aptal hissederek korkuyu zihninden uzaklaştırdı. Bebeğinin kız doğmasının sorun olmaması gerekirdi. Kuran'da bile kızların bir lütuf, bir armağan olduğu yazıyordu. Son zamanlardaki dualarında bu ayeti çok sık okuyordu. *Kız evlatlar selametin ve cennetin anahtarıdır.* İsra karnını okşayarak bir kez daha bu ayeti mırıldandı.

Dua etmek içini umutla doldurduğundan artık gülümsüyordu. *Tevekkül* etmesi gerekirdi, yani Allah'ın iradesine boyun eğmesi. O'nun kendisi için çizdiği kadere güvenmek zorundaydı. *Nasibine* inancı olmalıydı. Deya doğduğunda ne kadar kutsanmış hissettiğini hatırlattı kendine. Belki de Allah ona bir oğlan vermek için bu kadar çabuk hamile kalmasını sağlamıştı. Belki bir oğlan, Âdem'in onu sevmesini sağlayacaktı. Gözlerini kapatıp başka bir dua daha ederek Allah'tan Âdem'in yüreğindeki sevgiyi artırmasını diledi.

Tüm çabasına rağmen onun sevgisini kazanmayı başaramamıştı. Onun davranış tarzını anlamayı, değişken mizacını anlayışla karşılamayı, onu daha mutlu etmeyi öğrenmişti. Örneğin çoğu gece Âdem patlamak üzere oluyordu... özellikle de Feride'nin Ali'nin okulunun yeni dönem ücretini ödemesi gibi bir talebi olduğunda ya da Halid şarküteride daha geç vakte kadar çalışmasını istediğinde. Bu durumda onu sakinleştirmek için İsra aşırı yumuşak başlı davranıyor, en güzel geceliğini giyiyor, yemeğini tam istediği gibi hazırlıyor, kendine sürekli şikâyet etmemesi ve onu kışkırtmaması gerektiğini hatırlatıyordu. Bazı akşamlar ise eve keyifli geliyor, İsra onu mutfakta karşıladığında gülümsüyor ve hatta bazen İsra'yı kendine çekip sarılarak sakalını tenine sürtüyordu. Bu küçük hareketle İsra onun keyfinin yerinde olduğunu ve yemekten sonra üzerine çıkacağını, geceliğini yukarı çekip kulağının dibinde şiddetli

nefesler alarak içine gireceğini anlıyordu. Karanlıkta gözlerini kapatıp kocasının ruh hâlinin iyi olduğuna sevinmesi mi yoksa üzülmesi mi gerektiğinden emin olmadan nefesinin düzene girmesini bekliyordu. Eve sinirli gelmesini mi tercih ettiğinden emin olamıyordu.

Bir gece Âdem işten döndüğünde İsra'nın hazırlamak için bütün gününü harcadığı *frik* çorbasını höpürdeterek içerken, "Neden bu kadar sessizsin?" diye sordu. "Yoksa bir heykelle mi evlendim?"

İsra, Âdem tek başına yemek yemekten hoşlanmadığı için masaya koyduğu kâseden başını kaldırıp ona baktı. Şaşkınlık ve utançtan yüzünün ısındığını hissedebiliyordu. Âdem onun ne anlatmasını bekliyordu ki? Bütün gün yemek ve temizlik dışında hiçbir şey yapmamış, her ânı bir saniye bile dinlenme fırsatı olmadan Feride'yle dip dibe geçmişti. Her sabah işe giden ve günün çoğunu şehir merkezinde geçiren Âdem'in aksine anlatacak ilginç bir şeyi yoktu. Sohbeti başlatacak kişinin kocası olması gerekmiyor muydu? Ayrıca Âdem, sessiz kadınlardan hoşlandığını söylemişti.

"Yani, evlendiğimde senin sessiz biri olduğunu biliyordum," dedi Âdem ağzına bir kaşık çorba atarken. "Ama annemle geçirdiğin bir yılın seni açmış olması gerekirdi." Başını kâseden kaldırıp baktı ve İsra onun gözlerinin donuk ve kanlı olduğunu fark etti. Hasta olup olmadığını merak etti.

"Annem harika bir kadındır," dedi Âdem. "Köyündeki hiçbir kadına benzemediğinden eminim."

İsra onun yüzünü inceledi. Gözleri neden bu kadar kırmızıydı? Onu daha önce hiç böyle görmemişti.

"Hayır, Feride onlar gibi değil," diye mırıldandı kendi kendine. "O eşsiz, tam adı gibi. Ama yaşadığı onca şeyden sonra bu hakkı kendi kazandı." İki dirseğini de masaya koydu. "Henüz altı yaşındayken ailesinin mülteci kampına yerleştirildiğini biliyor muydun? Muhtemelen bilmiyorsundur. Bu konuda konuşmaktan hoşlanmaz. Ama zor bir hayatı olmuş. Babamla

evlenmiş ve bizi o kamplarda yetiştirmiş. Kollarını sıvamış ve her şeye katlanmış."

İsra onun gözlerinin içine baktı ve anında bakışlarını kaçırdı. Feride gibi davranmaya çabalasa bile beceremezdi. O kadar güçlü değildi.

Âdem elinin tersiyle ağzını silerek, "Annemden söz etmişken," dedi. "Son günlerde ikiniz neler yapıyorsunuz?"

"Ev işleri bitince bazen komşulardan birine gidiyoruz," dedi İsra.

"Anladım, anladım."

İsra onun yemeği ağzına tıkıştırışını izledi. Bu adamın alışılmadık tavırlarından ne anlam çıkaracağını bilmiyordu ama yanlış bir şey mi yaptım, diye sormayı düşündü. Yutkundu. "Bana kızgın mısın?"

Âdem bir yudum su içti ve ona baktı. "Sana neden kızgın olayım?"

"Kız doğurduğum için. Ya da belki tekrar hamile kaldığım için. Bilmiyorum." Başını eğip parmaklarına baktı. "Sanki benden kaçıyorsun. Artık eve neredeyse hiç gelmiyorsun."

"Eve gelmek istemediğimi mi düşünüyorsun?" dedi elini sallayarak. "Ama başka kim bu eve yemek getirecek? Bebek bezi, mama ve ilaç alacak? Bu ülkede yaşamak ucuz mu sanıyorsun?"

"Özür dilerim. Onu kastetmedim."

"Bu aileye bakmak için elimden geleni yapıyorum. Benden daha ne istiyorsun?"

İsra sevgisini istediğini söylemeyi düşündü. Onu görmek, onu yakından tanımak ve çocuğunu tek başına büyütmüyormuş gibi hissetmek istediğini. Ama kocası bunu anlamadıysa o nasıl anlatabilirdi ki? Anlatamazdı. Sonuçta o bir kadındı. Duygularını öne sürmesi, kocasının zamanını ve sevgisini talep etmesi uygun değildi. Ayrıca ne zaman bir çaba gösterse kocası çabasını küçümsemişti.

Onun yerine, kendini zorlayarak uzun süredir kafasını meşgul eden ama dile getirmeye korktuğu isteğini söyledi. "Belki bana

Beşinci Cadde'ye nasıl gidebileceğimi öğretirsin. Bazen Deya'yı dolaştırmak istiyorum ama kaybolurum diye korkuyorum."

Âdem çatalını bırakıp ona baktı. "Tek başına Beşinci Cadde'ye gitmek mi? Söz konusu bile değil."

İsra ona baktı.

"Sokakta dolaşmak istersen elbette dolaşabilirsin. Ama tek başına Beşinci Cadde'ye gitmeni gerektirecek bir sebep yok. Senin gibi genç bir kadın sokaklarda dolaşacak, öyle mi? Biri seni rahatsız edebilir. Bu ülke ahlaksız insanlarla dolu. Ayrıca ailemizin bir saygınlığı var. Araplar seni sokaklarda tek başına dolaşırken görürlerse ne derler? Bir şeye ihtiyacın olursa annemle babam alır." Masadan kalktı. "*Fehme?* Anladın mı?"

İsra gözlerinin onunkilerden alamıyordu. Ne kadar da kırmızıydılar. Bir an onun içki içmiş olabileceğini düşündü ama bu düşünceyi hemen zihninden uzaklaştırdı. İslam dininde *şarap* içmek günahtı ve Âdem asla böyle bir günah işlemezdi. Hayır, hayır. Çok çalışıyordu, hepsi bu. Hastalanıyor olmalıydı.

Âdem bu kez tane tane, "Anladın mı?" dedi.

İsra, "Evet," diye fısıldadı.

"Güzel."

İsra gözlerini boş tabağa dikti. Amerika'ya gelmeden önceki aptalca umutlarını düşündü, burada daha özgür olabileceğini hayal etmişti. O tanıdık, sofradaki tabaklardan birini kırma güdüsünü hissetti ama bunu yapmak yerine ellerini bacakları arasına sokup sıkıştırdı. Kalbindeki o bildik isyan çarpıntısı yok olana kadar nefes alıp verdi. Sadece on dokuz yaşında olduğunu düşündü. Âdem onun başına bir şey gelmesinden korkuyor olmalıydı. Kuşkusuz yaşı ilerleyince onu daha özgür bırakacaktı. Ve sonra içini yeni bir umut kapladı: Aşırı korumacılığı sevgiden kaynaklanıyor olabilirdi. İsra, birini sahiplenmenin aşkın insana yaptıracağı şeylerden biri olup olmadığından emin değildi. Ama bunun ihtimali bile içini ılık bir duygunun kaplamasına neden oldu. Elini karnına koydu ve hafifçe gülümsedi, ender huzur anlarından biriydi bu.

Deya

2008 Kışı

Deya hayal gördüğünü düşünüyordu. Kitapçının ortasında durmuş şaşkınlık içinde Sarah'a bakıyordu. Söylenecek fazla bir şey yoktu, Deya doğru kelimeleri bulmaya çalışarak ağzını açtı ama tek kelime edemedi.

"Gel, oturalım," dedi Sarah elini sallayarak. Sesi güçlü ve coşku doluydu.

Deya büyülenmiş bir hâlde onun peşinden gitti. Bütün kitaplara, tavana kadar yükselen ve açıktaki tuğla duvarların çoğunu kaplayan yüzlerce kitaba bakarak ilerledi. Dükkânın arka tarafında, birkaç masası olan küçük bir kafeterya vardı; birkaç kişi ellerinde kitaplar ve kahve fincanlarıyla orada oturuyordu. Deya, Sarah'ın peşinden kafeteryanın köşesindeki bir masaya gitti ve pencere kenarındaki iki sandalyeye karşılıklı oturdular. Kahve kokusu ve kasvetli kış mevsimin pencereden süzülen güneş ışığı ortama hoş bir sıcaklık katıyordu.

Sarah, "Kim olduğumu telefonda söyleyemediğim için özür dilerim," diye konuşmaya başladı. "Annemle babama geldiğimi söylemenden çekindim."

"Aklım karıştı," dedi Deya, oturduğu yerde doğrularak. "Senin Filistin'de olduğunu sanıyordum. Ne zaman döndün? Tite ve Sîdu burada olduğunu neden bilmiyor?"

Sarah yumuşak bir ses tonuyla, "Uzun hikâye," dedi. "Sana ulaşmaya çalışmamın nedenlerinden biri de bu."

Deya şaşkın şaşkın ona baktı. "Diğerleri ne?"

"Seni yakında evlendirmek istediklerini biliyorum. Başka seçeneklerin olduğunu bilmeni istedim."

"Seçenekler mi?" Deya kahkahalarla gülmek üzereydi. "Bu bir şaka mı?"

Sarah hafifçe gülümsedi. "Hayır, Deya. Aslına bakarsan tam tersi."

Deya ağzını açtı ama önce tek kelime edemedi. Ardından, "Peki sırf bunun için onca yolu tepip neden New York'a döndün? Ve neden şimdi? Anlamıyorum."

"Seni yıllardır görmek istiyordum ama anlayabilecek kadar büyümeni beklemek zorundaydım. Görücüler gelmeye başladığını duyunca seninle konuşma fırsatı bulamadan evlenmenden korktum. Ama şimdi buradasın ve ben nereden başlayacağımı bilmiyorum."

"Konu annemle babam mı?"

Kısa bir sessizlik oldu ve Sarah camdan dışarı baktı. "Evet, onlar. Ve başka bir sürü şey."

Deya, Sarah'ın yüz ifadesini inceledi. Gözlerindeki bakıştan, camdan bakma tarzından gizli bir şeyler olduğunu anlayabiliyordu. "Sana neden güveneyim?"

"Sana yalan söylemek için bir nedenim yok," dedi Sarah. "Yine de bana inanmak zorunda değilsin. Tek istediğim karar vermeden önce beni bir dinlemen."

"Ben kimseye güvenmem."

Sarah gülümseyerek arkasına yaslandı. "Fazla uzun olmayan bir süre öncesine kadar ben de senin gibiydim," dedi. "O evde büyümenin nasıl bir şey olduğunu hatırlıyorum. Nasıl unutabilirim? Neler yaşadığını biliyorum ve doğru karar vermende yardımcı olmak ya da en azından seçeneklerin olduğunu göstermek istiyorum."

"Evlilik konusunda mı?"

Sarah başını salladı.

"Sence herhangi bir seçeneğim var mı? Yok! Bunu herkesten çok senin anlaman gerek."

"Kesinlikle anlıyorum. Bu yüzden seni görmek zorundaydım."

"Bana nasıl yardım edebilirsin ki?" dedi Deya. "Edebilsen kendine ederdin."

"Kendime *ettim* zaten."

"Nasıl?"

Sarah dudaklarında yarı tebessümle sakince konuşmaya başladı. "Bunca zamandır Filistin'de değildim, aslında oraya hiç gitmedim. Hiç evlenmedim."

Feride

1991 Yazı

O yaz Feride'yle Halid, bir eş bulmak için Ömer'i de alıp memlekete gitmeye karar verdiler. Brooklyn'de Filistinli Müslüman kız elbette vardı ama Feride oğlunun onlardan biriyle evlenmesini istemiyordu. Hayır, hayır, hayır. Herkes bu kızların Amerika'da, Arap terbiyesinden uzak yetiştiklerini biliyordu. Bazıları daracık giysiler ve koyu makyajlarla etrafta dolaşıyordu. Bazıları anne babalarından gizli flört ediyordu. Hatta bazıları bakire bile değildi. Yalnızca bu düşünce bile Feride'nin tüylerinin diken diken olmasına yetiyordu. Aslında mantıken Ömer de bakir değildi. Ama erkek için durum farklıydı tabii. Onun bakir olup olmadığı kanıtlanamazdı. Kimsenin adı kirlenmezdi. O an annesinin sesini duyabiliyordu: "Bir erkek evden erkek olarak ayrılır ve erkek olarak geri döner. Bunu ondan kimse alamaz." *Fakat* kadın kırılgandır. Feride'nin bu ülkede daha fazla kız çocuğu yetiştirme düşüncesine katlanamamasının nedeni tam olarak buydu. Sarah için endişelenmesi yetmiyor muydu? Ve şimdi de Deya vardı. İsra'nın bir kız daha doğurmaması için dua ediyordu.

Ömer'le Halid'in arkasından endişe içinde yürüyerek uçağa bindiğinde bu umuda tutunuyordu. Amerika'ya ilk ayak bastığı günün üzerinden on beş yıl geçmiş olmasına inanamıyordu. New York'a ilk indiklerinde Halid bunun geçici bir durum olduğuna, yeterince para kazanır kazanmaz çocuklarını alıp kutsal topraklarda ölmek için memleketlerine döneceklerine söz vermişti. Ama yıllar geçip gittikçe Feride o günün asla gelmeyeceğini anlamıştı. Bu gerçeğin verdiği sıkıntıları hafifletmek

için elinden geleni yapıyordu. Çocuklarının Arapça öğrenmeleri, Sarah'ın muhafazakâr yetişmesi ve yeterince Amerikalılaşan oğullarının er ya da geç Filistinli bir erkekten bekleneni yaparak Filistinli bir kızla evlenmeleri ve kültürlerini kendi çocuklarına aşılamaları için ne gerekiyorsa yapıyordu. Eğer kültürlerini, kimliklerini korumazsa onları kaybederdi. Bunu çok iyi biliyordu.

Bu, son günlerdeki en büyük korkusuydu, özellikle de Ömer'le Ali'nin başlarına buyruk tavırlarını izlerken. Uçak gitgide yükselirken Halid'in elini sımsıkı tutup Manhattan siluetine bakarak, Ama durum bu, diye düşündü. Ömer'i çok geç olmadan evlendirmek dışında yapabileceği bir şey yoktu.

İki ay sonra yanlarında Nadine ile New York'a döndüler.

İsra onları sokak kapısında karşıladığında önce Nadine'nin yüzüne sonra yere bakarak, "Tebrikler," dedi.

Feride Nadine'nin büyüleyici gülümsemesinin ve parlak mavi gözlerinin İsra'nın gözünü korkuttuğundan emindi. Bunu bekliyordu zaten. Aslında bunu planlamıştı. Hayır, İsra'yı incitmek için değil, kadınların nasıl görünmesi *gerektiğini* göstermek için. Feride Filistin'e varır varmaz bütün kız annelerine yeni bir İsra aramadığını net olarak belirtmişti. Bundan önceki gelini seçmeye çalışırken utangaç, ılımlı, yemek ve temizlik yapmayı bilen bir kadın istemişti, Amerika'da görmeye alıştığı saygısız tüm kadınların tersi birini. Ama bu kez hayat dolu bir kız aramıştı. İsra'nın cansız tebessümüne bakarak, Evde neşeli birine ihtiyaç vardı, diye düşündü. Hatta Nadine'nin varlığı İsra'yı büyümeye ve gerçek bir kadın gibi davranmaya zorlayabilirdi.

O gece Nadine üst katta yerleşirken Feride, Ömer'i, "Dediğim dedik ol," diye uyardı. Aynı kelimeleri çift, Nadine'nin evinin salonunda evlilik sözleşmesini imzalarken de fısıldamıştı, bir kez de düğün gecesinde ama bu uyarı Ömer'e bir şey ifade etmiyordu. O gerçek bir Amerikalıydı, dünyanın işleyi-

şinden bihaber, iri ve mahmur gözlerle ona bakıyordu. Tipik günümüz erkeği. Oysa Feride, Halid'le ilk evlendiğinde gözünü yerden kaldırsa bile tokat yerdi, bir fare kadar sessiz olana dek tokat üstüne tokat... Feride evliliğinin ilk yıllarını hatırladı, Amerika'ya gelmeden önceki, kocasının saldırgan tavırları yüzünden korku içinde yaşadığı yılları, ona karşılık vermeye kalkıştığında yediği tokatları ve tekmeleri hatırladı. Tarlaları sürüp yaşam kaliteleri –uyudukları yatağın sertliği, yetersiz yiyecek, kemik ağrıları– yüzünden çileden çıkmış olarak kulübelerine döndüğünde bütün öfkesini ondan ve çocuklardan nasıl çıkardığını hatırladı. Bazı günler minicik bir karşı çıkma yüzünden onları döverdi, bazı günlerse hiçbir şey söylemez, gözlerinden öfke taşarak dişlerini sıkardı.

Şimdi Feride, İsra'nın masayı kurduğundan emin olmak için dönüp bakarken, "Aşk ve saygı konusundaki Amerikan saçmalıklarının hepsini unut," diyordu Ömer'e. "Kültürümüzü koruman gerek, bu da bir kadına yerini öğretmek demektir."

Aylardır ilk kez akşam yemeğini hep birlikte yediler. Erkekler masanın bir yanında oturdu, kadınlar diğer yanında. Feride tüm oğullarının hep birlikte en son ne zaman sofrada olduklarını hatırlamıyordu. İsra'nın Âdem'e pilav koymasını, Nadine'nin Ömer'e bir bardak su vermesini izledi. Tam olması gerektiği gibiydi. Artık evlendirmesi gereken sadece Ali ve Sarah kalmıştı. Bir ergenin zarafet yoksunluğu içinde kambur oturan kızına göz attı. Bu yükün Feride'nin omuzlarından kalkmasına fazla kalmamış olmalıydı. Yorgundu ve asla kabul etmese de ailesi için endişelenmesinin sona ereceği günü dört gözle bekliyordu.

Erkekler koyu bir sohbete dalmışlardı, sabit bir geliri olması gereken Ömer'e yeni bir bakkal dükkânı açmaktan söz ediyorlardı. Feride onlar baktı. "Belki dükkânı Âdem açar," dedi. "Kardeşine destek olur."

Âdem'in yüzünün kızardığını gördü. "Yardım etmeyi çok

isterim," dedi Âdem, kaşığını masaya koyarak. "Ama babamın dükkânını döndürmek için bile zor zaman buluyorum. Faturaları ödemek, aileyle ilgilenmek..." Susup İsra'ya göz attı. "Kendi ailemi doğru dürüst göremiyorum. Sürekli çalışıyorum."

Halid Âdem'in omzuna hafifçe dokunarak, "Biliyorum, oğlum," dedi. "Bizim için çok şey yapıyorsun."

Feride bir parça daha pide alırken, "Ama baban yaşlanıyor," dedi. "Yardım etmek senin görevin."

"Ediyorum zaten," dedi Âdem, sesi aniden buz gibi olmuştu. "Ama yeni bir dükkân açmak için nasıl zaman bulacağım? Ömer ne güne duruyor? Neden o da biraz sorumluluk almıyor?"

"Bu garez de nereden çıktı?" Feride yağlı parmaklarını masaya savurarak dilini şaklattı. "Ailene yardım etmenin nesi yanlış? En büyükleri sensin. Bu senin sorumluluğun." Ağzına bir lokma kabak dolması attı. "Senin *görevin*."

"Bunu anlıyorum, anne," dedi Âdem. "Ama ya Ömer'le Ali? Neden her şeyi ben yapıyorum?"

Feride, "Bu doğru değil," diye karşılık verdi. "Kardeşlerin de ellerinden geleni yapıyor."

"Ömer şarküteride çok az zaman geçiriyor. Ali ise ona göre 'ders çalışıyor'. Dükkânı tek başıma idare ediyorum. Kardeşlerime de biraz sorumluluk vermen gerek. Onları şımartıyorsun."

"Haklı," dedi Halid, bir tavuk buduna uzanırken. "Onları *sen* şımartıyorsun."

Feride dikleşti. "Yani bu şimdi benim hatam mı oldu? Elbette, suçu kadına at!" Bakışlarını Halid'e çevirdi. "Bu ailenin temel direğinin kim olduğunu unutmayalım."

Halid ona sert bir bakış attı. "Sen neden söz ediyorsun, kadın?"

Feride, Nadine'nin masanın karşısında ona baktığını görebiliyordu, bu yüzden genelde söylediği şeyi söylemekten, kocasına bu aile için neler yaptığını hatırlatmaktan kaçındı.

Halid'le Feride evleneli otuz yılı geçmişti; Feride evliliğinin ilk yıllarını hatırladığında için için hâlâ hınç doluyordu; onu incittiği ve hayal kırıklığına uğrattığı bir sürü davranışı, ani ve büyük öfkesi, şiddet. Feride o zamanlar çok gençti, hemen hemen kocasının yarı yaşındaydı ve evliliklerinin ilk günlerinde kendine sürekli ondan daha aşağıda olduğunu hatırlatmış, dayak yeme korkusu yüzünden öfkesine boyun eğmişti. Ama ne kadar sessiz olursa olsun, onu ne kadar memnun etmeye çalışırsa çalışsın çoğu gece dayakla son bulmuştu. Büyürken babası da onu dövmüştü elbette ama o bunun gibi değildi, yüzünde morluklar bırakan, nefes aldığında kaburgalarına büyük bir acı veren, kolunun haftalarca su taşıyamamasına neden olacak kadar kötü burkulduğu bir dayak değildi.

Sonra bir gece komşulardan biri Halid'in alkolik olduğunu, her sabah köşedeki dükkândan bir şişe viski aldığını ve eve gelene kadar şişeyi bitirdiğini söyledi. Her şişenin bedeli on beş dinardı, neredeyse Halid'in bir günlük kazancı. Feride'nin içinde bir şeyler harekete geçmişti. Her gün bir şişe viski! On beş dinar! Üstelik onun için yaptığı onca şeyden sonra, mülteci kampında çocuklarının karnını doyurmak için bu kadar uğraştıktan, tarlalarda köle gibi çalıştıktan, ona erkek evlat verdikten ve hatta... Anıların ürpertisiyle durdu. Hayır. Artık yeter!

Feride o gece, "Bin bir güçlükle kazandığımız parayı *şaraba* harcamana izin veremem," demişti Halid'e. Gözleri o kadar kocaman açılmıştı ki delirmiş göründüğünün farkındaydı. Halid ona bakmadı ama Feride gözlerini kocasına dikti. "Senin hatırına bir sürü şeye katlandım." Sesi titriyordu. "Ama buna katlanmayacağım. Bugünden itibaren paramızı nereye harcadığını bilmek istiyorum."

Ardından gelen şey tokattı. "Sen kim olduğunu sanıyorsun da benimle böyle konuşuyorsun?" dedi Halid.

Feride dik dik ona baktı. "Bu ailenin karnı benim sayemde doyuyor." Ses tonu şaşırtıcı derecede netti. Kendi sesini tanıyamadı.

Bir tokat daha. "Kes sesini be kadın!"

"İçmeye son vermezsen kesmeyeceğim," dedi Feride bir an bile tereddüt etmeden. "Eğer bırakmazsan çocuklarına gerçeği anlatacağım. Babaları alkolik olduğu için yiyecek yemeği zar zor bulduğumuzu söyleyeceğim. Herkese anlatacağım. Adın lekelenecek ve çocukların sana asla saygı duymayacak."

Halid geri çekildi, viski yüzünden kafası bulanıktı, dizleri onu zor taşıyordu. Başını kaldırdı ve titrek bir nefes verdi. Konuşmak için ağzını açtı ama tek bir kelime çıkmadı. Feride, gururuna dokunmasa kocasının ağlayacağından emindi. O günden sonra Halid kazancını eve getirip ona verdi. İlişkilerindeki önemli bir şey değişmişti.

"Allah aşkına!" dedi Feride, Halid'in gözlerine bakmaktan kaçınarak. "Bu meseleyi yeni gelinimizin yanında konuşmayalım." Tavuk budundan bir lokma ısırıp Âdem'e döndü. "Dinle, oğlum, yıllardır her şeyle sen ilgileniyorsun. Kardeşlerin iş konusunda hiçbir şey bilmiyor. Dükkânı hazırlayıp işler duruma getirmek sadece birkaç ayını alır. Sonra da Ömer devralır."

Âdem iç çekti. Masanın diğer ucunda gözlerini tabağına dikmiş oturan Ömer'e baktı. Kısa bir süre geçtikten sonra Ömer başını kaldırdı ve Âdem'in hâlâ kendisine baktığını gördü. Kıpkırmızı kesilerek, "Teşekkür ederim, abi," dedi.

Feride, Ömer'in tabağını yeniden doldurdu. "Biz bir aileyiz," dedi. "Abine teşekkür etmen gerekmez. Herkes yapılması gereken en ufak bir iş için teşekkür edip durursa hiçbir şey yapamayız, değil mi?" Ali'nin tabağına bir kaşık dolusu pilav koydu. "Ye, oğlum. Şu hâline bak, çok zayıfsın." Sonra elleri kucağında oturan Nadine'ye döndü. "Sen de, tatlım. Hadi." Nadine gülümseyerek kaşığına uzandı.

Feride, İsra'nın gözlerini kendisine diktiğini hissedebiliyordu. "Senin de yemen gerek, İsra. Bu hamileliğinde fazla kilo almadın."

İsra başını salladı ve tabağını yeniden doldurdu. Feride bundan söz etmemiş olsa da bebeğin cinsiyetini merak ediyor-

du. İsra doktora gittiğinde neden ultrasona girmek istememişti ki? Çünkü aptal, diye düşündü Feride, tabağına biraz daha pilav koyarken. Endişelenmeyi bırakıp oğullarıyla geçirdiği bu ânın tadını çıkarmalıydı. Evet, bundan keyif almalıydı. O günden beri ne kadar yol katettiğinin bir göstergesiydi bu. Kaç yıl olmuştu? Otuz mu? Yoksa daha mı uzun? Unutmak için çok uğraşmıştı. Uzun süre lanetlendiğine, içine cin kaçtığına inanmıştı. Ama sonra Âdem doğmuştu, ardından da Ömer ve Ali; yaşananların anısı parça parça silinmeye başlamış ve sonunda tamamen yok olmuştu. Tıpkı kötü bir rüya gibi. Ama sonra Sarah... bir kız... doğmuştu ve Feride'nin unuttuğunu sandığı anılar içini yeniden yakmaya başlamıştı. Sarah'a bakmaktan, hatırlamaktan öylesine nefret ediyordu ki. Sarah büyüyünce anıların solup gideceği ummuştu. Ama öyle olmamıştı. Onları hatırlatan şimdi de Deya'ydı.

N'olur Allah'ım, diye düşündü Feride, İsra'nın karnına bakarak. Bunun da kız olmasına izin verme.

İsra

1991 Kışı

Bebek kızdı.

Doğumhane sessizdi ve İsra ince hastane örtüsünün altında, çıplak hâlde üşüyerek ve camdan karanlık gökyüzüne bakarak yatıyordu. Yanında biri olmasını çok istiyordu ama Âdem işe geri dönmesi gerektiğini söylemişti. İsra çocukların ikisini yakınlaştıracağını ümit etmişti fakat öyle olmamıştı. Hatta her hamileliği kocasını daha da uzaklaştırmış görünüyordu, sanki karnı büyüdükçe aralarındaki mesafe de artıyordu.

Ağlamaya başladı. Gözyaşlarının akmasına sebep olan neydi? Bundan emin değildi. Âdem'i bir kez daha hayal kırıklığına uğratmış olması mıydı? Yoksa yeni doğmuş bebeğine bakarken mutlu olamaması mıydı?

Ertesi sabah Âdem geri döndüğünde hâlâ ağlıyordu. "Ne oldu?" diye sorarak onu şaşırttı.

"Hiçbir şey," dedi İsra. Doğrulup yüzünü sildi.

"O zaman neden ağlıyorsun? Annem seni üzecek bir şey mi söyledi yoksa?"

"Hayır."

"Sorun ne o zaman?"

Âdem beşiğe kısa bir bakış attıktan sonra pencereye doğru yürüdü. İsra hayal mi ediyordu yoksa Âdem'in gözleri yıllar geçtikçe daha da mı kızarmıştı? *Şarap* içtiği düşüncesi bir kez daha aklından geçti ama bu fikri ânında uzaklaştırdı. Âdem gibi imam olmak isteyen ve Kuran'ı ezbere bilen bir adam bunu yapmazdı. Âdem *haram* olan bir şeyi asla yapmazdı. Yorgun ya da hasta olmalıydı, belki de sebep İsra'nın yaptığı bir şeydi.

"Sanırım bana kızgınsın," dedi İsra, yumuşak bir tonla. "Yine bir kız doğurduğum için."

Âdem rahatsız bir ifadeyle içini çekti. "Kızgın değilim."

"Ama hiç mutlu görünmüyorsun."

"Mutlu mu?" Karının gözlerinin içine baktı. "Mutlu olacak ne var?" İsra kaskatı kesildi. "Gece gündüz köpek gibi çalışıyorum. 'Şunu yap, Âdem! Bunu yap, Âdem! Daha fazla para lazım! Bir erkek torun gerekli!' Annemle babamı memnun etmek için elimden gelen her şeyi yapıyorum ama ne yaparsam yapayım yetersiz kalıyorum. Ve şimdi onlara şikâyet edecekleri bir şey daha verdim."

İsra gözleri dolarak, "Özür dilerim," dedi. "Bu senin hatan değil. Sen iyi bir evlatsın... iyi bir babasın."

İsra bunu söylediğinde Âdem gülümsemedi. Onun yerine, "Bazı günler aileni bırakıp geldiğin için sana imreniyorum. En azından yeni bir hayata başlama şansın oldu. Böyle bir fırsat için neler vermezdim," diyerek arkasını dönüp odadan çıktı.

İsra ne kadar çok şeyden vazgeçtiğini görmediği için kocasına kızmak istedi ama kendini ona acırken buldu. Âdem ondan bekleneni yapıyordu sadece. Kendisinin de istediği şeyleri, yani sevgiyi, anlaşılmayı ve tasvip edilmeyi istiyor olduğu için ona nasıl kızabilirdi? Bilakis onun bu yanı İsra'da kocasını daha mutlu etme arzusu yarattı sadece. Sevgiyi bulabileceği yerin onun yanı olduğunu gösterme arzusu.

Yatağının yanındaki beşiğe uzanıp yeni doğmuş kızını göğsüne çekti. Ona Nura adını vermeye karar verdi, tünelin sonundaki ışığın onu ileri götürmesi umuduyla yine "nur" anlamına gelen bir adı.

İsra eve döndüğünde Feride'nin ağzından sürekli duyduğu tek kelime *belva* oldu, telefon konuşmalarında, en yakın arkadaşı Ümmü Ahmed'le, Nadine'yle, komşularla, Halid'le ve hepsinden kötüsü Âdem'le konuşurken sürekli bu kelimeyi kullanıyordu.

***

İsra annesin de kızından *belva* diye söz etmemesini umuyordu. Annesine Nura'nın doğumunu bildiren bir mektup yazmıştı. Kısa bir mektuptu bu. Annesini iki yıldır görmüyordu. Kendi annesi artık bir yabancıydı. Ara sıra ona telefon ediyordu, örneğin Ramazan sonrası, *Bayramın mübarek olsun,* demek için... sohbetleri yapmacık ve resmiydi ama Feride, Ramallah'ı aramanın çok pahalı olduğunu söylemiş ve onun yerine mektup yazmaya teşvik etmişti. Fakat İsra'nın annesine mektup yazmaya eli gitmiyordu. Başta bunun sebebi onu boğan kızgınlıktı, onu terk ettiği için annesine duyduğu kızgınlık ama şimdi anlatacak fazla bir şey bulamıyordu sadece.

Nura'nın doğumundan sonra İsra yine günlük işlerle meşgul olmaya başladı. Sabahları güneş doğarken kalkıyor, hafif bir kahvaltı, öğle yemeği için plastik kaplara konmuş pilav ve et, dumanı tüten bir fincan nane çayıyla Âdem'i işe gönderiyordu. Ardından kızları uyanıyordu; önce Deya uyanıyor, hemen arkasından da Nura'nın bebek ağlaması geliyordu ve İsra onların karnını doyuruyordu. Deya bir yaşındaydı, Nura ise sadece iki haftalık ve ikisi de biberonla besleniyorlardı. Mamalarını her hazırladığında İsra'nın içini suçluluk duygusu kaplıyor, kızlarını emzirmediği için utanç duyuyordu. Feride, Âdem'in bir erkek evlada ihtiyacı var, diye ısrar ediyor ve İsra da bir erkek evladın kocasını mutlu edeceğini ümit ederek onun sözünü dinliyordu.

Ama kalbinin derinlerinde bir korku gizliydi: İsra üçüncü bebekle başa çıkıp çıkamayacağını bilmiyordu. İkinci çocuktan sonra pek de annelik duygusuna sahip olmadığını keşfetmeye başlamıştı. Deya'ya annelik yaptığı ilk günlerde bunu fark edemeyecek kadar şaşkın, anne olmanın nelere engel olacağını fark edemeyecek kadar iyimserdi. Ama Nura doğduğu anda İsra ruh hâlinin değiştiğini fark etti. Çocuklarını sırf mecbur hissettiğinden değil de keyif aldığından en son ne zaman kucağına aldığını hatırlamıyordu. Duyguları öfke, küskünlük,

utanç, çaresizlik arasında sürekli gidip geliyordu. Yılgınlığını, kendine çocuk büyütmenin çok yorucu olduğunu söyleyerek haklı çıkarmaya çalışıyordu. İkinci çocuğun bu kadar sıkıntılı olduğunu bilseydim yeniden hamile kalmak için bu kadar acele etmezdim, diye düşünüyor; zihninde, Sanki başka seçeneğim varmış gibi, düşüncesi belirdiği anda bu düşünceyi uzaklaştırıyordu. Akşamları Deya'yla Nura'yı uyutmak için ninni söylerken her yanını kasvetli, biçare bir duygu kaplıyordu. Çığlık atmak istiyordu.

Seçenekleri nelerdi? Kaderini değiştirmek için ne yapabilirdi? Hiçbir şey. Yapabileceği tek şey içinde bulunduğu durumun gereğini yapmaktı. Eve dönmesi söz konusu bile değildi. Filistin'e geri dönemezdi, hayatının birkaç bölümünün sayfaları gerisin geri çevirip bir şeyleri değiştiremezdi. Üstelik bu ne aptalca bir düşünceydi, geri dönebilecek olsa dahi geri döneceği hiçbir şeyi yoktu. Artık Amerika'daydı. Evliydi. Anneydi. Sadece daha iyisini yapmak zorundaydı. Her şeyi annesiyle babasının istediği gibi yapmıştı, bu yüzden durum kesinlikle düzelecekti. Neticede hayatın nasıl olduğunu onlar biliyorlardı. Tek yapması gereken onlara güvenmekti. Kuran'da yazdığı gibi, inançlı olmalıydı.

Belki zaman içinde daha iyi bir anne olacaktı. Belki annelik zamanla alışılan bir şey, sonradan kazanılan bir duyguydu. Yine de ona kahverengi gözleriyle bakan kızlarının bu eksikliğini hissedip hissetmediklerini merak ediyordu. Onlara ihanet edip etmediğini merak ediyordu.

Deya

2008 Kışı

Deya oturduğu yerde dikleşip gözlerini halasına dikti. "Hiç evlenmedin mi?"

"Hayır."

"Ve Filistin'e hiç gitmedin, öyle mi?"

Sarah başını iki yana salladı.

"İyi de Tite bu konuda neden yalan söylesin ki?"

Oturmaya başladıklarından beri Sarah ilk kez gözlerini kaçırdı. "Sanırım neden olduğum utancı örtbas etmeye çalışıyor," dedi.

"Ne yaptın ki?"

"Annem beni evlendiremeden evden kaçtım. Bunca yıl ziyarete gelmememin nedeni bu. Bu yüzden sana gizlice ulaşmak zorunda kaldım."

Deya inanamamış bir ifadeyle ona baktı. "Tite'nin evinden mi kaçtın? Nasıl?"

"Lise sonun son gününe kadar bekledim ve sonra kaçtım. Okul otobüsüne bindim ve bir daha geri dönmedim. O zamandan beri tek başıma yaşıyorum."

"Ama çok gençtin! Bugün panik atak geçirmeden şehre zor geldim. Sen nasıl yaptın?"

"Kolay değildi," dedi Sarah. "Ama becerdim. Kendimi geçindirecek kadar kazanmaya başlayana dek ilk yıl bir arkadaşımın evinde kaldım. Sonra Staten Island'da küçük bir daire kiraladım. Üniversite masrafımı karşılayabilmek için iki işte çalıştım ve kimse beni bulamasın diye soyadımı değiştirdim."

"Peki ya bulsalardı?" dedi Deya. "Ne yapacaklarından korkmadın mı?"

"Korktum," dedi Sarah. "Ama başka şeylerden de korktum. Korkunun duruma geniş açıdan bakmanı sağlayan bir tarzı vardır."

Deya, halasının on sekiz yaşında, şu an kendisinin yaşındayken Feride'nin evinden kaçma görüntüsünü özümsemeye çalışarak oturduğu yerde kıpırdandı. Akla hayale sığmaz bir şeydi. Kendisi asla evden kaçamazdı. Feride'nin evindeki yaşam ne kadar korkutucu olursa olsun gerçek dünya onu daha çok ürkütüyordu.

"Anlamıyorum," dedi. "Bana bu yüzden mi ulaştın? Kaçmama yardım etmek için mi?"

"Hayır. Senin için isteyeceğim son şey bu."

"Neden?"

"Çünkü evden kaçmak çok zor," dedi Sarah. "Sevdiğim herkesi kaybettim."

Deya, "O zaman neden buradayım?" diye sordu.

Kısa bir sessizlik oldu ve Sarah kahve tezgâhına doğru bir bakış attı. Ayağa kalktı. "İçecek bir şeyler getireyim." Birkaç dakika sonra iki sütlü kahveyle geri döndü ve birini Deya'ya verdi. "Dikkat et," dedi yerine otururken. "Sıcak."

Deya fincanı masaya koydu. "Neden burada olduğumu söyle."

Sarah dudaklarını büzüp kahvesini üfledi. Bir yudum almadan önce, "Söyledim ya," dedi. "Doğru karar vermene yardımcı olmak istiyorum."

"Yani evlilik konusunda mı?"

"O ve diğer konularda. İstediğin şeyi yapmak için ayak diremene yardım etmek istiyorum."

Deya iç çekti ve ellerini şakaklarına götürüp parmaklarını türbanına bastırdı. "Tite'ye ayak diremeyi denedim zaten. Şu an evlenmek istemediğimi söyledim. Üniversiteye gitmek istediğimi de. Ama dinlemiyor. Bunu biliyorsun."

"Bu kadar mı yani? Vazgeçeceksin, öyle mi?"

"Başka ne yapabilirim?"

"Ona karşı koy," dedi Sarah. "Ne olursa olsun üniversiteye

başvur. Senin için bulduğu koca adaylarını geri çevir. Fikrini değiştirmeye çalışmaya devam et."

Deya başını iki yana salladı. "Bunu yapmam mümkün değil."

"Niçin? Neden korkuyorsun?"

"Hiçbir şeyden... Bilmiyorum."

Sarah fincanını masaya koyarken, "Bence bu doğru değil," dedi. "Bence neden korktuğunu çok iyi biliyorsun. Hadi söyle, neden korkuyorsun?"

Deya itiraz etmek üzereyken kendini durdurdu. "Hiçbir şeyden."

"Kendini korumaya çalıştığını biliyorum ama bana güvenebilirsin."

Sarah'ın onu bu denli açık bir şekilde görebilmesi sinir bozucuydu. Başını iki yana salladı. "Kendimi korumakta yanlış bir şey yok."

"Olabilir. Ama hiçbir şey yokmuş gibi davranmak kendini korumak değil. Hatta olmadığın biri gibi davranarak yaşamak çok daha tehlikeli."

Deya omuz silkti.

"İnan bana ne hissettiğini biliyorum. Ben de tam olarak aynı durumdaydım. Bana numara yapmana gerek yok."

"Şey, kendimi bildim bileli numara yapıyorum," dedi Deya. "Bir anda değiştirebileceğim bir şey değil bu. Gördüğün gibi ben bir masalcıyım."

"Masalcı mı?"

Deya başını salladı.

"Peki ama masalların gerçekleri aktarmak için kullanılması gerekmiyor mu sence?"

"Hayır, bence gerçeklerden korunmak için masallara ihtiyacımız var."

"Hayatını böyle mi geçirmeyi düşünüyorsun? Numara yaparak?"

"Başka ne yapabilirim?" Deya ellerinin terlemeye başladığını hissedebiliyordu. "Sadece sorun yaratacaksa ne düşündü-

ğümü ya da ne istediğimi söylemenin ne anlamı var? Ne düşündüğümü açıkça söylemek beni hiçbir yere vardırmaz. En iyisi her şey yolundaymış gibi davranmak ve benden bekleneni yapmak."

"Ah, Deya, bu doğru değil," dedi Sarah. "Lütfen yardım etmem için bana bir şans ver. Arkadaşın olmam için. Seninle aynı evde, aynı insanlarla büyüdüm. Seni anlayabilecek biri varsa o da benim. Tek istediğim bana bir şans vermen. Sonunda ne yapmayı seçeceğin sana kalmış. Ben sadece tüm seçenekleri görmeni istiyorum."

Deya bir süre düşündü. "Bana karşı dürüst olacak mısın?"

Sarah yürekten inanarak, "Evet," dedi.

"Annemle babama ne oldu? Kazayla ilgili gerçekleri anlatacak mısın?"

Sarah bir an durdu. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Annemle babamın öldüğü trafik kazasından. Daha fazlası olduğunu biliyorum."

Bir suskunluk daha. Deya ilk kez Sarah'ın yüzünde tedirginlik gördü.

"Annenle baban hakkında ne biliyorsun? İsra hakkında?"

"Fazla bir şey bilmiyorum," dedi Deya. "Tite genellikle onlardan söz etmeyi reddediyor ama geçen hafta annemin ölmeden önce yazdığı bir mektubu gösterdi bana."

"Hangi mektubu?"

"Annesine yazdığı mektubu. Tite annem öldükten sonra kitaplarının birinin içinde bulmuş."

"Ne yazıyordu?"

Deya sıcak gelmeye başladığını hissederek türbanını açtı. "Ne kadar üzgün olduğunu yazmış. Ölmek istediğini. Depresyondaymış izlenimi veriyordu, hatta belki de..." Devam edemedi.

"Belki de ne?"

"İntihara meyilliydi. Kendini öldürmek istiyor gibiydi."

"Kendini öldürmek mi?" Bir sessizlik oldu, Deya, Sarah'ın bu ihtimali düşündüğünü görebiliyordu. "Emin misin?"

"Öyle bir izlenim vardı. Ama Tite bunu inkâr etti."

Sarah dikkatle ona baktı. "Peki ama annem bunca yıl sonra o mektubu sana neden gösterdi?"

"Geçmişi geride bırakıp hayatıma devam etmeme yardımcı olacağını söyledi."

"Bu çok anlamsız. O mektubu okumak hayatına devam etmene nasıl yardımcı olacakmış?"

Deya dudaklarını ısırdı. Saklamanın ne anlamı vardı. Buraya gelerek babaannesiyle dedesinin sözünden çıkmıştı zaten. Kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Belki de Sarah ona gerçekten yardım edebilirdi. "Sebep çok kötü anılarımın olması," dedi sonunda.

"Anıların mı? Ne demek istiyorsun?"

"Tite, annemle babamın arasının ne kadar kötü olduğunu hatırladığım için evlenmekten korktuğumu biliyor. O mektubu göstererek annemde bir sorun olduğunu anlamama yardımcı olacağını düşündü. Annemin içine cin girdiğini söyledi."

Sarah dikkatle ona baktı. "İsra'da bir sorun yoktu ki."

"Vardı. Ben de hatırlıyorum, tamam mı? Hem sen nereden bileceksin? Kaçıp gittin. Orada bile değildin."

"Anneni çok iyi tanırdım. İnan bana. İsra'nın içinde cin falan yoktu."

"Nereden biliyorsun? Öldüğünde orada mıydın?"

Sarah gözlerini yere indirdi. "Hayır."

"O zaman kesin olarak bilemezsin" Deya alnındaki teri sildi.

"Anlamıyorum," dedi Sarah. "İçine cin girdiğini düşünmen sebep olan ne?"

"Benim ne düşündüğümün önemi yok," dedi Deya. "Ne düşündüğünü söylemesi gereken sen değil misin? Burada olmamın sebebi bu değil mi?"

Sarah arkasına yaslandı. "Ne öğrenmek istiyorsun?"

"Her şeyi. Bana her şeyi anlat."

"İsra'yla nasıl arkadaş olduğumuzu biliyor musun?" Deya başını iki yana salladı. "Senin sayende."

"Benim mi?"

Sarah gülümsedi. "Sana hamileyken başladı. Annem tabii ki oğlan istiyordu. Bir gün bunu İsra'ya da söyledi ve annenle ilk kez sohbet etmeye başladık."

"Annem ne dedi?"

"Ona katılmadı elbette. Kız çocuğun da oğlandan farksız olduğunu söyledi."

"Böyle mi dedi?"

"Evet. Seni ve kız kardeşlerini çok severdi."

Deya başını çevirip camdan dışarı baktı. Gözleri yaşlıydı ve gözyaşlarının akmaya başlamasını engellemeye çalışıyordu.

"Seni sevdiğini biliyorsun," dedi Sarah. "Değil mi?"

Deya gözlerini camdan ayırmadı. "Herhangi birini seviyormuş gibi görünmüyordu. Her zaman çok üzgündü."

"Bu seni sevmiyordu demek değil."

Deya tekrar ona baktı. "Ya babam?"

Kısa bir duraksama ve ardından, "Babana ne olmuş?"

"Nasıl biriydi?"

"O..." Sarah boğazını temizledi. "Çok çalışıyordu."

"Tanıdığım erkeklerin çoğu çok çalışıyor. Başka bir şey söyle."

"Doğrusu onu fazla görmüyordum," dedi Sarah. "Sürekli çalışıyordu. Ailenin en büyük oğluydu ve üzerinde çok baskı vardı."

"Baskı yapan kimdi?"

"Annemle babam. Çok fazla şey bekliyorlardı. Bazen onu zorladıklarını düşünüyorum..." Bir an sustu. "Büyük bir baskı altındaydı."

Deya onun bir şeyler sakladığından emindi. "Annemle ilişkisi nasıldı? Ona iyi davranıyor muydu?"

Sarah oturduğu yerde kıpırdandı, uzun siyah buklelerini kulağının arkasına sıkıştırdı. "Onları birlikte pek sık görmüyordum."

"Ama annemle arkadaş olduğunu söyledin. Ne hissettiğini bilmiyor musun? Bu konuda seninle konuşmuyor muydu?"

"İsra çok ketum biriydi. Üstelik Filistin'de yetişmişti, bazı konularda eski kafalıydı. Kocasıyla olan ilişkisi hakkında benimle asla konuşmazdı."

"Yani babamın onu dövdüğünü bilmiyorsun, öyle mi?"

Sarah donakaldı; Deya, gözlerindeki ifadeden bunu bildiğini anladı. "Bilmediğimi sanıyordun, değil mi?" Sarah bir şeyler söylemek için ağzını açtı ama Deya onun lafını kesti. "Gece yarısı anneme bağırdığını duyardım. Ona vurduğunu, annemin ağladığını ve sesini bastırmaya çalıştığını duyardım. Büyüdüğümde bunu hayal edip etmediğimi düşündüm. Belki de sadece kendi üzüntümü besliyordum, diye düşündüm. Biliyorsun, bu bir hastalık. Hakkında epey şey okudum. Kederli olmaktan hoşlanan insanlar var ve eskiden benim de onlardan biri olup olmadığımı merak ediyordum. Kendi hayatıma anlam katmak için bir hikâye uydurduğumu düşündüm." Sarah'ın gözlerinin içine baktı. "Ama bunun doğru olmadığını biliyorum. Babamın annemi dövdüğünü biliyorum."

"Çok üzgünüm, Deya," dedi Sarah. "Bildiğini fark etmedim."

"Bana gerçekleri anlatacağını söylemiştin."

"Sana her şeyi anlatmak istiyorum ama önce birbirimizi daha yakından tanımamız ikimiz için de iyi olur. Güvenini kazanmak istedim."

"Yalan söyleyerek güvenimi kazanamazsın."

"Biliyorum," dedi Sarah. "Özür dilerim. Bunlardan söz etmek benim için de zor. Yıllardır ailem hakkında konuşmadım."

Deya sesini yükseltmemeye çalışarak başını iki yana salladı. "İnsanların bana yalan söylemesinden bıktım. Bir de senin yalanlarınla uğraşamam."

Karşı duvarda bir saat vardı; öğleden sonra iki olmak üzereydi. Deya ayağa kalktı. "Gitmek zorundayım. Kardeşlerim beni otobüs durağında bekleyecek."

"Dur!" Sarah da kalkıp Deya'nın peşinden dışarı çıktı. "Tekrar gelecek misin?"

Deya cevap vermedi. Dışarıda bulutlar toplanıyor, soğuk hava türbanından içeri sızıyordu. Yağmur yağacak gibiydi ve Deya üşümemek için *cilbab*ını iyice kapattı.

"Lütfen yine gel," dedi Sarah.

"Neden?"

"Çünkü daha anlatacağım çok şey var."

"Bana tekrar yalan söyleyebilmek için mi?"

"Hayır!"

Deya onun gözlerine baktı. "Bana doğruyu söyleyeceğini nereden bileyim?"

"Söz veriyorum. Söyleyeceğim." Bunları söylerken Sarah'ın yüzünde ifade yoktu ama sesinde tereddüt vardı. Sarah gerçeği anlatmak *istiyordu,* Deya'nın bundan kuşkusu yoktu. Sarah, Deya'yla bağlantıya geçtiğinde kesinlikle dürüst olmaya karar vermişti. Deya onun gerçeği bu kadar kolay anlatacağına inanmıyordu sadece. Henüz değil. Sarah kendini hazır hissedene dek beklemesi gerekiyordu. Ne seçeneği vardı? Bu durumun kitap okumaya benzediğini düşündü. Bütün cevapları öğrenmek için hikâyeyi bitirmek zorundaydın, yaşam da farklı değildi. Hiçbir şey sana baştan sunulmazdı.

İsra

1992 Sonbaharı

Mevsimler fark etmeden geçiyordu. İsra üçüncü çocuğuna hamileydi. Fırına bakıp öğle yemeği için pişirdiği zahterli böreği ters çevirdi, o sırada Feride'yle Nadine mutfak masasında çay içiyorlardı.

Zahterli böreği soğuması için bir ızgaranın üzerine alırken Feride, "Bir ibrik daha çay yap," dedi. İsra çayı demlerken Feride'nin elini şiş karnına koyan Nadine'yi izledi.

"Tekme attığını hissedebiliyor musun?" dedi Nadine.

"Evet!"

İsra, Nadine'nin kendinden memnun bir ifadeyle sırıttığını gördü ve başını dolaba sokarak yüzünü sakladı. Başlarda, Nadine ilk geldiğinde İsra nihayet bir arkadaşı, hatta bir kardeşi olacağını düşünmüştü. Ama İsra'nın onunla arkadaş olmak için attığı ufak adımlara rağmen neredeyse hiç konuşmuyorlardı.

Demliği ocağa koyduğunda Feride, "Gel, gel," dedi. "Yanımıza otur."

İsra oturdu. Feride'nin karnını incelediğini, içerideki bebeğin cinsiyetini anlamaya çalıştığını görebiliyordu. Gözlerindeki ifadeyi görünce sırtından aşağı bir korku ürpertisi yayıldı. Dört aylık hamileydi ve Feride'nin çocuğun cinsiyetinden, bir erkek toruna ne kadar ihtiyaçları olduğundan, İsra'nın toplum gözünde onları nasıl küçük düşürdüğünden söz etmediği bir gün bile olmamıştı. Bazı günler İsra'nın karnının üzerine bir kolye sarkıtarak bebeğin cinsiyetini anlamaya çalışıyordu. Bazen de İsra'ya kahve falı bakıyordu.

İsra'nın karnındaki bir noktayı inceleyip bebeğin aşağıda mı yukarıda mı durduğunu, karnının dar mı yoksa geniş mi olduğunu hesaplayarak, "Bu kez oğlan," dedi. "Hissediyorum."

İsra, "*İnşallah*," diye fısıldadı.

"Hayır, hayır, hayır, dedi Feride. "Kesinlikle oğlan. Karnının ne kadar yukarıda olduğuna baksana."

İsra baktı. Ona yukarıda görünmedi ama Feride'nin haklı olmasını ümit etti. Son kontrole gittiğinde Dr. Câbir bebeğin cinsiyetini söylemeyi teklif etmiş ama İsra reddetmişti. Zamanından önce sıkıntı çekmeye gerek yoktu. En azından şimdi, cinsiyeti bilmeden devam etmek için ufacık da olsa bir umudu vardı. Kız olduğunu öğrenirse bebeği çıkarmak için ıkınması mümkün olmayabilirdi.

"Ona Halid adını vereceğiz," dedi Feride, ayağa kalkarak. "Kayınpederinin adını."

İsra, bunu yapmamasını, bebeğin erkek olduğu konusunda bu denli yüksek bir umut beslememesini diledi. Ya bir kız daha doğurursa Feride ne yapacaktı? İsra, Nura'nın doğduğu gece Feride'nin yüzündeki ifadeyi hâlâ hatırlıyordu, elini alnına götürüp acı dolu bir biçimde iç çekmişti. Ve şimdi İsra başka bir bebek doğurmak üzereydi. Kendisi hâlâ çocuk hissederken üç çocuk annesi olacaktı. Başka ne seçeneği vardı ki? Feride, Nadine'den önce hamile kalması için baskı yapmıştı. "İlk erkek torunu doğurmak senin görevin," demişti. Ancak şimdi Nadine de hamileydi ve hâlâ İsra'dan önce bir oğlan doğurma ihtimali vardı.

"Yalvarıyorum Allah'ım," diye fısıldadı İsra, haftalardır ettiği bir duaydı bu. "Yalvarıyorum bu kez bana bir erkek evlat ver."

Nadine parlak, mavi gözlerini kıstı ve bir kahkaha attı. "Merak etme, Feride," dedi, parmaklarını belli belirsiz karnında gezdirerek. "Er ya da geç kucağına küçük bir Halid alacaksın, *inşallah*."

Feride'nin yüzü sevinçle parladı. "Ah, *inşallah*."

***

O akşamın ilerleyen saatlerinde Feride, İsra'dan Sarah'a nasıl köfte yapıldığını öğretmesini istedi. Kuzu kıyması, domates, sarımsak ve maydanozdan oluşan malzemeleri tezgâha çıkarırlarken mutfak penceresinden hafif bir ışık süzülüyordu.

Sarah içini çekti. Gözleri yuvarlaktı ve dudaklarında midesi bulanmış bir ifade vardı. Bir daha iç çekip kuzu kıymasına uzandı. "Bu işi her gün nasıl *yapıyorsun*?"

İsra başını kaldırıp ona baktı. "Neyi?"

"*Bunu*." Köfteleri işaret etti. "Ben kafayı yerdim."

"Alıştım. Sen de alışacaksın. Yakında senin de hayatın böyle olacak."

Sarah yan gözle ona baktı. "Belki."

İsra omuz silkti. Son iki yılda Sarah çok olgunlaşmıştı. On üç yaşındaydı ve artık yavaş yavaş bir kadın oluyordu. İsra, Keşke onu bundan kurtarabilsem, diye düşündü.

"Romantik yanına ne oldu?" diye sordu Sarah.

"Hiçbir şey olmadı," dedi İsra. "Büyüdüm sadece."

"Herkesin sonu mutfak değil biliyorsun. Mutlu son diye bir şey var."

"Şimdi bir romantik gibi konuşan kim bakalım?" diye sordu İsra gülümseyerek. Amerika'ya ilk geldiğinde ne kadar saf olduğunu, aşk hayaliyle nasıl da dolanıp durduğunu düşündü. Artık saf değildi. Sonunda anlamıştı. Hayat, kadınlar için kötü bir şakadan ibaretti. Komik bulmadığı bir şakadan.

"Senin sorunun ne, biliyor musun?" diye sordu Sarah.

"Neymiş?"

"Kitap okumayı bıraktın."

"Okuyacak zamanım yok."

"Zaman yaratmalısın. Kendini daha iyi hissetmeni sağlar." İsra karşılık vermeyince, "Özlemiyor musun?" diye ekledi.

"Tabii ki özlüyorum."

"O zaman seni ne engelliyor?"

İsra sesini alçalttı ve fısıldayarak, "Âdem'le Feride iki kız

doğurduğum için hayal kırıklığına uğradılar zaten. Kitap okumam hoşlarına gitmez ve işleri daha kötüleştirmek istemiyorum," dedi.

"O zaman benim gibi gizli oku. Annenin evindeyken de öyle yapmıyor muydun?"

"Evet, öyle yapıyordum." Bu fikir İsra'nın bir an için hoşuna gitti ama artık ne denli az karşı çıkma isteği duyduğuna şaşırarak fikri zihninden uzaklaştırdı. Evliliğinde daha fazla gerginliğe sebep olmaktan korktuğunu Sarah'a nasıl söyleyebilirdi? Ailenin mutsuzluğu yüzünden suçlanmayı daha fazla kaldıramayacağını nasıl açıklayabilirdi? Söylese de anlamazdı ki. Cesur, parlak gözleri ve kalın ders kitapları olan Sarah. Umudunu hâlâ kaybetmemiş Sarah. İsra ona doğruyu söylemeye katlanamazdı.

"Hayır, olmaz." Başını iki yana salladı. "Riske atmak istemiyorum."

"Sen bilirsin."

Ocağın başında durmuş, köfteleri tavada cızırdayan yağa birbiri ardına atıyor, kızarana kadar bekliyor ve sonra soğumaları için eski bir gazetenin üzerine alıyorlardı. Parmakları yanıyor ve İsra yere her köfte düşürdüğünde Sarah kahkahalarla gülüyordu.

Sarah, annesinin yemeğin baştan savma yapıldığını gördüğündeki yüz ifadesini taklit ederek, "Feride hazretleri görmeden alsan iyi olur," dedi. "Yoksa seni bir daha göremeyebilirim."

"Hişt!"

"Ah, hadi ama. Bizi duyamaz. Kendini pembe dizisine kaptırmıştır."

İsra omzunun üzerinden baktı. Feride'den korkmadan gülmeyi dahi becerememesi onu rahatsız etti. Yıllar geçtikçe daha donuk biri hâline dönüştüğünün farkındaydı ama buna engel olamıyordu. Mutlu olmak istiyordu. Ama üzerinde yıkayarak çıkaramayacağı bir leke varmış gibi hissediyordu.

Deya

2008 Kışı

Deya okuldan eve döndüğünde Feride, "Nasır seni bekliyor," dedi. "Git üzerini değiştir. Çabuk!"

Deya o an Feride'yle yüzleşmemek için çok büyük bir çaba harcadı. Bunca yıldır Sarah hakkında yalan söylüyordu. Başka neler saklıyordu? Ama Deya, Feride'ye meydan okumanın neye mal olacağını çok iyi biliyordu. Gelecekte Sarah'ın yanına gitmesini ve gerçeği öğrenmesini tehlikeye atardı, bu yüzden hiçbir şey söylemeyerek aşağıya indi. Tekrar yukarı çıktığında Nasır'la annesi salonda çay içip Araplara özgü bir kurabiye olan *mamûl* yiyordu. Deya çay bardaklarını yeniden doldurduktan sonra mutfağa yöneldi, Nasır da onu yakından takip etti. Masada onun karşısına oturup rahatlamak için sıcak bardağı yüzüne götürdü.

"Seni beklettiğim için özür dilerim," dedi.

"Sorun değil," dedi Nasır. "Okul nasıldı?"

"İyi."

"İlginç bir şeyler öğrendin mi?"

Deya çayından bir yudum aldı. "Pek sayılmaz."

Ardından tuhaf bir sessizlik oldu ve Nasır çay bardağıyla oynadı. "Beni tekrar göreceğini sanmıyordun, değil mi? Korkutup kaçırdığını düşünüyordun."

"Bugüne kadar işe yaradı," dedi Deya ona bakmadan.

Nasır hafifçe güldü. "Hımm, bende yaramadı." Bir sessizlik daha. "Ee, bir sonraki adımı konuşalım mı?"

Deya onun gözlerine baktı. "Bir sonraki adım mı?"

"Yani evlilik."

"Evlilik mi?"

Nasır başını salladı.

"Ne konuşacağız?"

"Benimle evlenme konusunda ne düşünüyorsun?"

Deya itiraz etmek üzere ağzını açtı ama fikrini değiştirdi. Ne yapacağına karar verene kadar onunla görüşmeye devam etmesi gerekiyordu. "Ne düşündüğümden emin değilim," dedi. "Bu henüz ikinci görüşmemiz."

Nasır kızararak, "Biliyorum," dedi. "Ama bir şey doğruysa hemen anlayacağın söylenir."

"Ayakkabı seçerken olabilir," dedi Deya. "Ama bir hayat arkadaşı seçmek daha ciddi bir mesele, sence de öyle değil mi?"

Nasır güldü ama Deya onu utandırdığından emindi. "Dürüst olmak gerekirse," dedi Nasır, "aynı kızla ikinci kez görüşmeyi ilk kez kabul ediyorum. Demem o ki bir sürü kızla görüştüm... annemin düğünlerde bulduğu bir sürü kızla; bu gerçekten çok yorucu. Ama hiçbiriyle ciddi bir şey yaşanmadı."

"Neden?"

"Sanırım *nasip* değildi. O Arap atasözünü bilirsin: 'Kısmetin olan iki dağın altında da olsa gelir seni bulur, kısmetin değilse dudaklarının arasında olsa da sana ulaşmaz.'"

Deya'nın küçümsemesi yüzünde yazıyor olmalıydı. "Ne yani?" dedi Nasır. "*Nasibe* inanmıyor musun?"

"Mesele inanıp inanmamak değil ama öylece oturup kaderin ne getireceğini beklemek çok teslimiyetçi. Hayatımı kontrol edememe düşüncesinden nefret ediyorum."

"Ama *nasibin* anlamı bu," dedi Nasır. "Hayatın hâlihazırda yazıldı, hâlihazırda *maktub*."*

"O zaman sabahları neden uyanıyorsun? Hayatının nasıl olacağı madem senin elinde değil, o zaman neden işe ya da okula gitme, hatta odandan çıkma zahmetine giriyorsun?"

Nasır başını iki yana salladı. "Sırf kaderim önceden belli diye bütün günü yatakta geçirmem gerekmiyor. Bu sadece Allah ne yapacağımı biliyor demek."

---

* (Ar.) Zaten yazılmış olan veya olmak zorunda olan anlamına gelir. *–yhn*

"Peki bu teslimiyetçilik gayret göstermeni engellemiyor mu sence? Yani, madem her şey önceden belli o zaman ne anlamı var, demiyor musun?"

"Belki," dedi Nasır. "Ama aynı zamanda bu dünyadaki yerimi hatırlatıyor, yolunda gitmeyen şeylerle baş edebilmemi sağlıyor."

Deya onun bu cevabında zayıflık mı yoksa cesaret mi bulduğuna karar veremedi. "Kendi hayatım üzerinde daha fazla kontrolüm olduğunu düşünmeyi tercih ederim," dedi. "Aslında bir seçeneğim olduğuna inanmak istiyorum."

"Her zaman bir seçeneğimiz var. Olmadığını hiç söylemedim." Deya şaşkınlıkla ona baktı. "Bu doğru. Örneğin bu evlilik planı gibi."

"*Sen* belki etrafta dolaşıp istediğin herhangi bir kıza evlenme teklif edebilirsin," dedi Deya. "Ama kendim için bir seçenek görmüyorum."

"Ama var. Doğru insanla karşılaşana kadar hayır deme seçeneğin var."

Deya gözlerini devirdi. "Bu bir seçenek değil."

"Nasıl baktığına bağlı."

"Nasıl bakarsam bakayım yine de evlenmeye zorlanıyorum. Bana tercih hakkı sunulmuş olması seçeneğim olduğu anlamına gelmiyor. Anlıyor musun?" Başını iki yana salladı. "Gerçek seçeneğin hiçbir koşulu yoktur. Gerçek seçenek özgürdür."

"Belki," dedi Nasır. "Ama bazen gerekeni yapmak zorundasın. Hayatın sunduklarını, olayları oldukları gibi kabul et."

Deya nefes verdi, içini kendinden kuşku duyma dalgası kapladı. Olayları oldukları gibi kabul etmek istemiyordu. Hayatının kontrolü elinde olsun, kendi geleceğine kendisi karar versin istiyordu.

***

Nasır gittikten sonra Feride, "Ona evet diyeyim mi?" diye sordu. Mutfak kapısında durmuş kahvesini yudumluyordu.

"Biraz zamana ihtiyacım var," dedi Deya.

"En azından ondan hoşlanıp hoşlanmadığına şu âna kadar karar vermiş olman gerekmiyor mu?"

"Onu neredeyse hiç tanımıyorum, Tite."

Feride iç çekti. "Dedenle nasıl karşılaştığımı sana hiç anlattım mı?" Deya başını iki yana salladı. "Hadi gel, anlatayım."

Feride, yaklaşık elli yıl önce Am'ari mülteci kampında yapılan düğün gecesini anlatmaya başladı. On dört yaşını yeni bitirmişti.

"Ablam Hüda ve ben aynı gün evleniyorduk," dedi Feride. "İki erkek kardeşle. Annemin komşudan ödünç aldığı tokalarla saçlarımızı toplarken ellerimiz kınalı, gözlerimiz sürmeli hâlde kulübede oturduğumuzu hatırlıyorum. İkimiz de kocalarımızı ilk kez evlilik sözleşmesini imzaladıktan sonra gördük. Annem bizi onlara doğru götürürken ikimiz de çok gergindik. Kardeşlerden ilki uzun boylu, zayıf, küçük gözlü ve çilli yüzlüydü; ikincisi ise koyu tenli, geniş omuzlu ve tarçın rengi saçlıydı. İkinci adam gülümsedi. Bembeyaz, çok güzel dişleri vardı ve için için kocamın *o* olmasını umduğumu hatırlıyorum. Ama annem beni dirseğimden tutup ilk adama yönlendirdi ve, 'Artık yuvan bu adamın yanı,' diye fısıldadı."

"Ama bu milyonlarca yıl önceydi," dedi Deya. "Senin evliliğin öyle oldu diye benimki de öyle olmak zorunda değil."

"Seninki öyle olmuyor!" dedi Feride. "Hâlihazırda bir sürü adama hayır dedin ve Nasır'la iki kez görüştün. Kimse onunla hemen yarın evlen demiyor sana. Birkaç kez daha görüş ve onu tanı."

"Yani onunla beş kez görüşünce tanımış olacağım, öyle mi?"

"Kimse kimseyi gerçekten tanımaz, kızım. Koca bir ömrü birlikte geçirdikten sonra bile."

"İşte tam da bu yüzden bu saçmalık."

"Bu saçmalık asırlardır böyle yapılıyor."

"Belki bu yüzden herkes bu kadar mutsuz."

"Mutsuz mu?" Feride geç bunları dercesine elini salladı.

"Sen hayatının çok kötü olduğunu mu sanıyorsun? İnanılmaz." Deya ardından ne geleceğini bilerek bir adım geri attı. "Sen sefaleti hiç görmedin. Ailem mülteci kampına yerleştirilip açık lağım çukurlarında ve toprak yolda çürümeye başlamış cesetlerden mümkün olduğunca uzaktaki tek odalı bir çadırda yaşamaya başladıklarında henüz altı yaşındaydım. Ne kadar pis olduğuma inanamazsın... saçlarım darmadağınık, kıyafetlerim leş gibi, ayaklarım kömür kadar siyahtı. Lağım çukurlarının etrafında top oynayan ya da toprak yollarda bisiklete binen oğlanlar görür ve onlarla koşup oynayabilmek için yanıp tutuşurdum. Bir kovanın yanına çömelmiş, bulabildiğimiz azıcık suyla çamaşır yıkayan annemin yardıma ihtiyacı olduğunu bilirdim. Küçücük bir çocuk olmama rağmen öncelikle bir kadın olduğumun farkındaydım."

"Ama bu elli yıl önceki Filistin'de," dedi Deya. "Artık Amerika'da yaşıyoruz. Buraya bu yüzden gelmediniz mi? Daha iyi bir hayat için? Bu neden bizim için de daha iyi bir hayat olamıyor?"

"Buraya kızlarımız Amerikalı olsun diye gelmedik," dedi Feride. "Ayrıca biliyorsun ki Amerikalı kadınlar da evleniyor. Senin yaşında olmasa bile birkaç sene sonra. Kadınlar evlenir."

"Ama bu hiç adil değil."

Feride iç çekti. "Öyle olduğunu hiç söylemedim, kızım." Sesi yumuşaktı ve uzanıp Deya'nın omzuna dokundu. "Ama bu ülke senin gibi kızlar için güvenli değil. Sadece seni korumaya çalışıyorum. Eğer alelacele evlenmek istemiyorsan tamam. Bunu anlarım. Kendini daha iyi hissetmeni sağlayacaksa Nasır'la istediğin sıklıkta görüşebilirsin. Bu olur mu?"

Sanki bir yabancıyla birkaç kez görüşmek babaannesinin yalanlarını öğrendikten sonra hissettiği belirsizliği azaltmaya yardımcı olabilecekti. Ama en azından ne yapacağına karar vermek için zaman kazanmıştı. "Olur."

"Güzel," dedi Feride. "Ama bir konuda söz ver."

"Hangi konuda?"

"Geçmişi unutacaksın. Anneni ardında bırakacaksın."

Deya üstünü değiştirmek için alt kata inerken Feride'nin gözlerine bakmaktan kaçındı.

Gecenin daha geç saatlerine Deya ve kız kardeşleri akşam yemeğini yiyip odalarına çekildiklerinde Deya, Nura'ya Sarah'ın yanına gidişinden söz etti. Başta bu durumu kendisine saklamaya karar vermişti ama okulu tekrar kırdığında Nura'nın bir şeyler döndüğünden şüpheleneceğini biliyordu. Olanları anlattığı süre boyunca Nura tek kelime etmedi, Deya, Feride'nin orada olmadığından emin olmak için sık sık kapıya bakarak tüm hikâyeyi anlatırken her zamanki gibi sakin bir ilgiyle dinledi.

Deya'nın konuşmasını bitirdiğinde, "Sana söyleyecek önemli bir şeyi olmalı," dedi. "Aksi takdirde seninle bağlantıya geçme tehlikesini göze almazdı."

"Bilmiyorum. Bana yardım etmek istediğini söylüyor ama bir şeyler sakladığını hissediyorum."

"Saklıyorsa bile bağlantıya geçmesinin bir nedeni olmalı. Er ya da geç söyleyecektir."

"Yarın öğrenmeye çalışacağım."

"Ne? Tekrar okulu mu kıracaksın? Ya yakalanırsan?"

"Yakalanmam. Ayrıca ne söyleyeceğini sen de duymak istemiyor musun? Bunca yıldır Tite bize yalan söylüyormuş. Sarah hakkında yalan söylediğine göre kimbilir başka neler var? Gerçeği öğrenmek hakkımız."

Nura ona uzun ve anlaşılmaz bir bakış attı. "Dikkatli ol sadece," dedi. "Bu kadını tanımıyorsun. Ona güvenemezsin."

"Biliyorum, merak etme."

Nura zoraki bir gülümsemeyle, "Ah, doğru," dedi. "Kiminle konuştuğumu unuttum."

İsra

1993 Yazı ve Sonbaharı

Mevsim tekrar yazdı. İsra'nın Amerika'daki dördüncü yazı. Ağustos ayında üçüncü kızını doğurmuştu. Doktor bebeğin kız olduğunu söylediğinde İsra'nın içini öyle bir karanlık kaplamıştı ki pencereden süzülen sabah güneşinin ışığı bile yok edememişti. Kızına Leyla adını verdi. *Gece.*

Âdem bu kez hayal kırıklığını saklamak için en ufak bir çaba harcamadı. O günden beri İsra'yla neredeyse hiç konuşmuyordu. Akşamları işten eve döndüğünde İsra oturup onun mesafeli bakışını yakalamaya can atarak onun için hazırladığı yemeği yemesini izliyordu. Ama Âdem'in gözleri asla onunkilerle buluşmazdı ve aralarındaki tek ses tabağa sürtünen kaşığın tıkırtısıydı.

Leyla'nın doğumundan sonra İsra Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek için iki rekât namaz kılmamıştı. Aslında beş vakit namazını da çok ender tam zamanında kılıyordu. Yorgundu. Her sabah çocukların ağlamasıyla kalkıyordu. Âdem'i işe gönderdikten sonra yatakları topluyor, bodrum katı süpürüyor, bir yığın çamaşır katlıyordu. Sonra kollarını dirseklerine kadar sıvayıp mutfağa gidiyor, orada Feride'yi ocak başında buluyor ve Feride çaydanlığın düdüğü eşliğinde o günün işlerini sıralıyordu.

Günbatımıydı ve İsra henüz akşam namazını kılmamıştı. Alt katta, şifoniyerini açtı ve seccadeyi çıkardı. Normalde seccadeyi kıbleye, güneşin doğduğu doğu yönündeki duvara doğru sererdi. Ama bugün seccadeyi döşeğin üzerine fırlatıp kendini

yatağa attı. Dört çıplak duvara, kalın ahşap karyola direklerine ve onlara uygun şifoniyere dikkatle baktı. Alt çekmeceye, Âdem'in çekmecesine sıkışmış siyah bir çorap vardı. Sadece temiz çorapları ve iç çamaşırlarını koymak için açtığı çekmeceye. Ama bu bile kocasının en altta özel eşyalarını sakladığını bilmesine yetiyordu. Dönerek yataktan kalktı ve bir adımda çekmeceye ulaştı. Çömeldi ve parmakları çekmeceden birkaç santim uzakta donakaldı. Açmaya cesaret edecek miydi? Âdem eşyalarını karıştırmasını ister miydi? Nasıl anlayacaktı ki? Üstelik itaatkâr olmak ona ne kazandırmıştı? Çok uzun süredir her şeye boyun eğmişti ve şimdi ne hâldeydi? Her zamankinden daha sefil. Çekmeceye uzandı ve çekip açtı. Âdem'in çoraplarıyla iç çamaşırlarını teker teker yere, yanına koydu. Onların altında katlanmış eski bir battaniye vardı, onu da çıkardı ve en altta yüz dolarlık birkaç deste banknot, iki paket Marlboro, yarısı boş bir defter, üç kalem ve beş çakmak duruyordu. İsra tiksintiyle iç çekti... ne bekliyordu ki? Altın ve elmas mı? Başka bir kadına yazılmış aşk mektupları mı? Her şeyi yerli yerine koydu, çekmeceyi iterek kapattı ve yatağa geri döndü.

Seccadenin üstüne yayılmış yatarken düşünmeden duramıyordu. Allah ona neden bir erkek evlat vermemişti? *Nasibi* neden bu kadar kötüydü? Kesinlikle bir günah işlemişti. Âdem'in onu bir türlü sevmemesinin sebebi bu olmalıydı. Geceleri ondan başka her yere bakarak oflaya puflaya ona dokunmasından anlıyordu bunu. Kocasını asla mutlu edemeyeceğinin farkındaydı. Libidosu çok yüksek ve yoğundu. İsra'nın bunu gidermesi mümkün görünmüyordu. Daha da kötüsü onu sadece bir erkek evlattan yoksun bırakmamış, bir de üç kız evlat, üç *belva* vermişti. Âdem'in sevgisini hak etmiyordu. Buna layık değildi.

Elini döşeğin altına sokup parmaklarını *Bin Bir Gece Masalları*'nda gezdirdi. O güzel sayfalara yıllardır bakmamıştı. Kitabı çekip çıkardı ve açtı. Resim doluydu: parıltılı ışıklar, uçan halılar, görkemli yapılar, mücevherler, sihirli lambalar. Midesinin bulandığını hissetti. Böyle bir hayatın gerçek oldu-

ğuna inanmak ne aptallıktı. Aşkı bulacağına inanmak ne büyük aptallıktı. Kitabı sertçe kapatıp odanın diğer ucuna attı. Sonra seccadesini katlayıp kaldırdı. Namaz kılması gerektiğini biliyordu ama Tanrı'ya söyleyecek hiçbir şeyi yoktu.

O gece çocukları yatırdıktan sonra bodrum kat penceresinin önüne oturdu. Camı araladı, soğuk hava birkaç dakika yüzüne çarptıktan sonra kapattı. Kollarını dizlerine dolayıp ağlamaya başladı.

Sonra aniden ayağa kalkıp hızla yatak odasına gitti. Âdem'in çekmecesini açtı, defterle kalem aldı ve pencere kenarına dönüp defterin arkasından birkaç boş sayfa kopararak yazmaya başladı.

Canım annem,

Buradaki hayat evden pek farklı değil; yine yemek, temizlik, çamaşır ve ütü. Ve buradaki kadınlar daha iyi bir hayat sürmüyorlar. Hâlâ yerleri siliyor, çocuk büyütüyor ve erkeklerin emirler yağdırmasını bekliyorlar. Bir yanım kadınların bu ülkede daha özgür olacaklarını ümit ediyordu. Haklıymışsın anne. Kadın her zaman kadın olacak.

Sinir ve çaresizlik içinde dişlerini sıktı. Mektubu buruşturdu, yeniden başladı, ikincisini de buruşturdu, ardından bir sonrakini ve bir sonrakini de, ta ki mektubunu en az on kere tekrar yazıp hepsini buruşturarak ayağının dibine atana kadar. Annesinin onaylamayan tavrını zihninde canlandırabiliyor, sesini duyabiliyordu: *Karnın tok, sırtın pek değil mi? Başını sokacak bir evin yok mu? Söylesene, aç mısın açıkta mısın? Şükret, İsra! En azından bir evin var. Kimse bunu elinden alamaz. Brooklyn'de yaşamak Filistin'de yaşamaktan yüzlerce kez daha iyidir.*

"Hiç de daha iyi değil, anne," yazdı yeni bir kâğıda.

***

Beni düşünüyor musun? Bana iyi davranılıp davranılmadığını merak ediyor musun? Hiç aklına geliyor muyum? Yoksa artık senin ailenin bir parçası değil miyim? Bana her zaman bir kız evlendikten sonra yeri kocasının yanıdır demez miydin? Şu an gurur ve mutlulukla erkek kardeşlerimin, aile adını taşıyacak ve her zaman yanında olacak erkek evlatlarının üzerine titrerken seni görebiliyorum.

Bana ne söyleyeceğini biliyorum. Bir kadın anne olduğu anda çocukları her şeyden önce gelir. Artık onlara aittir. Bu doğru, değil mi? Ama ben berbat bir anneyim. Bu gerçek. Kızlarıma her baktığımda içim hüzünle doluyor. Bazen öyle çok ilgi bekliyorlar ki aklımı kaçıracağım sanıyorum. Sonra onlara daha fazlasını veremediğim için utanıyorum. Bu ülkede kız evlat sahibi olmanın bir nimet olduğunu düşünüyordum. Kızlarımın daha iyi bir hayatı olacağını sanıyordum. Ama yanılmışım, anne ve kızlarımın gözlerinin içine her baktığımda ne kadar yetersiz olduğumu görüyorum.

Burada çok yalnızım, anne. Her sabah bu yabancı ülkede uyanıyorum, yanımda ne bir anne var ne de bir kız ya da erkek kardeş. Böyle olacağını biliyor muydun? Biliyor muydun? Hayır. Bilemezdin. Bilseydin bunu yaşamama izin vermezdin. Yoksa biliyordun ve buna rağmen mi izin verdin? Ama bu olamaz. Hayır, olamaz.

İki hafta sonra, serin bir eylül günü Nadine'nin sancısı geldi. Halid ve Ömer, Feride'yi elinde telefonla haber bekleyerek odadan odaya dolaşırken bırakıp onu hastaneye götürdüler. Feride de onlarla gitmek istemiş ama Ömer kabul etmemişti. İsra'yla göz göze gelmemeye çalışarak, Nadine'nin üzerinde baskı olsun istemiyorum, demişti, özellikle de kız doğurursa. Feride tek kelime etmeden çay demlemek içim hışımla mutfağa girmişti. Şimdi ise kendi kendine mırıldanarak salonda turluyor, Âdem ise kanepede oturmuş, nargile dumanının arkasına yarı saklanmış gözler ve her zamanki dalgın bakışlarla İsra'ya ba-

kıyordu. İsra buna daha fazla katlanamayacak hâle geldiğinde ayağa kalkıp kahve yapmak için mutfağa gitti.

Mutfakta sessizce Nadine'nin kız doğurması için dua etmeye başladı. Bunu düşündüğü anda kendinden tiksindiğini hissetti. Yüreğinde nasıl bir çirkinlik vardı ki böylesi kötü bir dua düşünebilmişti? Sebep sadece bu evde bir oğlan doğuramayan tek kadın olmak istememesiydi. Eğer Nadine'nin oğlu olursa İsra bir paspas gibi kendini yere serebilirdi ne de olsa başka bir işe yaramazdı.

Telefon çaldı. İsra dişlerini sıktı. Feride'nin feryat figan bağırdığını, nargile dumanı genzine kaçan Âdem'in öksürdüğünü duydu.

"Ah, Ömer!" dedi Feride telefonda. "Oğlan mı? *Alf mebruk.*"

İsra koridordan geçip salona girdiğinin farkında bile olmadan kendisini Feride'yle Âdem'in karşısında buldu. Titreyerek Türk kahvesi fincanlarının olduğu tepsiyi sehpaya koydu.

Gülümsemeyi unutmamaya özen göstererek, "*Alf mebruk*," dedi. "Tebrikler." Duyduğu ses kendisinin değildi. Daha güçlü bir kadına aitti.

Ahizeyi kulağına tutan Feride'nin altın dişi parıldıyordu. Âdem kımıldamadan oturuyordu. Nargileden uzun bir nefes çekip havaya üfledi. İsra, kocasının kendine bir şey söylemesini umarak ona yaklaştı ama Âdem'in tek yaptığı dumanı içine çekip üflemek oldu. İsra aralarındaki sessizliğe alışmış, büyürken Yakub'un yanında yaptığı gibi onu kızdırmamak için kocasının yanında da dikkat çekmemeyi öğrenmişti. Böylesi daha iyiydi. Fakat İsra dikkat çekmemenin bile o anda Âdem'in öfkesini engellemeyecek olmasından endişeleniyordu. En büyük erkek evlat oydu, ilk erkek torun *ondan* beklenmişti. Ama öyle olmamıştı ve bu tamamen İsra'nın hatasıydı.

Âdem, Feride'ye döndü. "*Alf mebruk,* anne."

"Teşekkür ederim, oğlum. *İnşallah* sıra sende."

Âdem gülümsedi ama hiçbir şey söylemedi. Kanepede ar-

kasına yaslandı, gözlerini kapattı ve nargilesinden bir nefes daha çekti. İsra gözlerini onun elindeki uzun, ince marpuca ve dudakları arasındaki parlak gümüşi sipsiye dikti. Âdem her duman üflediğinde oda sisle kaplanıyordu ve İsra görünmez oluyordu. Orada öylece dikilip sonsuza dek böyle görünmez kalabilmeyi diledi.

O gece Âdem yatak odasına tek kelime etmeden girdi. Alçak sesle bir şeyler mırıldanarak başını iki yana salladı. İsra'nın düşünebildiği tek şey kocasının çok ince, hiç olmadığı kadar zayıf göründüğüydü. Parmakları daha uzun, normalden daha sivri, ellerindeki damarlar ya çoğalmış ya da tıkanacak denli kan dolmuş gibi görünüyordu. Başını kaldırıp gözlerinin içine bakarak karısına yaklaştı. Bu hareketi İsra'nın tuhaf bir duyguya kapılmasına neden oldu.

"İstediğin bir şey var mı?" diye sordu alçak sesle. Kendisini işe yaramaz hissettiği bu gibi günlerde uysallığı gerginliğini biraz hafifletiyordu. Madem kocasına bir erkek evlat veremiyordu o zaman en azından iyi bir eş olup onu mutlu edebilirdi.

Âdem ona dik dik baktı. İsra bakışlarını kaçırdı. Kocası ona bu kadar yakından bakarsa içindeki duyguların –korku, öfke, yalnızlık, utanç ve acizlik– fışkıracağını, gözlerinden yaşlar boşanacağını ve onun karşısında yığılıp kalacağını biliyordu. Ve İsra buna katlanamazdı. Düşünmek başka bir şeydi, ne düşündüğünü söylemek bambaşka bir şey.

"Özür dilerim," diye fısıldadı. Âdem dik dik bakmaya devam etti. Gözlerindeki bakış muğlaktı, sanki efsunlanmış ve odaklanmaya çalışıyormuş gibi. Birkaç adım daha yaklaştı, İsra ondan kaçıyor izlenimi yaratmamaya çalışarak odanın köşesine doğru birkaç adım geriledi. Âdem, karısının onun karşısında irkilmesinden nefret ediyordu. İsra, Ömer ona dokunduğunda Nadine'nin irkilip irkilmediğini merak etti. Ama Nadine farklı, diye düşündü. Hayatında sevgiyi tatmış olmalıydı ki hem sevmeyi hem de sevilmeyi biliyordu.

Âdem ona dokunmak için elini uzattı. Kaçmaya teşvik edercesine parmaklarını karısının yüz hatlarında gezdirdi. Ama İsra kıpırdamadı. Gözlerini kapatıp kocasının durmasını, geri çekilmesini ve yatağa gitmesini bekledi. Ama sonra birden o hareket geldi.

İsra'ya tokat attı.

İsra'yı asıl dehşete düşüren Âdem'in tokadının şiddeti değildi. Kafasının içinde hareketsiz durmasını söyleyen sesti; sadece hareketsiz durmak değil, bu olayı bu kadar rahat, bu denli doğal karşılamasıydı.

Deya

2008 Kışı

"Evden kaçtığına hâlâ inanamıyorum," dedi Deya, Sarah'a, ertesi gün yine kitapçıdayken. Union Square'de metrodan iner inmez türbanını çıkarıp sırt çantasına tıkıştırmış, serin rüzgârın saçlarının arasında estiğini, kış güneşinin tenini yaladığını hissetmişti. "Aşina olduğun her şeyi terk ettin. Keşke senin kadar cesur olsam."

"Düşündüğün kadar cesur değilim," dedi Sarah.

Deya küçük masanın karşısında oturan halasını inceledi. Çiçekli bir mini etek, ince çoraplar, uzun siyah çizmeler ve onlara uygun krem rengi bir bluz giymişti. Saçlarını dağınık bir topuz yapmıştı. "Öylesin," dedi Deya. "Ben asla kaçamam. Dışarıda tek başıma kalsam ödüm kopar." Sarah'ın gözlerine baktı. "Nasıl kaçtın? Korkmadın mı?"

"Elbette korktum. Ama kalmaktan daha çok korkuyordum."

"Neden?"

"Annemle babamın öğrenmesinden korktuğum bir..." Sustu.

"Neyi öğrenmesinden?"

Sarah başını eğip parmaklarına baktı. "Bunu nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum. Benim hakkımda kötü düşünmeden korkuyorum."

"Düşünmem. Bana söyleyebilirsin." Deya pencere doğru dönen halasının yüzündeki çekinceyi görebiliyordu.

Sarah sonunda, "Bir erkek arkadaşım vardı," dedi.

"Erkek arkadaş mı? Bu yüzden mi evden kaçtın?"

"Hayır, tam olarak bu yüzden değil."

"Neden peki?"

Sarah camdan dışarı baktı.

"Hadi söyle."

Sarah derin bir nefes alıp yeniden konuşmaya başladı. "Gerçek şu ki bakire değildim."

Deya kocaman açılmış gözlerini ona dikti. "Tite'nin evinde mi? Nasıl... nasıl yapabildin?" Sarah'ın yüzü kızardı ve başka tarafa baktı. "Özür dilerim... Seni yargılamaya falan çalışmıyorum. Sadece... tek düşünebildiğim Tite'nin yüzü. Sîdu'nun seni dövüşü. Hatta belki boğazına dayanmış bir bıçak. İnsanlar öğrenseydi adımız kirlenirdi."

Sarah sakin bir tonla, "Biliyorum," dedi. "Bu yüzden kaçtım. Herkes öğrendiğinde neler olacağından korktum. Annemle babamın neler yapacağından korktum."

"Şimdi anlıyorum," dedi Deya. Kendini Sarah'ın yerinde düşünemiyordu, bekâretini kaybetmeyi hayal bile edemiyordu. Bir erkekle o kadar ileri gitmeye, babaannesiyle dedesinin sözünden o kadar ciddi boyutta çıkmaya asla cesaret edemezdi ama sadece bu değildi. Olayın kendisi de aşırı mahrem geliyordu. Birinin üzerindekileri çıkarması ve içine girmesi şöyle dursun, tenine dokunacak kadar yaklaşmasına bile izin vermeyi hayal edemiyordu. Yüzü kızardı.

"Bu yüzden mi cesur olmadığını düşünüyorsun?" diye sordu. "Yaptıklarından sonra ailenle yüzleşme cesaretin olmadığı için mi? Yüzleşmek yerine kaçmayı seçtiğin için mi?"

"Evet." Sarah başını kaldırıp Deya'ya baktı. "Hayatımdan korksam bile kaçmamam gerekirdi. Yaptıklarım için annemle yüzleşmeliydim. Onlarla yüzleşecek kadar güçlü olmadığım için değil, güçlüydüm. Kitaplar benim zırhımdı. Büyürken öğrendiğim her şeyi, bütün fikirlerimi, hayallerimi, hedeflerimi, deneyimlerimi, hepsini okuduğum kitaplardan edindim. Bilgi toplayarak dolanıyordum âdeta; bu bilgileri kitaplardan alıyor, biriktiriyor ve kullanma fırsatı bulmayı bekliyordum. Annemle babama karşı koyabilirdim ama korkunun kararlarımı kontrol

etmesine müsaade ettim ve onlarla yüzleşmek yerine kaçtım. Korkağın tekiydim."

Deya halasına pek katılmıyordu. Sarah'ın yerine olsa o da kaçardı. Böylesi bir günah işledikten sonra kalmak imkânsız, hatta aptalcaydı... Öldürülme riskini göze almak demekti. Deya halasına rahatlatıcı bir ifadeyle gülümsedi. Sohbeti neşelendirmek için, "Okumayı bu kadar sevdiğini bilmiyordum," dedi. "Ama sanırım nerede çalıştığını görünce bunu anlamam gerekirdi.

Sarah gülerek, "Beni yakaladın," dedi.

"Feride kitap okumana bir şey demiyor muydu?"

"Ah, demez olur mu?" Sarah bir kahkaha attı. "Ama ondan saklıyordum. İsra'nın da kitap okumayı sevdiğini biliyor muydun? İkimiz için eve gizlice kitap sokardım."

"Ona kitap verenin sen olduğunun farkında değildim. Sürekli okuduğunu hatırlıyorum."

Sarah gülümsedi. "Bunu hatırlıyor musun?"

"Onunla ilgili en güzel anılarımdan biri bu. Bazen kitap okumayı bu kadar çok sevmemin nedeninin bu olduğunu düşünüyorum."

"Demek sen de okumayı seviyorsun."

"Bu dünyada yapmak isteyeceğim başka bir şey yok."

"Madem öyle istediğini almakta serbestsin." Sarah kitaplarla dolu yüksek rafları işaret etti.

"Gerçekten mi?"

"Elbette."

Deya yüzünün yine kızardığını hissederek, "Teşekkür ederim," dedi. "Çok şanslısın."

"Neden?"

"Tüm bu kitaplara sahip olduğun için. Etrafında bu kadar hikâye olduğu için."

"Evet, şanslıyım," dedi Sarah. "Kendimi en yalnız hissettiğim anlarda kitaplar arkadaşım oldu."

"Benim gibi konuşuyorsun."

Sarah bir kahkaha attı. "Demek ki neymiş?"

"Neymiş?"

"Artık yalnız değilmişsin."

Deya ne söylemesi gerektiğini bilmeden oturduğu yerde tortop oldu. Heyecanlı, hatta yakın hissetmesi gerektiğini biliyordu. Ama hissettiği tek şey korku ve kendi içine çekilme ihtiyacıydı. Neden gardını indiremiyordu? Neden birinin kendisini gerçekten önemsediğine inanamıyordu? Nedeni tam olarak bilmiyordu ama kendi ailesi bile onu ilk isteyen adama vermeye bu kadar istekliyse başka birinden daha fazlasını nasıl bekleyebilirdi? Bekleyemezdi. Sadece ihtiyatlı davrandığını düşündü. Sadece kendini koruyordu.

"Tuhaf olan ne, biliyor musun?" dedi bir süre sonra.

"Ne?"

"Benim, senin ve annemin okumayı bu kadar sevme olasılığı yüzde kaç?"

"Hiç tuhaf değil," dedi Sarah. "Kitapları en çok sevenler en yalnız insanlardır."

"Kitap okumayı bu yüzden mi seviyordun? Yalnız olduğun için mi?"

"Öyle sayılır." Sarah başını pencereye çevirdi. "O ailede büyümek, sırf kız olduğum için abilerimden farklı davranışa maruz kalmak, her sabah geleceğimin belirlenmiş olduğunu bilerek uyanmak zordu. Okuldaki diğer öğrencilerden çok farklı olduğumu bilmek de. Bu yalnızlıktan beter bir şey. Bazen bunun yalnızlığın zıddı olduğunu da düşünürüm, sanki etrafımda bir sürü insan, zoraki ilişkiler varmış, düşünmek ve kendim olmak için biraz tek başına kalmaya ihtiyacım varmış gibiydi. Bu bir şey ifade ediyor mu?"

Deya evet dercesine başını salladı, Sarah'ın söylediklerinde kendini buluyordu. "Peki şimdi?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Mutlu musun?"

Sarah kısa bir an sustu ve sonra, "Mutlu olup olmamak

umurumda değil," dedi. Deya'nın şaşkınlığı yüzünden belli olmalıydı ki ekledi, "Genellikle mutlu olmak hiçbir şeye karışmamak ve riske girmemek demektir. Mutluluk için gereken bir beceri yok, güçlü bir karaktere ya da olağanüstü bir şeye ihtiyaç yok. İnsanı en çok harekete geçiren tatminsizlik: tutku, arzu, meydan okuma. Devrimler mutlu yerlerden çıkmaz. Bilakis sebep mutsuzluk, en azından tatminsizliktir; güzel olan her şeyin temelinde bu vardır."

Deya büyülenmiş hâlde dinledi. "O zaman mutsuz musun?"

"Uzun süre mutsuzdum," dedi Sarah onun gözlerine bakmadan. "Ama artık değilim. Hayatımda bir şey başarabilmiş olmanın tatminini yaşıyorum. Günlerimi sevdiğim bir işi yaparak geçiriyorum." Eliyle kitapları işaret etti.

"Kalsaydın böyle bir hayatın olur muydu sence? Evlenseydin?"

Sarah cevap vermeden önce bir düşündü. "Emin değilim. Kalsaydım nasıl bir hayatım olacağını çok düşündüm. Üniversiteye gidebilecek miydim? Şehirde bir kitapçı açabilecek miydim? Muhtemelen hayır, en azından on yıl önce bu imkânsızdı... Ama işler değişmiş görünüyor." Kısa bir an susup düşündü. "Ama belki de o kadar değişmedi. Bilmiyorum. Bu sadece..."

"Ne?"

"Geldiğin aileye bağlı. Kadınlarının eğitim alması gerektiğine yürekten inanan bir sürü Arap aile tanıyorum. Üniversiteden mezun olmuş, iyi işlerde çalışan kadınlarla tanıştım. Ama benim durumumda, annemle babamın seçtiği, onlar gibi düşünen bir adamla evlenseydim muhtemelen üniversiteye gitmeme ve çalışmama izin vermezdi. Evde oturup çocuk büyütmemi isterdi."

"Bu kendimi iyi hissetmemi sağlamıyor, biliyorsun değil mi?" dedi Deya, kendi hayatının acınası imkânlarını düşünerek. "Eğer evde oturup çocuk büyütmeye zorlanırsam neden kaçmayayım?"

"Çünkü kaçmak korkaklık."

"İyi de cesur olsam ne fark eder? Bu bana ne kazandırır?"

"Kendine ve savunduğun şeye inandığın sürece cesaret her şeyi kazandırır," dedi Sarah. "Hayatın nasıl olacağını bilemezsin, ben de bilemem. Emin olduğum tek şey var, o da kaderinin kontrolünün sadece senin elinde olduğu. Başka kimsenin değil. Hayatını olmasını istediğin hâle getirme gücün var ve bunu yapmak için mücadele etme cesaretini bulman gerek, tek başına mücadele etmek zorunda kalsan bile."

Deya, Sarah'ın solgun buğday tenine, loş odada ışıldayan gözlerine dikkatle baktı. Kişisel gelişim kitabı gibi konuşuyordu ve Deya sık sık bu tür kitaplar okuyor olsa da bu konuşmadan rahatsız olmaya başlamıştı. Teorik tavsiyeler okumak başka bir şeydi, bu sözlerin başka birinin ağzından döküldüğü duymak başka bir şey.

"Bunların hepsi teoride muhteşem geliyor kulağa," dedi. "Ama hayat bir Dr. Phil programı değil. Ne yapmamı bekliyorsun? Babaannemle dedemi yok sayıp istediğimi yapmamı mı? Bu kadar kolay değil. Onların sözünü dinlemek zorundayım. Başka seçeneğim yok."

"Hayır, var," dedi Sarah. "Her zaman bir seçeneğin vardır. Kontrol her zaman sende. Evrene mesaj gönderme meselesini duydun mu hiç?"

Deya sıkıntılı bir iç çekti. "Hakkında bir şeyler okudum."

"Ne düşünürsek onu kendimize çekeriz. Bir insan gelecekle ilgili neye inanıyorsa o gerçekleşir çünkü ona inanmıştır."

"Yani *Harry Potter*'daki Voldemort gibi mi?"

Sarah kahkaha attı. "O da bir örnek. Yaşadığımız her şey düşünce yapımız ve inançlarımızın bir yansıması. Bir bakıma sadece pozitif düşünerek ve kendimiz için istediklerimizi zihnimizde canlandırarak geleceğimizi kontrol edebiliriz. Tabii ki Voldemort'un yaptığı bunun tam tersi. O en kötü senaryonun gerçekleşeceğine o kadar yürekten inandı ki başına geldi."

Deya ona öylece baktı.

"Söylemeye çalıştığım şu: Eğer hayatın üzerinde güce sahip

olduğuna inanırsan er ya da geç olursun. Eğer inanmazsan bu güce asla sahip olmazsın."

"Şimdi gerçekten Dr. Phil gibi konuşmaya başladın," dedi Deya gözlerini devirerek.

Sarah onaylamaz bir ifadeyle dilini şaklattı. "Ciddiyim Deya. Şu anda neye sahip olduğunun farkında mısın? Tüm dünya parmaklarının ucunda. Eve gidip anneme, 'Şu an evlenmiyorum. Benim için kaç talip bulursan bul hiçbiriyle evlenmeyeceğim. Önce üniversiteye gideceğim,' diyebilirsin."

"Bunu söyleyemem."

"Neden?"

"Çünkü Feride üniversiteye gitmeme asla izin vermez."

"Bir okula başvurup kabul edilirsen ne yapacak? Her sabah kapıda durup derse gitmeni mi engelleyecek?"

"Ne yapacağını bilmiyorum ve öğrenmek de istemiyorum."

"Neden? Kaybedecek neyin var?"

"Bilmiyorum... Bilmiyorum. Ama onu kızdırmak istemiyorum. Ona karşı gelemem. Korkuyorum..."

"Neden korkuyorsun? Ne yapabilir? Seni döver mi? Geleceğin için mücadele etmek bir iki kez dayak yemeye değmez mi sence?"

Deya içinde bir öfke dalgası kabarmaya başladığını hissederek, "Bilmiyorum," dedi. "Lütfen sus. Durumu hafife alıyorsun. Hayatım üzerinde gerçekte sahip olduğumdan daha fazla gücüm varmış gibi konuşuyorsun ve bu hiç adil değil. Madem her şey bu kadar kolay sen niye yapmadın? Tite'ye aynı şeyi söyleyebilirdin, kaçıp gitmezdin. Ama o kadar kolay değil, değil mi?"

Sarah yumuşak bir ses tonuyla, "Kolay," dedi. "Şu an ne hissediyor olursan ol gerçek bu: Hayatının kontrolü senin elinde. Bunu senin yaşındayken fark etseydim çoğu şeyi farklı yapardım. Gelecekten daha az korkardım. Kendime daha çok inancım olurdu. İnan bana, aileme karşı çıkmadığım için pişman olmadan geçirdiğim tek günüm yok. Onları on yıldan uzun zamandır görmüyorum ve çok özledim. Ama en önemlisi, orada

kalıp senin ve kız kardeşlerinin büyüdüğünü görmek isterdim, hatta sizi ben yetiştirmek isterdim." Kısa bir an sustu. "Hayatının kontrolünün senin elinde olmadığını düşünerek benim yaşadıklarımı yaşa istemiyorum. Acizlik ve korku yüzünden yanlış kararlar almanı istemiyorum. Ben yaptığım şeyin utancından kurtulmak için kaçtım ama bunun bir bedeli oldu."

"Bedeli ne? Bence muhteşem bir hayatın var."

"Aidiyet," dedi Sarah.

"Aidiyet mi?"

"Açıklaması zor... Hâlâ kendimi kabul etme mücadelesi veriyorum ve buna daha önce, çok daha önce başlasaydım daha iyi olurdu. Öncelikle kendimize ait değilsek bir yere ait hissetmek, gerçekten ait hissetmek çok zor."

Deya halasının çok fazla kişisel gelişim kitabı okuduğunu düşündü. "Hiç arkadaş edinmediğini mi söylüyorsun? Hiç sevgilin olmadı mı?"

"Hayır, arkadaşım da oldu sevgilim de."

"Şu an birlikte olduğun biri var mı?"

"Hayır."

"Neden yok? Tek başına yaşıyorsun. Ne istersen yapabilirsin."

"Sanırım gerçek aidiyet derken kastettiğim bu," dedi Sarah. "Yıllar içinde bir sürü adamla tanıştım ama birine gerçekten bağlanmak benim için zor. Yıllarımı olmadığım biri davranarak harcadım." Deya'nın gözlerine baktı. "Eğer o zamanlar yanımda güveneceğim, cesur olmamı ve kendime inanmamı sağlayacak biri olsaydı özgürlüğümü elde etmek için ailemi kaybetmek zorunda kalmazdım. Seninle bu yüzden bağlantıya geçtim, Deya. Başka bir yol bulmana yardımcı olmak istiyorum."

Deya uzun süre halasına baktı. Eğer Sarah, üniversiteye gitmiş, bir kitapçı işleten ve özgür yaşayan Amerikalılaşmış bu kadın bile tercihlerinden dolayı pişmanlık duyuyorsa kendisi için bir umut var mıydı ki? Sandalyesinde âdeta büzüldü. Ha-

yatı boyunca korkacak mıydı? Bir gün cesur olmayı öğrenecek miydi? Şu an Sarah'ı dinlerken öyle düşünmüyordu.

"Ne oldu?" diye sordu Sarah, gözlerinin içine bakmaya çalışarak. "Neden yüzün asıldı?"

"Ne yapmam gerektiğini anlamıyorum sadece. Hayatım konusunda kafam çok karışık sanıyordum ama şimdi daha da beter. Kendimi olduğum gibi kabul etmem, kaçmak yerine inandığım şey için mücadele etmem gerektiğini söylüyorsun ama bu kulağa sadece teoride hoş geliyor. Gerçek hayatta böyle işlemiyor. Kendimi kabullenmek benim sorunlarımı çözmez ve cesaret beni hiçbir yere vardırmaz. Bunlar ilham verici bir konuşmada ya da bir kitapta kulağa hoş gelen şeyler ama gerçek hayat çok daha karmaşık."

"Söylesene," dedi Sarah sandalyesinde dikleşerek. "Annemle babama neden karşı çıkamazsın?"

Deya gözlerini pencereye dikti.

"Bana söyleyebilirsin," dedi Sarah. "Hem bana hem de kendine karşı dürüst ol. Neden korkuyorsun?"

"Her şeyden!" Deya kendi sesini daha konuşmaya başladığını fark etmeden önce duydu. "Her şeyden korkuyorum. Ailemi ve kültürümü hayal kırıklığına uğratmaktan ve sonunda onların haklı olduğunu görmekten korkuyorum. Benden bekleneni yapmazsam insanların hakkımda ne düşüneceğinden korkuyorum. Aynı zamanda onları dinleyip sonra pişman olmaktan korkuyorum. Evlenmekten kokuyorum ama yalnız kalmaktan da korkuyorum. Kafamın içinde binlerce ses var ve hangisini dinlemem gerektiğini bilmiyorum. Hayatımın geri kalanı başlamak üzere ve ben ne yapacağımı bilmiyorum." Kendini durdurmaya çalıştı ama kelimeler ağzından dökülüyordu. "Bazen bu kadar korkmamın sebebinin annemle babam olduğunu düşünüyorum ama sonra beni bu denli hüzünlü biri yapan onlarla ilgili anılarım mı yoksa baştan beri, daha zihnimde anılar bile oluşmaya başlamadan öncesinden beri hüzünlü biri miydim, diye merak ediyorum. Sonra her şeyi yanlış

hatırladığımdan emin olduğum günler oluyor ve içim berbat bir duyguyla doluyor. İyi bir şeyler hatırlarsam iyileşeceğimi düşünüyorum ama bu asla gerçekleşmiyor."

Sarah uzanıp Deya'nın dizini sıktı. "Annen ve babanla ilgili anıların seni neden bu kadar üzüyor? Sana böyle hissettirecek ne hatırlıyor olabilirsin?"

"Bilmiyorum... Anılarımın gerçek olup olmadığını bile bilmiyorum. Tek bildiğim annemin her zaman çok üzgün olduğu. Evlilikten nefret ediyordu, anne olmaktan da."

"Ama yanılıyorsun," dedi Sarah. "İsra anne olmaktan nefret etmiyordu."

"Ben öyle hissediyordum."

"Hep üzgün olması anne olmaktan nefret ettiği anlamına gelmez.

"O zaman neden..."

Sarah onun sözünü kesti. "Şunu anlamak zorundasın: İsra, Âdem'le evlendiğinde daha on yedi yaşındaydı ve yanında hiç kimsesi yoktu. Yemek ve temizlik yapmaktan, çocuk büyütmekten, Âdem'le annemi memnun etmeye çalışmaktan yorgun düşmüştü. İsra şimdiye dek tanıdığım bütün kadınlardan daha fazla mücadele etti ve seni çok sevdi. Bunu hatırlamıyor olman beni gerçekten çok üzdü."

"Mücadele ettiğinden eminim," dedi Deya, "ama bu kadar çocuk doğurmak onun seçimiydi. Bizim için karşı koymak şöyle dursun kendisi için bile bunu yapmadı."

Sarah'ın yüzünde yeniden hafif bir tebessüm belirdi. "Bunu söylemen ilginç. Daha bir dakika önce bizim gibi kadınların herhangi bir seçeneği olduğuna inanmadığını sanıyordum."

"Şey, evet ama..."

Sarah başını iki yana salladı. "Lafını geri alamazsın. Az önce seçeneğin olduğunu kabul ettin. Hatta bundan da kötüsünü yaptın."

Deya kaşlarını çattı.

"Eğer işi ve eğitimi olmayan, dört çocuk sahibi, doğru dü-

rüst İngilizce konuşamayan Filistinli bir göçmen olan İsra'nın bir *seçeneği* olduğuna inanıyorsan senin gibi zeki, eğitimli, Arap asıllı Amerikalı bir kızın ne kadar çok seçeneği olduğunu kabul ediyorsun demektir." Deya'ya muzip bir tebessümle baktı. "Sence de öyle değil mi?"

Deya itiraz etmek için ağzını açtı ama söyleyecek hiçbir şey bulamadı. Sarah haklıydı. Deya'nın seçenekleri vardı. Sahip olmadığı şey onları gerçekleştirecek cesaretti.

"Gitmem gerek," dedi duvardaki saate bakarak. "Kız kardeşlerimle buluşmaya geç kalmak istemiyorum." Ayağa kalktı ve sırt çantasını aldı. "Burada zaman çok hızlı geçiyor," dedi Sarah'la birlikte dışarı doğru yürürken.

"Bu benimle olmaktan keyif alıyorsun anlamına mı geliyor?"

"Belki biraz."

"O zaman yine gel. Sana bir hikâye anlatmak istiyorum."

"Hikâye mi?"

Sarah başını salladı. "İsra'nın neden kitap okumaya başladığıyla ilgili."

"Yarın olur mu?"

"Yarın görüşürüz."

İsra

1993 Kışı

Yapraklar kahverengiye döndü. Ağaçlar çıplak kaldı. Kar yağdı. İsra tüm bunları bodrum katındaki pencereden izledi. İnsanlar kaldırımlarda koşturuyor, arabalar korna çalarak hızla geçiyor, az ileride trafik ışıkları yanıp sönüyordu. Ama İsra'nın gördüğü tek şey ruhsuz bir tablo, camın ardındaki tekdüzelikti. Yoğun bir hüzünle geçen günleri çaresizlik dolu günler takip etti. Nadine'yle Ömer'in oğullarının doğumundan beri böyleydi. Âdem eve her geldiğinde onu bodrum katı penceresinden boş boş dışarı bakarken buluyor, hatta kocası ona yaklaştığında İsra karşı bile koymuyordu. Aslında sapkın bir biçimde dört gözle bunu bekliyordu. Yaptığı her şey için bu şekilde özür diliyormuş gibi hissediyordu.

Bir aralık sabahı İsra kahvaltı hazırlamaya yardım etmek için mutfağa girdiğinde Feride gözlerini kısıp yanağındaki morumsu ize bakarak, "Bu da ne böyle?" diye sordu. "Sence herhangi biri bunu görmek ister mi?"

İsra cevap vermek için ağzını açtı ama hiçbir şey söyleyemedi. Söylenecek ne vardı ki? Bir kocanın karısını dövmesi normaldi. Yakub annesini kaç kez dövmüştü. Halid'in Feride'yi dövüp dövmediğini düşündü. Hiç şahit olmamıştı ama bu dövmüyor anlamına gelmezdi.

"Kimsenin görmemesi gereken şeyler vardır," dedi Feride. "Ortaya dökmemen gereken şeyler. Ben senin yaşındayken utancımı kimsenin görmesine izin vermezdim."

İsra, Feride'ye bakarken onun şimdiye kadar tanıdığı en

güçlü kadın olduğunu düşündü, annesinden çok daha güçlüydü. Annesi Yakub onu her dövdüğünde hüngür hüngür ağlardı. Feride'yi bu kadar cesur yapan şey neydi acaba? Dayak yemekten daha kötü bir acı yaşamış olmalı, diye düşündü İsra. Hayat onu bir savaşçı yapmıştı.

Feride, İsra'yı üst kattaki yatak odasına götürdü. Komodinin çekmecesini açıp küçük, mavi bir kese çıkarıp içinde bir şey aradı. Önce kıpkırmızı, vişne çürüğü rengi bir ruj çıkardı, sonra onu geri koydu. İsra, Feride'nin dudaklarına bu renk bir ruj sürülmüş hâlini zihninde canlandırdı. Düğününde kırmızı bir ruj sürmüştü, parlak ve canlı bir renkti. Ama koyu vişne çürüğü, bu rengin koyuluğu ona daha çok yakışırdı.

"İşte," dedi Feride, parmakları sonunda aradığı şeyi bulup çıkardı. Elinin arkasına birkaç damla sıvı fondöten sıktı. Feride tenine dokunduğunda İsra acıyla yüzünü buruşturdu ama Feride bunu fark etmemiş görünüyordu. Fondöteni İsra'nın yüzüne sürmeye devam etti, morluklar onu tatmin edecek kadar kapanana dek birkaç kat sürdü. İsra çekinerek aynada kendine baktı; utancın her santimi, bütün morluk ve kızarıklık yok olmuştu.

Odadan çıkmak için arkasını döndüğünde Feride onu dirseğinden tutup yanına çekerek fondöten şişesini eline tutuşturdu. "Karı koca arasında ne yaşanırsa yaşansın orada kalmalı. Her zaman. Ne olursa olsun."

Âdem'in daha sonra bıraktığı izleri İsra kendi kapattı. Feride'nin çabasını fark ettiğini umuyor; bu çabanın onları bir biçimde yakınlaştırabileceğini, başlarda oldukları gibi olabileceklerini, Deya doğmadan önceki günlere dönebileceklerini ümit ediyordu. Ama Feride fark etmedi, fark etse de belli etmedi. Hatta hiçbir şey olmamış, Âdem, İsra'yı hiç dövmemiş, o morlukları hiç kendisi kapatmamış gibi davrandı. Bu durum İsra'yı çok rahatsız etti ama sakin kalmayı başarabildi. Feride haklıydı. Karı koca arasında yaşananlar, İsra'nın başta düşündüğü gibi korku

ya da saygı yüzünden değil utanç yüzünden orada kalmalıydı. Sarah ve Nadine herhangi bir şeyden şüphelenmemeliydi. Âdem'in onu dövdüğünü anlarlarsa nasıl da aptal durumuna düşerdi. Bir kocanın karısını dövmesinin bir babanın çocuklarını dövmesi kadar sıradan görüldüğü memleketinde olsaydı bu konuda konuşacağı birisi olabilirdi. Fakat Sarah gerçek bir Amerikalıydı, Nadine ise Ömer'i parmağında oynatıyordu. İsra her şey yolundaymış gibi davranmak zorundaydı.

Ama böyle davranmak sadece görünüşte işe yarıyordu. İçte ise İsra felç edici bir utançla doluydu. Hayatındaki bütün erkeklerin, önce babasının, şimdiyse kocasının bu tür korkunç şeyler yapmasına neden olan ondan kaynaklı kötü bir şeyler olmalıydı. Baktığı her yerdeki manzara kasvetli ve iç karartıcıydı, annesiyle birlikte izlemeyi çok sevdiği siyah-beyaz Mısır filmleri gibi hüzünlüydü. İsra çocukluğunun renklerini çok net hatırlıyordu... pembe *sabra* meyvesini,* zeytin ağaçlarını, uçuk mavi gökyüzünü, hatta çimle kaplı geniş mezarlığı... ve korku içinde bu renkliliğin sadece hak eden gözler tarafından görüldüğünü hissediyordu.

O kış İsra, ev işlerini bitirir bitirmez bodrum kata inip pencere kenarında oturmak dışında çok az şey yaptı. Kendisiyle konuşulmadan konuşmadı ve hatta verdiği karşılıklar bile sessizdi. Kucağına aldığında bile kızlarının gözlerine bakmaktan kaçındı, annelik görevlerini hızla yerine getirip yatma vakti gelene kadar dalgın dalgın camdan baktığı pencere kenarına dönmeye çalıştı. Çok az uyudu, uyuduğunda ise rüyalarında ağladı ve hatta bazen çığlık atarak uyandı. Böyle gecelerde Âdem'i uyandırmış olma korkusuyla ona bakar ama onu ağzı bir karış açık hâlde horul horul uyurken bulurdu.

Bazen, Acaba içime cin mi girdi, diye düşünüyordu. Bu mümkündü. Çocukluğunda bir insanın içine giren, ona şiddet uygulamak ya da adam öldürmek gibi görülmemiş şeyler yaptıran ve hatta genelde aklını kaçırmasına neden olan cinlerle

* (Ar.) Frenkinciri. *–çn*

ilgili sayısız hikâye duymuştu. Komşuları Ümmü Hassan, bir öğleden sonra oğlunun okuldan eve dönerken İsrailli bir asker tarafından öldürüldüğü haberini alınca yere yığılmıştı. Gözleri geriye doğru kaymış, elleri çılgıncasına yüzünü yumruklamış ve tüm bedeni zangır zangır titremişti. O gecenin daha geç bir vaktinde Ümmü Hassan'ın evinde ölü bulunduğu, dilini yutup öldüğü haberi gelmişti. Ama annesi İsra'ya gerçeği anlatmıştı: Ümmü Hassan'ın bedenine bir cin girmiş ve içindeki yaşamı soğurup onu öldürmüştü. Şimdi aynı şeyin, biraz daha yavaş ilerleyen biçimde kendi başına gelip gelmediğini merak ediyordu. Eğer olan buyduysa, bunu hak ediyordu.

Sabahtı ve İsra pencereden dışarı bakıyordu. Kızları Legolarıyla kale yapmak istiyorlardı ama o oyun oynayamayacak kadar yorgundu. Koyu renk gözleri ve çökük yanaklarıyla sanki onu yargılar gibi kendisine bakmalarından hoşlanmıyordu. Camdaki yansımada üç yaşındaki Deya'nın parmaklarını yıpranmış bir Barbie bebeğe dolamış hâlde köşeden onu izlediğini görebiliyordu. İsra'yı en fazla huzursuz eden onun gözleriydi. Deya ciddi bir çocuktu. Değil diğer çocuklar gibi kahkaha atmak, kolay kolay gülümsemezdi bile. Ağzı sımsıkı kapalı bir çizgi hâlindeydi ve gözlerinin ardında karanlık bir merak vardı. Bu dayanılmaz bir görüntüydü ama İsra onu nasıl değiştireceğini bilmiyordu.

Bakışlarını camdan ayırıp Deya'ya gelip kucağına oturmasını işaret etti. Deya kucağına oturunca ona sımsıkı sarılıp, "Böyle olmak istemiyorum," diye fısıldadı.

Deya Barbie bebeğini sımsıkı tutarak gözlerini kısıp ona baktı. "Ben küçük bir kızken," diye devam etti İsra, "annem benimle fazla konuşmazdı. Her zaman çok işi olurdu." Deya sessizdi ama İsra onun kendisini dinlediğinin farkındaydı. Kızına daha sıkı sarıldı. "Bazen unutulmuşum gibi hissederdim. Hatta bazen beni sevmediğini düşünürdüm. Ama çok severdi. Tabii ki çok severdi. Ve ben de seni seviyorum, *habibti*. Bunu hiç unutma." Deya gülümsedi ve İsra ona sımsıkı sarıldı.

***

O akşam İsra'yla Sarah mutfakta akşam yemeği için kuzu kıymasından dolma içi hazırlıyorlardı. Erkekler *malfouf*, yani lahana dolması istemişlerdi ve kadınların onlar eve dönmeden bunu hazırlayacak sadece birkaç saati vardı. Nadine de yardım etseydi işleri daha çabuk biterdi ama o üst katta, Feride'nin tüm gazabına rağmen adını Halid değil de Emir koyduğu oğlunu emziriyordu.

Feride merdiven başında bağırarak ona birkaç kez seslenmiş, tekrar hamile kalabilmesi için meme vermeyi bırakması gerektiğini söylemişti ama Nadine'nin verdiği tek karşılık, "Ömer'e zaten bir erkek evlat verdim, değil mi?" olmuştu.

Sarah imalı bir tebessümle İsra'ya baktı ama İsra başını çevirdi. İçin için neden Nadine gibi olamadığını merak ediyordu. Neden böyle karşılık verip hakkını arayamıyordu? Dört yıldır bu evde yaşıyordu ve bir kez bile ne Âdem'e ne de Feride'ye karşı çıkmıştı ve bunu fark ettiğinde tokat yemiş gibi hissetti. Acınası zayıflığı. Âdem eve gelip yemek istediğinde onu mutlu etme arzusuyla başını sallıyor, yatakta ona sokulduğunda izin veriyor, onunla sevişmek yerine onu dövmeyi tercih ettiğinde ise hiçbir şey söylemiyor, kelimelerini âdeta yutuyordu. Yorgunluktan bütün vücudu ağrırken bile Feride'nin bitmek tükenmek bilmez istekleri karşısında susuyordu. İçinden geçenleri söylemek kadar basit bir şeyi dahi yapamıyorsa gerisinin; ne düşündüğünün, uysal mı yoksa küstah mı olduğunun ne önemi vardı?

Gözleri doldu, yaşlar akmak üzereydi. Onları bastırdı. Annesini düşündü. Annesi hiç şu an İsra'nın kendisini hissettiği gibi hissetmiş miydi? Sevgiyi hak etme uğruna çenesini tutan, kızına da aynısını yapmasını öğreten bir aptal gibi? Annesi de şu an onun yaşadığı gibi mi yaşıyordu... aklından geçenleri dile getirememenin utancı ve suçluluk duygusuyla dolu olarak? Kızının başına bunların geleceğini önceden biliyor muydu?

Feride telefonda, "O kız kesinlikle yanlış bir şey yapmıştır,"

dedi. İki ayağını da mutfak masasına dayamıştı ve yüzünde hafif bir tebessüm vardı. Ümmü Ahmed'in en büyük kızı Fatıma boşanıyordu.

İsra camdan baktı. Âdem'i ona dayak atmaya kışkırtacak ne hata yaptığını merak etti. Kocasının onu boşayıp boşamayacağını merak etti.

"Zavallı, zavallı Ümmü Ahmed," dedi Feride telefonda. "Kızının boşanmasından sonra insanların yüzüne bakmak zorunda kalmak." Ama öyle kocaman sırıtıyordu ki altın dişi ay ışığı gibi parıldıyordu. İsra anlamıyordu, Ümmü Ahmed, Feride'nin en yakın arkadaşıydı. Mutlu olması için bir neden yoktu. Ancak kendisi de sıkıntılarının sona ermesi için Nadine kız doğursun diye dua etmemiş miydi? Yüreğinin sıkıştığını hissetti.

Feride telefonu kapattığında Sarah'a, "Bu senin için iyi olacak, kızım," dedi. "Fatıma boşanırsa kız kardeşi Hannah'ı kimse almaz."

"Bunun benimle ne ilgisi var?" diye sordu Sarah.

"Çok ilgisi var. Hannah yoldan çekildiğinde sana uygun bir talip bulmanın ne kadar kolaylaşacağını düşünsene." Dolma içinin baharatını kontrol etmek için tadına baktıktan sonra ayağa kalktı. "Brooklyn'de Filistinli erkek sayısı zaten az. Ne kadar az rekabet o kadar iyi."

İsra lahana yaprağının ortasına bir parça pirinç ve kıyma karışımı koyarken başını sallayarak onu tasdik etti. Feride'nin kendisine baktığını hissedebiliyordu, bu yüzden yaprağı parmak inceliğinde sardığından emin oldu.

Feride parmağını yalayarak, "İkinizin arasında pek rekabet söz konusu olabilecek gibi değil zaten de," dedi. "Hannah'ın koyu renk tenini ve aşırı kalın telli saçlarını görmedin mi? Üstelik boyu ancak bir elli. Sen çok daha güzelsin."

Sarah kalkıp kirli tabakları lavaboya götürdü, yüzü dikkat çekici biçimde kızarmıştı. İsra onun ne düşündüğünü merak etti. Annesinin onu başka kızlarla kıyasladığı günleri düşündü; kemik yığınından başka bir şey olmadığını, hiçbir erkeğin

onunla evlenmek istemeyeceğini söylerdi. Daha fazla yemesini söyler, kilo aldığında ise daha az ye derdi. Dışarı çıktığında teni kararmasın diye güneşten kaçınmasını isterdi. O zamanlar annesi onu sık sık gözden geçirir, iyi durumda olduğundan emin olmak için tepeden tırnağa incelerdi. Bir erkeğin onu değerli bulmasını sağlamak için. Acaba şu an Sarah da o zamanlar kendisinin hissettiği gibi, dünyadaki en değersiz şey kendisiymiş gibi hissediyor muydu? Acaba kızları da aynı şeyi hissedecekler miydi?

Feride, Sarah'ın peşinden lavaboya giderek, "Belki bu senin şansındır," dedi.

Sarah cevap vermedi. Bir sünger alıp musluğu açtı, minicik bedeni balıkçı yaka kazağı ve bol kadife pantolonu altında kaybolmuştu. Okula da bu kıyafetle gitmişti ve İsra, sınıf arkadaşlarının da böyle mi giyindiğini yoksa televizyondaki kızlar gibi dar, açık kıyafetler mi giydiklerini merak etti. Birçok kez Sarah'ın daha modaya uygun kıyafetler için annesine yalvardığına kulak misafiri olmuştu ama Feride her seferinde, "Sen Amerikalı değilsin," diye bağırıyordu, sanki Sarah bunu unutabilirmiş gibi.

"Neyse, *bu kadar* heyecanlanma," dedi Feride. Sarah omuz silkti. "Artık on beş yaşındasın. Evlilik yakın. Hazırlanmaya başlaman gerek."

"Ya evlenmek istemiyorsam?" Sarah'ın sinirli sesi mutfakta bir silah gibi patladı.

Feride dik dik ona baktı. "Anlamadım?"

Sarah musluğu kapatıp gözlerini annesininkilerin içine dikti. "Beni evlendirmeye neden bu kadar heveslisin?"

"Yarın evlen demiyorum. Lise bitene kadar bekleyebiliriz."

"Olmaz."

"Ne?"

"Lise bittikten sonra evlenmek istemiyorum."

"Evlenmek istemiyorum ne demek? Başka ne yapacaksın, aptal kız?"

"Üniversiteye gideceğim."

"Üniversiteye mi? Sence babanla ben, bir Amerikalıya dönüşebilesin diye evden tek başına ayrılmana izin verir miyiz?"

"Ne alakası var? Burada herkes üniversiteye gidiyor."

"Ya, öyle mi? Peki memlekettekiler kızımızın New York sokaklarında tek başına dolaştığını öğrenince ne düşünecekler sence? İtibarımızın ne hâle geleceğini düşün."

"İtibarımız mı? İtibarımız konusunda abimler neden hiç kaygılanmıyor? Ömer'le Ali'nin sokaklarda tek başlarına dolanmalarını, istediklerini yapmalarını kimse engellemiyor. Hatta babam üniversiteye gitmesi için Ali'ye yalvarmak zorunda kalmıştı."

"Kendini abilerinle kıyaslayamazsın," dedi Feride. "Sen erkek değilsin."

"Hep bunu söylüyorsun ama hiç adil değil."

"Adil ya da değil, benim kızım üniversiteye gidemez. *Fehme*?" Sarah'a yaklaştı, avucu âdeta seğiriyordu. "Anlaşıldı mı?"

Sarah bir adım geri çekildi. "Evet, anne."

"Üniversiteyi düşüneceğine kadın olmanı sağlayacak bir iki şey öğren. Yengelerini örnek al. Onlar üniversiteye gittiler mi?"

Sarah alçak sesle bir şeyler mırıldandı ama Feride oralı olmadı. Mutfaktan çıkmak üzere arkasını dönerken, "Hatta bugünden itibaren her akşam İsra'yla yemek yapabilirsin." İsra'ya baktı. "Her yemeği güzel yapmayı öğrenmesini sağla."

İsra, "Tamam," dedi.

Feride akşam programını izlemek için mutfaktan ayrıldıktan sonra Sarah, "Bu kadın gülünç," dedi. "Dolabında hiç kullanılmadan duran ve birine vermeye can attığı bir başörtüsü gibi davranıyor bana."

İsra kendi söylediğine kendisi de tam inanmayarak, "Senin için en iyisini istiyor sadece," dedi.

"Benim için en iyisi mi?" dedi Sarah, bir kahkaha atarak. "Buna gerçekten inanıyor musun?"

İsra hiçbir şey söylemedi. Bu gibi anlarda ne kadar farklı ol-

duklarını anlıyordu. İsra'nın aksine Sarah kolay etkilenmezdi. İki farklı kültür arasında kalmıştı ve bu bölünme her yanında yazıyordu âdeta: Feride elini kaldırdığında büzülen, babası ve abileri eve girdiğinde hemen hemen hiç konuşmayan, onlara servis yapılana kadar mutfak masası etrafında dönüp duran ve Amerikan romanlarını yutarcasına okuyan, üniversiteye gitmek isteyen, bakışlarında İsra'nın şu an fark ettiği isyan parıltıları olan bir kızdı o. İsra bir zamanlar sahip olduğu isyankârlığı yeniden elde edebilmeyi diledi ama o genç kız uzun süre önce ölmüştü.

"Eğer gerçekten benim için en iyisini isteseydi," dedi Sarah, "seninki gibi bir hayatım olmasını arzu etmezdi."

İsra başını kaldırıp ona baktı. "Ne demek istiyorsun?"

"Özür dilerim ama bu çok açık, İsra, biliyorsun."

"Ne?"

"Morlukların. Örtmeye çalışsan da görebiliyorum."

"Ben..." İsra ellerini yüzüne götürdü. "Deya'nın Barbie bebeğine takılıp düştüm."

"Aptal değilim. Âdem'in seni dövdüğünü biliyorum."

İsra cevap vermedi. Sarah bunu nereden biliyordu? Geceleri Âdem'in bağırdığını mı duymuştu? Yoksa Feride'nin telefon konuşmasına kulak misafiri mi olmuştu? Nadine de farkında mıydı? Başını eğip yüzünü lahana sarmasına gömdü.

"Sana dokunmasına izin vermemelisin." Sesi alçak olsa da İsra öfkesini duyabiliyordu. "Kendini savunmak zorundasın."

"Öyle yapmak istemedi. Kötü bir gün geçiriyordu sadece."

"Kötü bir gün mü? Benimle dalga mı geçiyorsun? Bu ülkede aile içi şiddetin suç olduğunu biliyorsun, değil mi? Bir erkek bana el kaldırsa ânında polisi ararım. Anne ve babalarımızın bizleri dövmesi başka bir şey, evlendikten sonra yetişkin bir kadın olarak dayak yemek başka."

İsra ona bakmadı. "Memlekette tüm erkekler karılarını döver. Bir kadın her dayak yediğinde polisi arasa tüm erkekler hapiste olur."

"Belki de yapılması gereken bu," dedi Sarah. "Kadınlarımız kendilerini savunup polisi arasalar kocaları onları dövmez belki."

İsra, "İşler öyle yürümüyor, Sarah," diye fısıldadı. "Filistin'de kanun falan yok. Orası işgal altında bir ülke. Arayacak kimse yok. Polis olsaydı bile seni sürükleye sürükleye kocana geri götürürdü ve evi terk ettiğin için daha çok dayak yerdin."

"Yani erkekler karılarını istedikleri zaman dövebilirler, öyle mi?" İsra omuz silkti. "Amerika'da bunu yapamazsın."

Sarah gözlerini kocaman açıp dikkatle ona baktığında İsra'nın tüm bedenini bir utanç seli kapladı. Başını çevirdi. Sarah'ın, kocalarından dayak yiyen hiçbir kadının polisi aramayı aklına bile getirmeyeceği Filistin'i anlamasını nasıl sağlayabilirdi ki? Bir biçimde kendini savunma gücü bulsa bile parası, eğitimi ve yapabileceği bir iş yokken bu ne işe yarardı? İsra ilk kez, şiddetin bu kadar yaygın olmasının temel nedeni bu, diye düşündü. Sebep, sadece yasal koruma olmaması değil, kadınların dövülmeyi hak eden değersiz ve rezil yaratıklar olduklarına inanarak ve kendilerini döven erkeğe bağımlı hâle getirilerek yetiştirilmiş olmalarıydı. İsra bu düşünce karşısında avaz avaz bağırmak istedi. Kadın olmaktan utanıyordu, hem kendi adına hem de kızları adına.

Başını yeniden kaldırıp baktığında Sarah'ın gözlerini ona dikmiş olduğunu gördü. "Âdem'in *şarap* içtiğini biliyorsun, değil mi?"

"Ne?"

"Ciddi misin, İsra? Çoğu gece eve sarhoş geldiğini fark etmedin mi?"

"Fark etmedim. Hasta olduğunu sandım."

"Hasta falan değil. Alkolik. Hatta çamaşırları yıkarken onun kıyafetlerinde bazen esrar kokusu alıyorum. Koku hiç dikkatini çekmedi mi?"

"Esrar nasıl kokar bilmiyorum," dedi İsra, kendini aptal hissederek. "Şehrin kokusu üstüne siniyor diye düşünüyordum."

Sarah şaşkınlıktan donup kalmış bir hâlde ona baktı. "Nasıl bu kadar saf olabiliyorsun?"

İsra mutfak masasında oturduğu yerde dikleşti. "Elbette safım!" dedi, içinde onu şaşırtan bir isyankârlık kıpırtısı yükseliyordu. "Hayatım boyunca mutfağa sıkıştım kaldım, önce Filistin'de, şimdi de burada. Hayat hakkında bir şeyler bilmemi nasıl beklersin? Seyahat ettiğim tek yer kitapların sayfalarıydı ve artık onlar da yok."

Sarah, "Özür dilerim," dedi. "Duygularını incitmeye çalışmıyorum. Ama arada bir kendin için bir şeyler yapmalısın. Sana kitap getirebileceğimi söylemiştim. Neden izin vermedin? Seni bu kadar korkutan ne?"

İsra gözlerini mutfak camının dışına dikti. Sarah haklıydı. Kitap okumayı Feride ve Âdem'i kızdırma korkusuyla bırakmıştı, onların istediği gibi davranarak sevgilerini kazanacağını düşünmüştü. Ama yanılmıştı. "Bunu hâlâ yapar mısın?" diye sordu.

"Neyi?"

"Bana kitap getirir misin?"

"Tabii," dedi Sarah gülümseyerek. "Elbette. Yarın getiririm."

Deya

2008 Kışı

Sonraki günlerde Deya babaannesinin şüphelenmesine neden olmayacak sıklıkta Sarah'ı ziyarete gitti. Neyse ki Nasır'ın teklifini geri çekme ihtimaline karşı Feride başka bir talip ayarlamakla meşguldü ve görünen o ki okul yetkilileri de devamsızlığını bildirmemişti ki zaten bu, kızların görücüye çıkmaya başladığı son sınıf için yaygın bir durumdu. Deya ve Sarah kitapçıda pencerenin kenarındaki aynı kadife koltuklarda oturuyorlardı. Deya, halasının İsra hakkında anlattıklarını can kulağıyla dinliyordu, her hikâye bir kitabın bölümü gibi genelde beklenmedik biçimde tek tek önüne seriliyordu. Deya annesi hakkında bir şeyler öğrendikçe onu hiç tanımadığını hissetmeye başlamıştı. Büyürken kendine anlattığı tüm hikâyeler, bir araya getirdiği anılar İsra'nın resmini tam olarak çizmekte eksik kalmıştı. Şimdi yavaş yavaş ortaya çıkan bir resim vardı. Yine de Deya, Sarah'ın gerçeği tüm çıplaklığıyla anlatıp anlatmadığını, anlatıyorsa bile yıllardır Deya'nın kardeşlerine yaptığı gibi bazı bölümleri saklayıp saklamadığını merak ediyordu. Ama kuşkularına rağmen ilk kez bütün gerçeği öğrenmek için sabırsız değildi. Sarah'ta arkadaşlık bulmuştu ve hayatında ilk kez yalnız hissetmiyordu.

Soğuk bir perşembe günü salonda çay içerlerken, "Bana şunu söyleyin," dedi Deya babaannesiyle dedesine.

Feride gözlerini televizyondan ayırıp ona baktı. "Neyi?"

"Sarah Hala neden hiç ziyaretimize gelmedi?"

Feride'nin yüzü pembeleşti. Karşısında oturan Halid kanepeye daha da gömüldü. Dedesi gözlerini televizyon ekranından

ayırmamış olsa da Deya ellerinin titrediğini gördü. Halid çay bardağını sehpaya koydu.

"Gerçekten," dedi Deya. "İkiniz de bunu hiç açıklamadınız sanırım. Yolculuk için yeterince parası mı yok? Karısının evden ayrılmasına asla izin vermeyen şu kontrol manyağı adamlardan biriyle mi evli? Ya da belki de..." Bunu söylerken gözlerini Feride'ye dikti. "Belki de onu o kadar uzağa gönderdiğiniz için size kızgın olduğundan gelmiyor. Bu oldukça olası görünüyor."

"Kızgın olması için bir neden yok," dedi Feride bardağı yüzüne götürerek. "Bu bir evlilik, cinayet değil."

"Öyle olsa gerek ama o zaman neden hiç gelmedi?" Deya Halid'e dönerek onun bir şey söylemesini bekledi. Ama dedesi gözlerini televizyondan ayırmadı. Deya yeniden Feride'ye döndü. "Ona ulaşmayı denedin mi hiç? Kızgın olup olmadığını sormak ya da belki özür dilemek için aradın mı? Eminim bunca yıl sonra seni affeder. Sonuçta annesisin."

Feride'nin yüzü daha da pembeleşti. "Özür dilemek mi?" Çay bardağını sertçe sehpaya koydu. "Neden özür dileyecekmişim? Onun için yaptığımız onca şeyden sonra hiç arayıp sormadığı için özür dilemesi gereken asıl *o*."

"Belki onu başınızdan attığınızı düşünüyordur," dedi Deya, ses tonunu masum ve umursamaz tutarak.

"*Khalas*!"* Halid, Deya'ya dik dik bakarak ayağa fırladı. "Tek bir kelime daha etme. Bu evde onun adını duymak istemiyorum. Asla. Anladın mı?" Deya'nın cevap vermesine fırsat bırakmadan hışımla odadan çıktı.

"Çok bariz," dedi Deya.

Feride ona döndü. "Bariz olan ne?"

"Sîdu'nun suçluluk duyduğu."

"Sîdu suçluluk falan duymuyor! Neden suçluluk duysun?"

Deya üstü kapalı kelimelerle konuşmaya devam etti. "Sarah'ı evlenmeye zorladığı için. Onu Filistin'e gönderdiği için. Suçluluk hissediyor olmalı. Yoksa neden bu kadar sinirlensin?"

---

* (Ar.) Yeter! –*yhn*

Feride cevap vermedi.

Deya ona doğru eğilerek, "Bu yüzden olmalı," dedi. "Ne zaman Sarah'tan bahsetsem gözlerinin dolmasının sebebi bu mu? Gitmesini istemediğin için mi? Sorun değil. Bana anlatabilirsin."

"Bu kadar yeter!" dedi Feride. "Dedeni duydun."

"Hayır, yetmez!" Deya'nın sesi sertti. "Neden doğruyu anlatmıyorsun?"

Feride oturduğu yerde dikleşip uzaktan kumandayı aldı. "Bunu gerçekten istiyor musun?"

"*Lütfen*."

"Peki o zaman," dedi Feride dişlerini sıkarak. "İşte sana gerçek... Kızımı uzaklara göndermek umurumda değildi ve aynısı sana yapmak da hiç umurumda olmaz. Şimdi yıkıl karşımdan. *Çık dışarı*!"

Feride

1994 Baharı

Ayaz bir cuma öğleden sonrası İsra'yla Nadine şakşuka* yapmak için malzemeleri kızartır ve Sarah çay demlerken Feride mutfakta dolanıp duruyordu. Erkekler cuma namazı sonrası yemek yemek için uğramışlardı ama Feride'nin onlar için yeterli yemeği yoktu. Ne kızartılacak et vardı ne de soteleyecek sebze, hatta humus yapacak tek bir kutu nohut bile yoktu. Feride parmak uçları dudaklarında, kendini sakinleştirmeye çalışarak mutfakta dört dönüyordu.

"Anlamıyorum," dedi Sarah, kileri bir kez daha açan annesine. "Neden babamın pazar günleri alışverişe gitmesini bekliyorsun?"

Feride başını kilere soktu. Bu soruyu kaç kez cevaplamıştı? Genelde evin her işini kendisinin yapmasının mümkün olmadığını, Halid'in de bir şekilde yardım etmesi gerektiğini söyleyerek bu soruyu geçiştirirdi. Fakat bugün içinde beklenmedik bir öfke dalgası kabardığını hissettiği o günlerden biriydi. Bütün hayatının tek anlamı buydu, iyi olduğu tek şey buydu: Boş boş oturup eleştirileri ve emirleri almak.

"Gerçekten, anne," dedi Sarah oturduğu yerde öne doğru eğilerek. "Süpermarket birkaç sokak ileride. Neden kendin gitmiyorsun?"

Feride başını bile kaldırmadı. Kilerden bir paket kurabiye çıkarıp yeniden masaya oturdu. Kurabiyelerden birini alıp ısırarak, "Çünkü," dedi. Üç genç kadının kendisine boş gözlerle baktığını, lokmasını çiğnemesini beklediğini göre-

* Türk mutfağındakinden farklı olarak üzerine yumurta kırılır. *–çn*

biliyordu. Ama tek yaptığı bir kurabiye daha çıkarıp ağzına tıkmak oldu.

Sarah, "Çünkü ne?" diye sordu.

Feride iki lokma arasında, "Çünkü istemiyorum," diye karşılık verdi.

Sarah bir kurabiye almak için uzanarak, "Markete ben gidebilirim, anne, biliyorsun," dedi.

Feride masaya bir göz attı. Nadine bir kurabiyenin kenarını ısırıyor, İsra ise dümdüz karşıya bakıyordu. Feride hangisinden daha çok nefret ettiğini bilmiyordu. Oğluna Halid adını vermeyi reddeden ve sürekli kendi istediğini yapan Nadine'den mi yoksa bütün söylenenleri yaşayan bir ölü ruhsuzluğuyla yerine getiren ve hâlâ bir oğlan doğurmamış olan İsra'dan mı? "Saçmalama."

"Gerçekten," dedi Sarah. "Okuldan sonra gidebilirim. Böylece her hafta pazar gününe kadar beklemek zorunda kalmazsın."

Feride ânında çiğnemeyi bıraktı. "Sen aklını mı kaçırdın?"

Sarah şaşırmış görünüyordu. "Ne demek istiyorsun?"

"Bekâr kızımı markete tek başıma gönderirsem insanlar bana ne gözle bakar? Komşuların dedikoduya başlamalarını mı istiyorsun? Kızımın sokaklarda tek başına sürttüğünü, onu yetiştirmeyi beceremediğimi mi söylesinler?"

"Bu aklıma gelmemişti," dedi Sarah.

"Gelmez tabii! Kafanı kitaplara gömmekle o kadar meşgulsün ki gerçek dünyada neler olup bittiğinden haberin yok."

Feride, Sarah'ı sarsmak istedi. Ona kültürleri ile ilgili öğretmeye çalıştığı her şey bir kulağından girmiş diğerinden çıkmış gibi görünüyordu. Engellemek için elinden gelen her şeyi yapmış olmasına rağmen tek kız evladı bir Amerikalıya dönüşüyordu. Sakinliğinin kızına da bulaşmasını ümit ederek İsra'dan ona yemek yapmasını öğretmesini bile istemişti ama işe yaramamıştı. Sarah hâlâ eskisi kadar isyankârdı.

Feride bir avuç kurabiye alarak, "Bu lanet olası ülkeye gel-

menin sonucu bu işte," dedi. "O askerlerin bizi öldürmelerine izin vermeliydik. Filistinli bir kız olmanın anlamını biliyor musun? Ha? Yoksa kahrolası bir Amerikalı mı yetiştirdim?"

Sarah cevap vermedi, gözlerinde Feride'nin anlamlandıramadığı bir parıltı vardı. Feride kurabiyeleri hapır hupur yedi ve Nadine'ye döndü. "Annene tek başına süpermarkete gidip gidemeyeceğini sorma cesareti gösterdin mi hiç?"

"Elbette hayır," dedi Nadine pis pis sırıtarak.

"Ya sen..." Feride, İsra'ya döndü. "Ramallah'tayken annen yanında olmadan sokağa adım attın mı?"

İsra başını iki yana salladı.

"Görüyorsun işte," dedi Feride. "Bu iş böyle olur. Hangi kadına sorarsan sor sana aynı şeyi söyler."

Sarah sessizce camdan dışarı baktı. Feride kızının dünyanın böyle olmasının sebebinin kendisi olmadığını anlamasını diledi. O sadece bu şartlar altında var olabilmesi için kızına yardımcı olmaya çalışıyordu. Ayrıca Sarah sahip olduğu hayata şükretmeliydi, karnının doyduğu ve başını sokacak bir evinin olduğu bir ülkede yaşıyordu... Daha ne isteyebilirdi ki?

Sonrasında Feride evin erkeklerini masanın etrafına topladı, tombul ayak bileklerini üst üste koyarak çevresindeki manzaraya hayranlıkla baktı. Halid sağında oturuyordu, Ömer'le Ali de solunda. Halid eskisi gibi genç olmasa da hepsi güçlü ve sağlıklıydı. Keşke Âdem de burada olsaydı, diye düşündü ama o çalışıyordu. Çok işi vardı, belki haddinden çok. Sabahları şarküteride Halid'e yardım ediyor, önde, kasanın yanında durup siparişleri hazırlıyordu. Ardından stok sayımı yapmak ve çekleri yatırmak için Ömer'in dükkânına uğruyor ve sonra kendi mağazasına gidiyordu. Gerektiği kadar sık dile getirmese de Feride, Âdem'in yardımlarına minnettardı. O akşam oğluna teşekkür edeceğini söyledi kendi kendine.

Nadine'nin masaya yeni koyduğu tabaktan sıcak bir pide alırken, "İşler nasıl?" diye sordu Ömer'e.

Nadine'nin bakışlarını yakalayan Ömer tatlı bir tebessümle, "*Elhamdülillah,* sabit bir gelir getiriyor," dedi.

Feride, bu bakışma karşısında kaşlarını kaldırdı. En sevdiği yemek olan şakşukaya uzandı, bir kaşık dolusu yumurta ve domatesi ağzına attı. Çiğnemeye devam ederken, "Yeni bir çocuk düşünmeye başlayabilirsin belki," dedi. Bunu söylediğinde kızaran Nadine'ye göz ucuyla baktı. Feride söylediklerinin beyhude olduğunu, Ömer'le Nadine'nin ikinci çocuğu kendileri istedikleri zaman yapacaklarını biliyor ana yine de konuşuyordu. Nadine'yi huzursuz etmenin tatmini yetiyordu. Ömer tam bir geri zekâlıydı. Karısına laf geçirmek şöyle dursun ipleri tamamen onun eline vermişti. En azından Âdem sözünü dinletmişti. İsra'ya bakın. Bir mezarlık kadar sessiz. Nadine gibi geveze ve küstah değil. Bakalım Ömer'in durumu nereye varacak, diye düşündü Feride. Ali'ye döndü. "Sende ne var ne yok, oğlum? Okul nasıl gidiyor?"

"Gidiyor işte," diye mırıldandı Ali.

Halid başını kaldırıp ona baktı. "Ne dedin sen?"

Ali sandalyesinde âdeta çöküverdi. "Gidiyor dedim."

"Bu ne anlama geliyor?"

Feride sorduğuna pişman olmuş hâlde, İşte yine başlıyor, diye düşündü. Son zamanlarda Halid'le kavgalarının nedeni çoğunlukla Ali'ydi. Halid onun Ali'ye karşı fazla yumuşak davrandığını düşünüyordu, o ise kocasının fazla sert davrandığını. Ondan fazla şey beklediğini.

"Elimden geleni yapıyorum," dedi Ali. "Gerçekten çabalıyorum, sadece..." Halid'in gözleri kocaman açıldı, Feride nefesini tuttuğunu fark etti, "üniversiteye gitmeye ne gerek var anlamıyorum."

"Üniversiteye gitmeye ne gerek olduğunu mu anlamıyorsun?" Halid artık bağırıyordu. "Bu ailede üniversiteye gidebilen ilk kişi sensin. Âdem faturaları ödememize yardım etmek için gidemedi. Ömer kabul bile edilmedi ve şimdi sen ne gerek var diyorsun, öyle mi? *Velik,* eğitim alabilmek uğruna neler

yapardım biliyor musun?" Odada çıt çıkmıyordu. Feride'nin duyabildiği tek ses kendi ağzı şapırtısıydı. "Kolumu ve bacağımı verirdim. Ama seni bu noktaya getirebilmek için köpek gibi çalıştım, sırf *sen* üniversiteye gidebil diye. Sırf *sen* annenle benim yaşayamadığımız hayatı yaşayabil diye. *Karşılığını* böyle mi ödüyorsun?"

Ali korku içinde ona baktı. Feride çocuklarının kocasıyla onun nelere katlandıklarını anlayamayacaklarını biliyordu. İsrailli askerler gelip onları yuvalarından ettiklerinde henüz doğmamışlardı. Hayat hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı, her şeyin elinizden ne kadar kolay alınabileceği hakkında en ufak bir fikirleri yoktu.

Uzanıp bir kaşık daha şakşuka aldı. Peki o zamanlar kendisi hayat hakkında ne biliyordu ki? İşgal başladığında henüz on altı yaşındaydı. Zorla tahliye edildikleri gün iki eli havada teslim olan babasının yüzündeki ifadeyi hâlâ hatırlıyordu. Tanklar Ramla'ya girip bütün halkı sürmüşlerdi. İsrail milis kuvvetleri zeytinlikleri yakarken çok sayıda köylüyü öldürmüştü. Diğerleri ise evlerini korumaya çalışırken üstünkörü kazılan hendeklerde ölmüşlerdi. Feride ailesinin neden kaçtığını, neden kalıp ülkesi için savaşmadığını hep merak etmişti. Fakat babası her zaman, "Ayrılmak zorundaydık. Hiç şansımız yoktu," derdi.

"Bu oğlan okumayı sevmiyor," dedi Feride. "Onu zorlayamayız."

"Eğitimi için şimdiye kadar boşuna mı para harcadık?" dedi Halid.

"Erkek evlat sahibi olmak için *yanıp tutuşmuyor* muydun?" Feride yan gözle ona bir bakış attı. "Erkek evlat sahibi olmak bu demek işte, bazı şeyler için para harcamak. Ailenin geleceği için bir yatırım. Bu işin pahalıya mal olacağını bilmen gerekirdi. Ayrıca Âdem sana yardım ediyor. Eminim o da anlayacaktır."

Âdem'in anlayacağını ümit ediyordu. Son günlerde Feride

de dahil kimseyle doğru dürüst konuşmuyordu. Özellikle de Feride'yle. Başta, gitgide daha kötüye giden, ev işlerini bitirir bitirmez bodrum kata inen ve hemen hemen kimseyle konuşmayan İsra yüzünden onu suçladığını düşündü. Ama artık omuzlarına yüklediği onca sorumluluk yüzünden kendisine kızgın olup olmadığını merak etmeye başlıyordu. Âdem'in on altı yaşında olduğu, okuldan artakalan saatlerini Kuran okuyarak geçirdiği günleri düşündü. İmam olmak istediğini söylemişti ona. Ama Amerika'ya geldiklerinde bu hayalini geride bırakmak zorunda kalmıştı. Feride ne yapabilirdi ki? En büyük erkek evlatları oydu ve ona ihtiyaçları vardı. Hepsi hayallerini geride bırakmışlardı.

Ali'ye döndü. "Peki ne yapmak istiyorsun?"

Ali omuz silkti. "Çalışmak sanırım."

"Neden şarküteride çalışmıyorsun?" Halid'e döndü. "Onu işe alamaz mısın?"

Halid, karısına sanki aptalın tekiymiş gibi bakarak başını iki yana salladı. "Şarküteri faturaları ödeyecek parayı zor kazanıyor. Orası iş yapsın diye Âdem'in nasıl çalıştığını görmüyor musun? Ali'nin üniversiteye gitmesini neden istedim sanıyorsun?" Ellerini salladı. "Bizim gibi kasanın arkasına tıkılıp kalmasın diye. Kafan hiç mi çalışmıyor be kadın?"

Feride alay eder bir tonla, "Bilmem," dedi. "Çalışmıyor mu? Son kontrol ettiğimde çalışıyordu, hatırlarsan Amerika'ya benim sayemde geldik."

Halid hiçbir şey söylemedi. Bu doğruydu. Eğer Feride olmasaydı, Halid'i maaşını *kendisine* vermeye zorlamasaydı 1976 yılında, hatta büyük ihtimalle sonrasında da Amerika'ya gelmeleri asla mümkün olmazdı. New York'a gelmek için uçak biletlerini alacak parayı biriktiren Feride'ydi ve sonrasında da Halid'in Flatbush Caddesi'ndeki elektronik mağazasında bulduğu ilk işindeki maaşından bir miktarını yatağının altında lacivert ayakkabı kutusunun içinde saklayarak birikim yapan da oydu. Yiyecek ve ev masraflarından kısarak, her birinin iki

kıyafetten fazlasına ihtiyacı olmaması için çocukların giysilerini her gün yıkayarak ve hatta incirle tereyağlı hamurun bilmedikleri bileşimine hayran kalan müşterilerine satması için Halid'e *ma'amool* kurabiyesi yaparak daha da birikim yapmıştı. Yataklarının altına sokuşturulmuş lacivert ayakkabı kutusunda kısa süre içinde on bin dolar biriktirmişti ve Halid bu parayı şarküterisini açmak için kullanmıştı.

Feride başını başka tarafa çevirerek çayından bir yudum aldı. "Oğlan çalışmak istiyor, bırak çalışsın," dedi. "Belki Âdem ona dükkânında bir iş verebilir, ona soracağım."

Ali lafa karıştı. "Ya Ömer'in dükkânı?"

"Ne olmuş ona?"

"Belki orada çalışabilirim, olmaz mı?"

"Hayır, hayır, olmaz," dedi Feride, bir parça pideye uzanarak. "Ömer yeni yeni ayakları üzerinde durmaya çalışıyor. Şu an kimsenin maaşını karşılayamaz. Âdem'in sabit giden bir işi var. O iş verir sana."

Halid ayağa kalktı. "Yani çözümün bu mu? Oğlunu okulda kalmaya, kendi başına bir şey yapmaya teşvik edeceğine sanki içlerindeki tek erkek oymuş gibi yine Âdem'e mi başvuruyorsun? Bu çocukları şımartmaktan ne zaman vazgeçeceksin? Ne zaman onlara bir erkek gibi davranmaya başlayacaksın?" Küçük oğullarına dönüp işaretparmağını salladı. "Hayat hakkında hiçbir şey bilmiyorsun. Tek bir şey bile."

Of, Allah aşkına, diye düşündü Feride ama bir şey söylemedi. Karşılık vermek yerine şakşuka tabağını kendine çekip arka arkaya iki üç lokmayı daha ağzına tıkıştırdı ve boğazından geçmesi için çayını bir dikişte içti. Yemek, ona huzur veren tek şey bu kalmıştı. Eski hâline göre oldukça kilo almıştı. Ama bu onu rahatsız etmiyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, bu kadar pahalı olmasa bütün günü yemek yiyerek geçirirdi. Duygularını yiyeceklere gömmenin sağlıklı olmadığını, bunun onu öldürebileceğini biliyordu elbette. Ama onu

öldürebilecek başka şeyler de vardı, yetersizlik ve yalnızlık gibi şeyler. Bir gün yaşlanıp etrafına baktığında ona kızgın bir koca ve artık ona ihtiyacı olmayan, yaptığı bunca şeye rağmen onu hakir gören çocuklar bulmak gibi şeyler. Yemek yemek en azından iyi hissettiriyordu.

İsra

1994 Baharı

Kitaplar İsra'ya arkadaşlık etti. Endişelerini yatıştırmanın tek yolu sayfaların arasına dalmaktı. Kendi dünyası ânında sona eriyor ve hızla başka bir dünya hayat buluyordu. Kendini canlanmış, içinde bir şeyler aralanmaya başlamış hissediyordu. Bu neydi? İsra bunu bilmiyordu. Fakat bir şeylerle bağlantı kurma özlemiyle doluydu. Kendini bambaşka bir yerde bu denli canlı hissettiğine, karanlıkta hayat bulduğuna ve gerçekte kurgusal dünyada var olduğuna yemin edebilecek durumunda olmasına şaşırarak yatağa gidiyordu.

Fakat kitapların pek yatıştırıcı olmadığı günler de vardı. Kitap okumanın onu düşünmeye ittiği ve yaşam şeklini sorgulamaya zorlayarak daha da hüzünlendirmekten başka işe yaramadığı günler. Böyle günlerde sabah kalkmaktan nefret ediyordu. Ne kadar güçsüz olduğunu açıkça fark ediyor ve bu farkındalık onu allak bulak ediyordu. Okuduğu kitaplardaki karakterlere kulak verirken, ne kadar zayıf olduğunu ve kitapların sonunda her biri kendi sesini bulmayı başaran bu hikâyelerdeki değerli kadın karakterlerinden birine dönüşebilmek için ne büyük bir çaba harcaması gerektiğini, hatta bunun imkânsız olduğunu açıkça görüyordu.

İsra bu çelişkili düşünceleriyle nasıl baş edeceğini, hayatını nasıl düzelteceğini bilmiyordu. Okuduğu kitaplardan birindeki bir karakter olsaydı ne yapması beklenirdi? Âdem'e karşı koyması mı? Yabancı bir ülkede ona bağımlı çocukları varken ve gidecek hiçbir yeri yokken bunu nasıl yapacaktı? Hayatındaki kısıtlamaları ve birkaç kelimeyle kâğıda döküldüğünde

cesaretin bu denli kolay göründüğünü düşündüğü böyle anlarda kitaplara içerliyordu.

Hayatını hayal ürünü bir romanla kıyaslayamazsın, diyordu kafasının içinde bir ses. *Gerçek hayatta kadınları yeri evleri. Annen baştan beri haklıydı.*

Ama İsra tam anlamıyla ikna olmuyordu. Kendini bu düşüncelerle ne kadar avutmaya çalışırsa çalışsın içinde alevlenen bir umut kıvılcımı vardı. Bu umut, ihtimal dışı görünse de kendisinin, yani İsra'nın belki de şu an sahip olduğundan daha iyi bir hayatı hak ettiğine dair bir umuttu.

Bazı günler eğer çabalarsa bu hayatı gerçekten elde edebileceğine inanıyordu. Okuduğu kitaplardaki karakterler de mücadele etmiyorlar mıydı? Haklarını savunmuyorlar mıydı? Onlar da zayıf ve güçsüz değiller miydi? Kendisinin de hayatı üzerinde onlar kadar kontrole sahip olduğu doğru değil miydi? Belki onun da mutlu olma şansı vardı. Ama bu düşünceler, İsra'yı umutsuzluk içinde bırakarak geldikleri hızla gidiyordu. Hayatının kontrolünü eline alması mümkün değildi. Ve bu Âdem'in değil onun hatasıydı. Sarah'tan kitap getirmesini istemesi ve bu kitapları böylesi saplantılı biçimde okuması onun hatasıydı. Hayat hakkındaki beklentilerinin artmasının, Âdem'le ve kızlarıyla ilgilenmemesinin, hayal kurmasının ve bu kadar çok şey istemesinin suçlusu kendisiydi. Ya da belki de aklının böylesi karışmasının suçlusu kitaplardı. Genç bir kızken annesinin sözünü dinlememesi için onu kışkırtan, aşka ve mutluluğa inanmasına neden olan ve şu an zayıflığını, kendi hayatı üzerinde kontrolü olmadığını yüzüne vuran onlardı.

Kafasının içindeki savaşa rağmen İsra kitaplardan ayrılamıyordu. Her gece pencere kenarında okuyordu. Yapayalnız işkence çekmektense kitaplar yüzünden aklı karışmış hâlde yaşamayı tercih edeceğine karar vermişti.

Bir akşam birlikte yemek yaparlarken Sarah, "Sana yeni kitaplar getirdim," diye fısıldadı. İsra'yla Sarah o sırada sebze kı-

zartıyor, yahni yapıyor, humusun, babagannuşun ve tabulenin malzemelerini hazırlıyorlardı; güneş batmış, pencereler kararmış ve Feride en sevdiği Türk dizisini seyretmek için salona çekilmişti. Bazen Nadine mutfağa girer ve onları fısıldaşırken bulurdu neyse ki o da Feride'ye katılırdı. Dumandan bir battaniye ve baharatların iştah açıcı kokusuyla sarılıp sarmalanmış hâlde ocağın başında birlikte vakit geçirdikleri bu özel anlarda İsra yüreğinin kabardığını hissediyordu.

Sarah, son zamanlarda haftada birkaç kez akşam yemeğinden sonra eli kolu İsra'ya getirdiği kitaplarla dolu olarak gizlice bodrum kata iniyordu. Geçmişte bunun gibi gecelerde İsra kızlarını uyutup Âdem eve gelene kadar bütün akşamı camdan dışarı bakarak geçirirdi. Ama artık getirdiği kitapları görmeye can atarak Sarah'ı bekliyordu. Hatta bazı geceler birlikte okuyorlardı. Geçen hafta Sarah İngilizce dersi için bir ödev hazırlayabilsin diye hızlı bir şekilde, sadece dört gecede *Gurur ve Önyargı*'yı okumuşlardı. Aralarındaki kitap sanki bir kamp ateşiymişçesine dizleri birbirine değerek İsra'nın yatağının üzerine oturmuşlardı.

O gece Sarah, "Bunlara bayılacaksın," dedi ona. Yatağa bir sürü kitap koydu ve İsra onlara göz attığında birkaçının resimli kitap olduğunu fark etti. Dr. Seuss'un *Ah Nerelere Gideceksin Bir Bilsen!* adlı kitabını aldı.

"Kızlara okumak için daha fazla kitap istediğini biliyorum," dedi Sarah. "Bence onlara kitap okuman harika. İngilizcelerine yardımcı olur. Okula başladıklarında İngilizce konusunda senin gibi sorun yaşamalarını istemezsin."

İsra gülümseyerek, "Teşekkür ederim," dedi. Sarah kızlar için de kitap getirmeye başladığından beri onları yatırmadan önce etrafına oturtup kucağına resimli bir kitap açıyordu. Kızların, İngilizce konuşurken sesindeki yumuşaklıktan, yabancı kelimeleri telaffuz ederken dilinin çıkardığı sesten hoşlandıklarını düşünüyordu. Resimler karşısında heyecanlanan ve gülümseyen, başlarını kaldırıp ona dünyanın en iyi annesiymiş,

sanki onları ihmal etmiyormuş gibi bakan kızlarını izlerken içini büyük bir mutluluk kaplıyordu.

"Bu gece okumak istediğin özel bir şey var mı?" diye sordu Sarah. "Burada bir sürü güzel kitap var. Siyah-beyaz bir kapağı işaret etti. "En sevdiklerimden biri *Bir Genç Kız Yetişiyor* ama benim kadar sever misin bilmem."

İsra ona baktı. "Neden sevmeyeyim?"

"Çünkü aşk kitabı değil."

"Güzel. Buna sevindim."

"Neye sevindin?"

"Aşk kitabı olmamasına."

Sarah onun gözlerinin içine baktı. "Ne zamandan beri aşk kitaplarını sevmez oldun?"

"Artık aşk kitabı okumak istemiyorum," dedi İsra. "Bana bir şeyler öğreten kitapları tercih ederim." Kısa bir süre sustu. "Daha gerçekçi bir hikâyeyi."

"Aşk hikâyelerinin gerçekçi olmadığını mı söylüyorsun yani?"

İsra omuz silkti.

Sarah kahkaha atarak, "Bu da neyin nesi? İsra bazı değerleri küçümsemeye mi başladı?" dedi. "Kulaklarıma inanmıyorum. Sana ne yaptım?"

İsra sadece gülümsedi. "Derste ne okuyorsunuz?"

"En sevdiğim kitaplardan birine başladık, kitapların yasadışı olduğu ve yakıldığı bir dünyayı anlatan bir roman. Kitapsız bir hayat hayal edebiliyor musun?"

Sarah bu soruyu dört yıl, hatta sadece bir yıl önce, İsra'nın kitap okumayı tamamen bıraktığı yıllarda sormuş olsaydı cevabı evet olurdu. Ama kitap okumak artık onun için bir zamanlar kıldığı beş vakit namaz gibi bağlılık hâline gelmişti. Onlarsız bir dünya hayal edemiyordu.

"Böyle bir şey asla olmaz umarım," dedi. "Ne yapardım bilmiyorum."

Sarah garip bir ifadeyle ona baktı.

"Ne oldu?" diye sordu İsra.

"Seni daha önce hiç böyle görmedim sanırım."

"Ne demek istiyorsun?"

"Farklı görünüyorsun."

"Nasıl farklı?"

"Bilmiyorum. Açıklayamam."

İsra gülümseyerek ona baktı. "Mutluyum sadece, hepsi bu."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Sayende."

"Sayemde mi?"

İsra başını salladı. "Tekrar okumaya başladığımdan beri transtayım gibi hissediyorum ya da belki transtan çıktım. Bana bir hâller oldu; nasıl ifade edeceğimi bilmiyorum, kulağa dramatik gelebilir ama yıllardır ilk kez umut dolu hissediyorum. Nedenini tam olarak bilmesem de bunun için sana teşekkür ederim."

Sarah kızararak, "Bana teşekkür etmene gerek yok," dedi. "Önemli bir şey değil."

İsra onun gözlerinin içine baktı. "Çok önemli ve sebep sadece kitaplar değil. Arkadaşlığın da. Yıllardır ilk kez sabırsızlıkla beklediğim bir şey verdin bana."

Sarah'ın gözleri yaşla doldu. "Umarım hep mutlu olursun."

İsra, "Ben de," diye fısıldadı.

İsra kitapları, büyük bir dikkatle yatak odası dolabındaki giyeceklerin altında saklıyordu. O işteyken kitap okuduğunu söylerse Âdem'in ne tepki vereceğini bilmiyordu. Onu döveceğini ya da daha da kötüsü Sarah'ın ona kitap getirmesini yasaklayacağını tahmin ediyordu. Annesi bile geleneklerine uygun olmayan bir şeylerden etkilenebilir korkusuyla Ortadoğu'ya özgü kitaplar okumayı yasakladığına göre Batı'ya özgü kitaplar okuduğunu öğrenirse Âdem neler yapardı kimbilir? Ama neyse ki kocası çok ender evde oluyordu.

Yine de Feride'nin ondaki değişimi fark etmemiş olmasına şaşırıyordu. Son zamanlarda yalnız kalabileceği bir an yakala-

maya can atarak pirinç ıslamak, et kızartmak, kızlarını yıkamak, günde iki kez Feride'nin *meryemiyye* çayını hazırlamak gibi bütün sorumluluklarını büyük bir hızla yerine getiriyordu. Çoğu gün kızların odasındaki pencerenin yanında okuyor, parlak ve sıcak güneş ışığı yüzüne vuruyordu. Perdeleri sonuna kadar açıyor ve pencere pervazına yaslanıyordu. Dokunduğu ciltli her kitap kapağı içini ürpertiyordu.

Kitap okumayı bıraktığı ânı net olarak hatırlayamıyordu. Amerika'ya ilk geldiğinde, uyuyamadığı bir gece *Bin Bir Gece Masalları* adlı kitabına göz atıp kendisini yeterince avutmadığını fark ettiği an olabilirdi. Ya da belki Nura'ya hamile olduğu, Feride'nin karnında bir kolye sallandırıp kız doğuracağı haberini verdiği ve İsra'nın her gece Kuran-ı Kerim'den bir *sure* okuyup bebeğin cinsiyetini değiştirmesi için Allah'a yalvardığı günlerdi. Elleri arasındaki bir kitabın ağırlığını, her sayfa çevirdiğinde aldığı o eski kâğıt kokusunu, yüreğinin derinliklerindeki bir yeri nasıl sakinleştirdiğini neredeyse unutmuştu. *Şarap* ve esrar içtiğinde Âdem de böyle mi hissediyordu acaba? Omuzlar gevşiyor, keyif yerine geliyor, dünyanın tüm ağırlığı kayıp gidiyormuş gibi hissediliyordu. Bir mutluluk dalgası. Bir haz. Eğer kocası da böyle hissediyorsa, elinde kitap varken kendisinin hissettiği gibi süzülüyormuş duygusuna kapılıyorsa içki ve esrar içtiği için onu suçlayamazdı. Bu sıradan dünyadan kaçma ihtiyacını anlıyordu.

İsra, bir gece Âdem'in akşam yemeğini yemesini izlerken, "Seni ne mutlu ediyor?" diye sordu ona. Bu sorunun nereden aklına geldiğini bilmiyordu ama ağzından çıktığı anda sandalyesinde öne doğru eğildiğini ve gözlerini Âdem'e dikip cevabını beklediğini fark etti.

Âdem başını tabağından kaldırıp sandalyesinde hafif sallanarak ona baktı. İsra onun sarhoş olduğunun farkındaydı, Sarah nasıl anlaşılacağını öğretmişti. "Beni ne mi mutlu ediyor?" dedi Âdem. "Bu ne biçim bir soru?"

İsra, onu neyin mutlu ettiğiyle neden ilgileniyordu? Onu acımasızca döven, içindeki tüm umudu soğuran bir adamı neyin mutlu ettiğiyle? İsra bundan emin değildi ama o an bu önemli, hem de çok önemli gelmişti. Kocasına bir bardak su koydu. "Kocamı neyin mutlu ettiğini öğrenmek istiyorum sadece. Bir şeyler ediyor olmalı elbet."

Âdem suyundan bir yudum aldı ve elinin tersiyle ağzını sildi. "Biliyor musun, hayatımdaki hiç kimse bir kez bile bu soruyu sormadı bana. Âdem'i ne mutlu eder? Âdem'i neyin mutlu ettiği kimsenin umurunda değil. Umursadıkları tek şey, Âdem'in onlar için ne yapabileceği. Evet, evet," dedi hafifçe geveleyerek. "Âdem eve ne kadar para getirebilir? Kaç işte çalışabilir? Erkek kardeşlerine ne kadar yardım edebilir? Kaç erkek vâris doğurtabilir?" Kısa bir an susup İsra'ya baktı. "Ama mutluluk? Bizim gibi insanlar için mutluluk diye bir şey yok. Önce ailevi görevler gelir."

"Ama ben seni neyin mutlu ettiğini umursuyorum," dedi İsra.

Âdem başını iki yana salladı. "Neden umursayasın ki? Baştan beri sana iyi davranmadım?"

"Olsun," dedi İsra, sesi alçak ve yumuşaktı. "Neler yaşadığını biliyorum. Üzerinde çok büyük bir baskı olduğunu da biliyorum. Bunun davranışlarına nasıl yansıyabileceğini anlıyorum..." Susup başka tarafa baktı.

"Şafak sökerken Brooklyn'de yürümek," dedi Âdem. İsra yeniden ona baktığında kocasının yüzündeki ifadenin yumuşamış olduğunu gördü. "Bazı sabahlar işe giderken metroyla doğrudan şehre gitmiyorum. Onun yerine güneş doğarken köprüyü yürüyerek geçiyorum." Kelimeler ağzından İsra'nın odada olduğunu unutmuş gibi dökülüyordu. "Orada, o kadar yüksekteyken güneşin doğuşunun büyülü bir yanı var. Gün ışığının yüzüme vurduğu o ilk anda güneş beni içine çekmiş gibi hissediyorum. Her yer sessizleşiyor. Arabalar ayaklarımın altında hızla geçip gidiyor ama hiçbir şey duymuyorum.

Bütün şehri görebiliyor ve orada yaşayan milyonlarca insanı, verdikleri mücadeleleri düşünüyorum, ardından memlekette-ki erkekleri, onların mücadelelerini de düşünüyorum ve bütün endişelerim bir anda yok oluyor. Gökyüzüne bakıyor ve en azından burada, bu güzel ülkede olduğumu, hiç değilse bu manzaraya sahip olduğumu hatırlatıyorum kendime."

"Bundan bana hiç söz etmedin," diye fısıldadı İsra. Âdem başını salladı ama sanki çok fazla şey anlatmış gibi gözlerini kaçırdı. "Kulağa çok güzel geliyor," dedi İsra, ona gülümseyerek. "Memlekette seyrettiğim günbatımlarını, güneşin dağların arkasından batıp gözden kayboluşunu hatırlattı bana." Kocasının gözlerini yakalamaya çalıştı ama Âdem bakışlarını tabağından ayırmadan yemeğine devam etti. "Güneşin doğuşunu bir gün birlikte seyredebiliriz belki," dedi İsra.

Âdem lokmalar arasında, "*İnşallah*," dedi ama yüzündeki ifadeden İsra bunun asla olmayacağını anladı. Eskiden bu onu üzerdi, artık üzülmediğini fark ettiğinde şaşırdı. Sevginin sadece bir erkeğin verebileceği bir şey olduğu öğretilerek büyütülmüştü. Yıllar boyunca bir kadın ancak yeterince iyi ve yeterince itaatkârsa bir erkeğin sevgisine layık olabileceğine inanmıştı. Ama artık, kitap okudukça farklı bir tür sevgi keşfetmeye başlamıştı. İçinden gelen, pencere kenarında tek başına kitap okurken hissettiği bir sevgi. Ve bu sevgi sayesinde hayatında ilk kez, kendisinin değerli olabileceğine inanmaya başlıyordu.

Mart ayında, bir pazar öğleden sonrası Feride, "Zamanını neden boşa harcadığını anlamıyorum," dedi İsra'ya. *Ramazan Bayramı*'nı kutlamak için Fort Hamilton Parkı'nda toplanmışlardı ki çoğu o yıl Ramazan'da oruç tutmadığı için bu, İsra'ya tuhaf gelmişti. Feride şekeri yüzünden oruç tutamıyordu, Nadine hamileydi ve Sarah, İsra dışında her yıl oruç tutan tek kişi olan Halid'i sinirlendirmemek için tutuyormuş gibi davranıyordu. İsra, Âdem'in de öyle davranıp davranmadığını merak ediyordu ama hiçbir zaman sormaya cesaret edemedi.

Kendisinin de neden hâlâ oruç tuttuğunu bilmiyordu. Bazı günler beş vakit namaz kılmayı sık sık ihmal ettiği, Allah'a ve *nasibine* olan inancı zayıfladığı için suçluluk duygusuyla bunu yaptığını düşünüyordu. Diğer günlerse oruç tutmak ona çocukluğunu, mercimek çorbası ve taze hurma olan bir sofraya ailecek oturup oruçlarını açmak için güneşin batışına kadar dakikaları saydıkları akşamları hatırlatıyordu. Ama çoğu gün İsra oruç tutmasının sadece alışkanlıktan, sırf dini âdetleri yerine getirmenin huzur verici alışkanlığından kaynaklandığından şüpheleniyordu.

"Gerçekten," dedi Feride, "neden tekrar hamile kalmıyorsun? Neyi bekliyorsun? Bir oğlan doğurman gerek, biliyorsun."

İsra, piknik örtüsünün ucunda, Feride'den mümkün olduğunca uzak bir yerde oturmuş ailenin geri kalanını izliyordu. Sarah ve Deya iskelenin yanında güvercinleri besliyorlardı. Halid, Emir'i omzunda dolaştırıyordu. Ömer'le Nadine el ele tutuşmuş Hudson Nehri'ne bakıyorlardı. Âdem sigara içiyordu. Arkalarında yüksek ve geniş Verrazano Köprüsü tıpkı ufuktaki bir dağ gibi uzanıyordu. "Üç çocuğum var zaten," dedi İsra. "Yorgunum."

"Yorgun mu?" dedi Feride. "Ben senin yaşındayken kaçıncı çocuğumu..." Sustu. "Sayıyı boş ver. Demem o ki, Âdem'e bir erkek evlat lazım ve ona bunu verebilmen için bir an önce hamile kalman gerek."

"Henüz yirmi bir yaşındayım," dedi, İsra ses tonundaki isyana şaşırmıştı. "Üç çocuğum var zaten. Neden biraz daha bekleyemiyorum."

"Neden bekleyesin? Bir oğlan doğurup bu işe son versen ne olur?"

"Şu an bir çocuk daha büyütemem."

Feride dudak büktü. "Üç ya da dört, ne fark eder?"

"Benim için fark eder. Onları büyütmek zorunda olan benim."

Feride dik dik ona baktı, İsra bakışlarını kaçırdı. Utançtan

değil, daha ziyade aldığı keyfi gizlemek için. Aklından geçenleri söylemiş ve yıllardır ilk kez Feride'ye karşı çıkmış olduğuna inanamıyordu.

Âdem, "Hâlâ yiyor musunuz?" dedi yanlarına geldiğinde.

İsra ona hafifçe gülümsedi ama Feride hiç zaman kaybetmedi. Boğazını temizledi ve konuşmaya başladı. "Karına söyle, yeniden hamile kalma zamanı geldi."

Âdem iç çekti. "Yakında kalır, anne. Endişelenme."

"Aylardır aynı şeyi söylüyorsun. Gençleşmiyorsun. İsra da gençleşmiyor. Dördüncü kez kızınız olursa ne yapacaksınız sence? Erkek evlat için uğraşmayı bırakacağınızı mı sanıyorsunuz? Elbette hayır. Elinizi çabuk tutmak bu yüzden önemli."

Âdem cebini karıştırıp bir paket kırmızı Marlboro çıkardı. "Bir erkek evlat istemediğimi mi sanıyorsun? Elimden geleni yapıyorum."

"İyi, denemeye devam et o zaman."

"Deneyeceğim, anne."

"Güzel."

Âdem sigara paketini sıkarak başını başka tarafa çevirdi. Nehre doğru bakıyor olmasına rağmen İsra kocasının gözlerinde o gece kendisini döveceğini görebiliyordu. Yanıldığını, hırsını ondan çıkarmayacağını umut ederek kocasına baktı. Fakat işaretler çok tanıdıktı. Önce bağıra çağıra, öfkeden titreyerek onu bir güzel dövecekti. Ardından bu kez daha yumuşak dokunmak için yanına gelecek ve içine girecekti. İsra gözlerini sımsıkı yumacak, yumruklarını sıkacak ve o an ortadan yok olabilme umuduyla hareketsiz duracaktı.

Deya

2008 Kışı

Deya, bir cuma öğleden sonrası halası İsra hakkında yeni bir hikâyeyi anlatmayı henüz bitirdiğinde, "Mantıklı gelmeyen bir şey var," dedi ona. Pencerenin kenarına kıvrılıp oturmuş Sarah'ın onlar için hazırladığı sütlü kahvelerini yudumluyorlardı.

"Ne?" diye sordu Sarah.

Deya fincanını sehpaya koydu. "Madem annem kitapları bu kadar çok seviyordu, bizim için neden daha iyi bir hayat kurmak istemedi?"

"İstedi," dedi Sarah. "Ama yapabileceği fazla bir şey yoktu."

"O zaman bize neden okulu bıraktırdı?"

Sarah afallamış bir hâlde ona baktı. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Bir gün bana *şermuta* dedi," diye karşılık verdi Deya, bu anı karşısında midesinin sıkıştığını hissederek. "Sonra da okulu bırakmamız gerektiğini söyledi."

"İsra asla bu kelimeyi kullanmamıştır, özellikle de sana karşı."

"Ama kullandı. Hatırlıyorum."

"Benim tanıdığım İsra asla bu kelimeyi kullanmazdı," dedi Sarah. "Bu ben evden ayrıldıktan sonra mı oldu?"

"Sanırım," dedi Deya, bir ânda tereddüde düştü. Çok küçüktü. Anıları bölük pürçüktü.

"Neden böyle dediğini hatırlıyor musun?"

"Pek sayılmaz."

"Ne zaman olduğunu hatırlıyor musun?"

"Kazadan hemen önce olmalı... Emin değilim... Yani, anı çok net ama tam ne zaman olduğunu..."

Sarah, "Anlat hadi," diyerek lafını kesti. "Bana hatırladığın her şeyi anlat."

Deya'yla Nura okul otobüsüyle eve giderlerken gökyüzü simsiyahtı. Duraklarına vardıklarında anneleri her zaman yaptığı gibi onları bekliyordu. Karnı her zamankinden biraz daha şişkindi ve Deya, Acaba annem yine mi hamile? diye düşündü. Küçük odalarında beşinci bir çocuk olduğunu hayal etti. Bebeğin nerede uyuyacağını merak etti. Acaba babası yeni bir beşik mi alacaktı yoksa bebek Emel'in beşiğinde mi uyuyacak ve Emel, Deya ve Nura'yla birlikte aynı yatakta mı yatacaktı? Bebeğin yüzü zihninde canlandı, zaten büyüktü, daha da büyüdü ve onu âdeta boğdu. Deya derin bir nefes alıp sırt çantasını omuzundan çıkardı.

Yanına vardıklarında annesinin koluna dokundu ve karşılığında alelacele bir tebessüm aldı, ardından İsra başka tarafa baktı. İsra'nın ona her zaman sunduğu tebessümdü bu, dudaklarının hafifçe kıvrılması sadece.

Arkadaşlarının arkasındaki otobüsten seslendiklerini duyabiliyordu. "Hoşçakal Deya. Yarın görüşürüz."

Deya onlara el sallayıp veda etmek için döndü. Geri döndüğünde annesinin bakışlarının dikkatle yüzüne dikildiğini fark etti.

"O oğlanlar seninle niye konuşuyorlar?" dedi annesi. Bu kelimelerin onun ağzından böylesi güçlü çıktığını duymak garipti.

"Aynı sınıftayız, anne."

"Sınıfındaki oğlanlarla neden konuşuyorsun?"

"Onlar benim arkadaşlarım."

"Arkadaşların mı?"

Deya başını sallayıp gözlerini yere indirdi.

"Erkeklerle arkadaşlık yapamazsın. Bir *şermuta* mı yetiştirdim yoksa?"

Deya bu kelime karşında afallamış bir hâlde sendeleyerek geri çekildi. "Hayır, anne. Ben hiçbir şey yap..."

"*Uskuti*!* Oğlanlarla konuşmana izin yok biliyorsun. Ne sanıyordun? Sen bir Arap kızısın. Anladın mı? *Arap* kızı." Ama Deya anlamamıştı. "Dinle beni, Deya. Kulaklarını aç ve dinle." Sesi gergin bir fısıltıya dönüştü. "Burada doğmuş olman seni Amerikalı yapmaz. Bu evde yaşadığın sürece asla Amerikalı olmayacaksın."

Deya eve yürüyüşü hatırlayamıyordu, kaldırımdan sessizce geçip bodrum kat merdivenlerini inerek kendini yatağına atarken ne hissettiğini anımsamıyordu. Tek hatırladığı elinde bir kitapla –*Matilda*– çarşaflara gömülüp onun sayfalarına sığınma arzusuydu. Parmaklarını kapağına bastırıp kulaklarındaki çınlamayı duyamaz hâle gelene kadar sayfaları arka arkaya çevirmişti.

Sonrasında hatırladığı ise annesinin alt katta onun yanında oluşuydu. Oda sessizdi ve annesi yatağının kenarına oturup kollarını dizlerine doladı. Deya yavaşça doğrulup ona yaklaşana kadar ne kadar süre geçti? Bilmiyordu. Tek hatırladığı onun gözlerini, ufacık bir tebessümünü yakalamaya can atarak annesine baktığıydı. Ama onun yüzünü zar zor görebiliyor, gözlerini ise hiç göremiyordu. Uzanıp eline dokundu. Annesi geri çekildi.

Annesinin bir şey söylemesini bekledi. Ona ne ceza vereceğini düşünüyordu belki de. Neden cezalandırmayacaktı ki? Deya bunu hak etmişti. Sanki daha fazla üzülmeye ihtiyacı varmış gibi bir de o annesini üzmüştü.

Acaba nasıl cezalandıracaktı? Deya etrafa bakındı. Elinden alınmaya değer hiçbir şey yoktu. Yere saçılmış birkaç oyuncak sadece. Belki televizyonu alır, diye düşündü. Ya da kasetçaları. Emin değildi. Hiçbir şeyi yoktu ki.

Fakat sonra onu gördü, parmakları arasındaki kitabı ve elinden alınacak bir şey olduğunu fark etti. Kitaplarını vermesini isterken, okul kütüphanesine gitmesinin yasakladığını söylerken annesinin kullanacağı kelimeleri düşünmeye başladı.

---

* (Ar.) Sus! Kes sesini! –*çn*

Annesi, "Deya," diye konuşmaya başladı. "Baban..."

Lütfen onu söyleme. Lütfen kitaplarımı alma.

"Beni dinle..." Annesi artık titriyordu. "Okulu çok sevdiğini biliyorum..."

Ne istersen yaparım. Lütfen kitaplarım kalsın.

"Ama..." Bir nefes aldı. "Artık devlet okuluna gidemezsin."

Deya'nın kalbi âdeta durdu. Kısa bir an nefessiz kaldı. Kapağının ardındaki görünmeyen ağırlık yüzünden bir kitap da böyle hissediyor olmalıydı. Yutkundu. "Ne?"

"Sırf sen değil. Nura da."

"Hayır, anne... lütfen..."

"Üzgünüm, kızım," dedi İsra kısık bir sesle. "Çok üzgünüm. Başka seçeneğim yok."

Deya bitirdiğinde Sarah, "İslami geleneklere uygun okula o zaman mı başladın?" diye sordu. "Seni devlet okulundan aldıkları günden sonra mı?"

"Sanırım," dedi Deya. "Bizi o okuldan neden aldıklarını biliyor musun?"

Sarah sandalyesinde kıpırdanarak başını iki yana salladı.

"Dur bir dakika," dedi Deya. "Sen hangi yıl evden kaçmıştın?"

"Neden?"

"Öğrenmek istiyorum."

"Bin dokuz yüz doksan yedi."

"Hâlâ oradaymışsın," dedi Deya. "Bir şeyler hatırlıyor olmalısın."

Sarah dizlerine baktı. "Sanırım ben evden kaçtığım için. Senin ve kız kardeşlerinin bir gün beni örnek almanızdan korkmuş olmalılar."

"Bu mantıklı."

Kısa bir sessizlik oldu ve sonra Sarah, Deya'nın gözlerine baktı. "Ben ayrıldıktan sonra neler oldu hatırlıyor musun?"

"Pek hatırlamıyorum. Neden?"

"En son ne hatırlıyorsun?" diye sordu Sarah.

"Anlamadım."

"Annenle babanı son görüşünü hatırlıyor musun?"

Deya bir süre düşündü. "Sanırım. Emin değilim."

"Ne hatırlıyorsun?"

O anının iğrençliğini, yüksek sesle hiç söylemediği o kelimeleri dilinde hissetti. "Bizi parka götürmüşlerdi. Son hatırladığım bu."

"Ne olduğunu anlat bana," dedi Sarah.

Deya, o anıyı zihninde net olarak canlandırana kadar öyle çok döndürüp durmuştu ki: Annesi onunla Nura'yı otobüs durağında bekliyordu, Leyla'yla Emel bebek arabasında uyuyorlardı. "Parka gidiyoruz," demişti annesi, Deya'nın o güne dek gördüğünden daha kocaman bir gülümsemeyle. Deya içinde bir gökkuşağı belirdiğini hissetmişti. Soğuktan dişleri takırdayarak ve tüyleri diken diken olarak Beşinci Cadde boyunca yürümüşlerdi. Arabalar korna çalıyordu. İnsanlar yanlarından koşturarak geçiyordu. Metro istasyonuna vardıklarında Deya annesinin onları içeri sokacağını fark etti ve korkudan midesi sıkıştı. Daha önce hiç metroya binmemişti. Kirli merdivenlerden inerlerken sık nefesler alıyordu. Aşağıdaki loşluk gözlerini acıttı. Peron donuk griydi, çöp ve sakız topakları kaplıydı, bitişi dik biçimde raylara iniyordu. Raylarda fareler koşturuyordu ve Deya yavaş yavaş geri çekildi. Tünelin sonunda hızla yaklaşan parlak bir ışık gördü. Bu metroydu. Tren önünde kayarken annesinin bacağına yapıştı. Vagon önlerinde durduğunda kapılar açıldı ve Âdem karşılarındaydı. Hızla yanlarına gelip onu kollarına aldı. Sonra altısı birden, bir aile olarak parka gittiler.

"Yani Âdem sizinle metroda buluştu ve sizi parka götürdü, öyle mi?" diye sordu Sarah.

"Evet."

Sarah sessizce ona baktı.

"Ne oldu?"

"Yok bir şey," dedi Sarah, başını iki yana sallayarak. "Peki sonra ne oldu?"

"Bilmiyorum." Deya sandalyesine yayıldı. "Çok kez hatırlamaya çalıştım ama hatırlayamadım. Belki de bunları ben uyduruyorum. Hatta her şeyi ben uyduruyor olabilirim. Hiçbir şeyin mantıklı gelmemesinin nedeni bu olabilir."

Sarah bir süre sonra, "Üzgünüm," dedi.

"Anlamıyorum. Geçmişi anlamamı sağlayacağını söyledin ama annemin o mektubu neden yazdığını dahi açıklayamıyorsun. Ya sen evden ayrıldıktan başına bir şey geldiyse? Nereden bileceksin? Yanında değildin."

Sarah yere bakarak bir kez daha, "Üzgünüm, dedi. "Her gün bunu düşünüyorum. Keşke onu hiç bırakmasaydım."

Deya haftalardır içinde tuttuğu kelimeleri salıvermeye başlamıştı, daha fazla engelleyemiyordu. "Hiç ona yardım etmeye çalıştın mı? Madem babamın onu dövdüğünü biliyordun neden hiçbir şey yapmadın? Arkadaşın olduğunu sanıyordum."

"Arkadaşımdı, hatta kardeşimdi."

"O zaman neden onu da yanında götürmedin? Neden terk ettin? Neden hepimizi terk ettin?"

"Benimle gelmedi." Sarah'ın gözleri yaşla doluydu. "Gelmesi için yalvardım ama gelmedi. Belki daha fazla çabalamalıydım. Bunun suçluluğunu hayatımın sonuna kadar taşıyacağım. Ama sana yardım etmek için buradayım artık." Yüzündeki yaşları sildi. "Lütfen, Deya. Annenin hatırı için. Sana yardım etmemi isterdi."

"O zaman yardım et! Ne yapacağımı söyle."

"Ne yapacağını ben söyleyemem. Kendi kararını kendin vermezsen ne anlamı var? Kendi seçimin olmadıkça ne yaptığının önemi yok. İçinden gelmeli. Ancak o zaman yardım edebilirim. Sen ne yapmak istiyorsun?"

"Bilmiyorum. O kadar kolay değil."

"Hayır, kolay. Korkunun düşüncelerini bulandırmasına izin veriyorsun. Daha derinlere in. Ne yapmak istiyorsun?"

"Kararlarımı kendim vermek istiyorum. Bir seçeneğim olsun istiyorum."

"Yap o zaman! Şu andan itibaren."

Deya başını iki yana salladı. "Çok kolaymış gibi konuşuyorsun ama öyle değil. Anlamadığın şey bu."

"Bana bir sürü şey söyleyebilirsin ama anlamadığımı söyleyemezsin. Hiçbir zaman kolay olduğunu söylemedim. Ama bunu yapmak zorundasın."

Deya içini çekip şakaklarını ovuşturdu. Vücudu sızlıyor, başı ağrıyordu. Ne yapacağı ya da nereden başlayacağı hakkında en ufak bir fikri yoktu. Gitmek üzere ayağa kalktı. "Gitmem gerek."

İsra

1995 Baharı

Bir yıl geçmişti ve İsra yine hamileydi. Dördüncü hamileliği. Ev işlerini tamamladıktan sonra içini kemirip duran bir kız daha doğurma korkusunu bastırmayı ümit ederek elinde bir kitapla bodrum kat penceresinin kenarına kıvrılıyordu. Ama ne kadar okursa okusun kaygısı azalmıyordu. Aslına okudukça endişeleri artıyor gibi geliyordu ve onlarla birlikte karnı da büyüyordu, öylesine kocaman olmuştu ki onu çevreleyen duvarlar daha da daralıp onu daha sıkıştırmaya başlamış gibi geliyordu.

Bir gece kollarını dirseklerine kadar sıvamış, ocağın başında dururlarken Sarah, "İyi misin?" diye sordu. *Müceddere* yapıyorlardı, mutfak mercimek, pirinç, kavrulmuş soğan ve kimyon kokuyordu. Sarah yemeği karıştırdığı kaşığı bırakıp İsra'nın gözlerinin içine baktı. "Son günlerde kendinde değilsin."

İsra tek elini karnının altına koyup hafifçe eğilerek, "Yorgunum sadece," dedi. "Bebek beni çok yıpratıyor."

"Hayır," dedi Sarah. "Başka bir şey olduğuna eminim. Sorun Âdem mı? Seni dövüyor mu?"

"Hayır..." İsra başka tarafa baktı.

"Sorun ne o zaman?"

"Gerçekten sorun ne bilmiyorum..." dedi İsra, Sarah'tan gözlerini kaçırarak. "Biraz endişeliyim sadece."

"Neden?"

"Aptalca olduğunu düşüneceksin."

"Hayır, öyle düşünmeyeceğim. Söz veririm. Nedir?"

"Bebek konusunda endişeliyim," diye fısıldadı İsra. "Ya bu da kızsa? Ailen ne yapar? Âdem ne yapar?"

"Hiçbir şey yapamazlar," dedi Sarah. "Kız bebek olması senin kontrolünde değil." İsra'ya yaklaşıp omzuna dokundu. "Üstelik bilemezsin, belki bu sefer oğlandır."

İsra iç çekti. "Oğlum olsa bile dört çocuğa nasıl bakacağım? Nasıl zaman bulacağım? Ya artık kitap okuyamazsam?"

"Kitap okumaya her zaman vakit bulabilirsin," dedi Sarah. "Deya yakında okula başlayacak ve durum o kadar kötü olmayacak. Üstelik ben yanındayım, sana yardım ederim."

"Anlamıyorsun." İsra parmaklarını şakaklarına bastırarak tekrar iç çekti. "Biliyorum kulağa bencilce geliyor ama nihayet kendimi insan gibi hissetmeye, bir amacım varmış, hayatımda çocuk büyütmenin ve Âdem'i beklemenin dışında bir şeyler varmış gibi hissetmeye başlıyordum." Kendi söylediklerinden ürkerek sustu. "Bu, anne olmayı sevmiyorum demek değil. Çocuklarımı çok seviyorum elbette. Ama öyle uzun süredir bana ait diyebileceğim bir şeyim olmadı ki. Sahip olduğum tek şey, eve çok ender gelen ve geldiğinde beni döven bir koca ve her bakımdan bana bağlı çocuklar. Ve en kötüsü de onlara verecek hiçbir şeyimin olmaması. Böyle olacağını hiç düşünmemiştim." O an hissettiği şey, hayatının böyle sürüp gideceği duygusu onu gafil avladı. Ağlamaya başladı.

Sarah kollarını ona dolayarak, "Lütfen ağlama," dedi. "Kızların için elinden gelenin en iyisini yapıyorsun ve bir gün bunu anlayacaklar. Bunun zor olduğunu biliyorum ama yalnız değilsin. Ben buradayım. Yanındayım. Söz veriyorum."

Akşam yemeğinden sonra bodrum kata indiklerinde Sarah, "Bende seni neşelendirecek bir şey var," dedi. Yere bir yığın kitap serdi. "Burada bir sürü iyi kitap var. Hangisinden başlayacağımı bilmiyorum. *Anna Karenina, Lolita, Yabancı*... Ah ve Kafka, sanırım onun kalemini seversin..."

İsra, "Hayır," diyerek onun sözünü kesti.

Sarah dikkatle ona baktı. "Hayır mı?"

"Demek istediğim..." Kısa bir an sustu. "Başka bir şeyler okumak istiyorum."

"Ne gibi şeyler?"

"Bir kadının yazdığı bir şey."

"Olur. Kadınların yazdığı bir sürü kitap okuduk zaten," dedi Sarah. "Aklında belli bir yazar var mı?"

"Yok."

"Belli bir kitap?"

İsra başını iki yana salladı. "Sen yardımcı olursun diye umuyordum. Benim gibi biri hakkında bir kitap okumak istiyorum."

Sarah şaşkınlıkla ona baktı. "Nasıl senin gibi?"

"Bilmiyorum. Ama kadın olmanın gerçekte ne olduğunu anlatan bir kitap okumak istiyorum."

Feride

1995 Yazı

Sarah on altısını bitirdiğinden beri Feride onu Beşinci Cadde'de aşağı yukarı dolaştırıyordu, sanki satılık bir kuzu buduydu. Her zamanki tek başına sokağa çıkma korkusu, Sarah'a uygun bir eş bulamama korkusunun gerisinde kalmıştı. O gün erkenden, *mansaf* pişirdikten sonra Feride'nin şeker ilacını almak için birlikte Yetmiş Beşinci Sokak'taki eczaneye gitmişlerdi. Aslında ilacı hep Halid alırdı ama Feride insanların Sarah'ı görmelerini istiyordu. Ümmü Rami'nin kızı Nadia'nın nişan haberini aldıktan sonraki bir gece bir şeyleri yanlış yapıyor olabileceğini fark etmişti. Allah aşkına, Beşinci Cadde'de tek başına gezinen, annesiyle babasının okula metroyla gitmesine izin verdikleri Nadia'ydı söz konusu olan. Bu hiç mantıklı değildi. Fakat belki de sebep, okula otobüsle gidip gelen ve evden asla tek başına çıkmayan Sarah'ı kimsenin görmemiş olmasıydı. Belki de insanlar Sarah'ın neye benzediğini bilmiyorlardı. Bu yüzden tek başına dışarı çıkma korkusuna rağmen Feride onu civardaki mekânlara götürmeye başladı. Yetmiş İkinci Sokak'taki Alsalam Kasabına, Yetmiş Sekizinci Sokak'taki Bay Ridge'in Fırınına, hatta bazen Beşinci Cadde boyunca yürüyüşe. Fakat çoğu gün komşularını ziyaret ediyorlardı. Sarah'ın hâlâ biraz kültürlerini öğrenmesi gerekiyordu ve Feride, kültürü öğrenmek için kadınlarla arkadaşlık etmekten daha iyi bir ortam olmadığını biliyordu.

Şimdi fırının önünde çömelmiş, kızarmış künefe tepsisini çıkarıyordu. Gül şerbeti kokusu evi doldurmuştu ve Feride, kamplara sürülmeden önce babasının ona getirdiği dilimleri

hatırladı. Kıpkırmızı kızarmış hamuru, şekeri ve içindeki erimiş iştah açıcı peyniri her zaman sevmişti. İçini ısıtan anılar karşısında derin bir nefes aldı.

Sarah mutfağa girdiğinde, "Bir çay demle," dedi ona. "Az sonra Ümmü Ahmed gelecek."

Sarah homurdandı. Yaz güneşi buğday tenini daha da koyulaştırmıştı ve saçlarında kızılımsı izler vardı. Feride onun güzel göründüğünü düşündü, bir zamanlarki kendi görüntüsünün tıpatıp aynısıydı. Ama her ne kadar kabullenmek istemese de Feride artık kırışmaya başlamıştı. Bir zamanlar gür ve canlı olan saçları yıllardır boyana boyana kulağının arkasından dümdüz iner hâle gelmişti. Kınanın saç derisine zararı olsa da Feride kırlaşmış saç görmeye dayanamıyordu. Bu, ona hayatın ne kadar hızla akıp gittiğini hatırlatıyordu.

Sarah, "İsra nerede?" diye sordu.

"Aşağıda," dedi Feride. Sarah'la İsra'nın son zamanlarda yakınlaştıklarının farkındaydı ve bu konuda ne hissetmesi gerektiğini bilmiyordu. İsra'nın Sarah'a biraz itaatkâr olmayı öğretmesi onun fikriydi ama onları birkaç kez masasında oturmuş fısıldaşırken ve hatta bazen birlikte kitap okurken bulmuştu... bir bu eksikmiş gibi! Televizyonda akşam programını izlerken bir halt karıştırmadıklarından emin olmak için kulak kabartmak zorunda kalıyordu. Bir keresinde Sarah'ın on iki yaşındaki üvey kızına ilgi duyan bir adamla ilgili bir romanı ona çevirdiğini duymuştu, üstelik Sarah okul kütüphanesinde yasak olduğu için bu kitabı bir arkadaşından ödünç aldığını söylemişti. Feride kitabı ânında kızının elinden almıştı. En son ihtiyacı olan şey ikisinden birinin bu tür Amerikan pislikleri okumalarıydı. Onlara neler aşılayacağını kimbilirdi ki? Ama diğer yandan arkadaşlıkları zararsız görünüyordu. Sarah'ın İsra'yı değil, İsra'nın Sarah'ı etkilediğinden emin olmalıydı sadece. Kendi kendine gülümsedi... sanki herhangi biri İsra'yı yoldan çıkarabilirdi de. Hayır, bu konuda fazla endişelenmesine gerek yoktu.

Feride künefeyi küçük dikdörtgen parçalara kesti ve üzerlerine dövülmüş fıstık serpti. Sarah'a göz attı. "Üzerinde ne var senin?"

"Giysi."

Feride ona yaklaştı. "Bana ukalalık mı yapıyorsun?"

"Kot pantolon ve tişört, anne. Bu kadar büyütülecek ne var?"

"Yukarı çık ve üzerini değiştir," dedi Feride. "Krem rengi elbiseni giy. Tenine yakışıyor. Çabuk." Sarah çıkmak için arkasını döndüğünde kendine hâkim olamayıp, "Saçını da tara," diye ekledi.

"Ümmü Ahmed geliyor sadece. Beni binlerce kez gördü."

"Eh, artık büyüdün ve Ümmü Ahmed oğlu için bir eş arıyor. Görünüşüne biraz dikkat etmenden zarar gelmez."

"Sadece on altı yaşındayım, anne."

Feride iç çekti. "Hemen şimdi evlen demiyorum sana. Bir ya da iki yıl nişanlı kalmakta bir sakınca yok."

"Ama Hannah da benim yaşımda." Sarah'ın sesi artık daha alçaktı. "Ve Ümmü Ahmed onu nişanlamaya çalışmıyor."

Feride bir kahkaha atarak servis tepsisi almak için dolaba uzandı. "Ümmü Ahmed hakkında ne biliyorsun ki? Aslına bakarsan Hannah dün gece bir evlilik teklifini kabul etti."

"Ama..."

"Sen git üzerini değiştir ve bu işleri düşünmeyi bana bırak."

Feride, Sarah'ın odadan çıkarken alçak sesle söylendiğini duydu. Reklamının yapılmasıyla ilgili bir şeyler. Ya da teşhir edilmekle. Zavallı kız, diye düşündü Feride, bunun farkına yeni varıyor. Kadının değeri budur. Bazen kızını karşısına oturtup ona hayatı açıklayabilmeyi arzu ediyordu... Allah biliyor ya bunu denemişti. Fakat açıklayamayacağı şeyler de vardı. Kelimeler olağanüstü işler yapabilirlerdi ama bazen yeterli olmuyorlardı.

Deya

2008 Kışı

Feride pazar günü Nasır'la bir görüşme daha ayarlamıştı. Soğuk bir kış günüydü ve Deya elinde tepsiyle salonda dolanıyordu. Nasır'ın annesine Türk kahvesi ve kavrulmuş karpuz çekirdekleri ikram etti, Feride o sırada sohbete devam ediyor, altın dişi dudaklarının arasından parıldıyordu. Deya tepsiyi odanın diğer ucuna fırlatmak istiyordu. Sarah'tan öğrendiklerinden sonra babaannesine nasıl güvenebilirdi? Nasıl hiçbir sorun yokmuş gibi davranabilirdi? Bunu yapamazdı. Çok geç olmadan bu işi uzatmaktan vazgeçmesi, ne düşünüyorsa söylemesi gerekiyordu.

Nasır'la mutfak masasında karşılıklı oturduklarında, "Babaannem seninle evlenmem gerektiğini söylüyor," dedi. "Teklifini geri çevirmemin aptallık olacağını düşünüyor. Ama seninle evlenemem. Üzgünüm."

Nasır dikleşti. "Neden?"

Deya ani bir dürtüyle söylediklerini geri almak istedi ama kendini devam etmeye zorladı. Kulağında Sarah'ın sesi çınlıyordu. *Cesur olmak zorundasın. Ne istediğini söylemek zorundasın.* Nasır'ın gözlerinin içine baktı. "Yani evlenmeye hazır değilim. Önce üniversiteye gitmek istiyorum."

"Ya," dedi Nasır. "İkisini de yapabilirsin. Evlendikten sonra üniversiteye giden bir sürü kız biliyorum."

"Üniversiteye gitmeme izin vereceğini mi söylüyorsun?"

"Olmaması için bir sebep görmüyorum."

Deya şaşkınlık içinde ona baktı. "Ya üniversite sonrası? Çalışmama izin verecek misin?"

Nasır dikkatle ona baktı. "Neden çalışman gereksin ki? Geçimin gayet iyi karşılanacak."

"Ama ya okuduğum alanda çalışmak istiyorsam?"

"Eğer ikimiz de çalışırsak çocuklara kim bakacak?"

"Gördün mü? Mesele tam olarak bu."

"Ne meselesi?"

"Neden evde oturup çocuk büyütmek zorundayım? Neden hayallerimden vazgeçmek zorundayım?"

"Çünkü birimiz bunu yapmak zorunda," dedi Nasır, aklı karışmış görünüyordu. "Ve elbette bu anne olacak. Doğal olan bu."

"Anlamadım."

"Neyi? Doğrusu bu. Seni rencide etmek istemiyorum ama çocuk büyütmenin kadının görevi olduğunu herkes bilir."

Deya hızla masadan kalktı. "Gördün mü? Kastettiğim tam olarak bu. Sen de diğerleri gibisin."

Nasır dikkatle ona baktı, yüzü şaşkınlık ve öfke yüzünden buruş buruş olmuştu, başka bir şey daha vardı ama Deya bunun ne olduğundan emin değildi. "Seni kızdırmaya çalışmıyorum," dedi Nasır. "Doğruyu söylüyorum sadece."

"Ardından ne gelecek? Beni dövecek ve bunun da doğal olduğunu mu söyleyeceksin?"

"Sen neden söz ediyorsun?" dedi Nasır. "Ben bir kadına asla el kaldırmam. Belki eskiden böyleydi ama ben yol yordam bilirim."

Deya onu inceledi. Dimdik oturuyor, derin derin nefes alıyordu ve alnındaki bir nokta kızarmıştı. Boğazını temizledi. "Peki ya baban?"

"Ne olmuş babama?"

"O anneni dövüyor mu?"

"Bu ne biçim bir soru?"

"Dövüyor, değil mi?"

"Elbette hayır!" dedi Nasır. "Babam annemi asla dövmez. Ona kraliçe gibi davranır."

"Eminim öyledir."

"Çok kabalaştığının farkında mısın? Çok şey yaşadığını biliyorum ama bu sana diğer insanlarla böyle konuşma hakkı vermez."

"Neler yaşadığımı nereden biliyorsun?"

"Benimle dalga mı geçiyorsun, Deya? Bu mahallede herkes *her şeyi* bilir. Babanın anneni dövmüş olması her erkeğin karısını döveceği anlamına gelmez." Deya gözlerini ona dikti. "Allah aşkına, bunun için bir nedeni yoktu denemez."

Deya'nın yüzüne âdeta bir tuğlayla vurmuştu. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Hiçbir şeyden." Nasır ayağa kalktı. "Hiçbir şey demedim. Bunu söylememem gerekirdi. Özür dilerim. Gitmem gerek. Üzgünüm."

"Bekle," dedi Deya peşinden giderek. "Gitme. Ne kastettiğini söyle."

Ama Deya tek bir kelime daha edemeden Nasır hızla holden geçti ve peşinde şaşırmış annesiyle göz açıp kapayana kadar sokak kapısından çıktı.

Feride

1995 Sonbaharı

Feride, Ümmü Ahmed'in oğlu için Sarah'la ilgilenmeyeceğinden baştan beri kuşkulanıyordu. Çünkü Ümmü Ahmed, Feride'nin dünya görüşünü paylaşmıyordu. Feride'nin fazla dindar olduğunu ve kızlarını ayıpladığını düşünüyordu. Ama en azından Feride, kızı boşanmış olan Ümmü Ahmed'in tersine düzenin nasıl işlediğini anlıyordu. Hannah'ın da boşanacağından emindi. Televizyondaki reklamlar gibi herkesin gülerek koşuşturduğu, âşık olup aşkının bittiği bir hayat yaşadığında olacağı budur, diye düşündü.

Şimdi ağzına bir sakız atıp salonda ona katılan Nadine'ye bakarak, "Şu telefon beklediğinde çalmaz," diyordu. Okul yeni başlamıştı ve İsra otobüs durağında Deya'yı bekliyordu. Deya'nın anaokulundaki ilk günüydü.

Nadine saçını düzelterek, "Kimden telefon bekliyorsun?" diye sordu.

"Bir talip adayından."

"Yaa."

Feride onun ne düşündüğünü biliyordu. Yaz bir biçimde geçmişti ve tek bir kişi bile Sarah'a talip olmamıştı. Diğer Arap anneler Sarah'ın yeterince iyi, yeterince Arap olduğunu düşünmüyorlardı belki de. Tıpkı kendisi gibi onlar da memleketten bir kızı tercih ediyor olabilirlerdi. Bunların hepsi mümkündü ama Feride için için bunun yıllardır ailelerine musallat olan cinden kaynaklandığından, İsra'nın kızlarının da kendi yaptıklarının bedeli olduğundan korkuyordu.

Nadine boğazını temizledi ve Feride dikleşti. Bu kızın korkusunu fark etmemesini ümit ediyordu.

"Onu özleyeceğini biliyorsun, değil mi?" dedi Nadine, aptal bakışlı mavi gözleriyle ona bakarak. "Yakında evlenecek ve onu özleyeceksin."

"Özlemek mi?" Feride sarı geceliğini dizlerine çekti. "Bunun konuyla ne ilgisi var?"

"Bir an önce evlendirme kaygısı yaşama diyorum sadece. Kalan zamanın tadını çıkar."

Feride Nadine'nin yüz ifadesinden hoşlanmadı. Bir zamanlar Nadine'le vakit geçirmekten keyif alırdı, İsra'nın donukluğu ve Sarah'ın asiliğinden uzaklaşmış olurdu. Ama artık onu en rahatsız eden, sürekli her şeyi kendine hak gören Nadine'di. Feride'nin ondan ne istediğine aldırmadan canı ne isterse onu yapıyordu. İsra kadar rahatsız ediciydi ama o en azından söyleneni yapıyordu. En azından İsra yerini biliyordu. Ama Allah'ın belası bir çocuk doğurduktan sonra Nadine dünya ona bir şeyler borçluymuş gibi dolanıyordu. Sanki diğerleri gibi o da bir kadın değildi. Kuralları esnetmek için bu hakkı kazanmak zorundasın, diye düşündü Feride ve Nadine tek bir şey bile kazanmamıştı.

"Ama sanırım şanslısın," dedi Nadine. "Burada evlenecek ve onu sürekli göreceksin."

"Sürekli görmek mi? Memlekette yaşıyor olsaydık anneni sürekli göreceğini mi sanıyorsun?"

"Elbette."

Feride bir kahkaha attı, gözleri minik çizgiler hâlinde kısıldı. "Bir kız evlendiğinde annesiyle babasının kapısına bir X koyar." İşaretparmağıyla havada yapabildiği kadar büyük bir X çizdi. "Kocaman bir X." Nadine parmaklarıyla saç diplerine dokunarak dik dik ona baktı. "Hiçbir erkek, evde yemek ve temizlik yapması gerekirken ailesinin ensesinden ayrılmayan bir eş istemez." Feride sakızını çıkarıp bir kâğıt peçetenin içine bastırdı. "İnan bana, eğer Sarah evlendikten sonra buraya gelirse tekmeleyerek kocasının kucağına gönderirim."

Deya

2008 Kışı

Ertesi gün Deya kitapçıya girer girmez, "Benden ne saklıyorsun?" diye sordu Sarah'a. İçeride müşteriler vardı ama Deya sesini alçaltma zahmetine bile girmedi. "Nasır, onca kişi dururken *Nasır*, babamın annemi dövmesinin bir sebebi olduğunu söyledi. Neden söz ediyordu?"

"Bilmiyorum..."

"Kes! Birbirimize yalan söylemeyeceğimize söz verdiğimizi sanıyordum." Deya ağlamamaya çabalayarak sesini alçalttı. "Lütfen. Bana doğruyu şimdi anlat. Annemle babama ne oldu?"

Sarah bir adım geri çekildi. İki eliyle yüzünü ovuşturdu. "Çok üzgünüm," diye fısıldadı. Çalışma masasına gidip en alt çekmeceyi açtı ve içine uzandı. Doğrulduğunda elinde bir kâğıt parçası vardı. Onu Deya'ya verdi.

Bir kez daha, "Çok üzgünüm," dedi. "Sana o notu bıraktığımda bilmediğini bilmiyordum. Ve sonra öğrenince söylemeye korktum. Hemen anlatırsam kaçıp gideceğini ve seni bir daha görmeyeceğimi düşündüm. Çok özür dilerim, Deya."

Deya hiçbir şey söylemeden elindeki kâğıdı inceledi. Bu, bir gazete kupürüydü. Karınca duası küçüklüğündeki yazıyı okuyabilmek için kupürü yüzüne iyice yaklaştırdı ve sonra oda birden kararadı. Gözyaşları sel gibi akmaya başladı. Baştan beri bunun farkında olmadığına göre çok kötü bir kız evlat olmalıydı.

"Lütfen," dedi Sarah ona sarılmak için uzanarak. "Açıklamama izin ver."

Ama Deya bir adım geri çekildi, ardından bir adım daha ve sonrasında fark ettiği şey koşuyor olduğuydu.

Feride

1970

Feride yalnızken aklına gelen anılardan biri: Amerika'ya taşınmadan birkaç yıl önce Halid'le birlikte hâlâ kampta yaşarlarken bir toplaşmadaydı. Kadınlar Feride'nin beton kulübesinin verandasında oturmuş nane çayı içiyor ve Feride'nin *kuzine*de pişirdiği taze zahterli ekmekten yiyorlardı. Çocukları toprak yolda bisiklete biniyorlardı. Bir futbol topu sokağın bir ucundan diğer ucuna uçup duruyordu. Gürültü ve kahkahayla çevriliydiler.

Feride'nin yan komşusu Hale ağzındaki ekmek parçaları arasından, "Remzi'nin karısına olanları duydunuz mu?" diye sordu. "Kampın diğer tarafında yaşayan kız. Adı neydi? Süheyla, değil mi?"

Sekiz kapı aşağıda, açık lağımların yanındaki bir kulübede yaşayan Avatif, "Evet," diye karşılık verdi. "Yeni doğmuş kızı ölünce aklını kaçıran kadın."

Hale öne doğru eğilip fısıldayarak, "Peki kızına aslında ne olduğu hakkındaki dedikoduyu duydunuz mu?" dedi. "Kadının kızını banyo teknesinde boğduğunu söylüyorlar. Remzi ve ailesi kızın hâlâ çok genç bir gelin olduğunu, bebeği nasıl yıkayacağını doğru dürüst bilmediğini söyleyerek bunu bir kaza gibi göstermeye çalıştılar ama bu kasten yaptığını duydum. Kız çocuk istemiyordu."

Feride midesinin bulandığını, dilinin kuruduğunu hissetti. Yutkundu ve ardından bir yudum daha çay içti.

"Bu kulağa mantıklı geliyor bence," diye devam etti Hale. Kıza çocukken tecavüz edilmiş ve hemen evlendirilmiş. Zavallı

kızcağız on üçünde bile değilmiş. Ve Remzi'yi hepimiz tanıyoruz. Ayyaşın teki. Sabah akşam elinde *şarap*la dolaşıyor. Zavallı kızı her gece dövüyordur muhtemelen. Gerisini hayal edebilirsiniz. Kızcağız büyük ihtimalle kızını kurtardığını düşünüyordu. Çok hazin, gerçekten."

Feride gözlerini bacaklarından ayırmadı. Çay bardağını tutan parmakları titriyordu. Bardağı sehpa olarak kullandığı eski fıçının üzerine koydu. Fıçı paslı ve küflüydü ama on yıldan uzun süredir, yani Halid'le Feride kampta evlendikleri günden beri ayakta duruyordu. O zamanlar bir sürü iş için kullanılmıştı. Feride onu yıkanmak için kova olarak kullandığını hatırladı.

Avatif, "Saçmalık," diyerek Feride'yi sohbete geri çekti. "Aklı başında hiçbir anne çocuğunu öldürmez. İçine cin girmiş olmalı. Bundan eminim." Yanında sessizce oturan Feride'ye döndü. "Konuşsana, Feride. En iyi sen bilirsin. İkiz kızların kollarında öldü. Aklı başında olan bir anne böyle bir şey yapar mı? Bunu yapan cindir. Söylesene."

Feride'nin yüzü kızardı. Mutfaktan bir şey getirmeyi bahane etti, plastik sandalyeden kalkarken dizlerinin bağı çözüldü. Toprak bahçeyi geçerken düşmemeye çalıştı, *marimaya* bitkisini, nane fidesini geçip mutfağa girdi. İçinde sadece bir lavabo, bir *kuzine* ve küçük bir dolap olan bir metreye bir metre bir yerdi burası. Feride, Nadia'nın verandada fısıldadığını duyabiliyordu. "Bu konuyu neden açtın? Kadın ilk bebeklerini kaybetti. Neden hatırlatıyorsun?"

"On yılı geçti," dedi Avatif. "Herhangi bir şey kastetmedim. Ayrıca şu anki hayatına bak. Dört çocuğu var, üstelik üçü oğlan. *Nasibi* iyi yönde değişti bana sorarsan. Yaygara koparmaya gerek yok."

Feride mutfakta zangır zangır titriyordu. Kızlarının ölümünü bölük pörçük hatırlıyordu. Kollarının arasında moraran bedenlerini. Çadırın içindeki keskin ölüm kokusunu. Halid fark etmesin diye onları battaniyeye sarıp yüzlerine renk gelmesi umuduyla cansız vücutlarını döndürüp durduğunu. Ardından

gelen dua curcunasını. Halid'in gözleri yaşlı hâlde çadırın arkasında kazdığı küçük çukuru. Ve çadırlarının daracık sınırları içinde bir yerde duran ve o günden beri onu hiç terk etmeyen cini. Onu izleyen cini. Gözlerini kapatıp alçak sesle hızlı bir dua mırıldandı.

Beni affedin, kızlarım. Beni affedin.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Deya

2008 Kışı

Deya gazete kupürü avucunda koşarak kitapçıdan çıktı. Metro istasyonunda R hattı trenini beklerken aşağı yukarı dolandı. Metroya biner binmez metal kapının yanında bir süre turladı. Ardından insanları iterek orta koridora geçti; korkusu ve saygılı tavrı unutulmuştu. SADECE ACİL DURUMDA tabelasını yok sayarak vagonun arkasındaki çıkış kapısını açtı ve karanlık tünelde raylar ayaklarının altında tangırdarken arkadaki vagona geçti. O vagonda da aynı şeyi yaptı... hızla yürüdü, insanları iterek ilerledi ve her yeni vagon farklı bir hikâyeye, herhangi başka bir hikâyeye sahip olabilirmiş gibi ve bu hikâyenin annesinin babası tarafından öldürülmediği bir hikâye olmasını arzu ederek kaçarcasına vagondan vagona geçti.

Sonunda durdu, yapabildiği tek şey sımsıkı tuttuğu gazete kupürüne bakmaktı.

BROOKLYN'DE DÖRT ÇOCUK ANNESİ
BİR KADIN ÖLDÜRÜLDÜ

Brooklyn, NY. 17 Ekim 1997— Dört çocuk annesi, yirmi beş yaşındaki İsra Ra'ad dün gece yarısı Bay Ridge'de dövülerek öldürülmüş olarak bulundu. Kurbanın otuz sekiz yaşındaki kocası Âdem Ra'ad tarafından dövüldüğü ve Âdem Ra'ad'ın olay yerinden kaçtığı ortaya çıktı. Âdem'in Brooklyn Köprüsü'nden atladığını gören tanıkların ifadeleri doğrultusunda polis cesedini perşembe sabahı East River'da buldu.

Kaç kez sözcükleri tekrar tekrar okuyup gözyaşlarına boğuldu? Kaç kez vagonun ortasında çığlık atıp anca etrafındaki insanların ona dik dik baktıklarını fark edince sustu? O insanlar ona baktıklarında ne gördüler? Kendisinin camda karanlık yansımasında gördüğü şeyi mi, bir aptalın yüzünü mü gördüler? Deya o an ne kadar aptallık ettiğini anladı. Bunca yıldır babaannesi ve dedesiyle yaşayıp annesinin babası tarafından öldürüldüğünü nasıl öğrenememişti? Onların evinde, kız kardeşleriyle birlikte günlerini geçirdiği o odada dövülerek mi öldürülmüştü? İsra'nın mektubunu okuduktan sonra neden şüphelerinin üzerine gitmemişti? Neden Feride gerçeği itiraf edene dek onu sorgulamamıştı? Ona bu kadar kolay nasıl inanmıştı? Hem de Feride'nin rahatça söyleyebildiği bunca yalandan sonra. Hiç mi aklı yoktu? Kendi başına düşünemez miydi? Bütün hayatı boyunca onun adına Feride'nin seçim yapmasına izin vererek nasıl yaşamıştı? Çünkü aptalın tekiydi.

Deya gazete kupürünü sımsıkı tuttu. Sonra tren camını yumruklayarak tekrar çığlık attı. Babası annesini öldürmüştü. Onu öldürmüş, hayatını almış, annesini onlardan çalmıştı. O korkak herif ardından da kendini öldürmüştü! Bunu nasıl yapabilirdi? Deya gözlerini kapatıp babasının yüzünü zihninde canlandırmaya çalıştı. Onu en net hatırlayabildiği an yedinci doğum günüydü. Eve bir doğum günü pastasıyla gelmişti ve doğum günü şarkısını Arapça söylerken gülümsüyordu. Ona bakışı, gülümseyişi... bu anı kötü bir günde Deya'yı hep avutmuştu.

Şimdi ise o anıyı zihninden söküp atmak istiyordu. Annesini öldüren nasıl aynı adam olabilirdi? Babaannesiyle dedesi bu suçu nasıl gizleyebilirlerdi? Gerçeği o adamın kızlarından bunca yıl nasıl saklayabilirlerdi? Ve bu yetmezmiş gibi anne ve babasının yaptığı gibi onu da genç yaşta ve acilen evlenmeye nasıl zorlayabilirlerdi? Böyle bir şeyin yeniden olması riskini nasıl göze alabilirlerdi? *Onun* başına gelmesini? Bu düşünce karşısında irkildi.

Metro, Bay Ridge Caddesi istasyonunda durduğunda, "Hayır," diye bağırdı. Metal kapılar açılır açılmaz koşmaya başladı. "Hayır!" diye bağırıyordu. Bir daha böyle bir şey yaşanmayacaktı. Bu, onun başına gelmeyecekti. Kız kardeşlerinin başına gelmeyecekti. İsra'nın hikâyesi onların hikâyesi olmayacaktı. Kendi kendine, *Annemin hayatını yaşamayacağım*, diye tekrar ederek otobüs durağına varana kadar koştu. Otobüs köşeyi dönüp kız kardeşlerinin basamaklardan inişini izlerken Sarah'ın ona söylediği şeyin doğru olduğunu fark etti: Hayatı kendisine aitti ve kontrolü sadece onun elindeydi.

İsra

1996 Sonbaharı

İsra artık Amerika'ya gelmeden önceki hayatını hatırlayamıyordu. Bir zamanlar memleketteki dutların ne zaman olgunlaşacağını, en tatlı inciri hangi ağacın vereceğini, sonbahar başında kaç cevizin yere düşeceğini tam olarak bilirdi. En iyi yağın hangi zeytinden yapıldığını, olgunlaşmış karpuza vurulduğunda çıkan sesi, mezarlığın yağmur sonrası kokusunu bilirdi. Ama artık bunların hiçbirini hatırlamıyordu. İsra çoğu gün evlilikten önce, anne olmadan önce bir hayatı yokmuş gibi hissediyordu. Kendi çocukluğu nasıldı? Bir çocuk olmak nasıldı hatırlayamıyordu.

Annelik duygusunu hâlâ kendiliğinden hissedemiyordu. Bazen anne olduğunu, büyütmesi gereken dört kızı olduğunu kendine hatırlatmak zorunda kalıyordu. Sabahları kalkıp yatağını topladıktan ve Âdem'i bir fincan kahve ve bir labne sandviçle işe gönderdikten sonra kızlarını uyandırıyor, karınlarının doyduğuna emin olana dek mutfakta koşuşturarak onlara yumurta, zahter, zeytinyağlı ekmek ve mısır gevreğinden oluşan kahvaltılarını ettiriyordu. Sonra onları alt kata indirip küveti dolduruyordu. Parmaklarını kafataslarına batırarak saçlarını sabunluyor, kıpkırmızı olana dek vücutlarını ovuyor, sonra sırf baştan başlamak için duruluyordu. Titreyen vücutlarını kuruluyor, parmakları hızlı ve saldırganca hareket ederken daha yumuşak davranmayı dileyerek dağınık saçlarını tutam tutam açarak tarıyordu. Bazen içlerinden biri çığlık atıyor ya da mızıldanıyordu. Sabırlı hissettiği günlerde kendi kendine bir nefes almasını ve yavaşlamasını söylüyordu. Ama çoğu gün seslerini

kesmeleri için kızlara vuruyordu. Ardından Deya'yla Nura'yı otobüs durağına bırakıyor, Leyla'yla Emel'i televizyonun karşısına oturtuyor ve ev işlerini bir an önce bitirip kitaplarına dönmeye can atıyordu.

O esnada İsra pencereye yaslanmış kitap okuyordu. Dışarıdaki ağaçlar yapraksızdı, çıplak dalları buzla kaplıydı. İsra onların minik kollar gibi göründüğünü düşündü, kızlarınınki gibi ona uzanan ince ve çıplak kollar. Son günlerde her yerde, yüzlerinde bir ışıltı ve kocaman bir gülümsemeyle bebek arabaları iten anneler görüyormuş gibi geliyordu ona. Deya doğduğunda hissettiği anne olma mutluluğu o kadar geride kalmıştı ki artık ona tutunamıyordu bile. Üzerine kasvetli bir duygu çökmüştü, Emel doğduğundan beri daha da artan bir duyguydu bu. Her sabah kendini çok genç, bir o kadar da yaşlı hissederek uyanıyordu. Bazı günler hâlâ küçük bir çocukmuş gibi hissediyordu, diğer günler ise bir hayata sığdırılandan çok daha fazlasını yaşamış gibi. Çocukluğundan beri işlerin altında ezilmiş gibi. Asla gerçekten yaşamamış gibiydi. Bir yandan bomboş hissediyordu, bir yandan dopdolu. Bir yandan insanlara ihtiyaç duyuyordu, bir yandan yalnız kalmaya. Dengeyi bir türlü sağlayamıyordu. Suçlaması gereken kimdi? Suçun kendisinde olduğunu düşünüyordu. Annesinde, annesinin annesinde, zamanda geriye doğru giderek bütün annelerin annelerinde olduğunu.

İsra Amerika'ya ilk geldiğinde, ilk kez bir eş olduğunda içinde neden bu kadar büyük bir boşluk hissettiğini anlamamıştı. Bunun geçici olduğunu, zaman içinde uyum sağlayacağını düşünmüştü. Amerika'ya gelmek için ailelerinden ayrılan, kendileri henüz çocukken çocuk doğuran bir sürü kız olduğunu biliyordu. Onlar her şeye rağmen başarmışlardı. Ama İsra nihayet neden başaramadığını, neden sürekli açık denizde sürükleniyormuş gibi hissettiğini anlamıştı. Hayatın tekrar tekrar çalan kasvetli bir melodiden başka bir şey olmadığını anlamıştı. Takılıp kalmış bir şarkı olduğunu. Varabildiği tek

nokta buydu. Daha da kötüsü, kızlarının da bunu tekrarlayacak olmasıydı ve suç kendisindeydi.

"Hadi film seyredelim," dedi Deya Arapça, yüksek altı yaş sesi İsra'yı kitabından çekip çıkardı.

"Şimdi değil."

"Ama istiyorum," dedi Deya. İsra'nın yanına gidip onun çamaşır suyu lekeli geceliğini çekiştirdi. "Lütfen."

"Şimdi olmaz, Deya."

"Lütfen, anne."

İsra iç çekti. *Bin Bir Gece Masalları*'ndaki *Alladdin*'in sinemaya uyarlandığını fark ettiği anda kızlarıyla televizyonun karşısına geçmiş, bir kâse patlamış mısırla ve onu çocukluğuna götürecek daha fazla tanıdık anlar bulma özlemiyle ellerindeki bütün Disney filmlerini seyretmişti. Ali Baba ve Kırk Haramileri, ya da Denizci Sinbad'ın Maceraları'nı, hatta şanslıysa Bassorah Aşıkları gibi hikâyeleri bulabilmek umuduyla kasetlere göz atmıştı. Heyecandan başı dönerek filmleri tek tek video oynatıcısına sokmuştu ama yaşadığı tek şey hayal kırıklığı olmuştu. Pamuk Prenses, Sinderella, Uyuyan Güzel, Küçük Deniz Kızı... büyürken okuduğu hikâyelerde bu karakterlerden hiçbiri yoktu. Hayal kırıklığı içinde televizyonu kapatmış ve o günden sonra hiç izlememişti.

"Ama ben prensesi izlemek istiyorum," dedi Deya.

"Yeterince prenses izledik."

Prensesler artık onu rahatsız ediyordu. Aşk masalları ve mutlu sonlarla dolu o Disney filmlerinin kızlarının üzerinde nasıl iyi bir etkisi olabilirdi ki? Kızları o âşık prensesleri izlerken ne düşünürlerdi acaba? Bu masalların gerçek olduğuna, aşk ve romantizmin onlar gibi kızlar için de var olduğuna inanarak mı büyüyeceklerdi? Bir gün bir erkeğin gelip onları kurtaracağına inanarak mı? İsra göğsünün sıkıştığını hissetti. Salona gidip kasetleri yere yaymak ve tüm filmleri bir daha çalışamayacak hâle gelene kadar plastik koruyucularından söküp parçalamak arzusu duydu. Ama bunu fark ederse Âdem'in

ne diyeceğinden, gözlerindeki bakıştan, sorulardan, atılacak tokattan ve ona verecek cevabı olmamasından korktu. Ne diyebilirdi ki? Kitapların nihayet ona gerçeği, sevginin erkeğin verebileceği bir şey olmadığını öğrettiğini ve kızlarının öyle olduğunu sanmalarını istemediğini mi? Kızlarının bir erkeğin onları kurtaracağını umut ederek büyümelerine izin veremeyeceğini mi? Onlara kendilerini sevmelerini, mutlu olmak için tek şanslarının bu olduğunu öğretmesi gerektiğini biliyordu. Dünya, bir kadını namus baskısıyla âdeta yüzüne bir yastık bastırırcasına boğarken bunu nasıl yapacağını bulamıyordu sadece. Kızlarının kendi kaderini yaşamalarını istemiyor ama onları bundan nasıl kurtaracağını bilmiyordu.

Deya, annesinin geceliğini sımsıkı tutup yumuşacık ve kocaman gözlerle ona bakarak, "Bana kitap okur musun?" diye sordu.

"Okurum tabii," dedi İsra.

"Şimdi mi?"

"Önce akşam yemeğini hazırlamam lazım."

"Ama sonra geleceksin, değil mi?"

"Geleceğim."

"Söz mü?"

"Söz."

"Tamam." Deya, İsra'nın geceliğini bırakıp yanından ayrılmak üzere döndü.

"Bekle," dedi İsra.

"Ne oldu, anne?"

"Seni sevdiğimi biliyorsun, değil mi?"

Deya gülümsedi.

"Seni çok seviyorum."

Deya

2008 Kışı

Deya, Nura'yı yatak odalarında buldu. Kapıyı kapattı, kilitledi ve Nura'ya oturmasını söyledi. Gazete kupürünü verdi. Sonra her şeyi anlattı. Ardında uzun bir süre birbirlerine sarılıp ağladılar.

Nura gözlerini gazete kupüründen ayıramadan, "İnanamıyorum," dedi. "Leyla'yla Emel'e söyleyecek miyiz?"

"Henüz değil," dedi Deya. "Önce Feride'yle yüzleşmem gerek."

"Ne söyleyeceksin?"

"Gerçeği bütün açıklığıyla anlatmasını sağlayacağım."

"Ya sonra?"

"Sonra bir plan yapacağız."

Nura, "Ne planı?" diye sordu.

"Kaçma planı."

İsra

1996 Kışı

Bir cumartesi sabahı, İsra'yla Sarah kahvaltı bulaşıklarını yıkayıp dumanı tüten bir ibrik çayla mutfak masasındaki köşelerine çekildikten sonra Feride içeri girdi. "Bana bir bardak çay koy," dedi.

İsra ânında dolaptan bir çay bardağı aldı. Feride'nin isteklerini yerine getirmeye o kadar alışmıştı ki bedeni düşünmeden itaat ediyordu. İsra ona çayını verirken Feride, Sarah'a döndü. "Bugün şanslı günün," dedi.

"Nedenmiş o?" diye sordu Sarah.

"Çünkü," Feride kısa bir an susup parmağını bardağının kenarında gezdirdi, "sana bir talip buldum."

İsra elinin ayağının boşaldığını hissetti. Çayını dökmemeye çalıştı. Sarah'ın arkadaşlığı olmadan nasıl devam edecekti? Onun kitapları olmadan nasıl katlanacaktı?

Sarah sandalyesinde çökerek, "Sen ciddi misin?" diye sordu.

"Tabii ki ciddiyim. Öğleden sonra burada olacak."

"Kim bu?"

"Ümmü Ali'nin en küçük oğlu Nadir." Feride'nin yüzünde muzaffer bir ifade vardı. "Geçen ay eczanedeydi. Sana göstermiştim. Hatırladın mı?"

"Hayır," dedi Sarah. "Zaten fark etmez. Onu tanımıyorum."

"Of, bu kadar olumsuz olma. Yakında yeterince tanıyacaksın."

"Her neyse."

"Gözlerini istediğin kadar devir," dedi Feride. "Ama bir kadının hayatının önemli yegâne kısmı evliliktir ve bu konuda yapabileceğin hiçbir şey yok."

Feride mutfaktan çıktıktan sonra Sarah, "Bu kadına inanabiliyor musun?" dedi. Kahverengi gözleri ışıkta sulanarak pencereden dışarı baktı.

İsra, "Çok üzgünüm," diyebildi ancak.

"Beni bu kadar çabuk evlendirme konusunda neden bu kadar ısrarlı olduğunu anlamıyorum. Allah aşkına, daha liseyi bile bitirmedim."

İsra ona sıcacık bir bakış attı. Nedenini anlıyordu; yıllar içinde Sarah gitgide daha da asileşmişti. Sarah'ın geleneklerin herhangi birine uymayı reddetmesini, artık çok az Arapça konuşmasını izleyen Feride'nin ne kadar endişelendiğini hayal edebiliyordu. İsra bazen pencereden onun okuldan eve dönüşünü izliyor ve eve girmeden önce alelacele makyajını sildiğini görüyordu. Geçen ay Sarah ona Sylvia Plath'ın *Sırça Fanus* adlı kitabını verirken çantasındaki kolsuz bluz İsra'nın gözünden kaçmamıştı. Bundan ne İsra söz etmişti ne de bluzu kitaplarının altına sokuşturan Sarah ama İsra onun başka neler sakladığını merak ediyordu. Feride'nin yerinde olsaydı nasıl hissedeceğini düşünüyordu. Kızlarının güvenliğini sağlamak için ne kadar ileri gideceğini bilmiyordu.

"Evlenmek istemiyorum. Beni zorlayamaz."

"Sesini alçalt. Duyacak."

"Duyup duymaması umurumda değil. Burası Amerika. Beni evlenmeye zorlayamaz."

"Evet, zorlayabilir," diye fısıldadı İsra. "Eğer ona karşı gelirsen seni cezalandırır."

"Ne yapabilir? Döver mi? Eğer dayak evlenmemi engelleyecekse her gün yerim."

İsra başını iki yana salladı. "Anladığını sanmıyorum, Sarah. Sadece Feride'den dayak yemeyeceksin. Kısa süre içinde baban ve abilerin de seni dövmeye başlayacaklar. Buna ne kadar dayanabileceksin?"

Sarah kollarını kavuşturdu. "Ne kadar sürerse."

İsra onun ışıl ışıl yüzünü ve kedi gözüne benzer gözlerini

inceledi. Küçük bir kızken keşke onun kadar güçlü olabilseydi. Eğer cesareti olsaydı hayatı ne kadar farklı olurdu. Sarah'ın gözleri daha da kısıldı. "Seninki gibi bir hayatım olmasını kabul etmiyorum."

İsra cevabı biliyor olsa da, "Nasıl bir hayatmış bu?" diye sordu.

"Kimsenin hayatımı kontrol etmesine izin vermeyeceğim."

İsra, "Hiç kimse hayatını kontrol etmeyecek," dedi ama ses tonu asıl düşüncesini açığa vuruyordu.

"Sen kendine yalan söyleyebilirsin ama beni aptal yerine koyma."

Kitaplar ona aksini gösterse de ağzından o eski kelimeler döküldü. "Bir kadının hayatı bu, biliyorsun."

"Buna gerçekten inanmıyorsun, değil mi?"

"Başka bir yol görmüyorum," diye fısıldadı İsra.

"Bunu nasıl söyleyebilirsin? Hayatta evlilikten daha fazlası var. Senin de buna inandığını sanıyordum. İnandığını biliyorum."

"İnanıyorum ama bu, şartlarımızı değiştirme gücüne sahip olduğumuz anlamına gelmez."

Sarah şaşkınlık içinde ona baktı. "Yani onların böyle olmalı dediği hayatı kabullenmemi mi söylüyorsun?"

"Doğru olan bu demedim ama bu konuda yapabileceğimiz bir şey olduğunu düşünmüyorum."

"Karşı koyabilirim. Reddedebilirim!"

"Bu hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Feride kulak asmayacak."

"O zaman adama kendim söylerim. Gözlerinin içine bakar ve, 'Seninle evlenmek istemiyorum. Hayatını cehenneme çeviririm,' derim.'"

İsra başını iki yana salladı. "Feride er ya da geç seni evlendirecek. Bu adamla olmasa da bir sonrakiyle."

Sarah, "Hayır," diyerek ayağa kalktı. "Bunun olmasına izin vermeyeceğim. Her adamı korkutup kaçırmam gerekse bile."

"Anlamıyor musun, Sarah?"

"Neyi anlamıyor muyum?"

"Seçeneğin yok."

Sarah, "Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Seçeneğim olmadığını mı?" dedi. Sesindeki meydan okumaya rağmen İsra onun endişeli olduğunu sezdi. "Göreceğiz."

Daha sonrasında Sarah üzerinde fildişi bir kaftanla mutfağa geldi. Dışarıda ağaçlar yavaş yavaş sallanıyordu, dalları hâlâ çıplaktı, mutfak penceresinden görünen bir buz kalıntısı vardı. "Çok güzel görünüyorsun," dedi İsra.

"Umurumda değil," dedi Sarah yanından geçerken. Dolaptan bir servis tabağı aldı ve içine meyve koymaya başladı. "Hadi şu işi atlatalım."

"Ne yapıyorsun?" diye sordu İsra.

"Ne yapıyor görünüyorum? Misafirlerimize servis yapmaya çalışıyorum."

İsra tabağı elinden aldı. "İlk olarak meyve ikram etmemelisin."

"O zaman kahve yapayım," diyerek çekmeceden cezveyi çıkardı.

"Kahve mi?"

"Evet."

"İlk olarak kahve ikram edilmez, Sarah."

Sarah omuz silkti. "Bu aptalca âdetlere asla dikkat etmedim."

İsra, yıllar önce kendisinin yaptığı gibi, Sarah'ın da Türk kahvesini baştan ikram etmesinin kasıtlı mı yoksa gerçekten yol yordam bilmediği için mi olduğunu merak etti. "Sen çay bardaklarını tepsiye diz," dedi. "Ben çayı demlerim."

Sarah tezgâha yaslanıp çay bardaklarını tepsiye dizdi. İsra içinden onları saydı: Feride. Halid. Talip. Talibin annesi. Babası. Toplam beş.

Tepsiyi Sarah'a uzatarak, "Al," dedi. "Ben çayı koyarken sen de bunları dağıt."

Sarah mutfak kapısında donakaldı. İsra ona yardım etmek için yapabileceği bir şey olmasını diledi. Ama hayat böyle, dedi kendi kendine. Bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktu. Güçsüzlüğü her nasılsa onu avuttu. Olayları değiştiremeyeceğini, seçeneği olmadığını bilmek hayatı daha katlanılır kılıyordu. Korkak olduğunun farkındaydı ama aynı zamanda insanın ancak bir yere kadar bir şeyler yapabileceğini de biliyordu. Asırlardır süregelen kültürü tek başına değiştiremezdi, bunu Sarah da yapamazdı. "Hadi," diye fısıldadı, Sarah'ı hole doğru itekleyerek. "Seni bekliyorlar."

O gece İsra uyuyamadı. Sarah'ın yakında evden ayrılacağı gerçeğini aklından çıkaramıyordu. O gittikten sonra hâlâ arkadaş kalıp kalamayacaklarını, Sarah'ın ziyarete gelip gelemeyeceğini ve onu özleyip özlemeyeceğini merak ediyordu. Tekrar kitap okuyup okuyamayacağını merak ediyordu. İsra umut etmediğinde dünyanın daha az can yakan bir yer olduğunu bilecek kadar büyümüştü. Hatta Sarah'ın kitaplarının, yaşamındaki gerçekleri ve eksikleri fark etmesini sağlayıp faydadan çok zarar getiriyor olabileceğini düşünmeye başlamıştı. Belki de onlar olmadan daha iyi hissedecekti. Kitapların yaptığı tek şey sahte umut yaratmaktı. Yine de kitapsız bir hayat ihtimali çok daha kötüydü.

Ertesi gün Feride salonda talibin annesinin arayıp oğlunun kararını bildirmesini bekliyordu. İsra telefon her çaldığında –ki bu, öğleden sonra boyunca en az altı kere demekti– irkildi. Telefona her cevap verişinde Feride'nin yüzünü inceliyor, yüreği ani bir korkuyla doluyordu. Bir tek Sarah hiç oralı değilmiş gibi görünüyordu. Sanki dünya umurunda değilmiş gibi yüzünü kitaba gömmüş ve bağdaş kurmuş bir hâlde kanepede oturuyordu.

Telefon tekrar çaldı ve Feride koşarak cevap vermeye gitti. Neşeli bir *selam* mırıldanırken onu izleyen İsra ânında sessizleştiğini fark etti. Karşı tarafı dinlerken Feride'nin gözleri ko-

caman oldu, ağzı bir karış açıldı ama tek kelime etmedi. İsra parmaklarını ısırdı.

Feride telefonu kapattıktan sonra, "Hayır dediler," dedi. "Hayır. Öylece."

Sarah okumakta olduğu *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı kitaptan başını kaldırdı. Sayfayı çevirmeden önce, "Ya," dedi. İsra geceliğinin altında kalbinin deli gibi attığını hissetti.

"İyi de neden hayır dedi?" Feride, Sarah'ın gözlerinin içine dik dik baktı. "Oğlanla sohbetinin iyi gittiğini söylemiştin."

"Bilmiyorum, anne. Belki benden hoşlanmamıştır. Biriyle düzgün sohbet etmiş olman onunla mutlaka evleneceksin anlamına gelmez."

"Zeki yorumlarına yine başladın." Feride'nin gözleri pörtledi. Kitabı Sarah'ın elinden çekip alarak odanın diğer ucuna fırlattı. "Bekle!" dedi çıkmak üzereyken. "Bekle ve gör. Er ya da geç yükünü omuzlarımdan alacak birini bulacağım. *Vallahi*, yaşlı ya da şişman olması umurumda değil. Seni almayı kabul eden ilk adama vereceğim."

İsra, Sarah'ı kanepeye çökmüş olarak bulacağını düşünerek ona döndü ama arkadaşı meydan okur bir edayla ayağa fırlamış, yerde kitabını arıyordu. İsra'nın bakışlarını yakalayınca, "Bu kadından nefret ettiğim kadar hiçbir şeyden nefret etmiyorum," dedi.

"Şişt," dedi İsra. "Seni duyacak."

"Duyarsa duysun."

İsra, Feride'yi sakinleştirmek için çay demledikten sonra kitap okumak için alt kata indi. Yanında Deya bir boyama kitabı karalıyordu. Nura'yla Leyla Legolarla oynuyorlardı. Emel ise beşiğinde uyuyordu. Odaya dağılmış, arada bir ona göz atan çocuklarını izlerken içinde yoğun bir çaresizlik hissetti. Kızlarına yardım etmek için bir şey, herhangi bir şey yapmak zorundaydı.

Deya, "Anne," dedi. İsra gülümsedi. İçinden çığlık atmak

geliyordu. "Öğretmenim bunu okuma ödevi verdi." İsra'ya Dr. Seuss kitaplarından birini uzattı. İsra kitabı onun elinden aldı ve oturmasını işaret etti. Okurken meraktan ve heyecandan Deya'nın gözlerinin büyüdüğünü görebiliyordu. Uzanıp kızının yüzünü okşadı. Nura ve Leyla Legolardan bir köprü yaparlarken yarım kulakla onu dinliyorlardı. Emel huzur içinde uyuyordu.

"Bana kitap okumanı çok seviyorum," dedi Deya, İsra okumayı bitirdiğinde.

"Gerçekten mi?"

Deya yavaşça başını salladı. "Hep böyle olabilir misin?"

"Nasıl?" diye sordu İsra.

Deya ayaklarına baktı. "Mutlu."

"Ben mutluyum," dedi İsra.

"Hep mutsuz görünüyorsun."

İsra zorlukla yutkunarak ses tonunu düzeltmeye çalıştı. "Mutsuz değilim."

"Değil misin?"

"Yemin ederim değilim."

Deya kaşlarını çattı ve İsra onun ikna olmadığını fark etti. İçindeki başarısızlık duygusunun kabardığını hissetti. Tıpkı annesinin mutsuzluğunu ondan saklamasını istediği gibi o da mutsuzluğunu kızlarında saklamak için elinden geleni yapmıştı. Âdem eve geldiğinde uyumuş olmaları, onu dövdüğünü görmemeleri için her şeyi yapmıştı. Mutsuzluk kanser gibi olmalı, diye düşündü, öylesine sinsice yayılıyor ki çok geç kalana dek orada olduğunu bile fark edemezsin. Kızlarının bunu fark etmediğini umuyordu. Belki Deya bile unutabilirdi. Ne de olsa henüz küçüktü. Bu günleri hatırlamayacaktı. İsra iyi bir anne olmayı hâlâ öğrenebilirdi. Belki kızlarını hâlâ kurtarabilirdi. Belki de henüz çok geç değildi.

İsra bu kez gülümseyerek, "Mutsuz değilim," dedi. "Sen varsın." Kızını kendine çekip sımsıkı sarıldı. "Seni seviyorum, *habibti*."

"Ben de seni seviyorum, anne."

Feride

2008 Kışı

Güneş çıplak dalların arkasında gitgide kayboluyor, Feride günün son bulaşıklarını yıkarken mutfak penceresinden son ışıkları görünüyordu. Bulaşığı kızlardan biri yıkıyor olmalıydı, diye düşündü ıslak tabakları dikkatle bulaşıklığa yerleştirirken. Ama yemekten sonra hasta numarası yaparak alelacele alt kata inmişler, Feride'ye bulaşıkları tek başına yıkmaktan başka seçenek bırakmamışlardı. "Asıl hasta olan benim," diye mırıldandı kendi kendine. Bulaşıkları yaşlı bir kadına bırakmak... çok ayıptı. Evde dört genç kız varken bir kraliçe gibi emirler yağdırıyor olması gerekirdi. Ama hâlâ yemek ve temizlik yapmak zorundaydı, hâlâ onların arkalarını toplamak zorundaydı. Başını iki yana salladı. Torunlarının nasıl olup da kendisinin, annelerinin zıddı hâline geldiklerini anlayamıyordu. Sebep kesinlikle Amerika'ydı. Mutfak masasının hızla silinmesi bu kızlar için işlerinin bitmesi demekti. Her şey çok kolay temizleniyordu sanki. Ev pırıl pırıl olana kadar ellerin ve dizlerin üzerine çökmüş hâlde sertçe ovalaman gerektiğini anlayamıyorlardı. Amerikalı şımarık çocuklar düzgün iş yapma hakkında hiçbir şey bilmiyordu.

Feride işi bitince yatak odasına çekildi. Saçını fırçalarken en son ne zaman Halid'in yanında uykuya daldığını düşündü. O kadar uzun zaman geçmişti ki hatırlayamıyordu. Bu gece nerede olduğunu bile bilmiyordu... muhtemelen nargile kafede kâğıt oynuyordu. Önemli de değildi zaten. Çoğu gece ona doğru dürüst bakmıyordu bile, dalgın dalgın önüne bakarak sessizce yemeğini yiyor, hatta bütün gün emek verip

hazırladığı yemekler için ona teşekkür bile etmiyordu. Oysa gençken yemeklerine kusur bulmak için bazı yorumlar yapar, pilav lapa ya da sebzelerin aşırı tuzlu olduğunu veya *ful*da* yeterince yeşil biber olmadığını söylerdi. Ama artık neredeyse hiç konuşmuyordu. Feride onu tutup sarsmak istiyordu. Teninde kemerler parçalayan bu adama ne olmuştu? Onu aşağılamadan bir gün bile geçirmeyen adam değil miydi o? Ama o adam yıllar içinde yok olmuştu. Bu ne zaman başlamıştı? Gözlerindeki kıvılcımı, hayatını sımsıkı kavrayan o demir tutuşu kaybetmeye ilk ne zaman başlamıştı? Feride bunun Amerika'ya geldikleri gün başladığını düşünüyordu. O zamanlar bunu fark etmemişti, değişim çok yavaş gerçekleşmişti. Ama şimdi geriye dönüp baktığında bunu görüyordu. Filistin'den ayrıldıkları günü hatırlıyordu. Kulübelerinin kapısını kilitlerken Halid'in nasıl titrediğini, taksi yavaş yavaş uzaklaşırken ağlayarak ailesine ve arkadaşlarına nasıl el salladığını. Tel Aviv Havaalanı'nda birkaç kez kendini toparlamak için dizleri bükülmüş hâlde nasıl durduğunu. Karınlarını doyurmak için dilini bile bilmediği bir ülkede gece gündüz nasıl çalıştığını. Yuvasını kaybetmiş olmak onun ruhunu zedelemişti. Feride bunu o zamanlar görememiş, kocasının dünyasının yavaş yavaş tükendiğini fark edememişti. Ama belki de hayat böyledir, diye düşündü. Her şey gelip geçtikten sonra, çok geç kaldıktan sonra anlaşılıyordu.

Feride ev elbisesini çıkarıp daha sıcak tutan bir şey giydi. Yatak odasındaki ısıtıcı eskisi kadar verimli çalışmıyordu. Sebep ya oydu ya da kemikleri güçsüzleşmişti ama ikinciyi düşünmekten hoşlanmıyordu. İç çekti. Zamanın ne kadar hızlı geçtiğine, yaşlandığına inanamıyordu. *Yaşlanmak...* başını iki yana sallayarak bu düşünceyi zihninden uzaklaştırdı. Onu asıl rahatsız eden yaşlanma düşüncesi değil, hayatının nereye vardığının farkında olmaktı. Şimdi anıdan anıya sürüklenerek uykusunun gelmesini beklerken, Yazık olmuş, diye düşündü.

---

* (Ar.) Bir çeşit Arap yemeği. *–çn*

Yazık olmuş. Hatırlayacağı tek bir güzel anısı yoktu. Hepsi lekelenmişti.

Kapıda bir ses vardı. Feride irkilerek battaniyeyi üzerine çekti. Ama gelen sadece Deya'ydı, kapıda durmuş derin derin nefes alıyordu. Feride onun duruşundaki huzursuzluğu, hatta belki de meydan okumayı sezebiliyordu. Bu hâli ona Sarah'ı hatırlattı ve birden korktu. "Ne istiyorsun?" diye sordu. "Neden yatakta değilsin?"

Deya birkaç adım atıp odaya girdi. "Annemle babamın trafik kazasında ölmediklerini biliyorum." Birkaç adım uzakta duruyor olmasına rağmen bağırıyordu. "Neden yalan söyledin?"

Allah aşkına, diye düşündü, Feride nefesini tutarak. Yine mi bu mesele? Bu konuyu kaç kez anlatmıştı? *Annenle baban trafik kazasında öldüler, annenle baban trafik kazasında öldüler.* Bu cümleyi o kadar çok kurmuştu ki kendisi bile inanır olmuştu. Keşke tam anlamıyla inanabilseydi. Sarah'ın ortadan kaybolmasının aksine, İsra'nın ölümü toplumdan saklayabileceği bir şey değildi. Sabah olduğunda haber tüm Bay Ridge'e yayılmış, hatta Filistin'e dek ulaşmıştı. Halid ve Feride'nin oğlu karısını öldürdü. Halid ve Feride'nin oğlu intihar etti. Korkunç bir utanç.

Feride'nin doğru yaptığı tek şey, bu olayı kızlardan saklamayı başarmış olmasıydı. Onlara gerçeği söyleyemezdi, elbette söyleyemezdi! Ne olduğunu, babalarının annelerini öldürdüğünü ve ardından intihar ettiğini onları perişan etmeden nasıl açıklayabilirdi? Bazen en iyisi sessiz kalmaktı. Bazen en can yakan şey gerçekti. Sıradan bir hayat yaşama şansları olmasının tek yolu onları korumaktı. İnsanların zaman içinde bunu unutacağını, onları dışlamayacağını, hatta bir gün onları oğullarına istemeye geleceklerini ümit ediyordu. Onların itibarlarını korumak, onları utançtan kurtarmak istemişti.

Feride yüzünü ifadesiz tutarak, "Yine mi bu mesele?" dedi. "Bu yüzden mi beni uyandırdın? Bu konuyu konuşmak için mi?"

"Annemi babamın öldürdüğünü biliyorum! İntihar ettiğini de biliyorum!"

Feride güçlükle yutkundu. Boğazına bir taş takılmış gibi hissetti. Tüm bunlar nereden çıkmıştı? Okulda bir şey mi duymuştu? Bu pek mümkün olmasa da böyle bir ihtimal vardı. Feride yıllarca arkadaşlarından bu konuyu torunlarının yanında açmamalarını, çocuklarına da aynı şeyi yapmalarını tembihlemelerini rica etmişti. Ve onlarınki gibi sıkı sıkıya bağlı bir toplumda bu işe yaramıştı. On yıldan uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen kimse ağzından bir şey kaçırmamıştı. Feride bazen torunlarının okulundaki kızların neler olduğunu bilip bilmediklerini merak ederdi. Belki de o kızların ebeveynleri, kızlarının evlilik hakkında yanlış bir fikre kapılmasından korkup onlara hiçbir şey söylememişlerdi. Hannah'ın ölümüyle ilgili gerçeği Sarah'a söylemek Feride'nin hatasıydı. Sık sık kendi kendine, Sarah bu yüzden evden kaçtı, derdi. Ama bu düşünceleri bir kenara itti. Deya'nın ne bildiğinden emin olamazdı, bu yüzden de neden söz ettiğini anlamamış numarası yapmaya karar verdi. "Neden söz ettiğini anlamadım. Annenle baban trafik kazasında öldü."

"Beni duydun mu? Babamın ne yaptığını biliyorum!"

Feride sessiz kaldı. Bunca yıl sonra gerçeği itiraf ederse Deya'nın gözünde ne konuma düşerdi? Tam bir aptal konumuna. Bunu yapamazdı. Geçmişte takılıp kalmanın ne anlamı vardı? Ne yaşanmış olursa olsun insanlar hayatlarına devam etmeliydi. Arkalarına bakmamalıydı.

"Pekâlâ." Deya elini cebine sokup buruşmuş gazete kupürünü çıkardı. Feride görebilsin diye kaldırdı. "Hiçbir şey anlatmasan da önemi yok. Sarah bana her şeyi anlattı zaten."

Feride, evdeki tüm ısıtıcılar bir anda sönmüş gibi titremeye başladı. Sanki böyle yaparsa kelimeler ortadan kaybolacakmış gibi kumaşı çekiştire çekiştire geceliğini dizlerine indirdi. Kısa bir an camdan dışarı baktı, sonra yataktan fırlayıp üzerine kalın bir sabahlık geçirdi. Yatak odası lambalarını, holdeki bütün

aplikleri ve mutfaktaki bütün ışıkları yaktı. Mutfağa girince kilerden çay paketini çıkardı ve çaydanlığı ocağa koydu. Tuhaf hissediyordu, sanki hem oradaymış hem de orada değilmiş gibi. Neler oluyordu? Zihnini toparlaması biraz zaman aldı. Nihayet, "Sarah mı?" dedi.

Deya gazete kupürü hâlâ elinde mutfak kapısında dikiliyordu. "Onu bugün gördüm. Bana her şeyi anlattı."

Feride gazete kupürüne bakmayı reddederek, "Bir yanlışlık olmalı," dedi. "Sarah Filistin'de. Biri sana oyun oynuyor olmalı."

"Neden yalan söylemeye devam ediyorsun? Gerçek burada." Deya kupürü yüzüne doğru salladı. "Daha fazla saklayamazsın."

Feride onun haklı olduğunu biliyordu. Bu kez ne derse dersin gerçeği gizleyemezdi. Yine de bundan kurtulmak için bir yol arıyordu. Uzanıp gazete kupürünü aldı. Habere göz atarken elleri titriyordu. Sarah'ın evden kaçıp Feride'ye büyük bir panik yaşatması dün gibiydi. Eğer herhangi biri Sarah'ın evi terk ettiğini, Amerika sokaklarında gözden kaybolduğunu fark ederse aile şerefleri yerle bir olurdu. Ve Feride her zaman yaptığı şeyi yapmıştı: Durumu düzeltmişti. Arkadaşlarını, Sarah'ın Filistinli bir adamla evlendiğine ikna etmesi uzun sürmemişti. Kendinden son derece hoşnuttu. Ama cinayetin, intiharın... bu iki toplumsal utancın saklanması mümkün değildi. Ve torunları bu yüzden ömürlerinin sonuna kadar bedel ödeyeceklerdi.

"Yıllarca bize niye yalan söyledin?" dedi Deya. "Annemizle babamız hakkındaki gerçeği neden söylemedin?"

Feride terlemeye başladı. Kaçış yoktu. Hayatı boyunca yaptığı her şey gibi fazla seçeneği yoktu.

Bir yükün ağırlığından kurtulmak üzere olduğunu hissederek yavaş, uzun bir nefes çekti. Ve ardından Deya'ya her şeyi anlattı; Âdem'in sarhoş olduğunu, İsra'ya ne kadar sert vurduğunu fark etmediğini, onu öldürmek istemediğini. Bu son cümleyi tekrar tekrar söyledi. *Onu öldürmek istemedi.*

"Sizi korumaya çalışıyordum sadece," dedi. "Hayatınızın geri kalanını mahvetmeyecek bir şey söylemek zorundaydım."

"Peki ama neden trafik kazası yalanı söyledin. Neden en azından daha sonra gerçeği anlatmadın?"

"Sağda solda reklamını mı yapsaydım? Bunun ne faydası olacaktı, söylesene. Bu haber zaten ailemizin itibarını iki paralık etmişti, ben sizi korumaya çalıştım. Hiçbir şey yapmayıp seyirci mi kalsaydım? Hayatlarınızın mahvolmasını engellemeye çalıştım. Anlamıyor musun?"

Deya, "Hayır, anlamıyorum!" diye bağırdı. "Böyle bir şeyi anlamamı nasıl beklersin? Bunların hiçbiri mantıklı değil. Babam annemi neden öldürsün, çocuklarının annesinin, karısının neden *canına kıysın*?"

"Baban sadece... sadece kontrolünü kaybetti."

"Ha, yani onu dövmesinin normal olduğunu düşünüyorsun, öyle mi? Neden hiçbir şey yapmadın?"

"Ne yapabilirdim ki? Ona engel olmam mümkün değildi."

"İsteseydin olabilirdin!" Feride bir şey söylemek üzereydi ama Deya onu konuşturmadı. "Neden öldürdü? Annem ne yaptı? Neler olduğunu anlat."

Feride, "Hiçbir şey olmadı," diye yalan söyledi. "Âdem sarhoştu, aklı hiç başında değildi. O gece, babanın bağırdığını duydum üst kattan. Onu yerde, annenin bedeninin yanında titrerken buldum. Dehşete düştüm. Polis gelmeden gitmesi için yalvardım. Eşyalarını toplayıp kaçmasını, hepinizle benim ilgileneceğimi söyledim. Ama bana öylece baktı. Beni duyup duymadığını bile bilmiyorum. Ve sonrasında hatırladığım şey polisin kapıda olduğu, oğlumun cesedini nehirde bulduklarını söylemeleriydi."

Deya inanamaz bir ifadeyle, "Onun suçunu örtbas etmeye çalıştın yani, öyle mi?" dedi. "Böyle bir suçu nasıl örtbas edersin? Aklını mı kaçırdın?"

Feride kendine kızdı: Çok fazla şey söylemişti. Deya dehşet içinde ona bakıyordu. Torunun gözlerindeki acıyı görebiliyordu.

"Annemizi öldürmüş birinin suçunu nasıl örtbas edersin?" dedi Deya. "Nasıl onun tarafını tutarsın?"

"Ben, her annenin yapacağı şeyi yaptım."

Deya tiksinti dolu bir ifadeyle başını iki yana salladı.

"Babanın içine cin girmişti," dedi Feride. "Öyle olmalıydı. Aklı başında hiçbir erkek çocuklarının annesini öldürüp intihar etmez."

Feride'nin bu konuda en ufak bir şüphesi yoktu. Polis gelip Âdem'in ne yaptığını söyledikten sonra donakalmış hâlde sundurmasında oturup gözlerini gökyüzüne dikmiş, gök âdeta üzerine çökmüş gibi hissetmişti. Sıcak bir yaz günü kulübelerinin arka tarafında çömelerek gerçekleştirdiği doğumundan, Âdem'in şarküteride gece gündüz durmaksızın çalışarak onlara yardım ettiği sonraki günlere kadar oğluyla geçen yılları düşünmüştü. Oğlundan bir kez bile şüphe duymamıştı. Büyürken hiçbir namazı kaçırmayan, imam olmak isteyen Âdem böyle bir şey yapmazdı. Onlar için her şeyi yapan, onları mutlu etmek için kendini geri planda tutan, onlara asla geri çevirmeyen Âdem bir katil olabilir miydi? Her akşam eve *şarap* kokarak gelmesinden şüphelenmesi gerekirdi belki de. Ama Feride korkularını görmezden gelmiş ve kendine her şeyin yolunda olduğunu söylemişti. Gençliğinde Halid de kaç kez sarhoş olmuştu. Saçma sapan nedenlerle onu kaç kez dövmüştü. Bu normaldi. Ve bu sayede Feride daha güçlü olmuştu. Ama cinayet ve intihar; bu normal değildi. Âdem'in içine cin girdiğinden emindi.

"Yani hem annemin hem de babamın içine cin girdi, öyle mi? Gerçekten mi? Her şey için açıklaman bu mu?"

Feride dudağının iç kısmını ısırdı. "İster inan ister inanma, gerçek bu."

"Hayır, değil! Sarah annemde herhangi bir sorun olmadığını söyledi."

Feride iç çekti. Keşke bu doğru olsaydı, keşke İsra'nın bütün sorunlarını kendi uydurmuş olsaydı. Ama o da Deya da

İsra'da bir sorun olduğunu biliyordu. Feride alçak sesle, "Nasıl olduğunu hatırlamıyor musun?" diye sordu.

Deya kızardı. "Bu, içine cin girdiği anlamına gelmez."

"Ama öyleydi." Feride, Deya'nın gözlerinin içine baktı. "Üstelik Âdem'in de içine cin girmişti. Aklı başında değildi. Sadece bir *mecnun*, bir deli karısını böyle öldürebilir."

"Yine de bu içine cin girmiş anlamına gelmez. Belki de..." Deya kelimenin Arapça karşılığını bulmaya çalıştı. "Belki de ruhsal bir hastalığı vardı. Belki depresyondaydı ya da intihara meyilliydi ya da sadece kötü bir insandı!"

Feride başını iki yana salladı. Torunun herhangi bir şeyi anlamak için Batı kavramlarına dönüştürmesi alışıldık bir durumdu. Tedavi etmek şöyle dursun, Batı tıbbının bu tür konuları anlama yetisinin bile olmadığını neden kabul edemiyordu?

Çaydanlığın düdüğü öterek aralarındaki sessizliği delip geçti. Feride ocağı söndürdü. *Meryemiyye* kokusunun mutfağı doldurduğu bu tür anlarda İsra'yı ne kadar özlediğini kabul etmek zorunda kalıyordu. Çayı tam onun istediği gibi demleyen, sinirliyken bile ona asla saygısızlık etmeyen İsra'yı. Eşyalarını toplayıp onu tek başına öylece bırakarak Ömer'le birlikte çekip gitmelerinden önceki sabah Nadine'nin bağırdığı gibi ona bağırmayan İsra'yı. Feride kendine çay koyarken bunu hak edecek ne yaptığını düşündü. Ömer'in onun ne kadar kontrol manyağı olduğunu, onun yanında Nadine'ye iyi davranamadığını, onun yüzünden karısına kaba saba, erkek gibi davranıyor numarası yapmak zorunda kaldığını söyleyişini hatırladı. *Erkek gibi* lafından nefret ettiğini söylemişti âdeta tükürürcesine. Feride çayına iki kaşık şeker koyarken, Çünkü erkek değildi, diye düşündü kendi kendine. Bir kızla şehirde yaşamak için evden ayrılan ve torunlarının büyütülmesinde onu tek başına bırakan Ali de erkek değildi. Ailedeki karmaşıklığın çözümünde onu yalnız bırakarak giden Ali de.

Feride bir süre sonra, "Biliyorsun," dedi, "Araplar *mecnun* kelimesini delilik anlamında kullanırlar ama kelimeyi parçala-

ra ayırırsan ne görürsün?" Deya ona baktı. "Cin kelimesini," dedi Feride arkasına yaslanarak. "Delilik cinden hasıl olur, içine şeytani bir ruh girer. Ne terapi ne de ilaç işe yarar."

"Sen ciddi misin? Her şeyi böyle mi açıklıyorsun? Bunun için cini suçlayabileceğini mi düşünüyorsun? Bu işe yaramaz. Bu, sonunu arzu ettiğin biçimde uydurabileceğin bir masal değil. Bu, hayal ürünü değil."

Feride, "Keşke hayal ürünü olsaydı," dedi.

"Bu, onun suçunu neden örtbas etmeye çalıştığını hâlâ açıklamıyor," dedi Deya. "Bunu nasıl yapabildin? Tek yaptığı evden kaçmak olan kızını bile affetmiyorsun. Ne iki yüzlüsün!"

Feride çay bardağına sımsıkı kavradı. Dışarıda gökyüzü karanlıktı, pencereden görünen sadece birkaç sokak lambasının parıltısıydı. Karanlığa dalgın dalgın bakarak Deya'nın söylediklerini düşündü. Gerçekten neden hiç Âdem'i suçlamamış, hatta onu affetmişti? Sarah kimseyi öldürmemiş, onu bakılacak dört kız çocuğuyla bırakıp gitmemişti. Ve buna rağmen doğruydu, onu asla affedememişti. O ve Halid, sanki hiç kızları olmamış, sanki işlenebilecek en berbat suçu işlemiş gibi Sarah'ı hayatlarından tamamen silmişlerdi. Feride ailenin yüzleşeceği utançtan o kadar korkmuştu ki bu konuyu hiç irdelememişti. Deya haklıydı, Feride iki yüzlüydü. İçini bir hüzün dalgası kapladı ve ağlamaya başladı.

Uzun süre ağladı. Yüzünü ellerinin arasına gömmüş olsa da Deya'nın bakışlarının üzerinde olduğunu, bir açıklama, bir cevap beklediğini hissedebiliyordu. Keşke hayat bu kadar kolay olsaydı.

İsra

1996 Kışı

İsra uyuyamadı. Düşünmeden duramadı. Gözlerini her kapadığında Deya'nın fısıldamasını duydu. *Her zaman mutsuz görünüyorsun.* Yatağında sessizce ağladı. Kızları çocukluklarını nasıl hatırlayacaklardı? Onun hakkında ne düşüneceklerdi? Son zamanlarda bu sorular zihnini çok meşgul ediyordu. Bazı günler onlara vermediği bütün öpücükler, onlar konuşurken tedirgin olduğu her an, sinirli olduğunda onları dövdüğü, yeterince sık "Sizi seviyorum," demediği için özür dilemesi gerektiğini düşünüyordu. Diğer günlerse –ki bu tür günler gitgide daha az oluyordu– her şeyin hâlâ düzelebileceği ya da her şeyin baştan beri düzgün olduğu –bu da artık daha enderdi–, anneliğinde bir yanlışlık olmadığı, kızları için en iyisini yaptığı umuduyla teselli buluyordu. Büyüdüklerinde onlar için ne yapacaktı? Onları kendi yolunda gitmeye mi zorlayacaktı?

O gece Âdem işten döndüğünde, "Seninle konuşmam gerek," dedi. Yatağın kenarına oturup bir cevap vermesini bekleyerek iş kıyafetlerini çıkarmasını izledi. Ama Âdem hiçbir şey söylemedi. "Bir şey söyleyecek misin?" diye sordu İsra. "Emel doğduğundan beri benimle hemen hemen hiç konuşmuyorsun."

"Ne söylememi istiyorsun?"

İsra artık her akşam onun bira koktuğunu hissedebiliyordu. Belki de artık bu yüzden onu daha sık dövüyordu. Ama bazen kendi hatasından da kaynaklanıyordu. Bazen kocasını kışkırtıyordu. İsra, sırf onu rahatsız etmek için *mulukhiya*ya bir kaşık fazla kişniş koyduğu önceki geceyi hatırladı. Âdem

yemeği tükürdüğünde masum bir edayla, "Ne oldu?" diye sormuştu. Kocası kızgınlıkla başını iki yana sallayıp kâseyi ittiğinde ifadesiz bir yüzle bakmıştı ama bu ufak intikamı karşısında içi mutlulukla dolmuştu. Madem elindeki tek güç kocasının yemeğine fazla baharat koymaktı o zaman yapabildiği sürece bunu yapacaktı.

"Seninle konuşmak istiyorum," dedi. "Kızlarımız hakkında."

"Ne olmuş onlara."

"Deya bugün bir şey söyledi, beni endişelendiren bir şey."

Âdem'in bakışları ona kaydı. "Ne söyledi?"

"Dedi ki..." Sesi gitgide alçaldı. "Her zaman mutsuz göründüğümü söyledi."

"Haklı. Evde ölmek üzereymişçesine üzgün geziniyorsun."

İsra şaşkınlıkla ona baktı.

"Bu doğru. Bunun benimle ne alakası var?"

"Bilmiyorum," dedi İsra. "Ama Emel doğduğundan beri benimle hiç..."

"Beni mi suçluyorsun? Hem de yaptığım bunca şeyden sonra."

"Hayır! Söylediğim o değil."

"Ne diyorsun o zaman?"

"Hiçbir şey, özür dilerim. Sadece son günlerde... şeyden korkar oldum."

Âdem başını iki yana sallayarak çekmecesini açmaya gitti. "Tam olarak neden korkuyorsun?"

İsra cevap vermek için ağzını açtı ama korkusuna yenik düştü ve tek kelime etmedi. Tam olarak neden *korkuyordu?* Kötü bir anne olmaktan mı? Annesiyle babasının onu yaraladıkları gibi kızlarını yaralamaktan mı? Fazla hoşgörülü olup onları dünya gerçeğini öğretememekten mi? Bir sürü şeyden korkuyordu. Bunu nasıl açıklayabilirdi ki?

Âdem bir kez daha iç çekti. "Ee, bir şey söyleyecek misin?"

"Sadece endişeliyim. Kızlarımızın ne tür bir hayat yaşayacakları konusunda. Seçenekleri olup olmayacağı konusunda."

Âdem dik dik ona baktı. "Ne tür seçenekleri?"

"Erken yaştan evlenmeleri mi istenecek merak ediyorum sadece."

"Elbette," dedi Âdem sert bir tonla. "Başka ne yapacaklar?"

İsra başka tarafa baktı ama Âdem'in bakışlarını teninde hissedebiliyordu. "Onları alelacele evlendirmeyeceğimizi umut ediyordum. En azından seçenek sunabiliriz."

"Seçenek mi? Ne için?"

"Bilmiyorum. Mutsuz olmalarından korkuyorum sadece."

"Ne biçim bir saçmalık bu? Nereden geldiğini unuttun mu? Amerikalı olduğumuzu mu sanıyorsun?"

"Hayır! Kastettiğim bu değil."

Ama Âdem dinlemiyordu. "Senin için yaptığım bunca şeyden sonra bu tür bir kadın mı oldun? İlgilenmem gereken dört kız doğurmuş olman yeterli değilmiş gibi şimdi de onları nasıl yetiştirmek istediğinden mi endişelenmem gerekiyor..."

"Hayır! Endişelenmene gerek yok."

"Öyle mi?" Âdem ona yaklaştı. İsra geri çekilerek yatak başına yaslandı, oda üzerine kapanmış gibi hissediyordu.

"Lütfen Âdem, yemin ederim onu kastetmedim..."

"Kes sesini!"

İsra ondan kaçmaya çalıştı ama Âdem kafasını tutup yatak başına vurdu. Sonra saçlarını kavrayıp kızların odasına sürükledi.

"Lütfen dur! Kızlar..."

"Ne oldu? Onları görmek istemiyor musun? Kadın olmanın ne demek olduğunu anlamalarının zamanı gelmiştir belki de."

"Lütfen Âdem, bunu görmemeleri gerek."

"Neden? Ortalıkta sürekli mutsuz dolaşmıyor musun zaten? Onları evlilikten korkutmaya mı çalışıyorsun? Planın bu mu?"

İsra'nın yüzünü iki yandan tutup yataktaki kızlarını tam olarak görebilmesi için başını çevirdi. İsra'nın boynunu sımsıkı tutup, "Bu kızları görüyor musun? Görüyor musun?" İsra nefesi almakta zorlanıyordu. "Görüyor musun?"

İsra nihayet nefes almayı başararak, "Evet," dedi.

"Kulağını aç da dinle çünkü bunu bir daha tekrar etmeyeceğim. Benim kızlarım Arap. Anlaşıldı mı? *Arap.* Bir kez daha seçenek lafını duyarsam emin ol çığlıklarınla uyanırlar. Kocasının sözünü dinlemeyen bir kadının başına neler geleceğini görürler. *Fehme?* Beni anladın mı?"

İsra, Âdem elini gevşetene dek soluksuz kalarak başını salladı. Ardından Âdem tek kelime etmeden duşa gitti.

İsra elini başınınn yanına koydu ve kanı hissetti.

Sonradan bunu yapmasına neden olan şeyin kitaplar olduğunu düşünecekti. Bu kadar uzun süredir onu sessizleştiren her duygu –inkâr, utanç, korku, değersizlik– artık yeterli değildi. İsra suyun aktığını duyar duymaz kızların odasına geri döndü. Pencereyi açtı. Soğuk hava iliklerine işledi. Camdan dışarı tırmandı. Ayağı betona değer değmez koşmaya başladı.

Nereye gidiyordu? Bilmiyordu. Sadece soluklanmak için durarak Yetmiş İkinci Sokak boyunca koşup Beşinci Cadde'ye girdi. Gece yarısıydı ve Yetmiş Üçüncü Sokak'ın köşesinde şarküteri, Yetmiş Dokuzuncu Sokak'taki bilardo salonu ve Seksen Bir'deki eczane dışında bütün mağazalar kapalıydı. Nereye gidiyordu? Oraya varınca ne yapacaktı? Yüzüne kuvvetli bir rüzgâr çarpıyordu, vücudu titremeye başlayınca yavaşladı ama yine de kendini ilerlemeye zorladı. Soğuk hava açık yarasını yakıyordu ama koşmaya devam etti. Hayatımın geldiği nokta bu, diye düşündü. Tüm sabrı bu kadardı. Nerede hata yapmıştı? Ve şimdi ne yapması gerekiyordu? Seçenekleri nelerdi? Filistin ya da Amerika, nereye baksa aklına gelen tek şey ne kadar güçsüz olduğuydu. Bu hayatta tek istediği mutluluğu bulmaktı ve artık asla bulamayacağı barizdi. Bu gerçeğin düşüncesi bile biri üzerinden arabayla geçene dek yolun ortasında hareketsiz durma arzusu duymasına neden oldu.

Seksen Altıncı Sokak'ta, büyük bir binanın yarısını kaplayan çok katlı mağaza Century 21'in önünde soluklanmak için

bir kez daha durdu. Halid ve Feride'yle birlikte bir kez içeri girmişti ama nedenini hatırlamıyordu. Muhtemelen Feride'nin ayakkabıya ihtiyacı vardı. Onu avutacak bir şey, herhangi bir şey bulmak için caddeden aşağıya doğru yürüdü ama vücudu evden bu kadar uzaklaşmış olmanın yüküyle titriyordu. Gökyüzü kapkaraydı, görünürde tek bir yıldız bile yoktu. Gecenin bu vaktinde bile yanından hızla insanlar geçiyordu. Gençler kahkahalarla gülüyor, kaldırımlarda yırtık pırtık giysili adamlar yatıyordu. Dik dik ona baktılar, İsra bakışlarını kaçırdı. Gökyüzünden kendisine bakıyormuş, çok büyük bir caddenin ortasında minicik bir bebekmiş hissine kapıldı. Ayaklarını betona sımsıkı bastırıp kendini sabitlemeye çalıştı.

Oradan oraya dolandı ve ağlamaya başladı. Karşıya geçti ve amaçsızca dolanmaya devam etti. Ne yapacaktı? Nereye gidebilirdi? Ne parası, ne işi, ne eğitimi, ne arkadaşı ne de ailesi vardı. Üstelik kızları onsuz ne yapacaklardı? Annesiz büyüyemezlerdi. Onları Âdem ve Feride'yle yalnız bırakamazdı. Geri dönmek zorundaydı.

Ama dönemezdi, kocasına dönemezdi, henüz dönemezdi. Zihninde Âdem'in o anki hâlini canlandırdı, gözleri pörtlemiş, çenesi kasılıp gevşerken. Parmaklarının koluna dolandığını ve sıktığını hissedebiliyordu. Onu duvara ittiğini, saçını çektiğini, yüzüne tokat attığını hissediyordu. Boğazına dolanan parmaklarını, uyuşmaya başlayan bedenini hissediyor, odanın solgunlaşmaya başladığını görebiliyordu. Hayır. Onunla yüz yüze gelemezdi.

Seksen Altıncı Sokak'tan aşağıya doğru yürüyerek bir eczanenin önünde durdu. Neyse ki eczane açıktı da öndeki sahanlığa oturdu. Başının yanında boylu boyunca uzanan sızı hafifliyordu. Parmaklarını şakaklarına bastırdı. Üşüyordu ve ağlamaya başladı. Her tür duyguyla; öfke, korku, hüzün ama en çok pişmanlıkla gözyaşı döküyordu. Nasıl sonsuza dek mutlu olacağını düşünecek kadar saf olabilmişti? Annesini dinlemesi gerekirdi. Mutluluk insanların kitaplarda uydurdukları bir şey-

di ve İsra aynısını gerçek dünyada da bulabileceğini düşünerek aptallık etmişti.

İsra başını kaldırdığında bir adamın yaklaşmakta olduğunu gördü.

"Affedersiniz, iyi misiniz?" dedi adam. "Başınız kanıyor."

İsra kollarını vücuduna doladı ve yere baktı. Adam daha da yaklaştı. "Başınıza ne oldu?"

"Hiç... hiçbir şey," dedi İsra, İngilizce diline tuhaf gelmişti.

"Bunu size biri mi yaptı? Biri canınızı mı yaktı?" İsra başını iki yana salladı. "Polisi aramalısınız. Birini böyle yaralamak kanuna aykırı. Bunu size yapan kişi hapse girer." İsra ağlamaya başladı. Kızlarının babasını hapse göndermek istemiyordu. Sadece eve gitmek istiyordu. "Acile gitmelisiniz," dedi adam. "Dikiş gerekli. Arayabileceğiniz biri var mı?" Sokağın sonundaki telefon kulübesini gösterdi. Eliyle kulübeyi işaret ederek, "Benimle gelin," dedi. İsra adamı takip etti. Adam parlak kutuya iki çeyrek attı ve ahizeyi İsra'ya uzattı. "Birini aramalısınız."

İsra ilk kez umumi bir telefon tutuyordu. Parmak uçlarına değen metal buz gibiydi ve içinin ürpermesine neden oldu. Bir kez titremeye başlarsa duramazdı. Telefonu kulağına götürdü. Hattın diğer ucunda bip sesi vardı.

"Bir numara çevirmen gerek," dedi adam.

İsra kimi arayacağını bilmiyordu. Telefonu kulağında tuttuğu o saniyeler, İsra'nın yalnızlığının en bariz olduğu andı. Telefon kartı olmadan Filistin'i arayamayacağını biliyordu, ayrıca annesi hemen eve dönmesi, utancını tüm dünyanın gözü önünde sergilemekten vazgeçmesi dışında ne söyleyecekti? Âdem'in çağrı cihazını da arayamazdı, hele ki yaptığı şeyden sonra. Arayabileceği sadece bir kişi vardı ve numarayı çevirirken ağlıyordu.

Halid arabayı park ettiğinde ön koltukta oturan Feride, "Bin hadi," dedi. İsra arabaya bindi. "Gecenin bu vakti evden tek başına çıkarken aklın neredeydi?"

Halid ona yan gözle bir bakış atarak, "Oradaki adam kim?" dedi öfkeyle.

"Bilmiyorum," dedi İsra. "Bana yardım etmeye çalışıyordu ve..."

Halid, "Söylesene," diye sözünü kesti. "Hangi namuslu kadın gecenin bir yarısı evinden ayrılır?"

Feride sert bir sesle, "Sakin ol," dedi. Sokak lambasının ışığında İsra'nın başına bakıyordu. "Kızın ne kadar sarsıldığını görmüyor musun?"

"*Sen* sus." İsra'yı tam olarak görmek için arkasını döndü. "Söylesene nereye gidiyordun? O adam kim?"

"Bil...bilmiyorum. Yardım etmeye çalışıyordu sadece," dedi İsra. "Korkmuştum. Başımın kanaması durmuyordu... Duracak gibi değildi."

"Evden ayrılman için hiçbir sebep yok," dedi Halid. "Bir erkekle birlikte olup olmadığını nereden bileceğiz?"

"Erkek mi? Hangi erkek?" İsra arka koltukta dertop oldu. "Kimseyle birlikte değildim. Yemin ederim."

"Peki bunu nereden bileceğiz? Gizlice bir adamla kaçıp kaçmadığını ve sonra gelip seni almamız için bizi arayıp aramadığını nereden bileceğiz?"

İsra, "Doğru söylüyorum," diye bağırdı. "Kimseyle birlikte değildim. Âdem beni dövdü."

Feride, Halid'e bir bakış atarak, "Dövmüştür elbette," dedi.

"Biz bir şey bilmiyoruz," dedi Halid. "Sadece bir *şermuta* gecenin bir vakti evden çıkar."

İsra daha fazla mücadele edemeyecek kadar yorgundu. Acizliğinden midesi bulanarak başını geriye yasladı.

Feride, "Yeter!" diye patladı. "Kızın başına baksana."

"Başını kaldırıma çarpmış olabilir," dedi Halid. "Başka bir erkekle birlikte olabilir ve bunu *o adam* yapmıştır. Doğru söylediğini nereden bileceğiz?"

"Sizi zalim, iğrenç adamlar. Hemen mimliyorsunuz. Her zaman hemen kadını suçla. Oğlun ayyaş... elbette öyle olacak, başka ne beklenir ki? Tıpkı babası gibi."

"*Uskuti!* Kes sesini!"

"Ne oldu? Doğruyu duymak hoşuna gitmedi, değil mi? Kızın hâline baksana." Feride arkasını döndü ve arka koltuktaki İsra'yı gösterdi. "Başının hâline bak! Yaranın kapanması için bir sürü dikiş gerekecek. Sense orada oturmuş başka bir adamdan söz ediyorsun. *Tüh.*" Tükürme sesi çıkardı. "Bu dünyadaki en zalim şey bir erkeğin kalbi."

Halid elini kaldırdı. "*Uskuti* dedim! Kes sesini!"

"Yoksa ne yaparsın? Beni tekrar dövmeye mi başlarsın? Yap! Yaşlı bir kadına el kaldır, pislik herif! Kızcağıza bağıracağına onu bu kadar acımasızca dövdüğü için şerefsiz oğlunu cezalandırsana. Kızın annesiyle babasına ne diyeceğiz, ha? Oğlumuz kızınızı o kadar kötü dövdü ki dikiş atılması gerekti mi? Ya doktorun yanındakilerden biri polisi ararsa? Ya oğlun hapse girerse? Söylesene, bu hiç aklına geldi mi? Geldi mi ha?" Başını çevirip camdan dışarı baktı. "Gelmedi elbette. Bu evde her şeyi düşünmesi gereken benim."

Halid iç çekti, kaşları çatıldı. "Bu şekilde evden ayrılmamalıydı." Dikiz aynasından İsra'yla göz göze geldi. "Bir kadının yeri evidir. Anladın mı?" İsra cevap vermedi. Halid yüksek sesle bir kez daha, "Anladın mı?" dedi. İsra başını sallayıp başka tarafa baktı. Konuşursa ağzından çıkabileceklerden korkuyordu. Halid ilk kez Yakub'u hatırlatmıştı ona, bağırarak konuşan, baskın, ona karşı öfkeli ve başını her kaldırışında onu dikiz aynasından hâlâ kendine dik dik bakarken bulunca içgüdüsel olarak büzüldü. Büyük bir korku duyarak başını çevirdi. Eğer Halid bu kadar kızdıysa onu görünce Âdem ne yapacaktı?

Yolun geri kalanında İsra yüzü cama dönük oturdu. Ara sıra başını kaldırdığında da Feride'yi dalgın dalgın dışarı bakarken buldu. Onun ne düşündüğünü merak etti. Feride, son yedi yıldır bir kez bile İsra'yı savunmamıştı. Bu, ne anlama geliyordu? Feride nihayet onu anlamış mıydı? Hatta onu seviyor muydu? Kendi annesi, Yakub onun yanında İsra'yı birçok kez dövmüş olmasına rağmen asla onu korumamıştı.

Hayatını düşündüğünde içini bir çaresizlik selinin kapladığını hissetti. Hayatı boyunca fazla bir şey istememişti. Buna rağmen arzu ettiği şeyleri neden elde edemiyordu? Böylesi bedbaht bir kaderi hak edecek bir şey yapmış olmalıydı ama ne olduğunu bilmiyordu, bu nedenle hatasını nasıl düzelteceğini de bilmiyordu. Allah'tan ne yapması gerektiğini söylemesini diledi. Arabanın sessizliğinde Allah'a yalvardı ama O bir şey söylemedi.

Feride

2008 Kışı

Mutfakta Deya, "Gerekirse bütün gece burada kalacağım," dedi Feride'ye. "Bana ne olduğunu anlatana kadar seni bırakmayacağım." Yaklaştı. "Eğer söylemezsen bir daha seninle hiç konuşmayacağım. Kardeşlerimi de alıp gideceğim ve bizi bir daha asla göremeyeceksin."

"Hayır." Feride ona dokunmak için uzandı. "Yapma."

"Bana gerçeği anlat. Hepsini."

Feride boğuk bir sesle, "Sebep cin," dedi. "Kızlarıma musallat olan cin."

Deya her tür cevaba hazırdı ama bu, kesinlikle onlardan biri değildi. Gözleri şaşkınlık dolu bir hâlde Feride'ye baktı. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Âdem'le İsra'ya musallat olan o. Bunca yıldır bu aileye musallat oldu. Kızlarımdaki cin."

"Hangi kızlar?"

Feride her şeyi anlattı; Halid'le evlendikten kısa süre sonra karnının nasıl şiştiğini, yeni bir hayatın hediyesi ve öylesi çaresiz bir zamanda yeni bir başlangıç ihtimali karşısında nasıl umutla dolduğunu. Fakat Feride kocasına, yiyecek ve su bulmasına ve ailelerinin kaybının yüküne dayanmasına yardımcı olacak, aile adını taşıyacak, hayalini kurduğu bir erkek evlat verememişti. Aksine *belva* vermişti... hem de bir değil, iki tane. Feride, onun yüzündeki üzgün ifadeyi dahi görmeden önce hayal kırıklığına uğradığını biliyordu. Onu suçlamamıştı. Kendi cinsiyetinin utancı iliklerine kadar işlemişti.

Deya oturdu. "Kızlarına ne oldu?"

"Öldüler." Bu kelime Feride'nin ağzından zor çıktı. O kadar uzun zamandır söylememişti ki.

"Nasıl?" Hâlâ sinirli olduğu belliydi ama ses tonu biraz yumuşamıştı.

"Halid'in annesi onları mamayla beslememi söyledi. Emzirmenin hamile kalmamı engelleyeceğini söyledi ve bir oğlan lazımdı. Ama yeterli gıda ve ilaç yoktu. Bir gün mama bitti, bu yüzden komşunun çadırından bir bardak keçi sütü çaldım, bebekleri onunla besledim ve..."

"Bunun annemle babama cin musallat olmasıyla ilgisini anlamadım," dedi Deya.

Anlamasını nasıl sağlayabilirdi? Feride gözyaşlarını bastırdı. İkisiyle de çok ilgisi vardı. Yaptığı şeyden sonra kızları yıllardır onu cezalandırıyordu. İsra arka arkaya kız doğurduğunda, Âdem gözleri donuk hâlde eve sarhoş geldiğinde ilk evlatları olan kızlarının havada asılı kalmış ağlamalarını duyabiliyordu sanki.

"Bir şey söyle," dedi Deya. "Kızlarının annem ve babamla ne ilgisi var?"

"Çünkü kızlarımı ben öldürdüm. Bilmiyordum! Yemin ederim, bilmiyordum! Çok gençtim, bu konuda hiçbir fikrim yoktu ama bunun önemi yok. Benim hatam. Onları ben öldürdüm ve o günden beri bana musallat oldular."

Deya pürdikkat ona baktı, yüzü çarpılmıştı, ifadesi anlaşılmıyordu. Feride, utancın nasıl büyüdüğünü, nasıl şekil değiştirdiğini ve artık tek başına taşımaya zorlandığından başka birine geçirene dek insanı nasıl yuttuğunu torununun asla anlayamayacağını biliyordu. Doğru kelimeleri aradı ama bunu açıklayabilecek doğru bir kelime yoktu. İç dünyasında ne yaptığının farkındaydı; herkesi itip uzaklaştırdığını, artık yapabileceği tek şeyin Allah'ın onu bu dünyadan alacağı günü beklemek olduğunu biliyordu. Bunun bir an önce olmasını ümit ediyordu. Onun gibi, bomboş yüreğini bir yumruk gibi sıkan yalnızlık içinde hayat süren biri için yaşamanın ne anlamı vardı?

Feride gözlerini kapatıp nefes aldı. İçinde bir şeyler değişmişti, hayatı boyunca yanlış yöne bakıyormuş, her şeyi altüst eden o ânı görmemiş gibi hissetti. Hayat acımasızdı. Utanç zincirinin bir kadından diğerine geçtiğini o an gördü, bu döngüdeki yerini açıkça gördü. İç çekti. Ama bir kadının elinden ancak bu kadarı gelebilirdi.

Deya

2008 Kışı

Ertesi sabah Deya, Yetmiş İkinci Sokak'ın köşesinde kız kardeşlerinden ayrıldı ve kimseyle göz göze gelmemek için başını eğerek metro istasyonuna doğru yürümeye başladı. Elleri terliyordu, onları türbanına sürterek sildi. Dün gece kardeşlerine evden kaçmaları gerektiğini, bir planı olduğunu söylerken ne kadar sakin olduğu geçti aklından. Hepsi için bir gelecek çizerken gözlerinde zoraki bir umutla gülümsemişti.

Ama kardeşleri beklenmeyeni yapmıştı. Evden ayrılmayı kabul etmemişlerdi. Nura evden kaçmanın iyi bir fikir olmadığını, bunun anne babalarını geri getirmeyeceğini, sadece kendilerini daha da yalnız hissettireceğini söylemişti. Leyla da ona katılmış ve hayatları boyunca korunup kollandıklarını, tek başlarına ayakta kalmalarının mümkün olmadığını eklemişti. Hiç paraları yoktu. Gidecekleri bir yer yoktu. Diğer ikisi konuşurken Emel kocaman ve yaşlı gözlerle başını yukarı aşağı sallamıştı sadece. Üzgün olduklarını söylemişlerdi. Ama çok korkuyorlardı. Deya kendisinin de korktuğunu söylemişti. Tek fark, o kalmaktan da korkuyordu.

Her zamanki yerlerine yerleştiklerinde Deya, Sarah'a, "Evden ayrılmam gerek," dedi. "Seninle kalabilir miyim?"

"Konuştuğumuz onca şeyi unuttun mu? Bence evden kaçmak çözüm değil."

"Ama sen kaçtın. Ve şimdiki hâline bak. Ayrıca kendi seçimimi yapmamı istediğini sanıyordum. Seçimim bu."

Sarah iç çekti. "Ben bekâretimi kaybetmiştim ve öldürülmekten korkuyordum. Şartlar tamamen farklıydı. Ama sen,

sen yanlış hiçbir şey yapmadın." Deya, onun gözyaşlarını zor tuttuğunun farkındaydı. "Eğer gidersen kardeşlerini kaybedersin. Ben kalsaydım İsra hâlâ yaşıyor olabilirdi."

"Böyle söyleme! Annemin ölümünün seninle hiç ilgisi yok. Tek hatalı babam. O ve Tite. Üstelik kalsaydın başına ne gelecekti? Evlendirilecektin ve şu an muhtemelen beş ya da altı çocuğun olacaktı. Eğer evden ayrılmazsam benim de başıma gelecek olan bu. Ayrılmak zorundayım."

"Hayır! İstediğini elde etmek için daha fazla mücadele etmelisin."

"Tite asla izin vermez..."

Sarah, "Beni dinle," diyerek sözünü kesti. "Madem üniversiteye gitmek istiyorsun, hayatın hakkında kendin karar vermek istiyorsun, yap. Evlenmek istemiyor musun? O zaman evlenme. Karşı çık, *kabul etme*. Ne düşündüğünü açıkça söyleme cesaretini göster. Aileni terk etmek çözüm değil. Evden kaçmak korkaklık ve hayatının geri kalanını bundan pişman olarak geçireceksin. Ya bir daha kardeşlerini göremezsen? Onların çocuklarını hiç göremezsen? İstediğin bu mu? Toplum dışına itilmiş bir hayat yaşamak mı? Bunu düzgün biçimde yapabilirsin, Deya. Aileni kaybetmene gerek yok."

Deya, Sarah'ın anlamadığını düşündü. Nasıl olduğunu unutmuştu. Deya, Feride'nin evinde hiçbir şey için mücadele edemezdi. Bacağını kesme ihtimali bile daha yüksekti. "O zaman evleneceğim," dedi. "Evden ayrılıp baştan başlayacağım."

"Bu evlenmek için bir sebep değil. Bunu biliyorsun."

"O zaman söyle, ne yapmam gerek? Söyle! Onlardan ayrılmama yardım edeceğini düşünerek buraya geldim. Ama yaptığın tek şey beni daha çok korkutmak." Gitmeye kalkıştı. "Bana yardım etmek istediğini sanıyordum."

"İstiyorum!" Sarah onun elini tuttu. "Birinin bana söylemiş olmasını istediğim şeyi söylüyorum sana sadece, yani kaçmanın çözüm olmadığını."

"Çözüm ne peki?"

"Bunu ancak sen bilirsin. Korkularını ve kaygılarını bir yana itip kafanın içindeki sesi dinle."

"Ama kafamda çelişkili sesler var. Hangisini dinleyeceğimi nasıl anlayacağım?"

"Anlarsın," dedi Sarah. "Sevdiğin bir şey bul, seni sakinleştiren bir şey ve bir süre onunla ilgilen. Cevap kendiliğinden gelecektir. Geldiğinde anlayacaksın. Feride'ye gelince, en azından dene. Kaybedecek neyin var?"

Deya ona sert bir bakış attıktan sonra ayağa kalktı ve dönüp kapıdan çıktı. Sarah şimdiye dek Deya'nın hiçbir şey bilmediğini görememiş miydi? Anne ve babası hakkındaki gerçeği öğrendikten sonra bile hâlâ hiçbir şey bilmiyordu. Hiçbir şeyi kendi başına halledebileceğine inancı yoktu. Şimdiye dek düşündüğü her şey boştu, aksi takdirde annesinin ölmediğini, öldürüldüğünü fark ederdi. İçinde bir utanç dalgası hissetti. Şiddetli bir aptallık sızısı. Bunca yıl boyunca İsra'nın onları terk ettiğini düşünmüştü. Bundan öylesine emindi ki; oysa yanılmıştı, çok yanılmıştı. Artık kendine nasıl güvenebilirdi?

Feride

1997 Baharı

Yetmiş İkinci Sokak boyunca sıralanmış Londra çınarları o yıl marttan önce tomurcuklanmaya başladı ve yanlarındaki kaldırım sapsarı karahindibalarla parça parça kaplandı. Sarah birkaç ay içinde liseden mezun olacaktı. Geçen zaman Feride'de en ufak bir sırrın saklanamayacağı korkusuna neden oldu. Sabahları elinde telefonla mutfak masasına yaslanmış, Ümmü Ahmed'le fısır fısır kızının talihsizliğini, ona tek bir talip bile çıkmadığını konuşarak geçiriyordu. Ama en azından Sarah'ın lanetlenmiş olduğu fikrinden artık kurtulmuştu. Eskiden Ümmü Ahmed'in evine kadar bile yürümekten korkan Feride, kızı uğruna koca caddeyi boydan boya geçerek kış boyunca Sarah'ı Seksen Altıncı Sokak'taki cinci hocaya götürmüştü. Annelik budur, diye düşünüyordu. Gülümseyerek boş boş oturmak değil, çocuğu için her şeyi yapmak. Cinci hoca, Sarah'ın lanetlenip lanetlenmediğini anlamak için loş bir odada büyü duaları okuyup üflemişti. Feride'ye dönmüş ve kızda cin laneti olduğu konusunda herhangi bir iz olmadığını söylemişti.

Feride mutfakta yaprak sarması yapan İsra ve Nadine'nin karşında oturdu. Tek eliyle bir fıstık kabuğu kırıp açarken, "Anlayamıyorum," dedi ahizeye. "Sarah zayıf, açık renk bir teni ve yumuşacık saçları var. Yemek, temizlik ve ütü yapmasını, dikiş dikmesini biliyor. Hayatı boyunca iyi bir eş olması için yetiştirildi."

Fıstığı ağzına atarak başını iki yana salladı. İsra'yla Nadine'nin gözlerini ona dikmemiş olmalarını diledi. İkisini de ortalıkta görmeye dayanamıyordu. Gece yarısı evden kaça-

rak onları rezil eden İsra ve o an sadece ikinci çocuğuna hamile olan Nadine. Lanetli an gelmek üzereydi. Emir'e bir erkek kardeş gerekliydi. İsra'nın tekrar ne zaman hamile kalacağını düşündü ama bu düşünceyi çabucak savdı. Şu an yeni bir kızın üzüntüsüne, Allah'ın İsra aracılığıyla onu cezalandırdığını düşünerek bütün gece uyanık kalmaya dayanamazdı.

Aslında Feride, İsra'nın hamile olmamasından dolayı iki kat memnundu; dört çocuğunu bile zor idare ediyordu. İsra'nın kızlara nasıl baktığı dikkatini çekmişti, sanki hayatını soğuruyorlarmış gibi cansız gözlerle bakıyordu. Feride'nin şu an ihtiyacı olan son şey, sanki utancını örtmesi konusunda ona söylediklerini duymamış gibi davranarak tekrar evden kaçması konusunda endişelenmekti.

Çok geçmeden Feride'nin aklına bir şey geldi, bir yapboz parçası yerine oturdu. Gözleri aniden kapıya döndü. Ümmü Ahmed'le konuşmayı kesip ahizeyi sertçe yerine koydu ve koşarak dışarı çıktı. Geceliğini dizlerine kadar çekerek ön sundurmada oturdu. Hafif bir güneş ışığı bacaklarında titreşerek her zamankinden daha sarı görünmelerine neden oldu. Geceliğinin uçundan tutup aşağı çekti. İsra ve Nadine başta alçak sesle, ardından daha güçlü bir tonla arkasından ona seslendi ama Feride onlara bakmadı. Hayır. Sarah okuldan eve dönene kadar, neyin yanlış olduğunu bulana kadar orada oturacaktı. Kızı eğer lanetlenmemişse neden kimse onunla evlenmek istemiyordu? Kızı ne yapmıştı?

Gökyüzü karardı ve yağmur yağmaya başladı, damlalar Feride'nin yüzüne çarpıyordu. Yerinden kalkmadı, hatta kıpırdamadı. Tek düşünebildiği Sarah'tı. Kızı namusunu lekeleyecek bir şey yapmış olmalıydı. Ama ne? Ve nasıl? Her gün okuldan sonra doğrudan eve geliyordu, tek başına bir kez bile dışarı çıkmamıştı. Bu durumda ne yapmış olabilirdi ki? İsra'yla Nadine'nin yeniden yaklaştıklarını duydu.

Nadine omuzuna dokunduğunda, "Buradan bir yere kıpırdamıyorum," dedi. "Sarah eve gelene dek burada bekleyece-

ğim." Dönüp gelinlerine baktı. Nadine gözlerini kısmış ona bakıyordu ama İsra'nın bakışları ona değmiyordu. Feride bunun onun aptal ifadesinden mi yoksa Feride'nin bilmediği bir şey biliyor olmasından mı kaynaklandığından emin değildi. Bu mümkündü. Birlikte geçirdikleri onca zaman içinde İsra bir şeyler fark etmiş olabilirdi. Sarah ona bir şeyler söylemiş olabilirdi. Bunca zaman tam gözünün önünde.

Ayağa kalkarak, "İsra," dedi. "Sarah sana bir şey söyledi mi? Hiç kimsenin onunla evlenmek istememesinin nedenini açıklayan herhangi bir şey?"

İsra şaşkın gözlerle ona baktı. "Hayır. Hiçbir şey söylemedi." Ağzından çıkan her kelime canını yakıyordu âdeta. Feride onun yüzünü, titreyen dudaklarını, ezik ifadesini inceledi. Bir çocuğun yüzü. Kesinlikle hiçbir şey bilmiyordu. Her gece eve gelip bu yüzü gören Âdem'in ne hissettiğini merak etti. Leş gibi *şarap* kokarak gelmesine şaşmamalıydı. Bu davranışı onaylamamasına rağmen onu suçlayamıyordu, hatta bir keresinde Halid dışarıdaki çöpte Budweiser kutusu bulduğunda oğlunun hatasını örtbas etmişti. İç çekti ve kızını beklemek için yeniden oturdu.

Nihayet okul otobüsü Sarah'ı köşede indirdiğinde bulutların çoğu dağılmıştı. Feride onu karşılamak için ayağa kalktı.

"Ne işler çeviriyorsun?" diye konuşmaya başladı, Sarah eve yaklaşırken.

Sarah sırt çantasını yere bırakıp ona doğru bir adım daha attı. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Sınıfındaki kızların hepsi evlilik teklifi aldı," dedi Feride elini sallayarak. "Senin dışında hepsi." Sarah, İsra'ya kaçamak bir bakış atarak bir adım geri çekildi. "Hiç anlamıyorum. Ümmü Fadi sağdan soldan kızına gelen teklifleri geri çeviriyor. Ümmü Ali'nin kızı çoktan nişanlandı, üstelik gudubetin teki. Hannah bile evli."

Sarah ağzını açtı ama hiçbir şey söylemedi. Feride ona daha

da yaklaştı. "Bir haltlar karıştırıyor olmalısın," dedi işaretparmağını neredeyse kızın gözüne sokarak. "Bir sürü talip geldi ve biri bile geri dönmedi. Söyle! Ne yaptın?"

"Hiçbir şey, anne!" dedi Sarah. "Hiçbir şey yapmadım."

"Buna inanmamı mı bekliyorsun? *Velik*, kendine bir baksana! Erkeklerin kapımda sıraya girmeleri gerek. Annelerin gece gündüz beni arayıp senin için yalvarmaları gerek. Ama seni bir kez görüyor ve bir daha geri dönmüyorlar. Arkamdan ne iş çeviriyorsun?" Sarah cevap vermedi ama gözlerinde isyan vardı. "Sana bir soru sordum. Bana cevap ver!"

"Söyledim ya. Yanlış hiçbir şey yapmadım."

"Bir de bana tavır koyma cüreti mi gösteriyorsun? İnanılmaz!" Feride uzanıp Sarah'a şiddetli bir tokat attı. Kız elini yanağına götürüp tokadın etkisiyle geriye doğru sendeledi.

"Gel buraya!" Feride uzanıp Sarah'ın saçını sımsıkı tutarak sertçe çekti. "Seni daha sık dövmediğim için başıma geldi bunlar. Anlaşılan bir *şermuta* yetiştirmişim. O yüzden kimse yanımıza yaklaşmıyor. O yüzden on sekiz yaşındaki kızım hâlâ dizimin dibinde!" Sarah'ın saçını bir kez daha çekti, bu kez daha sertti ve başını yere doğru itti.

İsra onun koluna yapışarak, "Feride!" diye bağırdı. Nadine de aynısını yapmaya yeltendi ama Feride onları iteledi.

"Sakın karışmayın! Uzaklaşın!" Elini Sarah'ın saçlarına dolayıp onu çekiştirerek sokak kapısından içeri soktu. İçeride kızı holün zeminine hızla itti. "Bana karşı gelince ne olacağını göstereceğim sana!"

Sarah hiçbir şey söylemedi, yanakları kıpkırmızı oldu, gözleri öfke dolu iki kuyuydu. Sessizliği Feride'yi daha da zıvanadan çıkardı. Kızı ona böyle karşı gelmeye nasıl cesaret ederdi, ona kafa tutmaya nasıl cüret ederdi? Hem de onun için, hepsi için yaptığı onca şeyden sonra. Hayatı boyunca her şeyden vazgeçmiş ve sonunda kendisinden geriye bir kemik torbasından başka bir şey kalmamıştı. Ve tüm bunların sonunda çocukları hâlâ onu suçluyordu.

Terliğini çıkardı ve Sarah'a art arda vurmaya başladı, terlik kızının tenine her çarptığında çenesi kasılıyordu. Bu hiç adil değildi! Sarah emekleyerek kaçmaya çalıştı ama Feride onun üzerine abanıp bütün gücüyle yere doğru bastırarak hareket etmesini engelledi. Ellerini bir anda Sarah'ın boğazına dolayarak âdeta bir topak hamur yoğuruyormuşçasına on parmağıyla sıkmaya başladı.

"DUR!" İsra'nın sesi bir anda Feride'nin öfkesi söndürdü. Ne yapıyordu? Bıraktı. O an hissettiği duygu, içine cin girmiş duygusu, atlatılmayacaktı. Sonsuza kadar sürmüş hissi veren bir süre ellerine baktı. Nihayet sakin bir sesle konuşmaya başladı. "Ne yapıyorsam senin için yapıyorum." Sarah gözyaşlarını silerek başını iki yana sallıyordu. "Canavar olduğumu düşünüyorsun ama hayat hakkında hayal dahi edemeyeceğin şeyler biliyorum. Oturup seninle evcilik oynayabilirdim, şakalar yapıp masallar uydurabilirdim ama bunların hepsi yalan olurdu. Onun yerine sana hayatı öğretmeyi tercih ediyorum. Bu hayatta elde edemeyeceğin bir şey istemenin en büyük acı olduğunu öğretmeyi."

Sarah gözlerini yere dikti. Dudaklarından bir inleme sesi döküldü ama tek kelime etmedi. Feride ayaklarının altındaki kilime bakarak yutkundu. Gözleriyle desenleri, döne döne birbiri içine girip çıkan işlemeli çizgileri takip etti. Hayatı aynı desenle sınırlıymış gibi hissetti. Nefes alamadı.

Gözlerini kapatarak, "Sadece git," diye mırıldandı Feride. "Şu an seni görmek istemiyorum. Git!"

İsra

1997 Baharı

Nemli bir cumartesi öğleden sonrası İsra'yla Sarah mutfak masasında patlıcan dolması yapıyorlardı. Feride telefonu kulağına yapıştırmış hâlde karşılarında oturuyordu. İsra bu görüşmenin, Feride'nin yeniden başlayan Sarah'a talip bulma girişimlerinden biri olup olmadığını merak etti. Eğer öyleyse Sarah umursamaz görünüyordu. Tüm dikkatini önündeki patlıcana vermiş dikkatle pirinç ve kıymadan oluşan malzemeyi içine dolduruyordu. Feride, Sarah'ı dövdüğü günden beri sayısız tehdit savurmuş olmasına rağmen söylediği hiçbir şeyin kızında en ufak bir korku belirtisine neden olmadığını düşündü İsra.

Feride telefonu kapatıp onlara döndü. İsra onun yüzünü görünce donakaldı... sanki fal bakarken fincanda ölüm görmüş gibiydi.

"Mevzu Hannah," diye konuşmaya başladı. "Hannah... Ümmü Ahmed... Hannah öldürülmüş."

"*Öldürülmüş mü?* Sen neden söz ediyorsun?" Sarah ayağa fırladı, elindeki patlıcan yuvarlanıp düştü.

İsra kalbinin geceliğinin altından fırlayacakmış gibi attığını hissetti. Sarah'ın sınıf arkadaşı, Ümmü Ahmed'in en küçük kızı Hannah'ı fazla tanımıyordu. Bir ara Feride onu Ali için düşünmüştü ama Ümmü Ahmed'in oğlu için Sarah'ı istemediğini sezince bu düşünceden vazgeçmişti. İsra, *nasibinin* bu aile olmadığı, hayatının kendisininki gibi olmayacağı için Hannah'ın ne kadar şanslı olduğunu düşündüğünü hatırladı. Fakat şimdi olanları dinlerken içini büyük bir korku kapladı. Mutsuzluk, bir kadının hayatının kaçınılmaz bir parçasıydı.

Sarah avuçlarını kalçalarına vurarak bu kez daha yüksek sesle, "Öldürülmüş derken ne demek istiyorsun?" diye sordu. "Sen neden söz ediyorsun?"

Feride oturduğu yerde doğruldu, gözleri yaşlıydı. "Kocası... o adam... o adam..."

"*Kocası* mı?"

"Hannah boşanmak istediğini söylemiş," dedi Feride, sesi çatlak çıkıyordu. "Adam ne olduğunu bilmediğini söylüyor. Elinde bir bıçakla Hannah'ın cesedinin başında dikilirken bulmuşlar onu."

Sarah bir çığlık attı. "Ve sen de bana bunu yapmak istiyorsun, öyle mi? 'Evlen! Evlen!' Bana söylediğin tek şey bu. Başıma ne geleceği umurunda değil."

Feride pencerenin dışındaki bir noktaya bakarak, "Şimdi sırası değil," dedi. "Bu olayın seninle hiç ilgisi yok."

"Aksine çok ilgisi var! Ya adamın biri beni öldürürse? Umurunda olacak mı? Yoksa artık senin için bir *belva* olmadığım için sevinecek misin?"

Feride, "Saçmalama," dedi. İsra onun üstdudağının titrediğini görebiliyordu.

"Hannah sadece on sekiz yaşındaydı," diye bağırdı Sarah. "Onun yerinde ben olabilirdim."

Feride'nin gözleri pencereye kilitlenmişti. Camda bir sinek vızıldadı. Feride onu geceliğinin kenarıyla ezdi. Yıllar önce Âdem onu ilk dövdüğünde İsra'ya kadının dünyaya geliş sebebinin kocasını mutlu etmek olduğunu söylemişti. Kocası hatalı olsa bile bir kadın sabırlı olmalı demişti. Kadın dayanmalı. Ve İsra, Feride'nin bunu neden söylediğini anlamıştı. Tıpkı annesi gibi o da sessizliğin tek yol olduğuna inanıyordu. Boyun eğmenin karşı çıkmaktan daha güvenli olduğuna. Ama şu an onun gözpınarlarında biriken yaşları gördüğünde İsra, o söyledikleri hakkında şimdi ne düşündüğünü merak etti.

Deya

2008 Kışı

O gün öğleden sonra Deya eve döndüğünde Halid, "*Selâmün aleyküm*," dedi.

"*Ve aleyküm selam.*" Bu kadar erken saatte neden evdeydi? Feride kesinlikle Deya'nın gerçeği öğrendiğini söylemişti. Sarah'ın nerede olduğunu mu öğrenmek istiyordu? Ona ne anlattığını mı öğrenmek istiyordu? Feride gerçeği saklamakla o kadar uğraşmıştı ki kızı hakkında hiçbir şey sormamıştı.

Deya türbanını mutfak masasının üzerine koydu. "Bunca yıldır bize neden yalan söylediğinizi açıklamak için mi buradasın?"

Halid açık kiler kapısından uzaklaşıp ona baktı. "Özür dilerim, Deya," dedi alçak sesle. "Sizi incitmek istemedik."

"Bunca yıl yalan söylediğinizi öğrendiğimizde neler hissedeceğimizi düşünmediniz mi? Bunun bizi inciteceği hiç aklınıza gelmedi mi?" Dedesi cevap vermedi, bakışlarını ondan kaçırdı sadece. "Babam bunu neden yaptı? Onu neden öldürdü?"

"Sarhoştu, Deya. Aklı başında değildi."

"Bu hiç mantıklı değil. Bir nedeni olmalı."

"Neden falan yok."

"Neden intihar etti?"

"Bilmiyorum, kızım." Halid susam kavanozunu almak için kilere girdi. "O gece babanın aklından neler geçtiğini bilmiyorum. Bu yıllardır aklımda çıkmıyor. Keşke bu korkunç şeyleri yapmasına neyin neden olduğunu bilsem. Keşke onu bir biçimde durdurabilseydim. O geceyle ilgili anlamadığım bir sürü şey var. Tek bildiğim çok üzgün olduğumuz. Babaannen de ben de sizi korumak istedik sadece."

"Bizi korumuyordunuz. Sadece kendinizi koruyordunuz."

Halid hâlâ onun gözlerine bakmıyordu. "Özür dilerim, yavrum."

"Özür mü? Söyleyeceğin bu kadar mı?"

"Biz sadece sizin için en iyisini istedik."

"Bizim için en iyisini mi?" Kendi sesinin yüksekliği karşısında irkildi ama devam etti. "Eğer bizim için en iyisini istiyor olsanız üniversiteye gitmeme izin verirsiniz. Beni bir yabancıyla evlenmeye zorlamazsınız. O adamın beni öldürebileceği ve diğer herkesin görmezden geleceği bir duruma sokmazsınız. Benim için böyle bir yaşamı nasıl isteyebilirsin?"

"Herhangi birinin seni incitmesine asla izin vermem."

"Bu doğru değil! Babamın annemi incitmesine izin verdin. Burada. Bu evde! Sen de Tite de onun annemi dövdüğünü biliyordunuz ve *hiçbir şey* yapmadınız."

"Özür dilerim, Deya." Yine o anlamsız kelimeler. Halid ona baktığında yüzündeki ifade yoğun bir hüzündü. "Anneni korumamam hataydı," dedi bir süre sonra. "Keşke o günlere geri dönebilsem. Bizim geldiğimiz yerde bir karıyla kocanın ilişkisi böyledir. Bir an için bile Âdem'in... Bilmiyordum..." Sustu, gözyaşları kırış kırış yüzüne akmak üzereydi. Deya daha önce onu ağlarken görmemişti. "İsra'nın zahter yapmama yardım ettiğini biliyor muydun?"

Deya yutkundu. "Hayır."

"Her cuma, namaz sonrası. Hatta bana annesinin gizli tarifini öğretti." Kilere girdi ve birkaç baharat kavanozu çıkardı. "Göstermemi ister misin?"

Deya öfke doluydu ama bu Halid'in, annesinden ilk söz edişiydi. Dedesinin annesiyle ilgili anılarına ihtiyacı vardı. Yaklaştı.

"Zahter yapmanın en önemli kısmı susamı düzgünce kavurmak."

Deya, dedesinin zahteri annesinin tarzında yapışını görmeye can atarak susamı döküm bir tavaya döküşünü izledi.

Susamı kavururken Halid'den sadece birkaç santim uzak duran annesinin ne hissettiğini merak etti. Annesinin utangaç bir ifadeyle gülümsediğini, en çok kullandığı kelimenin hayır olduğunu ve belki de Feride'nin onları duymasından çekindiğini hayal etti. "Annemle hiç konuşur muydunuz?" diye sordu.

Halid mercanköşk yapraklarının durduğu kavanozu açarken, "Çok konuşkan değildi," diye karşılık verdi. "Ama bazen çenesi düşerdi."

"Nelerden söz ederdi?"

"Farklı şeylerden." Halid havana bir kaşık dolusu mercanköşk yaprağı koyup dövmeye başladı. "Filistin'i ne kadar özlediğinden." Dövülmüş mercanköşk yapraklarını susam tohumlarının üzerine döktü. "Senin merakına ne kadar hayran olduğundan."

"Böyle mi söylerdi?"

Dedesi evet dercesine başını salladı. "Sana ve kız kardeşlerine her gün kitap okurdu. Hatırlıyor musun? Bazen ön sundurmada okurken komik sesler çıkardığını duyardım. Hepiniz kahkahalarla gülerdiniz. Burada geçirdiği yıllar boyunca İsra'nın güldüğünü çok ender duydum ama o anlarda çocuk gibi olurdu."

Deya ağzının kuruduğunu hissetti. "Başka?"

Halid sumak kavanozunu açtı. Bu yanık kırmızı renk Deya'ya her zaman annesiyle babasını hatırlatırdı. İsra soğanı sumakla soteler, soğanlar açık mor renge dönene kadar zeytinyağı eklerdi. Sonra bu sotelenmiş karışımı sıcak pidenin üzerine koyup *musakhan* yapardı. Babasının en sevdiği yemekti. Bu düşünce karşısında Deya'nın midesi bulandı.

Halid karışıma bir tutam tuz ekti. "Tam olarak ne öğrenmek istiyorsun?"

Ne öğrenmek istiyordu? Bu soru bile hissettiği her şeyi çok basitleştiriyordu. "Yıllardır bana yalan söyleniyor. Artık neye inanacağımı, ne düşüneceğimi, ne yapacağımı bilmiyorum."

"Size o gün gerçeği söylememiz gerektiğini biliyordum,"

dedi Halid, "ama Feride korktu... İkimiz de korktuk... İncinmenizi istemedik, hepsi bu. Sizi korumak istedik sadece."

"Bilmediğim çok fazla şey var."

Halid onun gözlerinin içine baktı. "Hepimizin bilmediği çok şey var. Kızımın neden kaçtığını, oğlumun karısını neden öldürdüğünü ve intihar ettiğini hâlâ anlamıyorum. Onlar benim çocuklarım ve onları anlamıyorum."

"En azından Sarah yaşıyor," dedi Deya. "Neden kaçtığını kendisine sorabilirsin. Cevabını öğrenebilirsin ya da öğrenmemeyi seçersin." Halid başka tarafa baktı. Yüz ifadesinden Deya onun, kızına hâlâ kızgın olduğunu anladı. "Bir gün onu affedebilir misin?" Halid ona bakmadı. "Sizi özlüyor ve çok üzgün... evden kaçtığı için çok üzgün."

"Bu kolay değil."

"Neden? Kız olduğu için mi? Bu yüzden mi? Senin tek kızın olduğu ve sizi utandırdığı için mi? Babam hâlâ yaşasaydı onu affeder miydin? Söylesene, annemi öldürdüğü için onu affeder miydin?"

"Bu o kadar basit değil."

Deya başını iki yana salladı. "Bu da ne demek?"

"Sarah'ı affedememem onun hatası değil, benim hatam. Gururum buna izin vermez. Bu olayda onun suçu benden az, çok daha az. Onu yüzüstü bıraktım. Hepinizi yüzüstü bıraktım."

"Sanki çok geçmiş gibi konuşuyorsun, Sîdu ama geç değil. Onu hâlâ affedebilirsin. Hâlâ zaman var."

"Zaman mı?" dedi Halid. "Zaman hiçbir suretle aile şerefimizi geri getirmez."

İsra

1997 Baharı

O akşam Feride'yle Nadine en sevdikleri programı izlemek için salona yerleştikten sonra İsra, Sarah'a, "İyi misin?" diye sordu. Bazen İsra'yla Sarah da onlara katılırlardı ama bu akşam mutfakta lahana dolması yapıyorlardı.

"İyiyim."

İsra kelime seçiminde dikkatli davranarak, "Evlilik konusunda endişeli olduğunu biliyorum, özellikle de..." dedi. Sesi fısıltıya dönüştü. "Hannah öldükten sonra."

Sarah sesini alçaltma zahmetine dahi girmeden, "Hannah ölmedi," diye onu düzeltti. "Kocası tarafından öldürüldü. Ve annem hâlâ hiçbir şey olmamış gibi beni bir yabancıyla evlendirme konusunda ısrarlı."

İsra ne diyeceğini bilemedi. Hannah'ın ölümünün Sarah'la ne ilgisi olduğunu anlamıyordu. Eğer kadınlar, bir kadın kocası tarafından öldürüldü diye evlenmeyi reddetseydi hiç kimse evlenemezdi. İsra için için Hannah'ın kendini öldürtecek bir şey yaptığından şüphelenmeye başlamıştı. Öldürülmeyi hak ettiğinden değil, hayır. Ama bir adamın karısını sebepsiz yere öldürmesi mümkün değil, diyordu kendi kendine.

"Üzgünüm," dedi. "Eğer bu konuda konuşmak istersen ben buradayım."

Sarah omuz silkti. "Konuşmanın bir anlamı yok."

"Korkuyor musun? Sebep bu mu? Eğer korkuyorsan anlarım, ben..."

"Korkmuyorum."

"Sorun ne o zaman?"

"Bunu daha fazla yapamam."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bunu." Sarah aralarındaki lahana dolması tenceresini işaret etti. "Hayat bu değil. Ben böyle yaşamak istemiyorum."

İsra gözlerini ona dikti. "Farklı bir hayat yok, Sarah. Bunu biliyorsun."

"Senin için olmayabilir. Ama benim için var."

İsra yüzünün yandığını hissedebiliyordu. Başka tarafa baktı.

"Geçen gün okuldan kaçtım."

"Ne?"

"Bu doğru. Arkadaşlarımla birlikte okulun son haftasını kutlamak için dışarı çıktık. Vizyondaki şu meşhur filmi izledik. *Titanik*'i. Reklamlarını görmüş olmalısın, görmedin mi yoksa? Şimdiye dek izlediğim en romantik aşk hikâyesi... beni bilirsin, aşk hikâyelerini sevmem. Ama filmi izlediğimiz süre boyunca ne düşündüm biliyor musun?"

İsra başını iki yana salladı.

"Düşündüğüm tek şey, asla öyle bir aşk yaşamayacağımdı. Asla âşık olmayacağım, İsra. Bu evde kalırsam asla."

"Elbette olacaksın," dedi İsra. "Elbette."

"Eminim öyledir."

İsra sesinin kendine ihanet ettiğinin farkındaydı. "Aptal olma, Sarah. Gerçek hayat kitaplar ve filmlerdeki gibi değil."

Sarah kollarını kavuşturdu. "O zaman neden bütün gün kitap okuyorsun?"

İsra boğazına bir yumru oturduğunu ve yutkunamadığını hissetti. Gerçeği itiraf etmesi neden bu kadar zordu? Sadece Sarah'a değil, kendisine de. Her şey yolundaymış gibi davranmaktan vazgeçmesi gerektiğini biliyordu. Beyninde sonsuz bir döngü hâlinde dolanan korkuyu itiraf edemiyordu: Annesinin ona yaptığı şeyin aynısını kızlarına da yapacaktı. Kızlarını onun hayatının aynısını yaşamaya zorlayacaktı.

"Yaşadıkların için üzgünüm," dedi.

Sarah acı bir kahkaha attı. "Hayır, değilsin. Gerçekten üzgün olsaydın hayatın bu olmadığını kabul ederdin."

"Bunu biliyorum."

"Gerçekten mi? O zaman neden senin yaşadığın gibi bir hayatın iyi olduğunu düşünüyorsun? Kendin için istediğin hayat bu mu? Kızların için?"

"Tabii ki değil ama korkuyorum."

"Neden korkuyorsun?"

"Bir sürü şeyden." İsra'nın gözleri sulandı. "Âdem'den, Feride'den... kendimden."

"Kendinden mi? Neden?"

"Bunu tam olarak açıklayamıyorum. Belki çok kitap okuduğumdandır. Ama bazen bende bir sorun olduğunu düşünüyorum."

"Ne açıdan?" Sarah endişeli bir ifadesiyle gözlerini ona dikti.

İsra bakışlarını kaçırmak zorunda kaldı, aksi takdirde devam edemeyeceğinin farkındaydı. "Kulağa çılgınca gelmeden kelimelere dökmek zor," dedi. "Her sabah yatakta uzanıyor ve kendimi çok çaresiz hissediyorum. Kalkmak istemiyorum, kimseyi görmek istemiyorum. Kızlarımın yüzüne bakmak istemiyorum, onların bana bakmasını da istemiyorum. Sonra bu aciz düşünceleri zihnimden atıp kalkarsam, yatağımı toplarsam, bir kâseye mısır gevreği döküp bir ibrik çay yaparsam her şeyin yoluna gireceğini düşünüyorum. Ama asla girmiyor ve bazen..." Sustu.

"Bazen ne?"

İsra, "Yok bir şey," diye yalan söyledi. Başka tarafa bakarak düşüncelerini toparlamaya çalıştı. "Sadece... bilmiyorum... endişeleniyorum. İşin aslı bu. Kızlarımın büyüdüklerinde benden nefret etmesinden endişe ediyorum, tıpkı senin Feride'den ettiğin gibi. Feride'nin sana yaptıklarını er ya da geç onlara yapmaktan endişe ediyorum."

"Ama onlara bunu yapmak zorunda değilsin," dedi Sarah. "Daha iyi bir yaşam verebilirsin."

İsra başını iki yana salladı. Keşke Sarah'a doğruyu söyleyebilseydi: Öyle hissetmek istemese de kız oldukları için çocuklarına içten içe kızdığını, utanç duymadan onlara bakamadığını. Bunun nesilden nesle geçerek ona kadar gelen bir utanç olduğunu, ana rahmine düştüğü andan itibaren içine işlediğini ve çabalasa bile ondan kurtulamadığını söylemek istedi. Ama ağzından çıkan tek şey, "O kadar basit değil," oldu.

"Annem gibi konuşmaya başlıyorsun." Sarah başını iki yana salladı. "Bana oldukça basit görünüyor. Tek yapman gereken kızlarının kendi seçimlerini yapmalarına izin vermek. Söylesene, bir annenin, çocuğunun mutlu olmasını istemesi gerekmez mi? O zaman benimki beni neden sadece üzüyor?"

İsra gözyaşlarının akmak üzere olduğunu hissetti ve onları bastırdı. "Feride'nin seni üzmek istediğini düşünmüyorum. Elbette mutlu olmanı istiyor. Ama başka bir yol bilmiyor. Daha iyisini hiç görmemiş."

"Bu bir mazeret değil. Neden onu savunuyorsun?"

İsra nasıl açıklayacağını bilmiyordu. Feride'ye karşı onun da kızgınlıkları vardı. O, sert bir kadındı. Ama İsra onu bu hâle getirenin yaşam olduğunu da biliyordu. Yaşamın zor olduğunu, kadınlar için daha da zor olduğunu ve bundan kaçış olmadığını.

"Onu savunmuyorum," dedi. "Güvende olmanı istiyorum sadece, hepsi bu."

"Nasıl güvende?"

"Bilmiyorum... Şimdiye dek gelen bütün görücüleri korkutup kaçırdın. Şimdi ise okuldan kaçıyor, sinemaya gidiyorsun. Ailenin öğrenmesinden endişeleniyorum sadece ve... üzülmeni istemiyorum."

Sarah bir kahkaha attı. "Annemin istediği taliplerden birini kabul edersem bana ne olacak sence? Sevileceğimi mi düşünüyorsun? Saygı göreceğimi mi? Çok mutlu olacağımı mı? Söylesene, böyle mi düşünüyorsun?"

"Hayır."

"Bu beni nasıl üzmeyecek peki? İşte bu yüzden bundan sonra ailemin sözünü dinlemeyeceğim."

İsra korku içinde ona baktı. "Sen ne diyorsun?"

Sarah kapıya bir bakış attı, ardından fısıldayarak, "Evden kaçacağım," dedi.

İsra'nın söylenenleri algılamaya çalıştığı kısa bir sessizlik yaşandı. Konuşmak için ağzını açtı, devamını getiremedi, boğulacakmış gibi hissetti. Sonra yutkundu. "Ne? Delirdin mi?"

"Başka seçeneğim yok, İsra. Gitmek zorundayım."

"Neden?"

"Ben... Zorundayım. Artık böyle yaşayamam."

"Sen ne diyorsun? Öylece çekip gidemezsin!" Uzanıp Sarah'ın kolunu tuttu. "Lütfen, sana yalvarıyorum, yapma bunu!"

Sarah kolunu çekip ondan kurtararak, "Üzgünüm," dedi. "Ama söyleyeceğin hiçbir şey fikrimi değiştirmeyecek. Ben gidiyorum." İsra konuşmak üzere ağzını açtı ama Sarah onu engelledi. "Ve sen de benimle gelmelisin."

"Sen aklını mı kaçırdın?"

"Diyor, gece yarısı bodrum penceresinden kaçan kız."

"O farklıydı! Çok üzgündüm. Kaçma planım yoktu... üstelik geri geldim. Kaçmak istesem bile yapamam. Düşünmem gereken kızlarım var."

"Kesinlikle. Bir kızım olsaydı onu bu hayattan kurtarmak için her şeyi yapardım."

İsra yüreğinin derinliklerinde kızlarının da aynı hayatı yaşayacağını biliyordu. Bir gün Feride gibi olacağını ve ondan ne kadar nefret edecek olurlarsa olsunlar onları evlenmeye zorlayacağını. Ama bu kaçmak için bir neden değildi. Bu ülkede bir yabancıydı; ne parası ne de bir becerisi vardı, geçimini sağlayacak hiçbir şeyi, gidecek hiçbir yeri yoktu. Sarah'a döndü. "Ne yapacaksın? Nasıl yaşayacaksın?"

"Üniversiteye gideceğim ve bir iş bulacağım."

"Bu kadar kolay değil," dedi İsra. "Bırak tek başına yaşa-

mayı, bir geceyi bile evden uzakta geçirmedin. Sana bakacak birine ihtiyacın var."

"Ben kendime bakabilirim," dedi Sarah. Ardından daha yumuşak bir sesle ekledi, "Sen de kendine bakabilirsin. Birimize bakabiliriz." Göz göze geldiler. "Eğer bunu kendin için yapacak kadar güçlü değilsen kızların için yap."

İsra bakışlarını kaçırdı. "Yapamam... Onları tek başıma büyütemem."

"Neden? Zaten tek başına büyütüyorsun. Amerika bekâr annelerle dolu."

"Hayır! Kızlarıma bunu yapmak istemiyorum. Onları köklerinden koparmak istemiyorum, yuvalarından koparıp bir aileleri olmadan, utanç içinde ve yalnız büyümek zorunda bırakmak istemiyorum."

Sarah dudak bükerek ona baktı. "Köklerinden koparılman için öncelikle bir yuvan olması gerekir. Yalnız hissetmek için sevginin nasıl bir şey olduğunu biliyor olman gerekir."

"Korkmuyor musun?"

"Elbette korkuyorum." Sarah yerdeki görünmeyen bir noktaya baktı. "Ama ne olursa olsun... şu an yaşananlardan daha kötü olamaz."

İsra onun haklı olduğunun farkındaydı ama farkında olmakla eyleme geçmenin aynı şeyler olmadığını da biliyordu. "Bu cesareti nereden bulduğunu bilmiyorum," diye fısıldadı. "Ve sana imreniyorum. Ama seninle gelemem. Üzgünüm."

Sarah üzgün gözlerle ona baktı. "Buna pişman olacağını biliyorsun. Kızların büyüyecekler ve zayıflığın yüzünden senden nefret edecekler." Kalktı ve yürümeye başladı, kapıda durakladı. "Ve anlayacaklarını sanma çünkü anlamayacaklar. Seni asla bir kurban olarak görmeyecekler. Onları koruması gereken kişi sensin."

Deya

2009 Kışı

Yeni bir yıl başladı ve hiçbir şey değişmedi. Deya sınıfta dikkatini toplamakta güçlük çekiyordu. Sürükleniyormuş ve midesi bulanıyormuş gibi hissediyordu. Okul bitip eve döndüğünde sessizce odasına çekiliyor, yemeğini orada tek başına yiyor, sadece akşam yemeği sonrası bulaşıkları yıkamak için çıkıyordu. Kafasında tren vagonları gibi hızla geçip giden binlerce düşünce dolanıyordu... Sarah'ı yeniden ziyaret etmeliydi, evden ayrılmalıydı, kalmalı ve eğer hâlâ onu alırsa Nasır'la evlenmeliydi. Ama hiçbir şey doğru gelmiyordu. Kız kardeşleriyle her konuşamaya çalıştığında kasılıyor, sinir ve öfke dolup taşıyordu. Onlara göre aslında hiçbir şey değişmemişti. Hatta bir gece Nura, Deya'yı sakinleştirmeye çalışırken bunu dile getirmişti. Annemizle babamız trafik kazasında da ölebilirlerdi, demişti, hayatımıza devam etmemiz gerekiyor. Deya önceden de bunu yapabilecek biri değildi, şimdiyse öyle olmadığı kesindi.

Her şeyden önemlisi Deya, İsra'yı düşünüyor, yıllardır tanıdığını sandığı ama hakkında son derece yanlış hüküm verdiği kadını anlamaya çalışıyordu. Sarah, İsra'yla ilgili hikâyelerini ilk anlatmaya başladığında hikâyelerin hissettirdiği tam olarak şuydu: Kurmaca. Ama şu an, her biri annesinin gerçekte olduğu kadına ulaşması için ipucu olan bu hikâyelere can havliyle sarılmıştı. İsra'nın hayatının dağınık parçalarını birleştirmeye ve onları bütün bir öykü, bir hikâye, bir gerçek hâlinde dokumaya çalışıyordu. Ama yapamıyordu... bir şeyler eksikti. İsra'da daha fazlası vardı. Son birkaç haftadır öğrendiği onca şeyden sonra daha fazlası olması gerektiğinin farkındaydı.

Din Bilgisi dersinde öğretmeni Hakîm tahtanın önünde yukarı aşağı yürürken Deya dalgın dalgın karşıya bakarak oturuyordu. Hakîm, İslam'da kadının rolünden söz ediyordu. Deya, onun bir iki kez kendisine bakıp her zamanki gibi cevap vermesini beklediğini hissetmişti ama o gözlerini camdan ayırmamıştı. Hakîm Arapça bir hadis okudu. "Cennet annelerin ayakları altındadır." Bu kelimeler Deya'ya hiçbir şey ifade etmiyordu. Bir annesi yoktu.

"Peki ama neden cennet annelerin ayakları altında?" diye sordu bir kız. "Neden babaların ayakları altında değil? Evin reisi baba."

"Güzel soru," dedi Hakîm boğazını temizleyerek. "Evin reisi baba olabilir ama asıl önemli rol annenin. Bunun ne olduğunu söyleyebilir misiniz?"

Sınıfta çıt çıkmadı, herkes gözlerini kocaman açmış Hakîm'e bakıyordu. Deya bir kadının rolünün sabırlı olmak ve dövülerek öldürülene kadar beklemek olduğunu söylemek istedi ama sessiz kaldı.

Hakîm, "Kadının ailedeki rolünü hiçbiriniz bilmiyor mu?" diye sordu.

Kızlardan biri, "Çocuk doğurur," dedi.

Bir başkası, "Aileye bakar," diye söze karıştı.

Hepsi o kadar aptaldı ki, orada oturmuş gülümseyerek aptal cevaplar veriyorlardı. Deya onlara ne tür yalanlar söylendiğini, anneleriyle babalarının onlardan ne tür sırlar sakladığını, bilmedikleri şeyleri merak etti. Öğrendiklerinde çok geç olacak şeyleri.

"Çok güzel," dedi Hakîm. "Anneler bütün aileyi, muhtemelen bütün dünyayı omuzlarında taşırlar. Bu yüzden cennet onların ayakları altındadır."

Deya ikna olmamış bir hâlde onu dinledi. Din Bilgisi dersinde öğrendiği hiçbir şey ona mantıklı gelmiyordu. Eğer cennet annelerin ayakları altındaysa babası annesini neden dövmüştü? Onu neden öldürmüştü? Müslümanlardı, öyle değil mi?

"Bunu ne anlama geldiğini hâlâ anlamıyorum," dedi arkada oturan bir kız.

"Bu, bize kadınlarımızın değerini hatırlatmak için yapılmış bir mecaz," dedi Hakîm. "Cennetin kadınların ayakları altında olduğunu kabul edersek dünyadaki tüm kadınlara daha saygılı davranırız. Kuran'da kadınlara saygılı davranmamız gerektiği yazar. Çok önemli bir ayettir."

Deya çığlık atmak istiyordu. O güne dek tanıştığı hiç kimse İslam'ın öğretilerine göre yaşamıyordu. Hepsi riyakâr ve yalancıydı. Ama Deya savaşmaktan yorulmuştu. Savaşmak yerine gözlerini kapatıp annesiyle babasını düşündü, anıları zihninde yeniden canlandırdı, unuttuğu bir şeyleri, yaşananları mantıklı kılacak bir şeyler hatırlamaya çalıştı.

Otobüsle eve dönerken bir gün İsra'nın hayatı ve ölümüyle ilgili bütün hikâyeyi öğrenip öğrenemeyeceğini merak ediyordu. Anıları zihninde kaç kez canlandırırsa canlandırsın, kendine kaç hikâye anlatırsa anlatsın gerçeğin tamamını tek başına öğrenemeyeceğinin farkındaydı. Yine de yeni bir şey hatırlayacağını umut etmekten vazgeçmiyordu. Bastırılmış bir anı. Her şeyi değiştirecek bir parça. Annesinin söylediğini hatırladığı son şeyi düşündü.

İsra, "Özür dilerim," diye fısıldamıştı. "Özür dilerim."

Deya, trafik ışığının değişmesini bekleyerek camdan dışarı bakarken, Son günlerinde annemin aklından neler geçtiğini bilsem keşke, diye düşündü. Ama bilmiyordu ve asla öğrenemeyeceğini düşünüyordu.

Feride

1997 Yazı

Feride'yi ilk suçlayan Âdem'di.

"Hepsi senin hatan," dedi. Sarah gideli yedi gün olmuştu ve tüm aile sofranın etrafında toplanmıştı.

Feride tabağından başını kaldırıp baktı. Herkesin kendisine dikkatle baktığını hissedebiliyordu. "Sen neden söz ediyorsun?"

"Kaçmasının sebebi sensin."

Feride kaşlarını kaldırdı, karşı çıkmak üzere ağzını açtı ama bir şey söylemesine fırsat kalmadan Âdem elini sallayarak onu susturdu.

"Hep senin yaptıkların yüzünden." Kelimeleri ağzında yuvarlayarak konuşuyordu. "Onu devlet okuluna göndermenin kötü bir fikir olduğunu, evde eğitim alması gerektiğini söyledim sana ama dinlemedin. Üstelik ne için? Sırf İngilizce öğrenip doktor randevularında sana yardımcı olsun diye, öyle değil mi?" Homurdandı ve başını iki yana salladı. "Onu bu kadar rahat bırakırsan başına bu gelir. Benim dışımda herkesi çok rahat bırakıyorsun."

Feride bunu, suçlanacak kişinin kendisi olabileceğini düşünmüştü zaten. Ama yüzündeki sakin ve duygusuz ifadeyi korudu. "Bu yüzden mi kızgınsın? En büyük olduğun için bütün yükü senin omuzlarına yüklediğimiz için mi?" Hızla masadan kalktı. "Madem durum bu, neden bir içki alıp bahtına küsüp oturmuyorsun? Bu işte çok başarılısın ne de olsa."

Âdem masadan kalkıp hızla alt kata indi.

***

Ömer'le Ali'nin de Feride'yi suçlaması uzun sürmedi. Feride kızgın bir sesle onlara karşılık verdi. Elbette bu kadının suçu! Tüm suçu kadına atın! Oysa o, sadece bildiğinin en iyisini yapmıştı, bu yabancı ülkede çocuklarını bildiği en iyi biçimde yetiştirmişti.

Kendini suçlamakla bu denli meşgul olmasa Halid de onu suçlardı. Acısını her gece nargile dumanından oluşmuş bir bulutun arkasına saklıyordu ama kızını kaybetmenin onda yepyeni bir duygu uyandırdığı barizdi: Pişmanlık. Feride bunu onun gözlerinde görebiliyordu. Kocasının neler düşündüğünü biliyordu, hayatı boyunca güçlü durmaya çabaladığını, askerler evlerini zorla ellerinden aldığında çöken babası gibi çökmemeye çalıştığını, aile şerefini korumaya uğraştığını. Peki ne için? Artık zerre kadar şerefi kalmamıştı.

Ülkelerini terk edip Amerika'ya, böyle bir olayın yaşanabileceği bir yere gelmelerine ne sebep olmuştu? *Böyle bir olayın.* Feride kendine bu soruyu sorarken ağzı kurudu. Kızlarını ülkelerinde yetiştirselerdi onlara karşı gelir, onları rezil eder miydi? Sefalet çekselerdi ne olurdu? Bir kontrol noktasından geçerken sırtlarından vurulsalardı ya da okula veya camiye giderken biber gazına maruz kalsalardı ne olurdu? Belki de en iyisi orada kalmak ve askerlerin kendilerini öldürmelerine izin vermekti. Kalmaları ve ülkeleri için savaşmaları, kalmaları ve ölmeleri gerekirdi. Suçluluk ve pişmanlık acısından daha kötü herhangi bir acıya razıydı.

Feride yatak odasına çekildiğinde uyuyamıadı. Başı yastığa değdiği anda zihninde düşünceler uçuşmaya başlamıştı, geçmişini, çocuklarını düşünüyordu. Sarah'ı düşünüyordu. Bir anne olarak başarısız mı olmuştu? Bazı geceler öyle olmadığı konusunda kendini ikna etmeyi beceriyordu. Sonuçta çocuklarını kendi anne ve babasının onu yetiştirdikleri gibi yetiştirmemiş miydi? Onlara güçlü ve metanetli olmayı öğretmemiş miydi? Arap olmanın anlamını, ailenin her şeyden önce geldiğini öğretmemiş miydi? Kaçmamayı, Allah aşkına! Çocukla-

rının zayıflıkları yüzünden o suçlanamazdı. Bu ülke ve onun düşük ahlaki değerleri yüzünden de.

Feride değiştirmeyeceği şeyler için endişelenmenin bir işe yaramayacağını biliyordu. Hannah'ın ölümü yüzünden kendini suçlayan, bir şekilde bunu engelleyip kızını kurtarabileceğini düşünen, artık içi tamamen boşalmış Ümmü Ahmed geldi aklına. Feride gizliden gizliye ona katılmıyordu. Eğer Sarah evli bir kadın olarak kendisine gelse ve, "Anne kocam beni dövüyor, çok mutsuzum," dese kızına kocasını terk etmesini ve boşanmasını söyler miydi? Söylemeyeceğini biliyordu. Ümmü Ahmed ne sanıyordu ki?

Feride, bir kadın ne derse desin kültürden kaçılamayacağını biliyordu. Bu, trajedi anlamına gelse bile. Bu, ölüm anlamına gelse bile. En azından kültürlerindeki rolünü biliyor, öylece oturup, "Keşke bir şeyleri farklı yapsaydım," diye sızlanacağına onu kabulleniyordu. Bir şeylerin farklı olması için birden fazla kadına ihtiyaç vardı. Dünyadaki tüm kadınlara. Daha önce kendini bu düşüncelerle sayısız kez avutmuştu ama aynı düşünceler bu gece içini utançla dolduruyordu.

İsra

1997 Yazı

İsra pencere kenarına oturmuş ve burnunu cama yaslamıştı, içinde karmaşanın kabardığını hissediyordu. Her şey yoluna girecek, dedi kendi kendine. Sarah evden ayrıldıktan sonra ilk başta sanki gözyaşları içindeki bir kaynaktan fışkırıyormuş ve asla durmayacakmışçasına ağlamıştı. Ama artık yoğun bir sessizlik içinde oturuyordu. Kızgındı. Sarah nasıl kaçabilmişti? Onu böyle yalnız bırakmıştı. Bildikleri her şeyden, paylaştıkları hayattan vazgeçmişti. İsra büyürken asla evden kaçmayı düşünmemişti, annesiyle babası onu Amerika'ya gönderdiklerinde bile. Sarah'ın aklından ne geçiyordu?

Fakat kızgınlığından daha kötü olan şey durmadan aklına gelen o düşünceydi... Ya Sarah haklıysa? İsra, Halid ve Feride'yi düşündü, çocuklarını mülteci kampında nasıl büyüttüklerini, ülkelerini arkalarında bırakıp nasıl Amerika'ya geldiklerini. İsra'nın şu an gördüğünü görüyorlar mıydı? Onlar hayatta kalmak için kaçmışlardı ve şimdi kızları da aynısını yapmıştı. Belki de tek yol bu, diye düşündü. Hayatta kalmak için tek yol.

Bir gün geçti, sonra bir gün daha, ardından bir gün daha. İsra her sabah yatağa zıplayarak ona seslenen kızlarının sesiyle uyandı ve içini bir bulantı kapladı. Bunun cin olup olmadığını merak etti. *Beni rahat bırak*, diye bağırmak istedi. *Bırak da nefes alayım*! Nihayet kendini yataktan kalkmaya zorlardı, kızlarını toparlayıp giydirirdi, fırçayı buklelerine sokup çekiştirirken cıkcıklayarak saçlarını tarardı; tüm o saçları, düğüm düğüm olmuş saçları açarken kızlar nasıl da inlerdi. Sonra Deya ve Nura'yla köşeye kadar yürürdü, sarı okul otobüsü on-

ları alana kadar beklerdi ve acizliği karşısında utanç ve tiksinti duyarak, Keşke okul otobüsü diğer kızlarımı da alıp götürse, diye düşünürdü.

Şimdi mutfakta Feride'nin salondan gelen sesini duyabiliyordu. Feride günlerini Sarah'ın evliliği hakkında tüm dünyaya anlatacak bir hikâye uydurmakla geçiriyor, sadece bitkin düştüğünde ellerini yüzüne kapatıp sessizce ağlamak için ara veriyordu. Şu an olduğu gibi bazen İsra onu teselli etmesi gerektiğini hissediyordu. Bir çaydanlık çay demliyor ve kokunun onu sakinleştireceğini ümit ederek içine fazladan *meryemiyye* yaprağı koyuyordu. Ama Feride asla içmiyordu. Tek yaptığı, tıpkı Yakub onu dövdüğünde İsra'nın annesinin yaptığı gibi ellerini yüzüne vurmaktı. Bu görüntü İsra'nın suçluluk duygusu yüzünden midesinin bulanmasına neden oluyordu. Sara'ın evden kaçacağını biliyordu ve onu durdurmak için hiçbir şey yapmamıştı. Feride'ye söylemesi gerekirdi, Halid'e söylemesi gerekirdi. Fakat söylememişti ve artık Sarah gitmişti. Üzüntü dolu bir havuza düşmüş ve bir daha asla çıkamayacakmış gibi hissediyordu.

İsra o gece akşam yemeği hazırlığını bitirdiğinde sessizce alt kata indi. Deya, Nura ve Leyla çizgi film izliyorlardı, Emel ise beşiğinde uyuyordu. Onu uyandırmamak için parmak ucunda sessizce ilerledi. Dolabının arkasından *Bin Bir Gece Masalları*'nı çıkardı, kahverengi cilde dokunduğunda kalp atışları hızlandı. Sonra Sarah'ın verdiği kâğıtları sakladığı son sayfayı açtı. Boş bir kâğıt aldı ve asla göndermeyeceği bir mektup daha yazamaya başladı.

"Anneciğim," yazdı...

Bana neler olduğunu bilmiyorum. Neden böyle hissettiğimi bilmiyorum. Sen biliyor musun, anne? Bunu hakkedecek ne yaptım? Bir şey yapmış olmalıyım. Allah herkese hak ettiği hayatı verir demez miydin? Nasibimize *katlanmamız gerektiğini çünkü bize*

çizilmiş olan kaderin yıldızlarda yazdığını söylemez miydin? Ama anlamıyorum, anne. Küçük bir kızken sana karşı geldiğim günlerin cezası mı bu? Senden gizli gizli kitap okuduğum günlerin? Senin kararlarını sorguladığım günlerin? Allah bu yüzden mi beni cezalandırıyor ve arzu ettiğimin tam tersi bir hayat veriyor? Sevgisiz bir hayat, yalnız bir hayat. Dua etmeyi bıraktım, anne. Biliyorum bunu söylemek küfür, *Allah'a karşı işlenmiş bir suç ama çok kızgınım. Ve en kötüsü kime kızgın olduğumu bilmiyorum, Allah'a mı, Âdem'e mi yoksa dönüştüğüm kadına mı?*

Hayır. Suçlu Allah değil. Âdem de değil. Suçlanması gereken tek kişi benim. Duygularına hâkim olamayan, çocuklarına gülümseyemeyen, mutlu olamayan benim. Sorun benim. Ben de bir sorun var, anne. İçimde kapkaranlık bir şey saklı. Uyandığım andan uykuya daldığım âna kadar hissediyorum bunu, ağır bir külçe beni aşağı çekip nefes almamı engelliyor. Neden böyle hissediyorum? Sence içime cin mi girdi? İçimde bir cin. Öyle olmalı.

Söylesene, anne. Başıma bunların geleceğini biliyor muydun? Biliyor muydun? Bu yüzden mi çocukken hiç yüzüme bakmadın? Bu yüzden mi sürekli çok çok uzaklardaymışsın gibi hissettim? Sonunda gözlerini yakalayabildiğimde gördüğüm şey bu muydu? Kızgınlık? Küskünlük? Utanç? Sana mı dönüşüyorum, anne? Çok korkuyorum ve kimse beni anlamıyor. Peki sen anlıyor musun? Hiç sanmıyorum.

O zaman bu mektubu neden yazıyorum? Sana göndersem bile ne faydası olacak? Bana yardım eder miydin, anne? Söyle, sen ne yapardın? Ne yapacağını biliyorum elbette. Bana sabretmemi, dayanmamı söylerdin. Bütün kadınların acı çektiklerini ve hiçbir acının boşanmaktan, omuzlarımda utanç yüküyle yaşamaktan daha kötü olmadığını söylerdin. Çocuklarım için katlanmam gerektiğini söylerdin. Kızlarım. Onların utanç içinde yaşamasını engellemek için sabırlı olmamı. Bu yüzden onların da hayatlarını mahvetmememi. Ama anlamıyor musun, anne. Anlamıyor musun? Onların hayatlarını zaten mahvediyorum. Onları mahvediyorum.

***

İsra mektubu bitirince durdu. Kâğıdı ikiye katlayıp *Bin Bir Gece Masalları*'nın sayfaları arasına sokuşturdu. Ardından kitabı dolabın arkasına geri koydu, orada kimsenin bulamayacağını biliyordu.

Ben deliyim, diye düşündü. Eğer biri bunu bulursa delirdiğimi düşünür. İçimde karanlık bir şey olduğunu anlar. Fakat yazmak faydası olan tek şeydi. Sarah'ın evden ayrılmasıyla konuşacak kimsesi kalmamıştı. Ve bu kayıp, sahip olana dek ihtiyacı olduğunun farkına bile varmadığı bu kayıp onda sürekli ağlama isteği yaratıyordu. Artık sonsuza dek yalnız olacağını biliyordu.

Uyku zamanıydı ve kızları bir masal istiyordu.

"Ama hiç kitabımız yok," dedi İsra. Sarah evden ayrıldığından beri Deya'nın okuldan getirdiği kitaplar dışında kitapları olmuyordu ve Deya yaz tatilindeydi. Sarah'ın yokluğunu, artık okuyamayacağı bütün kitapları düşündüğünde İsra içinde kapkaranlık bir dalganın kabarmasına engel olamadı. Bir zamanlar gününün en güzel ânı, en sevdiği şeyi kızlarıyla paylaştığı andı.

Deya, "Ama ben masal istiyorum," diye bağırdı. İsra başka tarafa baktı. Deya'nın üzgün bakışlarını görmekten nasıl da nefret ediyordu. Bu bakışlar ona başarısızlığını nasıl da hatırlatıyordu.

"Yarın okuyacağım," diye yalan söyledi. "Şimdi uyku zamanı."

Pencere kenarına oturup kendi kendine her şeyin yoluna gireceğini söyleyerek çocuklarının uykuya dalmasını izledi. Yılmış hissetmesinin normal olduğunu, kızlarının onun üzgün olduğunu hatırlamayacaklarını düşündü. Kendi kendine yarın daha iyi hissedeceğini söyledi. Ama kendisine de yalan söylediğinin farkındaydı; öfkesi yarın iki katına çıkacaktı. Çünkü hiçbir şey yolunda değildi. Çünkü gitgide daha da kötüleştiğinin, içindeki karanlığın asla yok olmayacağının farkındaydı. Sebep

cin miydi yoksa kendisi mi? Bunu nasıl bilebilirdi? Bildiği tek şey, dönüştüğü hâlden, bir gün kızlarının ondan nasıl nefret edeceğinden korktuğuydu. Hatalı olduğunu bilmesine rağmen onları incitmesine engel olamıyordu. Âdem, gece odaya girip kemerini çıkararak onu döverken aynı şeyi mi hissediyordu acaba? O da mı kendini güçsüz hissediyordu? Durması gerektiğini biliyor ve duramıyor muydu? Dünyanın en kötü insanıymış gibi mi hissediyordu? Oysa dünyanın en kötü insanı o değildi. Kötü olan İsra'ydı ve tüm bunlar yüzünden dövülmeyi hak ediyordu.

Deya

2009 Kışı

Haftalar geçtikçe Deya, Feride'de bir değişiklik olduğunu fark etti. Tek bir görücü ziyareti ayarlamıyordu. Deya'yı kitap okurken gördüğünde hiçbir şey demiyordu. Hatta mutfakta göz göze geldiklerinde çekinerek gülümsüyordu. Ama Deya bakışlarını kaçırıyordu.

Bir akşam Deya yemekten sonra sofrayı toplarken Feride, "Özür dilerim," dedi. Omuzları düşük hâlde mutfak kapısında dikiliyordu. "Bana hâlâ kızgın olduğunu biliyorum. Ama sadece sizi korumaya çalıştığımı biliyorsundur umarım."

Deya hiçbir şey söylemeden lavabodaki kirli tabaklarla ilgilenmeye devam etti. Feride'nin tüm yaptıklarından sonra özrün ne faydası vardı?

"Lütfen, Deya," diye fısıldadı Feride. "Kızgınlığın daha ne kadar sürecek? Seni üzmek istemediğimi anla lütfen. Ben senin babaannenim. Seni asla kasten üzmem. Bunu bilmen gerek. Beni affetmelisin. Lütfen, özür dilerim."

"Değişen bir şey yoksa özür dilemenin ne faydası var?"

Feride kapı eşiğinden nemli gözlerle uzun süre ona baktı. Sonra derin derin iç çekti. "Sana vermem gereken bir şey var."

Deya, peşinden onun yatak odasına gitti, Feride orada dolabının içinden bir şey çıkardı. Bu, bir tomar kâğıttı. Hepsini Deya'ya verdi. "Bunu sana vereceğim hiç aklıma gelmemişti."

Deya tanıdık Arapça el yazısını gördüğü hâlde, "Nedir bu?" diye sordu.

"Annenin yazdığı mektuplar. Bunlar geri kalanları. Bulduklarımın hepsi bu kadar."

Deya mektupları sımsıkı tuttu. "Bunları niye şimdi veriyorsun?"

"Çünkü anladığımı bilmeni istiyorum. Çünkü onu senden asla saklamamam gerekirdi. Özür dilerim, kızım. Çok özür dilerim."

Deya, alt kattaki odasının karanlığında annesinin kelimelerini, dışarıdaki sokak lambalarından hafif bir ışık süzülen pencereye yaklaştırdı. Elinde en az yüz adet mektup vardı, her biri belli bir sıra gözetilmeksizin arka arkaya konmuş ve hepsi annesine yazılmıştı, İsra'nın annesine. Deya hangisinden başlayacağını bilmiyordu. Titreyerek desteye bir göz attı ve gözleri bir tanesine takıldı. Okumaya başladı.

İsra

1997 Yazı

Yaz yavaş geçti. Gün boyu evde duyulan tek ses çaydanlığın tıslamasıydı. Feride çok az konuşuyordu, telefon artık çalmıyordu ve İsra sessizce ev işlerini tamamlıyordu. Cuma günleri bazen Halid zahter yapmak için mutfakta ona eşlik ediyordu. Bu yeni bir alışkanlıktı. İsra zahter yapmanın onu avuttuğunu düşünüyordu. Yıllar önce annesiyle yaptığı gibi sessizce onun yanında duruyor, tavaları ve kaşıkları veriyor, artık ihtiyacının kalmadığı tabak çanağı yıkıyordu. İkisi de birbirine bakmıyordu. İkisi de tek kelime etmiyordu.

Nadine de onunla hemen hemen hiç konuşmuyordu. İsra ilk başlarda bunu nasıl kafasına taktığını, Nadine onu her görmezden geldiğinde göğsünde bir öfke balonunun patladığını hissettiğini hatırladı. Ama artık mesafeli olmaları rahatlatıcıydı. En azından Nadine'yi nereye koyacağını biliyordu. Arkadaş değillerdi ve asla olmayacaklardı. Onu hoşnut etmek, onu seviyormuş gibi davranmak zorunda değildi. Onunla olan ilişkisi Âdem ve Feride'yle olandan çok daha kolaydı. Ve bu sessizlik içinde İsra'yı hepsinden çok etkiliyor görünen Sarah'ın yokluğuydu. Ama bu acı için İsra kendini suçluyordu, umut etmemeyi yıllar önce öğrenmiş olması gerekirdi.

Bir gün öğle yemeğinden sonra Deya gerçekten de en sevdiği yerde olan İsra'ya yaklaşarak, "Neden hep pencere kenarında oturuyorsun?" diye sordu.

İsra kollarını dizlerine doladı. Gözlerini dışarıdaki bir noktaya dikip bir süre sustu ve ardından, "Manzarayı seviyorum," diye cevap verdi.

Deya onun koluna dokunarak, "Oyun oynamak ister misin?" diye sordu. İsra irkilmemek için kendini zor tuttu. Kızına baktı ve yaz boyunca biraz daha uzadığını, biraz daha inceldiğini fark etti. Birlikte geçirdikleri günlerde zihinsel olarak daha fazla orada olmadığı için hafif bir suçluluk duydu.

İsra yeniden camdan dışarı bakarak, "Bugün olmaz," dedi.

"Neden?"

"Canım oyun oynamak istemiyor. Belki başka zaman."

Deya bir kez daha koluna dokunarak, "Ama hep böyle diyorsun," dedi. İsra geri çekildi. "Hep yarın diyorsun ve hiç oynamıyoruz."

İsra Deya'nın kolunu iterek, "Oyun oynayacak zamanım yok," diye çıkıştı. "Git kardeşlerinle oyna." Bakışlarını yeniden pencereye çevirdi.

Dışarıdaki görüntü griydi, güneş bir bulutun arkasına saklanmıştı. İsra arada bir dönüp Deya'ya bakıyordu. Kızıyla neden böyle konuşmuştu? Kısacık bir oyun oynamak bu kadar mı zordu? Ne zaman bu kadar sert biri olmuştu? Sert olmak istemiyordu. İyi bir anne olmak istiyordu.

Ertesi gün araba yolunda Emir'le top oynayan Nadine'yi izledi. Nadine'nin gülümseyen yüzü midesini bulandırdı. Nadine ayakta duruyordu ve uzun boyluydu, yuvarlak karnı önünde taşıdığı bir sepete benziyordu. Üçüncü oğluna hamileydi. Üç oğlan hak edecek ne yapmıştı? Hem de İsra'nın bir oğlu bile yokken. Ama eksiklik İsra'nın en büyük utancının, kızlarına yaptıklarının yanında sönük kalırdı. Kızlarına yapmaya devam ettiklerinin yanında.

O öğleden sonranın ilerleyen saatlerinde İsra akşam yemeği için mercimek ıslarken Halid zahter yapmak üzere mutfağa girdi. Ama baharatları almak için kilere doğrudan gideceğine İsra'nın karşısında durup konuşmaya başladı. "Özür dilerim, kızım," dedi, "Âdem'in seni dövdüğü gece söylediklerim için."

İsra mutfak lavabosundan bir adım uzaklaştı. Sarah evden

ayrıldığından beri Halid onlarla hemen hemen hiç konuşmamıştı.

"Bir süredir o geceyi düşünüyorum." Halid'in sesi neredeyse bir fısıltıydı. "Allah'ın Sarah'ı bizden almasının sebebinin sana yaptıklarımız olabileceğini düşünüyorum."

İsra, "Hayır. Bu doğru değil," diyebildi.

"Ama öyle."

"Böyle konuşma," dedi İsra, Halid'in gözlerine bakmaya çalışarak. Gözlerinin nemli olduğunu fark etti.

"Bunun gibi olaylar insanların bazı şeyleri yeniden düşünmesini sağlar." Halid İsra'nın yanından uzaklaşıp kilere gitti ve elinde baharatlarla geri döndü. Döküm bir tavaya susam tohumları döktü. "Eğer memleketten ayrılmasaydık bunlar yaşanır mıydı diye merak etmesine neden oluyor insanın."

Bunu İsra da merak etmişti ama itiraf etmeye cesareti olmamıştı. Bir keresinde Âdem'in geri dönebilmeyi ne kadar arzu ettiğini söylemesini hatırlayarak, "Geri dönmek istiyor musun?" diye sordu. "Yani yapabilseydin döner miydi?"

"Bilmiyorum." Halid hafif öne eğilmiş hâlde ocağın yanında durmuş arada bir susam tohumlarını karıştırıyor ve kilerden getirdiği baharat kavanozlarını açıyordu: sumak, kekik, mercanköşk, dağ kekiği. "Kardeşlerimi ziyaret için memlekete ne zaman gitsek onların nasıl yaşadıklarını görüyorum. Bunu nasıl yaptıklarını anlayamıyorum." Ocağı kapattı.

İsra, kavrulmuş susam tohumlarını boş bir kavanoza dökşünü izledi. "Amerika'ya neden geldiniz?" diye sordu.

"El Am'ari mülteci kampına yerleştirildiğimizde on iki yaşındaydım. Annemle babamın on çocuğu vardı; ben en büyükleriydim. İlk birkaç yıl çadırlarda yaşadık, zar zor olsa da bizi yağmurdan koruyan kalın naylon barınaklardı bunlar." Susup baharat kavanozlarına uzandı. Sonraki adımı kavrulmuş susam tohumlarına her baharattan bir ya da iki kaşık ekleyip karıştırmak olacaktı. İsra ona bir ölçü kaşığı verdi.

"Çok fakirdik," diye devam etti Halid. "Ne su vardı ne de

elektrik. Tuvaletimiz çadırlarımızın arkasındaki bir kovaydı ve babam atıklarımızı ormana gömerdi. Kışlar soğuktu, ateş yakmak için dağlardan odun keserdik. Çok zordu. Çadırlarımız beton kulübelerle değiştirilene dek birkaç yıl böyle yaşadık."

İsra onun kelimelerinin acısını içinde hissetti. Evet, o da yoksul büyümüştü ama Halid'in tarif ettiği türde bir yoksulluğu hayal dahi edemiyordu. Kendini bildi bileli ailesinin evinde su, elektrik ve tuvalet vardı. Yutkunarak boğazındaki yumrudan kurtulmaya çalıştı. "Nasıl hayatta kaldınız?"

"Zordu. Babam inşaat işçisiydi ama maaşı aileyi geçindirmeye yetmiyordu. UNRWA,* gıda paketleri ve maddi destek veriyordu. Kalın battaniyeler, pirinç ve şeker torbaları almak için her ay sırada beklerdik. Ama çadırlar aşırı kalabalıktı ve yiyecek asla yeterli olmazdı. Yiyecek bulmak için kardeşlerimle ben dağlara çıkardık." Zahterin tadına bakmak için konuşmasına ara verdi, sonra tamam dercesine İsra'ya başını sallayarak tuzluğa uzandı. İsra kalan baharatları dolaba kaldırdı. Halid kirli tavayı lavaboya koyarken, "O zamanlar insanlar farklıydı," dedi. "Sütün ya da şekerin bittiğinde yandaki kapıyı çalar komşundan isterdin. Memlekette hepimiz aile gibiydik. Bir cemaatimiz vardı. Burası gibi değildi."

İsra Halid'e bakarken yoğun ve ani bir acıma duygusuna kapıldı. "Oradan nasıl ayrıldınız?" diye sordu.

Halid, "Ahhh," diyerek ona döndü. "Yıllarca kampın dışındaki küçük bir dükkânda çalıştım. Amerika'ya uçak bileti almamıza yetecek beş bin şekeli biriktirene kadar çalıştım. Buraya geldiğimizde cebimdeki iki yüz dolar ve karınlarının doyması için bana bel bağlayan bir aile dışında hiçbir şeyim yoktu. Filistinlilerin çoğu burada yaşadığı için Brooklyn'e yerleştik ama yine de buradaki cemaat memleketteki gibi değil. Asla da olmayacak."

"Kesinlikle geri dönmez misin?"

---

* Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı. –*çn*

"Ah, İsra," dedi Halid, ellerini yıkamak için dönerken. "Bunca yıl sonra eski hâlimize dönebilir miyiz sence?"

İsra boş boş ona baktı. Amerika'da geçirdiği bunca yıl boyunca eğer şansı olsa memlekete geri dönüp dönmeyeceğini düşünmekten asla vazgeçmemişti. Çocukluğunun kuşbaşı etlerini yiyebilecek, yamru yumru yataklarda uyuyabilecek, her banyo yapması gerektiğinde bir kazan su kaynatabilecek miydi? Elbette bunlar cemaatin, aidiyet duygusunun yanında sönük kalan lüksler, insani konforlardı.

İsra cevap vermeyince Halid zahterini alıp gitmek üzere döndü. Bakışları bir anlığına pencereye kaydı. Dışarıdaki hava grileşmişti. Yüzündeki ifade İsra'nın üzüntüyle ürpermesine neden oldu. Halid uzaklaşırken İsra, keşke sorusuna ne cevap vereceğimi bilebilseydim, doğru kelimeleri bulabilseydim, diye düşündü. Ama doğru kelimeleri bulmak asla öğrenemeyeceği bir beceriydi.

Halid kapı eşiğinde kısa bir an durarak, "Belki bir gün," dedi. "Belki bir gün geri dönme cesaretini buluruz."

Deya

2009 Kışı

Kışın geri kalanında Deya, annesini anlama umuduyla İsra'nın mektuplarını tekrar tekrar okumak dışında çok az şey yaptı. Her sabah okul otobüsünde başını kaldırmadan mektupları okudu. Sınıfta açık ders kitaplarının sayfaları arasına sakladı ve o anki derse odaklanamadı. Öğle yemeği sırasında kütüphanede kitap rafları arasına gizlenerek okudu. Hatta bazı günler İsra'nın *Bin Bir Gece Masalları* kitabının Arapça baskısının sayfalarını arka arkaya çevirip okuyarak içindeki masallarda kendisini ve annesini aradı.

Tam olarak ne arıyordu? Emin değildi. Bir yanı yolunu bulması için İsra'nın ona bir ipucu bırakmış olduğunu umut ediyordu, bu şekilde düşünmesinin nafile olduğunu biliyordu gerçi, annesinin kendi yolunu bir türlü bulamadığı çok açıktı. Çoğu gün İsra'nın sesinin beyninde yankılandığını duyabiliyordu: *Kızlarıma olacaklardan korkuyorum.* İsra'nın annesinin sesini de duyabiliyordu: *Kadın her zaman kadındır.* Gözünü her kapadığında İsra'nın korkmuş ve şaşkın yüzü; istediği şeyi dile getirebilecek cesarete sahip olmayı isteyen, annesi ve Yakub'a, Âdem ve Feride'ye karşı çıkmış, kendinden bekleneni değil kendisi için yapmak istediği şeyi yapmış olmayı dileyen hâli canlanıyordu zihninde.

Sonra baharın ilk günlerinden birinde Deya, İsra'nın mektuplarını yeniden okurken bir şey fark etti. Bu o kadar barizdi ki daha önce gözünden nasıl kaçtığını anlayamadı ama annesinin kelimelerini okurken İsra'ya ne kadar benzediğini nihayet gördü. Annesi de bütün hayatını ailesini memnun etmeye ça-

lışarak, onların onayını ve rızasını almak için uğraşarak geçirmişti. Annesinde de onları hayal kırıklığına uğratma korkusu vardı ve bu, yapmak istediklerini engellemişti. Ama onaylanma arayışı İsra'da işe yaramamıştı ve Deya artık kendisinde de işe yaramayacağını görebiliyordu.

Bu farkındalığın yanı sıra içinde, kendini bildi bileli aklının bir köşesinde duran ve sırf mutlak doğru olduğundan korktuğu için yıllarca duymazdan geldiği eski bir ses ayaklandı. Söz konusu ses, boyun eğmesini, sessizliğini korumasını, dayanmasını tembih ediyordu. Savaşı kaybettiğinde baş kaldırmanın sadece hayal kırıklığına yol açacağını, kendisi için isteği şeylerin asla kazanamayacağı bir savaş olduğunu, boyun eğmesinin ve yapması gerekeni yapmasının daha güvenli olduğunu söylüyordu.

Ailene karşı çıkarsan ne olacak? diyordu eski ses. Kültüründen o kadar kolay kurtulabilecek miydi? Ya cemaatinin haklı olduğu ortaya çıkarsa? Ya tam anlamıyla ait olduğu herhangi bir yer olmazsa? Ya sonunda yapayalnız kalırsa? Deya tereddüt etti. Nihayet İsra'nın çok yanlış değerlendirdiği sevgisinin yoğunluğunun farkına varmış, insanlarda görünenin altında çok daha fazlası olduğunu öğrenmiş ve yaptıkları her şeye rağmen ailesinin kendi tarzlarında onu sevdiklerini anlamıştı. Onlar olmadan ne yapardı? Kız kardeşleri olmadan? Hatta Feride ve Halid olmadan? Ne kadar kızgın olursa olsun onları kaybetmek istemiyordu.

Hâl böyle olunca kafasının içindeki sesi dinlerken bile içinde henüz gerçekleşen değişimi hissedebiliyordu. Eski ses onu durduracak kadar güçlü değildi, Deya bunu artık biliyordu. Hayatı boyunca mutlak doğru olarak gördüğü o eski ses aslında isteklerini başarmasını engelleyen şeydi. O ses yalandı; doğru, belki de dünyadaki en önemli doğru kendisi için istedikleriydi. Ve bu yüzden kendisi için mücadele etmeliydi. Eğer sonunda bir sese sahip olmak anlamına geliyorsa, bu mücadeleye değerdi.

Hayatını başka insanların ellerine mi bırakmak istiyordu? Eğer ailesini memnun etmeye bağlı kalırsa hayallerini gerçekleştirebilir miydi? Babaannesiyle dedesinin beklentilerine göre yaşamak için bu kadar çok uğraşmamış olsaydı hayatı şimdikinden daha iyi olacaktı belki de. Kendi adına mücadele etmesi ürkütücü olsa da hayatının gidişatını başkalarının seçmesine izin vermek yerine kendi değerlerine kıymet vererek, kendi hayalleri ve düşlerini gerçekleştirerek yaşamak daha önemliydi. Yapması gereken buydu. Babaannesiyle dedesi deliye dönse ne fark ederdi? Cemaatine baş kaldırsa ne fark ederdi? İnsanlar onun hakkında kötü düşünse ne fark ederdi? Tüm bu insanların onun hayatı hakkındaki düşüncelerinin ne önemi vardı? Kendi yolunu kendi çizmek zorundaydı. Üniversiteye başvurmak zorundaydı.

Deya bütün geceyi her şeyi tekrar tekrar düşünerek ve plan yaparak geçirdi. Ertesi sabah Sarah'ı ziyaret etmeye karar verdi. Sarah ona gazete kupürünü verdiğinden sonraki haftalarda halasını daha ender ziyaret etmişti. Hâlâ Sarah'ın Deya'nın annesiyle babası hakkındaki gerçeği gizleyerek verdiği hasarı onarmaya çalışıyorlardı. Ama şimdi onun en çok halasına ihtiyacı vardı. Kitapçıya girer girmez Sarah'a kararını söyledi.

"Gerçekten mi?" dedi Sarah. "Seninle gurur duyuyorum. Annem kabul etti mi?"

"Henüz ona söylemedim. Ama söyleyeceğim. Söz veriyorum."

Sarah gülümsedi. "Ya görücüler?"

"Tite'ye evliliğin bekleyebileceğini söyleyeceğim," dedi Deya. "Eğer dinlemezse hepsini korkutup kaçıracağım."

Sarah kahkaha attı ama Deya onun gözlerinde korku gördü. "Üniversiteye gideceğine söz ver. Feride ne derse desin."

"Söz veriyorum."

Sarah'ın yüzüne kocaman bir tebessüm yayıldı.

"Sana teşekkür ederim."

"Teşekküre gerek yok."

"Var," dedi Deya. "Son birkaç aydır sana çok kızdığımı biliyorum ama bu, yaptığın her şey için minnettar değilim anlamına gelmez. Bunu daha çok söylemem gerekirdi. Yapayalnızken bana elini uzattın. Kimse bana gerçeklerden söz etmezken sen söyledin. Çok sinirlendiğimde bile yanımda oldun. Harika bir dostsun. Annem burada olsaydı o da sana teşekkür ederdi."

Sarah onun gözlerinin içine baktı, gözyaşları akmak üzereydi. "Umarım öyledir."

Deya ayağa kalkıp halasına sımsıkı sarıldı. Sarah onu geçirirken Deya, "Bu arada bana söylediğin şey aklımdan çıkmıyor," dedi. "Sen de cesaretini toplarsan kendini daha iyi hissetmez misin sence?"

"Ne için?"

"Eve dönmek için."

Sarah şaşkınlık içinde ona baktı.

"İstediğini biliyorum. Tek yapman gereken gelip kapıyı çalmak."

"Ben... Bilmiyorum."

Deya ayrılmak üzere dönerken, "Yapabilirsin," dedi. "Seni bekliyor olacağım."

İsra

1997 Sonbaharı

Sarah'ın evi terk etmesinin üzerinden haftalar geçtikten sonra okul yeniden başladığında Âdem, kızları devlet okulundan alacağını söyleyerek İsra'yı şaşırttı.

"Bu Amerikan okulları kızlarımızı bozacak," dedi Âdem, yatak odalarının kapısının eşiğinde sallanarak.

İsra yataktaydı. Aniden üşüdüğünü hissederek battaniyeye daha da sarındı. "Ama okul başladı," diye fısıldadı. "Nereye gidecekler?"

"Dördüncü Sokak'ta İslami geleneklere uygun yeni bir okul açıldı. Madrast al Noor. Nur Okulu. Gelecek ay başlıyorlar."

İsra cevap vermek üzere ağzını açtı ama fikrini değiştirdi. Onun yerine yatağa iyice gömülüp çarşafların altında kayboldu.

İsra sonraki birkaç hafta boyunca Âdem'in planını düşündü. Her ne kadar kabullenmek istemese de Âdem haklıydı. Kendisi de devlet okullarından korkar olmuştu, kızlarının da bir gün Sarah'ın izinden yürümelerinden korkuyordu. Daha geçen gün Deya'nın okul otobüsündeki oğlanlarla el sallayarak vedalaştığına şahit olmuştu! Bu hareket korkudan kaskatı kesilmesine neden olmuştu ve Deya'ya bağırmış, *şermuta* demişti. Deya'nın yüzü asılmıştı ve İsra o günden beri utanç içindeydi. Kızına, yedi yaşındaki bir çocuğa nasıl böylesi kötü bir kelime söyleyebilmişti? Deya ne düşünmüştü? İsra'nın başı ağrıyordu ve ağrıyı hafifletmek için alnını hafifçe cama vurdu.

Bunu yapmama sebep utançtı, diye düşünüyordu şimdi,

kadın olmanın utancı. Onu son bebeğini düşürmek zorunda bırakan utanç. Geçen ay hamile kaldığını kimseye söylememişti, Sarah'ın arkasından yas tutarken Âdem'in bir erkek evlada ihtiyacı olduğunu hatırlatma enerjisi bulan Feride'ye bile. Zaten söylemeye gerek yoktu, İsra bu bebeği doğurmayı planlamıyordu. Beyaz şerit kırmızıya döndüğü anda merdivenin en üst basamağında durup karnına yumruklar atarak tekrar tekrar aşağıya atlamıştı. Feride onun merdivenden atlayıp duruyor olması dışında hiçbir şey bilmiyordu. Bunun onu korkuttuğu barizdi. Durmasını söylemiş, ona *mecnun* demiş, avaz avaz, Sen delisin, içine cin girmiş, diye bağırmış, hatta Âdem'i arayıp eve gelmesini ve karısını kontrol etmesini söyleyecek kadar ileri gitmişti. Fakat İsra durmamıştı. Kanaması şarttı. Bu yüzden kan bacaklarının arasından sel gibi akana kadar atlamaya devam etmişti.

Şimdi asıl kurtarmak istediği kişinin kim olduğunu merak ediyordu? Kendisi mi yoksa çocuğu muydu? Bundan emin değildi. Tek bildiği bir anne olarak başarısız olduğuydu. Onu atlarken bulan Deya'nın dehşet dolu gözlerini hâlâ görebiliyordu. O ânın acısı o kadar muhteşemdi ki çok kısa bir an için en sevdiği yazarın yaptığı gibi kafasını fırına sokarak kendini öldürmeyi bile düşünmüştü. Ama bunu yapmak için bile fazlasıyla korkaktı.

O olaydan beri her gece uyanık hâlde yatağına uzanıyor ve kendi kendine *Bin Bir Gece Masalları*'ndakilere benzer masallar anlatarak bu düşünceleri kafasından uzaklaştırmaya çalışıyordu. Bazen dolabın arkasına sakladığı tomardan bir kâğıt çekip alıyor ve annesine sayfalarca asla göndermeyeceği mektuplar yazıyordu.

Bir gece yarısı Âdem şarküteriden döndüğünde, "Kızlarımız için korkuyorum," dedi ona. Ayna karşısında söyleyeceklerinin provasını yapmış; konuşurken kaşlarının seğirmemesi, bakışlarının sabit olması için uğraşmıştı. Âdem hiçbir şey

söylemeyince, "Kızlarımız için korkuyorum," diye tekrar etti. Âdem, karısının bu kadar cesur konuşması karşısında ürktü. O kadar prova yapmış olmasına rağmen İsra da korkuyordu ama artık yetmişti. Kocasının onu susturmasına daha ne kadar izin verecekti? İster karşı çıksın ister boyun eğsin; ister konuşsun ister susun zaten her durumda onu dövecekti. En azından kızlarına yardım edebilirdi. Onlara bunu borçluydu.

Ayağa kalkıp kocasına yaklaştı. "Sarah'ın evden kaçmasının çok kötü bir şey olduğunu biliyorum ama bunun ceremesini kızlarımın ödemesini istemiyorum."

"Sen neden söz ediyorsun, kadın?"

İsra ses tonunu sabit tutmaya çalışarak, "Bunları duymak istemediğini biliyorum," dedi. "Ama kızlarımız için endişeliyim. Onlara sunacağımız hayat beni korkutuyor. Onları kaybetmekten de korkuyorum. Ama bence kızları devlet okulundan almamız akıllıca değil."

Âdem dik dik ona baktı. İsra onun kafasının içinden neler geçtiğini bilmiyordu ama gözlerinin şişliğinden dolayı sarhoş olduğundan emindi. Âdem üç adımda odanın bir ucundan diğer ucuna geçip onu yakaladı.

"Âdem, dur! Lütfen. Ben kızlarımızı düşünüyorum sadece."

Ama Âdem durmadı. Bir anda İsra'yı duvara itip bütün vücuduna arka arkaya yumruk atmaya başladı; karnına, böğrüne, kollarına, başına. İsra gözlerini kapattı ve sonra, tam artık bitti diye düşündüğünde, Âdem onu saçlarından yakalayıp tokat attı, o kadar sert vurdu ki İsra yere kapaklandı.

Âdem çenesi titreyerek, "Benim kararlarımı sorgulamaya nasıl cesaret edersin?" dedi. "Bir daha sakın bundan söz etme." Ve sonra onu bırakıp banyoya girerek gözden kayboldu.

İsra yerde dizlerinin üzerine çökmüş, güçlükle nefes alıyordu. Burnundan akan kan çenesinden aşağı süzülüyordu. Yüzünü sildi ve her gece dayak yese bile kızları için mücadele edeceğine söz verdi.

Deya

2009 Sonbaharı

Deya Yetmiş Üçüncü Sokak'ın köşesinde, Brooklyn Halk Kütüphanesi'nin önünde duruyor. Saçları sonbahar esintisinde âdeta dans ediyor ve gizli saklı elinde tuttuğu ders programını inceliyor. Okunması gereken kitaplar: *Sarı Duvar Kâğıdı, Sırça Fanus*. Feride'yi, New York Üniversitesi'ne kabul edildiğini ve burs aldığını bildiren mektup geldiğinde onun yüzündeki ifadeyi düşünüyor. Sarah'ın ısrarına rağmen mektubu alana dek ona söylememişti. Kabul edilmezse söyleyip sorun çıkarmanın bir anlamı yoktu. Ama sonra bahanesi kalmamıştı. Feride'yi elinde bir bardak çayla mutfak masasında otururken bulmuştu.

"Manhattan'daki bir üniversiteye kabul edildim," demişti, ses tonunu sabit tutarak. "Gideceğim."

"Manhattan mı?" Feride'nin gözlerindeki korkuyu görebiliyordu.

"Oralara gitmemden çekindiğini biliyorum ama Sarah'a her gidişimde şehirde tek başıma dolaştım. Ders biter bitmez eve geleceğime söz veriyorum. Bana güvenebilirsin. Bana güvenmen gerek."

Feride ona baktı. "Evlilik ne olacak?"

"Evlilik bekleyebilir. Öğrendiklerimden sonra burada öylece oturup beni evlendirmene izin vereceğimi mi sanıyorsun? Söyleyeceğin hiçbir şey fikrimi değiştirmeyecek." Feride tam karşı çıkmak üzereyken Deya onu durdurdu. "Eğer üniversiteye gitmeme izin vermezsen evden ayrılırım. Kardeşlerimi de alır giderim."

"Hayır!"

"O zaman bana engel olma," dedi Deya. "Bırak gideyim." Feride hiçbir şey söylemeyince, "Sarah'ı son gördüğümde bana ne dedi biliyor musun?" diye ekledi.

"Ne?" diye fısıldadı Feride. Kızının yetişkin hâlini hâlâ görmemişti.

"Öğrenmemi söyledi. Kendi *nasibimi* belirlememin tek yolunun bu olduğunu söyledi."

"Ama *nasibimizi* kontrol edemeyiz kızım. Kaderimiz baştan bellidir. *Nasibin* anlamı budur."

"Bu doğru değil. Benim kaderim kendi elimde. Bu tür seçimleri her zaman erkekler yapar. Şimdi ben de yapacağım."

Feride gözlerini kırpıştırıp gözyaşlarının akmasını engellerken başını iki yana salladı. Deya onun itiraz etmesini, avaz avaz bağırmasını, kavga etmesini, yalvarmasını ve reddetmesini bekliyordu. Fakat Feride bunların hiçbirini yapmayarak onu şaşırttı.

"Sarah sizi görmek istiyor," diye fısıldadı. "Çok üzgün ve eve geri dönmek istiyor. Ama korkuyor... değişmemiş olmandan korkuyor."

Feride gözyaşlarını silerek başka tarafa baktı. "Ona değiştiğimi söyle, kızım. Üzgün olduğumu söyle."

Deya şimdi kütüphanedeki kitap raflarının arasında yürüyor. Raflar kalın ve yüksek, her biri ondan iki kat daha büyük. Raflara dizilmiş, yüklü bedenler gibi birbirlerine yaslanmış, birbirlerinin içindeki dünyalara destek olan hikâyeleri düşünüyor. Yüzlerce kitap olmalı, hatta binlerce. Belki onun hikâyesi de buralarda bir yerde. Belki er ya da geç onu bulacak. Parmaklarını ciltli kitap sırtlarında gezdirerek, eski kitap kokusunu içine çekerek arıyor. Ve âdeta suya düşercesine aniden aklına bir fikir geliyor.

Artık kendi hikâyemi anlatabilirim, diye düşünüyor. Ve öyle yapıyor.

İsra

1997 Sonbaharı

İsra korkusunun üstesinden tam olarak ne zaman geldiğini bilmiyordu ama geldiğinde bu öylesine güçlü oldu ki günlerce ne yemek yiyebildi ne de uyuyabildi. Âdem onu kızların okulu yüzünden eşek sudan gelinceye kadar dövdüğünden beri kızları ve onların geleceğiyle ilgili korkuları gitgide artmıştı. Sarah'ı dinlemiş ve onunla gitme cesareti bulmuş olmayı diliyordu. Ama artık bu tür düşüncelere harcayacak zamanı yoktu. Kızlarını kurtarmak zorundaydı. Evden ayrılmaları gerekiyordu.

İsra gümüş rengi kol saatine baktı, 15.29'du. Fazla zamanı yoktu. Feride, Ümmü Ahmed'e gitmişti, Nadine ise duştaydı. Acele etmeleri gerekiyordu. İsra kızlarının doğum belgelerini, Âdem'in çekmecesindeki bütün parayı aldı ve sonra Feride'nin yatağının altında sakladığı parayla altınları almak için üst kata çıktı. Bütün bu hareketlerin provasını günlerce zihninde yapmıştı ve her şey beklediğinden de kolay oldu. Leyla'yla Emel'i bebek arabasına yerleştirirken belki de yüzüncü kez, Sarah'la gitmeliydim, diye düşündü. Derin bir nefes alıp sokak kapısını açtı.

Otobüs durağına zamanından önce vardı. Okuldan sonra Deya'yla Nura'yı karşılamak için yaptığı günlük yürüyüş bir alışkanlığa dönüşmüştü, hatta dört gözle bunu bekler hâle gelmişti. Ama bugün yol her zamankinden daha uzun gelmişti, ayaklarının altındaki kaldırım geniş ve yabancıydı. Kızları için cesur olması gerektiğini söyledi kendi kendine. Uzaktan sarı otobüsü gördü ve otobüs önünde tamamen durana kadar en-

dişe içinde ona baktı. Saati 15.43'ü gösteriyordu. İki dakika erken. Otobüs kapılarını açıp kızları göründüğünde, Belki de Allah bana yardım ediyor, diye düşündü.

Otobüs durağından adım adım uzaklaştılar. Köşeyi döndüklerinde İsra'nın bacakları âdeta felç olmuş gibiydi ama durmadı. Güçlü ol, dedi kendi kendine. Bunu kendin için yapmıyorsun, kızların için yapıyorsun.

Bay Ridge Caddesi'ndeki metro istasyonuna vardıklarında saat 16.15'ti. Deya'yla Nura'nın bebek arabasına yardımıyla merdivenleri inerlerken derin bir nefes verdi. Aşağıya indiklerinde istasyon karanlık, sıcak ve klostrofobikti. İsra etrafına bakınarak nereye gitmeleri gerektiğini kestirmeye çalıştı. Girişi engelleyen bir sıra metal direk vardı. Kadın ve erkeklerin metal oyuklara jeton atarak direkler arasından geçişini izledi ve metroya binmeleri için jeton almaları gerektiğini fark etti.

Sağ tarafında içinde bir kadın olan cam bir gişe vardı. İsra bebek arabasını iterek ona doğru yürüdü. Bozuk bir İngilizceyle, "Jetonu nereden alabilirim?" diye sordu.

Kadın İsra'nın yüzüne bakmadan, "Buradan," dedi. "Ne kadar istiyorsun?" İsra'nın kafası karıştı. Kadın ona sinirli bir bakış atarak bu kez daha tane tane, "Kaç jeton istiyorsun?" diye tekrarladı.

İsra metal direkleri işaret etti. "Metroya binmem gerek."

Kadın her istikamet için ödenmesi gereken bedeli söyledi. İsra bu bilgiden şaşkına dönmüş hâlde on dolar çıkarıp camdan içeri doğru itti.

Kadın karşılığında bir avuç gidiş-dönüş jetonu verdiğinde, "Te-teşekkür ederim," dedi kekeleyerek.

İsra'nın elleri titriyordu. Metro istasyonunda daha da aşağıya inen iki adet kısa merdiven vardı. İsra hangisinden ineceklerini bilmiyordu. Etrafına bakındı ama insanlar sanki yarışırmışçasına yanından geçip gidiyorlardı. Soldaki merdivenleri kullanmaya karar verdi.

Aşağıya indiklerinde Deya, "Anne, kayıp mı olduk?" diye sordu.

"Hayır, *habibti*. Kaybolmadık."

Etrafına göz attı. İnsanlarla dolu loş bir perondaydılar. Peronun iki yanındaki beton zemin tıpkı bir uçurum kenarı gibi raylara iniyordu. İsra, onları nereye götüreceğini merak ederek gözleriyle tren raylarını takip etti ama raylar peronun sonundaki karanlıkta gözden kayboluyordu.

Rayların yukarısında asılı olan siyah dikdörtgen tabelada sarı bir daire içine basılmış R harfi vardı. İsra R harfinin ne anlama geldiğini ya da metronun onları nereye götüreceğini bilmiyordu. Ama bunun bir önemi yoktu. En iyisi bir trene, herhangi bir trene atlayıp son durağa kadar, Bay Ridge'den olabildiğince uzaklaşana kadar inmemekti. Artık geri dönüş yoktu. Âdem kaçtığını öğrenirse onu şimdi bulur ve öldürene kadar döverdi. İsra bundan emindi. Ama bunun bir önemi yoktu. Tercihini yapmıştı.

İsra yanında kızlarıyla peronda durup treni bekledi, dünya yavaş yavaş ondan uzaklaşıyormuş gibi geliyordu ve İsra bedenlerin yukarısında sis içinde süzülüyormuş gibi hissediyordu. Sonra üzerinde bir ışık parladı ve tekdüze bir düdük sesi duyuldu. Tren yavaşça, çok yavaşça karanlıktan çıktı, saçlarını havalandırarak yaklaştı. Önlerinde durup metal kapılar açıldığında yüreğini bir zafer duygusu kapladı. Nihayet özgür olacaklardı.

Teşekkür

Ben bile kendime inanmazken bana inanan temsilcim Julia Kardon'a, sabrı, dostluğu ve bu romanı yazarken saatlerce benimle çalıştığı için teşekkür ederim. Sadece bir temsilci olarak değil, bir kardeş olarak yanımdaydın. Seni bulmak hayatımdaki en güzel anlardan biri ve yaptığın her şey için hayatımın sonuna kadar minnettar kalacağım.

Becerikli ve tutkulu editörüm Erin Wicks'e sonsuz teşekkürler. Muhteşem içgörün, istediğim her şeyi başarmamda yardımcı olan Tanrı vergisi anlayışın, telefonda geçirdiğimiz saatler ve dostluğun için. Bu hikâyeyi kimsenin götüremeyeceği bir noktaya taşıdın ve hem bir yazar hem de bir insan olarak gelişmeme yardım ettin. Dostum olduğun için çok mutluyum.

Bu hikâyenin destekçisi olan ve bu çalışmamı muhteşem bir deneyime dönüştüren HarperCollins ailesine de –Mary Gaule, Christine Choe, Jane Beirn ve isimlerini sayamayacağım diğerleri– teşekkürü bir borç bilirim. Bu kitabın ilk sayfalarını yazdığım dönemde bana destek olan Nash Community College'taki eski çalışma arkadaşlarıma ve öğrencilerime de teşekkür ederim. İlk okurum Jennifer Azantian'a da teşekkürler, bu hikâyeye başından itibaren inandığı için. Son olarak bana bu hikâyeyi yazma cesaretini veren ve ne zaman ihtiyacım olsa bu konuda saatlerce benimle konuşan aileme ve dostlarıma –özellikle en başta Saja olmak üzere harika kız kardeşlerime– teşekkür ederim.

Bu kitap çocuklarım Reyyan'la İşaya ve Filistinli kadınlardan ilham aldı.

Yazarın Notu

Sevgili Okur,

Kadının Sesi Yok'u yazmaya başladığımda, sürekli korkuyordum. Bu hikâyeyi anlatmak cemaatimdeki süregelen inançlara meydan okumak ve sessizlik yeminini bozmak demekti. *Ben kimim ki bunu söylüyorum? Ben kimim ki bunu anlatıyorum? Bu yaptığım sadece insanları üzecek ve tek bir hikâyeyle, zaten tektipleşmiş bir cemaate karşı ayrımcılığı ateşlemeye neden olacak*, diye düşündüm. Bu, kesinlikle çok yazık olurdu.

En çok da kendi deneyimimi bir süzgeçten geçirmeyerek cemaatimi hayal kırıklığına uğratmaktan endişe ettim. Görücü usulü evlilik ve aile içi şiddet gibi tartışmalı konulardan uzak durduğum sürece kimsenin beni eleştirmeyeceğini ya da bana hain demeyeceğini biliyordum. Kimse beni dışlamazdı. Kimse bana zarar vermeye kalkışmazdı. Belki de raflarda pek de fazla Arap asıllı Amerikalı kadının adının olmamasının nedeni bu korkulardır zira bizim hikâyelerimizi kitabevlerinde ya da kütüphanelerde aradığımda bulamıyorum.

Fakat kendime korkudan ötürü sansür uygulamak, kendi dünyamın gerçeklerini yansıtmayan bir hikâyeyle sonuçlanacaktı. Kimseyi üzmemek adına, ayrımcılığı ve sorunları dikkatlice kenara itmiş bir hikâye. Süzgeçten geçirilmiş, güvenli ve tartışmaya kapalı bir hikâye. En önemlisi de sahte bir sese sahip bir hikâye olacaktı.

Bu hikâyeyi yazarken yaşadığım tereddüt ve korku dolu anların pek çoğunda Maya Angelou, Malala Yusufzay ve Audre Lorde gibi cesur kadınlardan ilham almaya çalıştım. Lorde'nin söylediği, "Sessizliğin seni korumayacak," sözünü özümseye-

ne kadar yazmaya devam ettim. *Kadının Sesi Yok*'u bu kadınlardan aldığım cesaretle yazdım.

Kadınların toplum içinde yapabileceklerinin sınırları olduğu öğretilerek büyüdüm ben. Her ne zaman ki önceden planlanmış evlilik ve annelik yolunun dışına çıkma arzumu dile getirdim, tekrar tekrar bir kadının bir erkek olmadığı hatırlatıldı bana. Yine de daha sonra bunun, aynı zamanda benim güçlü yanım olduğunu, çevremdeki kadınların erkeklerden farklı oldukları şeyleri; kültürün, ailelerin, ilişkilerin ve ebeveynliğin taleplerini bir arada karşılama becerilerini öğrendim. Her ne kadar son derece karmaşık ve zaman zaman karanlık yanlara sahip geleneksel Arap kültüründen tamamen uzaklaşmayı reddediyor olsam da bu kitabı okuduklarında hem cemaatin içinden hem de dışından insanların görmelerini umduğum şey kadınlarımızın gücü ve dayanıklılığıdır.

Sevgiler,
Etaf Rum

"Bu hikâyeyi daha önce hiç duymadınız... Benim geldiğim yerde bu hikâyeleri kendimize saklarız. Başkalarına anlatmak duyulmuş şey değildir, tehlikelidir, büyük bir utançtır."

FİLİSTİN, 1990. 17 yaşındaki İsra, babasının seçtiği taliplerle evlenmektense gizlice kitap okumayı ve okuduklarının büyüsüne kapılmayı ister. Ancak kısa bir süre sonra evlendirilip kocasıyla yeni ailesinin yaşadığı Brooklyn'e göçmeye zorlanır. İsra, ABD'de daha iyi bir yaşam bulmayı umsa da hayal kırıklıkları peşini bırakmaz. Gençliğinin baharındaki kız, kayınvalidesinin zulmü ve bir oğul doğurmak zorunda olmanın baskısı karşısında yaşama sevincini yitirir. Ardı ardına doğurduğu kız çocukları ise İsra'nın kurtuluşu olmaz.

BROOKLYN, 2008. İsra'nın en büyük kızı, 18 yaşındaki Deya'nın tek arzusu üniversiteye gitmek olsa da, babaannesi Feride'nin ısrarı üzerine koca adaylarıyla görüşmek zorunda kalır. Deya, annesi ve babası hayatta olsa seçeneklerinin farklı olup olmayacağını merak etmekten kendini alamaz. Ancak babannesi kararlıdır: Deya için iyi bir gelecek sağlamanın tek yolu, doğru adamla evliliktir. Fakat çok geçmeden Deya, kendisini ailesiyle ilgili şoke edici gerçeklere götüren beklenmedik bir yolda bulur. Ailesini, geçmişini, bildiğini sandığı her şeyi ve kendi geleceğini sorgulamaktan başka çaresi yoktur artık.

Otobiyografik izler taşıyan ilk romanı *Kadının Sesi Yok*'ta Etaf Rum, edebiyatın zayıflar ile ezilenler için özgürleştirici gücüne ve gelenekler arasında sıkışıp kalmış günümüz kadınlarının iç çatışmalarına ve özlemlerine incelikle bakıyor.

"Bir kadının hayatının değeri nedir? Bu soru, Etaf Rum'un kuvvetli ilk romanı sayesinde ülkeler ve nesiller boyunca yankılanıyor."
—Washington Post

www.ithaki.com.tr
ithaki
9 786258 401066
/ithakiyayinlari